STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03833

ALE VERK

Sholem Aleichem

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אלע ווערק פון שלום עליכם

פינפאונצוואנציגסטער באנד

פון צוויי וועלטען

ווילנע—ווארשע 1926
ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין

עס איז שטרענג פארבאָטן צו קויפן און פאַר
קויפן דאָס דאָזיקע בוך אין צפון און דרום
אמעריקע, אין דרום־אפריקע און אין ענגלאַנד

Copyright 1923, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

צוליב דעם פארלאַנג פון שלום־עליכמס יורשים, איז די
אויסגאַבע געדרוקט לויט דער אמעריקאַנער אויסגאַבע.

Szolem-Alejchem. T. XXV. „Fun Cwej Welten".

Drukarnia „Wydawnictwo Wilenskie" B. KLECKINA.

פֿון צוויי וועלטן

דראַמאַטישע שריפֿטן

אינהאַלט

שווער צו זיין א איד 7

טביה דער מילכיגער 105

שווער צו זיין אַ איד

אַ קאָמעדיע אין פיער אַקטען מיט אַ פאָרשפּיעל און מיט אַ עפּילאָג

געשריבען אין יאָהר 1914

פערזאנען:

דוד שפירא. א בכבוד'ער איד, א בעל־הבית, מיט א שענער שווארצער, עטוואס גרויליכער, הערצל־באַרד. קרוב צו פופציג. געווען אמאל איין עושר, איצט א מעקלער אויף דער בערזע. געהט זויבער געקליידט. האלט זיך שטאלץ. רערט מיט אזא טאָן, וואס אלע דארפען איהם הערען. א הייסער טעמפעראמענט.

שרה שפירא. זיין ווייב. יונגער מיט א פאר יאהר פון איהם. א פראסטע, נאר נישט קיין נארישע אידינע. געווען אמאל א גאנץ שענע.

בעטי. זייער טאכטער. א גימנאזיסטין פון לעצטער קלאס. א שענהייט. א ביסעל א קאפריזנע. נייענצעהן יאהר אלט.

סיאמקע. זייער זוהנדעל. א ריהרעוודיג בר־מצוה־יונגעל. א גימנא־זיסטעל פון דריטער קלאס.

שניאורסאן. געענדיגט גימנאזיע. א יאהר צוויי און צוואנציג. א בחור פון איין עכט־אידישען טיפ. שווארצע, עטוואס געגרייזעלטע האר. א ביסעל איין אויסגעבויגענע סעמיטישע נאז. ברענענדיגע אויגען

איוואנאוו. זיין חבר. א כריסט. גלייך מיט שניאורסאנען געענדיגט גימנאזיע. א טיפ פון איין עכטען רוס. רויטע באקען, ליכטיגע גלייכע האר, קאצאפיש אונטערגעשוירען

גרינסבערג. א סטודענט. איין אויסגעפוצטער. א ביסעל איין אסימילירטער

פראטקין. א סטודענט. א ציוניסט.

הורוויטש. א געוועזענער עקסטערן, איצט א לעהרער. פארשריבען אלס זייגערמאכער. רעדט מיט דער ליטווישער אויסשפראך.

ר׳ בלוי היילפערין. א מאדערנער רב, איין ארטאדאקס. זויבער געקליידט. א ריינער שווארצער סורדוט. א זיידען יארמעלקעלע אויפ׳ן קאפ. א שען בערדעל. נישט קיין לאנגע פאות.

קאלוואדסקי. ראבינער. איין אלטער מאן מיט צוויי ארדענס אויף דער ברוסט.

גוראריה. א הויכער, א טרוקענער.

שערעשעוויצקי. א נידעריגער, א געפאקטער, מיט איין ארדען.

בערנשטיין.
מאנאסעוויטש. }ביידע געגאלטע.

קעצעלע. א קליין אידעל. שטארק באוואכסען. א ביסעל א יארישליווער. רעדט גיך און צוויי מאל אווארט. אנגעטהאן א קורץ וויטיקעל, איין אפגעבארעט קאפעלישעל. דרעהט זיך ביי דער בערזע.

א חאליאסטרע מיידלעך. בעטי'ס חבר'טעס. גימנאזיסטקעס. אלע אין גרינע קליידלעך, שווארצע פארטיכלעך, ווייסע קעלנערלעך מיט מאנשעטלעך. לאכען חי־חי־חי און מאכען קניקסענס.

א קאמפאניע גימנאזיסטען. אלע — רוסישע טיפען. אלע אין אוניפארמס מיט ווייסע קנעפלעך.

דער שמש ביי רב לוי היילפעריו.

דער עלטסטער פון די זשאנדארמען.

פאליציסטען, זשאנדארמען, נאדזיראטעלים, א דווארניק מיט א בלעכעל, פאסאזשירען און טרעגערס אויף דער באהן, איין אבערקאנדוקטאר, קעלנערס אין רעסטאראן.

ארט: דער פארשפיעל קומט־פאר אין א רוסישער שטאדט. אלע פיער אקטען מיט'ן עפילאג שפיעלען זיך אפ אין א גרויסער שטאדט פון דער אידישער „טשער־ טע“ אין רוסלאנד, וואו ניט אלע אידען מעגען וואהנען. **צייט:** 1913—1914.

באַמערקונגען פונ׳ם פאַרפאַסער.

מע בעט זעהר העפליך די אַרטיסטען, זיי זאָלען זיין ווי ווייט־
מעגליך נאַטירליך גרימירט, ניט אַנקלעפּען קיין בערד, אין די באַוועג־
גונגען ניט איבערטרייבען, ניט קרימען זיך אויף צו מאַכען לאַכענדיג
דעם עולם, ניט צולעגען קיין אייגענע ווערטער, און בכלל זיך גוט צו־
הערען צו די רעמאַרקעס און גוט איינשטודירען די שפּראַך פון דעם
אָריגינאַל.

אין די ערטער, וואו ס׳איז אָנגעציינט, אַז מע רעדט אויף אידיש,
באַדאַרפען די שוישפּיעלער דאָס אַרויסבאַווייזען מיט אַ באַזונדערער
באַטאָנונג און מיט אַ באַזונדערער באַוועגונג צו דער פּערזאָן, צו
וועלכער מע רעדט, אַזוי, אַז מע זאָל עס אַרויסזעהען און פיהלען.

דאָס רעקוויזיט ביי׳ם אויסשטאַטען די סצענע איז פריי.

דער עפּילאָג קאָן געשפּיעלט ווערען און ניט געשפּיעלט ווערען —
[illegible] הענגט אַפּ פונ׳ם פרייען ווילען פון דער רעזשי.

פאַרשפּיעל

זא באַזונדער קאַבינעט אין א גרויסאַרטיגען קאַפע־רעסטאָראַן. שען מעבלירט. הויכע שפּיעגלען. ביי די זייטען ווייכע סאָפעס, סאַמעטענע פאַטעלען. אויף די ווענט בילדער, דיוואַנעס. ביי דער זייט א פּאַר־טעפּיאַן. אין מיטען קאַבינעט א גרויסער, מיט ווייסען געדעקטער, מיש. אויפ'ן טיש — פון כל טוב. א סך פלעשלעך מיט אַלערליי משקאות. צווישען זיי א סך לעדיגע. כל־ערליי פאַרבייסענס, נאָר אַלץ אין דער גרעסטער אומאָרדענונג. שטאַרק אַנגערויכערט און אָנ־געוואָרפען. — ס'איז א קערמעשעל פון א שטיק עטליכע און צוואַנציג יונגעליים, נאָר־וואָס געענדיגט אכט קלאַסען גימנאַזיע, וואָס דאַרפען אין גיכען אריין אין אוניווערסיטעט. פאַר'ן צעשיידען זיך פאַרברענגט מען א גוטע שעה און מע טהוט א לעב־אונטער. שוין ביי'ם ערשטען אַנהויב, אַז דער פאָרהאַנג הויבט זיך אויף נאָר האַלב און מע זעהט נאָך כמעט גאָרניט, הערט זיך שוין דאָס געוויסע סטודענטען־ליעד מיט'ן געוויסען ניגון:

„גאַאודעאַמוס איגיטור
יווענוס דום סומוס,
פּאָסט אוקונדאָס יווענטוטעם
נאָס האַבעבית הומוס...“

נאָך די צוויי סטראָפען הויבט זיך אויף דער איבעריגער טייל פאָר־האַנג, און דער באַל שטעלט זיך פאָר אין פולען גלאַנץ. דער עולם איז שוין רעכט בגילופין. דאָס זענען לויטער גימנאַזיסטען, יונגערע און עלטערע, אַלע אין זייער אוניפאָרם, מיט ווייסע קנעפּלעך, אין פאַרשיידענע פּאָזען: ווער סע קלאַפּט אויפ'ן פּאַרטעפּיאַן, און ווער עס זיצט אין מיטען קאַבינעט אויף דער ערד, און ווער עס ליגט אויס־געצויגען אויף דער סאָפע, און ווער — גאָר אויפ'ן טיש. ווער עס רויכערט, און ווער עס האַלט א כוס אין דער האַנט. פריילִיך זענען אלע. מיט'ן נים צום עולם שטעהט וויניא איוואנאוו,

דירי‌זשירט מיט א לעפעלע דעם כאהר, וואס ענדיגט דאס ליעד מיט די ווערטער:

„גאאודעאמוס איגיטור
יוווענוס דום סוממוס...‟

דער דירי‌זשאר איוואנאוו דערלאנגט א קלאפ אין טיש און רופט־אויס הויך אויף רוסיש].

א י ו ו א נ א ו ו. עי! טשאעק! שאמ־פאנ־סקא־ווא, טשארט וואזמי!... [א פאר חברה־לייט חאפען איהם ביי דער האנט].

א פ א ר ס ט ו ד ע נ ט ע ן. וואניא! ביזט משוגע געווארען? שאמפאנסקע?! ווייסט, וואס דאס קאסט אט א דא?

א י ו ו א נ א ו ו. ניע וואשע דיעלא! אויף מיין רעכענונג, טשארט וואזמי! איך צאהל! טשאעק! שאמ־פאנ־סקא־ווא!!

[עס לויפען אריין צוויי קעלנערס מיט ווייסע פארטיכלעך, ברענגען שאמפאניער־וויין, אין אייז געוויקעלט, שטעלען־אוועק, פילען־אן די בעכערס, געהען־אפ].

א י ו ו א נ א ו ו. גאספאדא! צו די בעכערס, טשארט וואזמי! [אלע טהוען זיך א נעם צו די בעכערס]. וואס זענען מיר געווען נעכטען? נעכטען זענען מיר געווען יונגלעך, קינדער, שנעקעס, גימנאזיארען! א ליארע לעהרערל האט געהאט רעכט אונז אננעמען פאר'ן קאלנער און ארייןווארפען אין קארצער. אבער איצט? אבער מארגען? טשארט וואזמי! מארגען זענען מיר מענטשען! סטודענטען! אויס גימנאזיארען! נידער מיט דער גימנאזיע! לעבען זאל די אוניווערסיטעט! הוררא!!!

א ל ע. הוררא!!! [מע טרינקט, מע קושט זיך, מע האלזט זיך, מע רעדט, מע לאכט, מע איז פרייליך. צווישען דער פרייליכער קאמפאניע איז צו באמערקען איינעם א גימנאזיסט פון אידישען טיפ, אויך אין אוניפארם און אויך מיט ווייסע קנעפ. דאס איז ה ע ר ש ע ל ש נ י א ו ר ס א ן. חאטש ער האלט־אונטער די קאמפאניע, טרינקט כלומרשט גלייך מיט אלע, נאר ער זאל זיין פרייליך גלייך מיט אלע — דאס זעהט מען נים. דאס באמערקט אבער קיינער נישט, אויסער איינעם — דער, וואס האט געקאמאנדעוועט מיט'ן כאהר, וואס מע רופט איהם וואניא איוואנאוו. אין דער צייט, ווען אלע הוליען, געהט־צו צו איהם וואניא, לעגט־ארויף די האנט איהם אויף דער פלייצע].

אייוואַנאָוו [צו שניאורסאָנען]. וואָס איז מיט דיר, הערשקאָ?

שניאורסאָן [ווי אויפגעוואַכט, לעבעדיג]. וואָס זאָל זיין? נאַרנים.

אייוואַנאָוו. וואָס האָלסט דו אויפגעהאַנגען די נאָז אויף דער קווינטע? [נעמט איהם פאַר אַ האַנט, זעצט זיך אַוועק מיט איהם אויף אַ זייט].

שניאורסאָן. וואו? איך? עס ווייזט זיך דיר אויס.

אייוואַנאָוו. עס ווייזט זיך מיר ניט אויס. איך זעה. איך קוק־נאָך די גאַנצע צייט נאָך דיר. מיך וועסט דו ניט נאַרען, הערשקאָ. איך קען דיך.

שניאורסאָן. איז טאַקי גוט, וואָס דו קענסט מיך... פון דעסטוועגען וואָלט ניט געשאַדט, זאָלסט מיך קענען אַ ביסעל נעהענטער.

אייוואַנאָוו. וואָס זשע וואָלט געווען?

שניאורסאָן. וואָלסט דו מיך ניט געפרעגט קיין קשיות. דו וואָלסט דעמאָלט אַליין געוואוסט, אַז איך בין ניט גלייך צו אייך. [פויזע]. איך קאָן מיך ניט פרעהען, אַזוי ווי איהר פרעהט זיך.

אייוואַנאָוו. פאַר וואָס?

שניאורסאָן. פאַר דעם! דערפאַר, ווייל איהר, אַז איהר פרעהט זיך, פרעהט איהר זיך מיט אייער גאַנצען וועזען, מיט אַלע אייערע איברים און חושים...

אייוואַנאָוו [שפּאָטיש]. און דו?

שניאורסאָן. און איך? איך טאָר ניט. פאַר מיינע אויגען שטעהט שטענדיג די אויפשריפט: „מעמענטאָ מאָרי”...

אייוואַנאָוו. טשאָרט וואָזמי! וואָס פאַר איין אויפ־שריפט? וואָס פאַר אַ „מעמענטאָ מאָרי”?

שניאורסאָן. האָסט פאַרגעסען, אַז איך... אַז איך בין אַ איד?

א י װ א נ אָ װ. אַט האָסט דו דיר! און אַז אַ איד — איז װאָס?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. איז גאָרניט... [קוקט אויף איװאַנאָװען אָהן־װערטער].

א י װ א נ אָ װ. איך פֿאַרשטעה ניט, הערשקאָ, עפּיס רעדסט דו מיר הײַנט מאָדנע רעד... [באַזונדער פֿרײַנטליך]. מיר דאַכט, אַז אויף אונז, דײַנע חברים, האָסט דו זיך ניט צו באַקלאָגען... מיר, דײַנע חברים...

ש נ י א ו ר ס אַ ן [אַ ביסעל אויפגערעגט]. חברים! חברים! ביזט אַ נאַר! װער רעדט פֿון חברים? דו מײנסט, אפֿנים, אַז די גאַנצע װעלט איז אָט אַ דאָ אָ? מיר און אונזערע חברים? דו פֿאַרגעסט, אַז אויף יענער זײַט גימנאַזיע איז אויך דאָ אַ װעלט, און אַ גרויסע װעלט. אויסער אונז זענען פֿאַרהאַן נאָך מענטשען. נאָר פֿון יענער גרויסער װעלט װײסט איהר, אפֿנים, זעהר װיניג. כמעט גאָרנישט ניט. יענער גיהנם איז אײך אומבאַקאַנט. [פּויזע]. אין מײן פּעל װען דו ביזט אָפּ ניט לאַנג, כאָטש אײן יאָהר, װאָלסט דו דעמאָלט געװאוסט, װאָלסט דו דעמאָלט געפֿיהלט, װאָס הײסט נאָרמאַ, פּראָצענטען, מיניסטערישע צירקוליאַרען און נאָך אַזעלכע גוטע זאַכען...

א י װ א נ אָ װ [מיט אַ באַװעגונג]. װאָס הערסט דו צירקוליאַרען, פּראָצענטען? מיט אַזאַ אײן אַטעסטאַט, װי דו האָסט! מיט אַ גאָלדענער מעדאַל!

ש נ י א ו ר ס אָ ן. אַ גאָלדענע מעדאַל? [אַ מאַך מיט דער האַנט]. מע האָט שוין געזעהען אַזעלכע זאַכען. קאָרג „מעדאַליסטען" זענען פֿאַרבליבען נאָך פֿון פֿאַר־אַ־יאָהרען?... און פֿון פֿאַר־צװײ־יאָהרען? „מעדאַליסטען", כאַ־כאַ, אַ טײערע מציאה! עך! נאָר װאָס איז צו רעדען? [שטעהט־אויף]. װאָס איז מיט דיר צו רעדען, אַז דו װײסט ניט, דו פֿאַרשטעהסט ניט, דו קאָנסט עס ניט פֿאַרשטעהן!...
[זעצט זיך אַװעק צוריק].

א י וו א נ אָ וו [קרימט איהם איבער]. „דו ווייסט ניט, דו פאַרשטעהסט ניט, דו קאָנסט עס ניט פאַרשטעהן!“... פאַר וואָס קאָן איך עס ניט פאַרשטעהן, טשאָרט וואָזמי? איך בין נאָך אַזוי קלוג, ווי דו!

ש נ י א ו ר ס אָ ן. נאַר איינער! מע דאַרף ניט זיין קלוג — מע דאַרף נאָר זיין אַ איד דערצו. היינט פאַרשטעהסט דו שוין? זאָלסט זיין אַ איד חאָטש איין יאָהר...

א י וו א נ אָ וו. וואָס זשע וואָלט געווען?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. וואָלסט דו עס נישט אויסגעהאַלטען. קיין איין יאָהר אפילו.

א י וו א נ אָ וו. אַזוי מיינסט דו?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. איך בין איבערצייגט!

א י וו א נ אָ וו. נו, האָסט דו אַ טעות. קענסט דו מיך ניט. ווייסט דו נישט, ווער וואַניאַ איוואַנאָוו איז! [פּויזע]. שאַ! ווייסט דו, וואָס פאַר אַ געדאַנק מיר איז איינגעפאַלען זיצט אין קאָפּ? [טהוט זיך אַ פּאַטש אין די קניהעס, רוקט זיך צו צו שניאורסאָנען]. הער־אויס, הערשקאַ, טאָמער וואָלטען מיר זיך געביטען?

ש נ י א ו ר ס אָ ן [קוקט איהם אָן]. וואָס הייסט „געביטען“?

א י וו א נ אָ וו. אָט איך לעג דיר פאָר אַ קאָמבינאַציע. דו זאָגסט, איך וואָלט קיין איין יאָהר אפילו ניט געקאָנט זיין אין דיין פעל? טאָ לאָמיר זיך ביַיטען!

ש נ י א ו ר ס אָ ן [פאַרשטעהט איהם נאָך אַלץ ניט]. וואָס הייסט — לאָמיר זיך ביַיטען?

א י וו א נ אָ וו. גאַר פּראָסט. מיר וועלען זיך ביַיטען. דו זאָגסט, איך זאָל איין יאָהר חאָטש פּרובען זיין אין דיין פעל, פּרובען זיין אַ איד? — גוט! מיר וועלען זיך ביַיטען... אויף איין יאָהר. דו וועסט זיין איוואַנאָוו, איך וועל זיין שניאורסאָן.

ש נ י א ו ר ס אָ ן [שטעהט־אויף]. דו האָסט, אַפּנים, ניט פון וועמען חוזק צו מאַכען? זוך אַ גרעסערען נאַר פון זיך...

א י װ ע נ אַ װ [שטעהט אויף אויף]. איך מאַך נישט חוזק. איך מיין עס גאַנץ ערנסט, טשאַרט װאַזמי! איך בין אַ בעלן צו זיין אויף דיין אָרט. איך װיל פּרובירען אויף זיך אַליין, װי אַזוי איז, אַז מע איז אַ איד? װי אַזוי פיהלט זיך אַ איד? איצט האָבען מיר אַ געלעגענהייט. מיר דאַרפען ביידע אריין אין אוניװערסיטעט. מיר פאַהרען ביידע אין אַ ניי אָרט, אַ פרעמדע שטאָדט, װאו קיינער קען אונז נישט. װעלכער רוח איז דאָס מחויב צו װיסען, װער פון אונז איז איװאַנאָװ און װער — שניאורסאָן? צי װעמען געהט עס אָן, אַז איך, איװאַנאָװ, בין שניאורסאָן, און דו, שניאורסאָן, ביזט איװאַנאָװ, חאַ-חאַ-חאַ? װאָס זאָגסט דו דערױף, הערשקאָ, האַ?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. װאָס איך זאָג דערױף? איך קאָן זאָגען נאָר דאָס, אַז דו פלאַפּעלסט נאַרישקייטען, װייל דו ביזט...

א י װ אַ נ אָ װ. שכור — מיינסט דו אפשר?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. חס וחלילה! װער זאָגט, אַז דו ביזט שכור? איך זאָג נאָר, אַז דו ביזט אַ ביסעל בגילופין, אונטער'ן גלעזעל...

א י װ אַ נ אָ װ [ענערגיש]. איך? אונטער'ן גלעזעל? דו ליינסט! נאָך קיין מאָל אויף מיין לעבען בין איך, טשאַרט װאַזמי, אַזוי ניכטער ניט געװען, װי היינט! איך זאָג עס גאַנץ ערנסט, הערשקאָ, פריינט מיינער, ביי מיין עהרען-װאָרט! אָט האָסט דו דיר מיין האַנט! [ציהט איהם אויס אַ האַנט]. איך װיל פאַרזוכען דעם טעם: װ י א ז ו י א י ז ע ס, א ז מ ע א י ז א א י ד?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. װעסט פיהלען אַ רעכטען טעם! װעסט פאַרזאָגען אַ צעהנטען!

א י װ אַ נ אָ װ. נאַרישקייטען! [טהוט זיך אַ זעץ אין האַרצען]. קענסט דו מיך נישט! װייסט דו נישט, װער װאַניאַ איװאַנאָװ איז, טשאַרט װאַזמי! פאָלג מיך, לאָמיר זיך ביטען! [װיל ארומנעמען שניאורסאָנען]. אויף איין יאָהר נאָר לאָמיר זיך ביטען...

ש נ י א ו ר ס אָ ן [שטופּט איהם אָפּ פון דער גרינג]. רעד ניט קיין נאַרישקייטען! סע שלאָגט צו דער גאַל! װאָס הייסט ביטען? װי ביים מען זיך דאָס?

א י ו ו א נ אָ ו ו. גאָר פראָסט: מע נעמט און מע בייט זיך. איך וועל זיין שניאורסאָן, דו וועסט זיין איוואנאָוו. דו וועסט מיר געבען דיין אטעסטאט מיט די פינפען, איך וועל דיר געבען מיין אטעסטאט מיט די דרייען, טשאָרט וואָזמי, און ביט פאָסיעמו! איז דאָס געמאַכט? [ציהט־אויס שניאורסאָנען אַ האנט].

ש נ י א ו ר ס אָ ן. דו רעדסט ווי אַ קינד, וואניא, כלעבען. וואָס רעדסט דו? דאָקומענטען — עפּיס אַ שפּיעלעכעל? היינט אונזערע עלטערען?

א י ו ו א נ אָ ו. דאָקומענטען? נארישקייטען! איין יאָהר אינגאנצען — נאפּליעוואט! און די עלטערען — וואָס געהט עס זיי אָן? ווער דאַרף עס וויסען? מיר וועלען דאָך זיין ביידע אין איין שטאָדט, אין איין אוניווערסיטעט, וועלען זיי אונז שרייבען בריעף, דיין פאָטער צו מיר, מיין פאָטער צו דיר — און מיט זייערע בריעף וועלען מיר זיך אָפּבייטען. האָסט דו עס פארשטאַנען, קאָפּ? [חאַפּט שניאורסאָנען פאר אַ האנט, שלעפּט איהם צום טיש. שניאורסאָן לאָזט זיך ניט].

ש נ י א ו ר ס אָ ן. לאָז געמאַך! וואניא, לאָז צורוה! די חברים דאַרפסט דו נאָך...

א י ו ו א נ אָ ו. זאָרג ניט, זיי וועלען אונז ניט ארויסגעבען. אט אַ דאָ וועט דאָס בלייבען. [הערט ניט שניאורסאָנען, שלעפּט איהם צו צום צענטער. טהוט אַ זעץ מיט דער האנט איבער'ן טיש]. סילאָנס! שטיל זאָל זיין! [דער עולם טהוט אַ שטעה־אויף]. חברים, שטיל זאָל זיין! [טהוט נאָך אַ מאָל אַ זעץ מיט דער האנט אַז טיש]. איך דאַרף אייך עפּיס זאָגען זעהר אַ וויכטיגע זאַך! [שפּרינגט־ארויף אויף אַ שטוהל]. הערט נאָר צו מיט קאָפּ! איהר זאָלט וויסען זיין, אַז איך בין שוין מעהר ניט איך. איך בין שוין ער! [ווייזט אויף שניאורסאָנען, וואָס שטעהט נאָך אַ פארגאַפטער און ווישט זיך דעם שווייס פונ'ם שטערן]. און ער איז שוין גישט מעהר ער, נאָר איך! ער איז איך, איך בין ער... וואָס קוקט איהר זיך איבער און וואָס שמייכעלט איהר דאָרט אין די הויפענס? איך בין ניט שכור, טשאָרט וואָזמי! איהר ווייסט גאַנץ גוט, אַז

איך בין ניט שכּור — איך קאָן טרינקען. אַט באַלד וועט איהר הערכען, וועט אייך זיין קלאָר אָלסדינג. חברים! זייט וויסען, אז איך און אונזער חבר שניאורסאָן האָבען זיך געביטען, אויף א יאָהר האָבען מיר זיך געביטען. מיר האָבען זיך געגעבען דאָס וואָרט, מיר האָבען געהאַלטען א וועטע. קורץ — ס'איז ניט אייער זאַך. איהר דאַרפט נאָר הערען און זעהען און שווייגען. איך באַשווער אייך מיט אונזער הייליגען בונד פון חבר'שאַפט, אז דעם זאָל אָפּ-דאָרען די צונג, וועד ס'וועט ארויסלאָזען אין דרויסען א פּיפּס וועגען דער גאַנצער געשיכטע אין פאַרלויף פון'ם דאָזיגען יאָהר!... חברים! איך פאָדער פון אייך אין'ם נאָמען פון אונזער סאָלידאַ-ריטעט, איהר זאָלט מיר געבען אייער עהרען-וואָרט און שווערען, אז דאָ, אין דעם קאַבינעט, ווערט די זאַך באַגראָבען אויף אייביג, און קיין פויגעל וועט ניט וויסען. זאָגט איהר מיר צו?

קולות. מיר זאָגען דיר צו! מיר זאָגען דיר צו!

קולות. האָטש מיר ווייסען ניט וואָס, מיר ווייסען ניט וועו!

איוואַנאָוו. אַט באַלד וועט איהר וויסען. איהר דאַרפט מיר נאָר צוזאָגען, אז ס'וועט ניט ארויסגעטראָגען ווערען פון דאַנען א וואָרט. איהר דאַרפט מיר צושווערען, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען. אַלזאָ, שווערט איהר מיר צו? [הויבט-אויף צוויי פינגער]. זאָגט: „מיר שווערען!”

אַלע [הויבען-אויף צוויי פינגער, זינגען מיט א ניגון]. מיר הויבען די הענט און מיר שווערען!

איוואַנאָוו [אויפגעבראַכט]. סילאַנס! וואָס פאַר א געזאַנג, טשאָרט וואָזמי?! דאָ האַנדעלט זיך וועגען איין ערנסטע זאַך, און זיי האָבען זיך צעזונגען גאָר! אַלזאָ, איך פאָדער פון אייך, איהר זאָלט זיין ערנסט און זאָגען: „מיר שווערען”.

אַלע [ערנסט]. מיר שווערען. מיר שווערען!

איוואַנאָוו. אַט אזוי האָב איך אייך ליעב. אַצינד, חברים, אז איהר האָט מיר אָפּגעשוואָרען, וועל איך אייך שווי

ערצעהלען, אום וואָס דאָ האַנדעלט זיך. אונזער חבר, הערשקאָ שניאורסאָן, ווי איהר איז באַוואוסט, געהערט צו יענעם פאָלק, וואָס איז פאַרהאַסט און פאַרפאָלגט אויף דער גאַנצער וועלט, צו יענעם אויסדערוועהלטען פאָלק, וואָס איז צעזייעט און צעשפּרייט, — מיט איינעם וואָרט: ער איז אַ איד, און אַ איד איז זעהר שווער צו זיין. כמעט אוממעגליך. אַזוי זאָגט ער, הערשקאָ הייסט עס. און איך זאָג, אַז ס׳איז ניט אַזוי גוואַלדיג. דער שד איז גאָרניט אַזוי שרעקליך, ווי מע מאָהלט איהם... זאָגט מיין חבר, אַז דערפאַר מיין איך עס, ווייל איך בין קיינמאָל קיין איד ניט געוועזן. לאָם איך פּרובען, זאָגט ער, זיך געפינען אין זיין פעל האָטש איין יאָהר, וועל איך, זאָגט ער, דעמאָלט פיהלען. גוט. איז געבליבען, איך זאָל אַריין אין זיין פעל האָטש אויף איין יאָהר. ווי אַזוי זשע מאַכט מען דאָס? האָבען מיר זיך געביטען אויף אַ יאָהר...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. נאָך ניט געביטען, נאָר ער וויל, מיר זאָלען זיך בייטען.

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. געביטען, געביטען! הערט איהם ניט! פון דער מינוט אָן איז ער שוין ניט מעהר שניאורסאָן, נאָר איוואַנאָוו, און איך בין אוים איוואַנאָוו, נאָר שניאורסאָן. [ער שפּרינגט־אַראָפּ פון שטוהל, ציהט־אַראָפּ פון זיך זיין מונדיר, גיט־איבער שניאורסאָנען, שלעפּט־אַראָפּ כמעט מיט גוואַלד פון שניאורסאָנען זיין מונדיר, און ביידע טהוען זיך איבער פאַר אַלעמען אין די אויגען. וואַניא איוואַנאָוו מאַכט אַ אידיש פּנים, סטאַרעוועט זיך, ער זאָל זיין עהנליך צו שניאורסאָנען. דער עולם נעמט־אויף די סצענע מיט גרוים ענטוזיאַזם].

אַ ל ע [אַפּלאָדירען]. בראַוואָ! בראַוואָ!

א י ו ו אַ נ אַ ו ו [שפּרינגט־אַרויף ווידער אַ מאָל אויף אַ שטוהל]. חברים! אַצינד, אַז די זאַך איז שוין געמאַכט, ערלויב איך מיך פאָרצושטעלען פאַר איך. איך בין שוין ניט מעהר דער כריסט, דער דוואָריאַנין, איוואַן איוואַנאָוויטש איוואַנאָוו, נאָר [נעמט־אַרוים פון שניאורסאָנ׳ס זייט־קעשענע זיינע דאָקומענטען, דעם פּאַס מיט׳ן אַטעסטאַט, קוקט־אַריין] — דער שקלאָווער מיעשטשאַנין, טשאַרט וואָזמי, הערש מאָווּשאָוו שניאורסאָן, דער זוהן פונ׳ם פאַרהאַסטען און פאַרפאָלג־

טען, נאָר פון גאָט אויסדערוועהלטען פאָלק ישראל. און דער [ווייזט אויף זיין חבר שניאורסאָן] — איז שוין ניט מעהר דער שקלאָווער מיעשטשאַנין הערש מאָוושאָוו שניאורסאָן, נאָר... אנו, הערשקאָ, נעם־ארויס אקאַרשט פון קעשענע דיינע נייע דאָקומענטען! [יענער נעמט־ארויס]. איין אמת'ער דוואָריאַנין און א זוהן פון א דעיסטוויטעלני סטאַטסקי סאָוויעטניק, טשאָרט וואָזמי, איוואַן איוואַנאָוויטש איוואַנאָוו! איך לעג־פאָר צוליעב דער דאָזיגער מעטאַמאָרפאָזע אָנפילען די כוסות און אויסטרינקען. הוררראַ!

א ל ע [פילען־אָן די כוסות]. הוררראַ! [מע גראַטולירט און מע קושט זיך מיט די געביטענע חברים און מע טרינקט].

ש נ י א ו ר ס אָ ן [טרעט־ארויס מיט'ן כוס אין דער האַנט]. חברים! אונזער חבר וואַניאַ איוואַנאָוו, אָדער, ווי ער הייסט שוין איצטערטאָ, הערשקאָ שניאורסאָן, איז באַגאַנגען, ווי איהר זעהט, א שפּאַס, און אויסגעלאָזט האָט זיך עס, ווי עס ווייזט אויס, מיט איין ערנסט. די זאַך איז אָפּגעטהאָן — פאַרפאַלען. מיר האָבען זיך, הייסט עס, געביטען מיט די יוצרות. זאָל זיין אין א גוטער שעה. ווער פון אונז ביידע האָט געמאַכט א בעסער געשעפט — דאָס ווייס א י ך, און אויך איהר, אויב איהר האָט א קלעפּקע אין קאָפּ, באַדאַרפט אויך פאַרשטעהן. און טאָמער פאַרשטעהט איהר ניט — בין איך ניט שולדיג... איין זאַך נאָר מוז איך זאָגען פאָראויס: אזוי ווי מיר קאָנען נישט וויסען, וואָס מיט אונז ביידען קאָן פּאַסירען אויף ד״ם נייעם וועג, וואָס מיר ביידע לאָזען זיך געהן, על־כן וואָלט איך וועלען אויסנעמען א תנאי, אז טאָמער וועט עמיצען פון אונז צוויי אין פאַרלויף פון דעם יאָהר אויסקומען שוין זעהר שמאָל, דאָס הייסט...

א י ו ו א נ אָ ו ו [שטופּט איהם אָפּ]. קיין שום תנאים! קיין שום קאָמפּראָמיסען! וואָס ס'זאָל ניט זיין — קאָן זיך זיין! אָפּגעמאַכט — איז פאַרפאַלען!

א ל ע. פאַרפאַלען! פאַרפאַלען!

א י ו ו א נ אָ ו ו. ביט פּאָסיעמו!

א ל ע. ביט פאסיעמו!

ש נ י א ו ר ס א ן [פונ׳ם ארט]. געדענק זשע, וואניא, מיין איך הערשקא, זאלסט קיין חרטה ניט האבען!

א י ו ו א נ א ו. חרטה? די איוואנאווס... פארדאן! מיין איך די שניאורסאנס האבען קיינמאל קיין חרטה ניט! איך קום־ארויס פון א פאלק, טשארט וואזמי, וואס איז שוין דורכגע־גאנגען דורך פייער און דורך וואסער און דורך מעשענע רעהרען! מיינע עלטער־עלטער־זיידעס, וואס האבען געקנעטען לעהם ביי פרעה׳ן, אויפגעשטעלט די אייביגע פיראמידען, אויפגעבויט די באריהמטע שטעדט סדום און עמורה... פארדאן! איך מיין פיתום און רעמסס, זענען גענוג אויסגעשטאנען ביז זיי האבען זיך באזעצט אינ׳ם געבענטשטען לאנד מצרים... פארדאן! מיין איך כנען. און אז מיר האבען זיך באזעצט אינ׳ם געבענטשטען לאנד כנען, איז געקומען בלשאצר... פארדאן! איך מיין נבוכדנאצר, און האט פארברענט אונזער הייליגען טעמפעל און אפגעפיהרט אונזערע זיהן און טעכטער אין אייזערנע קייטען צו זיך אינ׳ם בארבארישען באבילאן, און נאכדעם אין שפאניען... חברים! איך מאך, טשארט וואזמי, א היבשען שפרונג און לאז־דורך בלעמ׳ען, המנ׳ען מיט אחשורוש׳ען ט נאך אזעלכע פיינע מענטשלעך, ווייל עס טאגט שוין, ווי איהר זעהט, אין דרויסען — אלזא, אינ׳ם פינסטערען קאטוילישען שפאניען, וואו עס האט געווארט אויף אונז די אינ־קוויזיציע. [מיט היץ]. קאנט איהר זיך פארשטעלען, חברים, וואס פאר לײדען מיינע עלטערען זענען אויסגעשטאנען אין דער אינ־קוויזיציע? אויפ׳ן אויטאדאפע האבען זיי זיך געלאזט ברענען, טשארט וואזמי, אויפ׳ן עשאפאט האבען זיי זיך געלאזט קוילען, שניידען, האקען, בראקען, פערטלען...

א ל ע [מיט גרויס ענטוזיאזם און אפלויז]. בראווא, הערשקא, בראווא!

ק ו ל ו ת. גאר ניט צו דערקענען, אז דאס איז א כריסט!

ס ו ל ו ת. א איד! איין אמת׳ער איד! הא־הא־הא!

א י י נ ע ר פ ו ן ד ע ם ע ו ל ם. א געבוירענער ושיר. נאָר פּייסיקעס פּעהלען איהם!

נ אָ ך א י י נ ע ר. און א לייבסערדאַק!

נ אָ ך א י י נ ע ר. אוי־וועה־מיר! טאַטעלע־מאַמעלע! ציצעלע־האַמעלע! חאַ־חאַ־חאַ!

א י ו ו א נ אָ ו. סילאַנס! אַז איך רעד, דאַרף זיין שטיל, טשאָרט וואָזמי!

ש נ י א ו ר ס אָ ן [צו איוואַנאָווען]. האָב צייט — דאָס האָסט דו ערשט איין אַדערויף. שפּעטער וועט נאָך זיין בעסער...

א י ו ו א נ אָ ו. ווער עס וועט וואַגען אָפּצולאַכען פון א אידען, דער וועט האָבען צו טהון מיט מיר! [באַווייזט א קולאַק]. איך וועל ניט פאַרשווייגען קיינעם! איך וועל ניט דערלאָזען, טשאָרט וואָזמי, מע זאָל חוזק מאַכען פון מיר דערפאַר, וואָס איך שטאַם־אָפּ פון א פאָלק, וואָס האָט געגעבען דער וועלט א זאַקאָן, מיט א צאַר דאַוויד, מיט א פּסאַלטיר, טשאָרט וואָזמי! איך בעט נאָך א מאָל אָנצופילען די כוסות און טרינקען פאַר'ן דאָזיגען פאָלק, פאַר'ן אויסדערוועהלטען פאָלק ישראל, וואָס איך בין איצט איינער פון זיינע קינדער. לעבען זאָל דאָס אַלטע אויסדערוועהלטע פאָלק! הוררראַ!

א ל ע. הוררראַ!

ק ו ל ו ת. בראַוואָ! בראַוואָ!

ק ו ל ו ת. גאָספּאָדאַ! וואָס שווייגט איהר?

ק ו ל ו ת. לאָמיר איהם נעמען! לאָמיר איהם וויעגען! קאַטשען! קאַטשען!

ק ו ל ו ת. ביידען קאַטשען! ביידען! [דער עולם צעטיילט זיך אויף צוויי. איין טייל האַפּט־אונטער שניאורסאָנען, דעם איבערגעטהאַנענעם איוואַנאָווען, דער אַנדערער טייל האַפּט־אונטער דעם איבערגעטהאַנענעם שניאורסאָנען אויף די הענט, און מיט קולות: „בראַוואָ, הערשקאָ! בראַוואָ, וואַניאַ!“ טראָגט מען זיי אַרום טיש, איבער'ן קאַבינעט, א צוויי־דריי מאָל. — דער פאָר־האַנג פאַלט].

ערשטער אקט

[ביי דוד שפיראן. — א גרויס עס־צימער. בעל־הבתיש מעבלירט. גישט רייך, נאר זויבער און מיט א גוסט. ווייסע גארדינען, גרינע וואזאנעס, איין אלטער פארטעפיאן, א פאר אידישע בילדער אויף די ווענט. — פיער טירען: צוויי רעכטס, פיהרען צו די זייטיגע צימערן; איינע אין הינטערגרונט, פיהרט צו די טרעפ אראפ; איינע לינקס, אין ווינקעל, פיהרט צו דער קיך. לינקס א פענסטער. ביי'ם פענסטער, נאהענט צו דער ראמפע, שטעהט א קאנאפע. אויף דער קאנאפע, אנגעשפארט אויף דער האנט, זיצט ב ע ט י, שטארק פארטיעפט אין א בוך. אנגעטהאן געהט זי אין א גרין שילעריין־קלייד מיט א שווארץ פארטיכעל. א ווייסער שפיצען־קראגען מיט ווייסע שפיצען־מאנשעטען. די האר פארקעמט, מיט א שענעם לאנגען צאפ פארווארפען אהינטער. מיט א ביכעל אין האנט, איבער'ן שטוב אהין און צוריק, שפאנט־ארום ס י א מ ק ע, אנגעטהאן אין א גרויער גימנאזיאל־טוזשורקע מיט קליינע ווייסע קנעפלעך. ער לערענט אויף אויסווענינ, מיט א ניגון, שאקעלט זיך צום טאקט:

„קאק ניניע זביחאיעטסא וויעשטשיי אליעג
אטאמסטיט ניעהאזומנים האזאחאם...“

און נאך א מאל דאס אייגענע:

„קאק ניניע זביחאיעטסא וויעשטשיי אליעג...“

פון דרויסען דערהערט זיך א ווייטער קלונג. סיאמקע הערט ניט אויף ברומצושפאנען און לערנען אויף א קול. בעטי ריהרט זיך ניט. — עס קומט אריין פון קיך ש ר ה ש פ י ר א מיט פארקאטשעטע ארבעל].

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. בעטי!

ב ע ט י [ענטפערט ניט].

ש ר ה ש פ י ר א [נאך א מאל]. בעטי!!

ב ע ט י [נעמט נישט צו די אויגען פון בוך]. מהו?

ש ר ה ש פ י ר אָ. זעה נאָר, ווי זי האָט זיך אַ ביסעל פאַר־טיעפט! גאָרניט אַפּצורייסען!

ב ע ט י [הויבט־אויף די אויגען]. וואָס ווילסט דו, מאַמע?

ש ר ה ש פ י ר אָ. נאַ דיר גאָר וואָס איך וויל, האָסט דו געהערט אַ ביסעל? עמיצער קלינגט דאָך. [עס הערט זיך אַ צווייטער קלונג]. עס קעהר אודאי זיין אַ בעלן אויפ'ן צימער.

ב ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. אַ סך בעלנים, ווינציג מחותנים. זינט מע האָט אויפגעהאַנגען דאָס צעטעל, אַז סע גיט זיך אָפּ אַ צימער, הערט דאָס גלעקעל נישט אויף צו קלינגען; נאָר עמיצען זאָל געפעלען — דאָס נישט.

ש ר ה ש פ י ר אָ. מזל טוב! פון וואַנען ווייסט דו? אפשר וועט דעם יאָ געפעלען?

ב ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. וואָס קאָן איהם דאָ געפעלען? אַ קעמערעל אָהן מעבעל, אָהן געזונט, אָהן ליכט און לעבען.

ש ר ה ש פ י ר אָ. וואָס האָסט דו געוואָלט? שפּיעגלען? סאַמעטענע דיוואַנעס? האָסט דו געהערט אַ ביסעל? ווערליג. דאָס געלט, איז גענוג מעבעל. געה נאָר, טאָכטער, אַראָפּ אונטען, עפען. איך קאָן מיך אָט אַזוי אויף די טרעפּ ניט ווייזען... איין אויסגעשמאָדערטע... טאָמער באַגעגענט מיך עמיצער...

ב ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. וואָס עפּיס איך? לאָז געהן סיאָמקע.

ש ר ה ש פ י ר אָ. זעה נאָר, ווי מע דינגט זיך דאָ, משטיינס געזאָגט! דאָס קינד לערענט דעם אוראָק, דאַרף מען איהם שטעה־רען, האָסט דו געהערט אַ ביסעל?

ב ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. אָהן איין אומגליק. ס'וועט איהם גאָרניט שאַדען צו די אוראָקען, אַז ער וועט געהן עפענען די טיר.

ש ר ה ש פּ י ר אָ [שווין אויפגערעגט]. קינדער מיוחסים — טפו זאָל דאָס ניט ווערען! [צו סיאָמקען]. געה נאָר, סיאָמעניו, עפען־ אויף די טיר אונטען. מע קלינגט.

ס י אָ מ ק ע [הערט ניט אויף חזר'ען אויף אויסווענדיג, קוקט אויף דער מוטער]. „קאַק ניניע זביחאַיעטסאַ וויעשטשיי אַליעג...״

ש ר ה ש פּ י ר אָ. זעה נאָר, מע רעדט צו איהם, גלייך ווי אין דער וואַנט אריין. געה עפען די טיר — זאָגט מען דיר. מע קלינגט. האָסט דו געהערט אַ ביסעל? [עס הערט זיך אַ דריטער קלונג].

ס י אָ מ ק ע [ווי אויפגעוואַכט פון שלאָף]. מע קלינגט? איך האָב גאָרניט געהערט, מע זאָל קלינגען, איך. אָטאָ געה איך. [לויפט צו דער טיר אראָפּ אויף די טרעפּ און חאַפּט בעת מעשה אַ טענצעל].

ש ר ה ש פּ י ר אָ [גרייט צום טיש, שטעלט דאָס טייגעשיר, רעדט צו זיך אליין]. בּראָש זענען זיי דאָ אלע פאַרטאַרעראַמט. ער איז שטענדיג אויף דער בּערזע, דרעהט געשעפטלעך. די איז אַ גימנאַ־ זיסטקע, לייענט בּיכער. דער איז אַ גימנאַזיסט, חזר'ט די אוראָקען. און דו אליין דאַרפסט זיך טויטשען טאָג ווי נאַכט, טאָ דאָס, טאָ יענס, טאָ הין, טאָ הער, טאָ דעם, טאָ יענעם...

בּ ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. מיט וועמען רעדסט דו דאָרט, מאַמעטשקע? מיט זיך אליין?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. מיט וועמען דען זאָל איך רעדען, האָסט דו געהערט אַ בּיסעל? אַז איהר אלע זענט פאַרטראַסקעט, און איך איינע דרעה מיך ארום, ווי אַ מחותנת'טע בּיי דער מיזינקע אויף דער חתונה, און דאַרף אַרבּייטען, קיין עין־הרע, אויף אַזאַ שטוב, אָהן אַ הילף, אָהן אַ האַנט־איבּערנעמער...

בּ ע ט י. ווער הייסט דיר, מאַמעטשקע, ניט צונעמען קיין דיענסט?

ש ר ה ש פּ י ר אָ [שטעלט זיך אַוועק, טענה'ט אין איין אָטעם, שיט ווי פון אַ פאַס, ווערענד די טאָכטער קוקט אלץ אין בוך]. דיענסטען זאָל איך נעמען? פון וואַנען וועל איך זיי צאָהלען? די שענע פּרנסות פון דער בּערזע, משטיינס געזאָגט, אויף וואָס דער טאַטע איז אי־

בערגעקומען, אז ער דארף זיין א מעקלער גלייך מיט קעצעלען און מיט נאך אזעלכע שלים־מזל'ען, און נאך ביי הײנטיגע הוצאות: דירה־געלט צאהל, פראוואזשיטעלסטווע צאהל, פראוואאוטשעניע צאהל, טאג ווי נאכט נאר פראוועס און פראוועס...

[עס קומט צוריק סיאמקע. נאך איהם — א יונגער פארשוין, עלעגאנט געקליידט. אין איין האנט האלט ער א קליין טשעמאדאנטשיקעל, אין דער אנדערער — א פלעד. ווי נאר ער קומט אריין און טהוט אויס דאס היטעל, דערקענט מען אין איהם, אז דאס איז דער כריסט א י ו ו א נ א ו ו, דער, וואס האט זיך פאר־שטעלט פאר'ן אידען שניאורסאן].

א י ו ו א נ א ו ו [פארנייגט זיך פאר דער מאדאם שפירא און פאר בעטין, רעדט רוסיש]. טוט סדאיאטסיא קאמנאטא? *

ש ר ה ש פ י ר א [צו בעטין, אויף אידיש]. מזל טוב! שוין גויים אויך אנגעהויבען געהן דינגען דירות אויף דער אידישער גאס? [צו איוואנאווען, אויף רוסיש]. טוט, טוט**.

א י ו ו א נ א ו ו. מעבלירט?

ש ר ה ש פ י ר א. מעבלירט.

א י ו ו א נ א ו ו. קאן מען זעהען דאס צימער?

ש ר ה ש פ י ר א [קאטשעט־אפ די ארבעל. צו איוואנאווען]. פאר וואס ניט? [צו בעטין, אויף אידיש]. ער זאל שוין אזוי זיין מיט דער נאז, ווי ער וועט דינגען דאס צימער. [צו איוואנאווען, אויף רוסיש]. פאזשאלאיטיע! [ווייזט איהם, וואו ער זאל אפלעגען דאס טשעמאדאנטשיקעל מיט'ן פלעד, פיהרט איהם אפ רעכטס, דורך דער זייטיגער טיר. עס דויערט א מינוט. בעטי זיצט איבער איהר בוך. סיאמקע הערט ניט אויף צו חזר'ען זיין אוראק. עס קומען־או צוריק שרה מיט'ן פארשוין. שרה דערלאנגט איהם א שטוהל. רעדט אויף רוסיש].

ש ר ה ש פ י ר א. זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט?

א י ו ו א נ א ו ו [וויל ניט זיצען, דאנקט, קוקט אויף בעטין]. אלזא, וואס וועט קאסטען דאס צימער?

---

* דא גיט זיך אפ א צימער? — ** דא, דא.

ש ר ה ש פ י ר א [ענטפערט איהם ניט, ווענדט זיך צו דער טאכטער, רעדט מיט איהר אויף אידיש, נאר ווארפט־אריין לשון־קודש־ווערטער, טאמער פארשטעהט ער]. בעטי! דער חדר איז דעם אדון דוקא געפעלען. ער פרעגט, מה יקר. וויפיעל דבר'ט מען איהם?

ב ע ט י [צו דער מוטער אויף אידיש, באגעגענט זיך מיט איוואנאוו'ס אויגען, ווערט רויטליך]. וויפיעל דו ווילסט. וואס פרעגסט דו ביי מיר?

ש ר ה ש פ י ר א. איך ווייס ניט, וויפיעל איך זאל איהם דבר'ען? פופצעהן ראך? — איז ווינציגליך. צוואנציג? — אפשר צו פיעל? נאך די בגדים ווייזט אפילו אויס, אז ער האט יא מעות; נאר נאכ'ן טשעמאדאנטשיקעל — זעהט ער אויס א גוי א שלים־מזל. [אין דער גאנצער צייט, וואס שרה רעדט צו דער טאכטער, לאזט איוואנאוו קיין אויג ניט אראפ פון בעטין. עס זעהט אויס, אז זי איז איהם שטארק געפעלען].

ב ע ט י [זשעניר פון דעם, וואס איוואנאוו קוקט אויף איהר אזוי געשמאק, צו דער מוטער, אויך אויף אידיש]. אבער זאג איהם שוין, מאמע, וויפיעל דו פארשטעהסט — איין עק דארף דאך עס האבען!

ש ר ה ש פ י ר א [צו איוואנאווע, אויף רוסיש]. דאס צימער וועט אייך קאסטען אלערלעצט א פינפאונצוואנציגער א חודש.

א י ו ו א נ א ו ו. פינף און צוואנציג? אויסגעצייכענט.

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער, אויף אידיש]. איך האב זיך ארויסגעחאפט מיט א כף־הא'ער, געמיינט, ער וועט זיך דינגען — צום סוף איז ער צופריעדען... [צו איוואנאווע, אויף רוסיש]. נאר וואס דען? איך דארף אייך זאגען פריהער, אז ביי אונז איז א מנהג, פאר א האלבען חודש דארף מען ביי־צאהלען פאראויס.

א י ו ו א נ א ו ו [ניט לאנג געטראכט]. אפילו פאר א גאנצען. [נעמט־ארויס א פינפאונצוואנציגער און טהוט איהם א ווארף־ארויס מיט צוויי פינגער מיט אזא לייכטקייט, ווי מע ווארפט־אוועק איין אויסגעלאשען שוועבעלע].

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער, אויף אידיש]. וואס זאגסט דו, בעטי? עפיס צו א גיכער פארשוין. מי יודע, ווער ער איז, דער שלים־מזל!

ב ע ט י [צו דער מוטער, אויף אידיש]. טאמער וואלט געווען נענוג צו שלימזל'ען? און וואס געהט עס דיך אן, ווער ער איז? אבי א קווארטיראנט.

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. וואס הייסט, וואס געהט עס מיך אן, האסט דו געהערט א ביסעל? אבי־וועמען וועל איך דאך ניט ארייןלאזען, און נאך א גוי דערצו! איז איין מאל אוועק. היינט דארף מען איהם א פרעג טהון וועגען א געשריפטס, מכח שווארץ אויף ווייס.

ב ע ט י. פאר וואס זשע פרעגסט דו איהם ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. וועל איך איהם טאקי פרעגען. [צו איוואנאוועו, אויף רוסיש]. איזוויניטיע... האט קיין פאר־איבעל ניט... ביי אונז איז דא שטרענג... זעהר שטרענג... מע דארף יאווען דער פאליציע פאפיערען... דאקומענטען... א פאס... א פאספארט האט איהר?

א י ו ו א נ א ו ו. א? א פאספארט? [טהוט זיך א נעם צו דער זייט־קעשענע און ציהט־ארויס א פאס, גיט איהם איבער שרה'ן מיט דער זעלבער לייכטקייט, ווי דעם פינפאונצוואנציגער].

ש ר ה ש פ י ר א [נעמט דעם פאס, גיט איהם איבער דער טאכטער]. אנו, טהו נאר א קוק, טאכטער, אין זיין געשריפטס, וואס שטעהט דארטען?

ב ע ט י [נעמט דעם פאס, לייענט מיט א האלבער שטימע, ווי פאר זיך]. „פרעדיאוויטעל סיעווא, שקלאווסקי מיעשטשאנין, הערש מאוושאוו שניאורסאן... גדיע יעוורעיאם זשיט דאזוואליענא...״ [קוקט אויף איוואנאוועו, אויף דער מוטער. די מוטער — אויף איהר. איוואנאוו — אויף זיי ביידען. א שטומע סצענע דויערט א מינוט].

ש ר ה ש פ י ר א [דאס פנים אויפגעשיינט. א זעץ מיט די הענט איבער'ן קליידעל, צו איוואנאוועו, אויף אידיש]. זענט איהר, הייסט עס, א אונזעריגער? וואס זשע האבען מיר ביז אהער גערארפט זיך מוטשען אומזיסט און רעדען אויף גויעש? מיר האבען דאך גע־קאנט גאנץ שען רעדען אויף אונזער אייגען לשון. האסט דו גע־

הערט אַ ביסעל? האָט חאָטש קיין פּאַראיבעל ניט, טאָמער האָב איך מיך אַרויסגעחאַפּט מיט אַ וואָרט...

א י ו ו אַ נ אָ ו ו [צו בעטין, שמייכעלט]. איך פאַרשטעה ניט... וואָס זאָגט אייער מוטער?

ב ע ט י [צו דער מוטער, אויף אידיש]. ער זאָגט, אַז ער ווייסט ניט, וואָס דו רעדסט. ער פאַרשטעהט ניט קיין וואָרט אידיש.

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צו דער טאָכטער]. אַ ביסעל אַ משל! אַ איד, וואָס מע רופט איהם שניאורסאָן, פאַרשטעהט ניט קיין אידיש?

ב ע ט י [צו דער מוטער]. נו, זעהסט דו דאָך. קאָרג אידען פאַרהאַן איצנד, וואָס פאַרשטעהען ניט קיין אידיש?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אָבער אַ מיעשטשאַנין פון שקלאָוו אין גאָטעס ווילען!

א י ו ו ט נ אָ ו ו [פאַרשטאַנען. ווענדט זיך צו בעטין]. אייער מוטער וואונדערט זיך, וואָס איך פאַרשטעה ניט גוט קיין אידיש? איך בין, פאַרשטעהט איהר מיך, אויסגעוואַכסען ניט אין שקלאָוו ביי מיינע עלטערען, נאָר אין אַ רוסישער שטאָדט... ביי מיין באַבושקאַ... און געווען מעהר צווישען כריסטען... האָב איך פאַרגעסען אידיש רעדען...

ב ע ט י [צו דער מוטער]. דו האָסט פאַרשטאַנען, וואָס ער זאָגט?

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צו דער טאָכטער]. פאַרשטאַנען, פאַרשטאַנען. וואָס קומט אָבער אַרויס פונ'ם פאַרשטאַנען, אַז וויבאַלד ער איז אַ אונזעריגער, איז ער דאָך גלאַט אויף צרות. ווי קאָן ער ביי אונז דינגען דאָס צימער, אַז ער האָט מסתמא אַ פּייג, ניט קיין פּראַוואָ־זשיטעלסטווע?

ב ע ט י [אַלס דאָלמאַטש, צו איוואַנאָווען]. מיין מאַמע זאָגט, אַז וויבאַלד אַזוי, ווי קאָנט איהר דאָ זיין, אַז איהר האָט ניט קיין פּראַוואָזשיטעלסטוואָ?

א י ו ו א נ אָ ו ו. פּראוואָזשיטעלסטוואָ? וואָס הייסט עס פּראוואָזשיטעלסטוואָ?

בּ ע ט י. האַ־האַ־האַ!

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צו דער טאָכטער]. נו? בין איך געוועען גערעכט, אַז איך האָב געזאָגט, ער איז אַ שלים־מזל? ער זעהט מיר אויס גאָר אַ חושים צו זיין! [איוואַנאָוו קוקט פון דער מוטער אויף דער טאָכטער און פון דער טאָכטער אויף דער מוטער, פאַרשטעהט ניט, וואָס דאָ קומט־פאָר. בעטי קומט איהם צו הילף].

בּ ע ט י [צו איוואַנאָווען]. די מאַמע וואונדערט זיך, וואָס איהר ווייסט אפילו ניט, וואָס פּראוואָזשיטעלסטוואָ באַטייט. באַדאַרף מען אייך געבען צו פאַרשטעהן. פּראוואָזשיטעלסטוואָ הייסט, אַז איהר, ווייל איהר זענט אַ איד, האָט איהר ניט קיין רעכט צו וואוינען אין דער דאָזיגער שטאָדט, וואָרום זי רעכענט זיך שוין אויסער דער „טשערטאַ“...

א י ו ו א נ אָ ו ו. פּאַזוואָלטי! ווי אַזוי זשע קאָן איך דאָ לערנען אין אוניווערסיטעט און ניט וואוינען דאָ?

בּ ע ט י. איהר לערענט דאָ אין אוניווערסיטעט? איהר זענט דען אַ סטודענט?

א י ו ו א נ אָ ו ו. כּמעט אַ סטודענט. איך האָב אָנגעגעבען מיינע פּאַפּיערען, און היינט ווער איך צוגענומען.

בּ ע ט י [צו דער מוטער]. דו הערסט? ער איז אַ סטודענט אין דער היגער אוניווערסיטעט. [צו איוואַנאָווען]. און איהר זענט זיכער, אַז מע וועט אייך צונעמען?

א י ו ו א נ אָ ו ו. מעהר ווי זיכער. איך האָב אַ גאָלדענע מעדאַל.

בּ ע ט י [צו דער מוטער]. ער איז אַ מעדאַליסט. אַ ג[illegible] מעדאַל.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אַ מענדאַל? אַ גאָלדענע מענדאַל? [אַ פּלעסק מיט די הענט. צו דער טאָכטער]. נו? ווער איז גערעכט? איהר לאַכט דאָך פון מיר שטענדיג, דו און דער טאַטע, לּמאי איך

וויל, אז סיאמקע זאל האבען א מענדאל. [צום קווארטיראנט]. זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט? [רוקט איהם צו א שטוהל. ער זעצט זיך]. איך זאג אלע מאל, אז א איד דארף האבען א מענדאל. [צו סיאמקען, וואס הערט ניט אויף צו חזר'ען שטילערהייט]. קום נאר אהער, זוהכעניו, זעהסט דו? [ווייזט איהם אויף איוואנאוון]. אט האבען זיי געענדיגט מיט א מענדאל, מיט א גאלדענער מענדאל, וועלען זיי, אם ירצה שם, געווים ארייז. הייגט זעהסט דו שוין, ווי אזוי מע דארף זיך לערנען? אויף וואס מע דארף האבען פינפען?

ב ע ט י [צו איוואנאוון]. די מאמע זאגט איהם מוסר, אז מע דארף זיך גוט לערנען, בכדי מע זאל קריגען א מעדאל. ס'איז מיינס א ברודערעל... א גימנאזיסטעל... [צום ברודער]. סיאמע, קום אהער, נעב די האנט. [סיאמקע געהט־צו, פארניינט זיך, גיט די האנט].

א י ו ו א נ א ו ו [צו בעטין]. אין וויפיעלטער קלאס איז ער דאס?

ב ע ט י. אין דריטער קלאס דערוויילע.

א י ו ו א נ א ו ו. אזא גרויסער ערשט אין דריטער קלאס?

ב ע ט י. פאר וואס פרעגט איהר בעסער ניט, וויפיעל יאהר איז ער געגאנגען צום עקזאמען, איידער מע האט איהם צוגעלאזט? און וויפיעל טרערען האט מיין מאמע פארגאסען?

א י ו ו א נ א ו ו. פאר וואס האט מען איהם ניט צוגעלאזט?

ב ע ט י [צעלאכט זיך]. חא־חא־חא! א איד — און פרעגט אזעלכע קשיות!

א י ו ו א נ א ו ו [זעהט, אז ער איז אריינגעפאלען]. יא־נו. איך מיין ניט דאס. איך מיין עפיס אנדערש. אין דריטער קלאס איז ער — און מע שמועסט שוין וועגען א מעדאל?

ב ע ט י. געווים. אניט, וועט ער דאך ניט אריין אין אוני־ווערסיטעט.

א י ו ו א נ א ו ו [צופריעדען, וואס ער קאן א ביסעל אויסשמועסען זיך מיט בעטין]. וואו זשע איז דאס געזאגט געווארען, אז אייער ברודערעל מוז אריין דוקא אין אוניווערסיטעט?

ב ע ט י. וואו איז דאָס געזאָגט געוואָרען, אז א י ה ר מוזט אריין דוקא אין אוניווערסיטעט?

א י ו ו א נ אָ ו ו [שפּיגעלט זיך אין בעטי׳ס פנים]. איהר האָט מיך געחאַפּט אויפ׳ן וואָרט.

ב ע ט י. איך האָב אייך ניט געחאַפּט. איהר האָט זיך אליין געחאַפּט. די קשיות, וואָס איהר פרעגט, פּאַסען זיך בעסער פאַר א גוי, ניט פאַר קיין אידען.

ש ר ה ש פּ י ר אָ [נישט איבעריג צופריעדען, וואָס איהר טאָכטער האָט זיך אריינגעלאָזט אין א צו־לאַנגען שמועס מיט איין אומבאַקאַנטען פארשוין, מישט זי זיך אריין, בכדי איבערצורייסען זיי, און א ביסעל ווילט זיך איהר טאַקי באַריהמען מיט איהר זוהנדעל, — ווענדט זי זיך צו איוואַנאָווען]. ער וועט מיט גאָט׳ס הילף געווים קריגען א מענדאַל, אזוי ווי איהר. ער לערענט אויף סאַמע פינפען.

א י ו ו א נ אָ ו ו. מאָלאָדיעץ!

ב ע ט י. און קריגט פאַר יעדען פינף א פּיטאַקעל ביי דער מאַמע.

א י ו ו א נ אָ ו ו. נעקויפטע פינפען?

ס י אָ מ ק ע [וואָס איז געשטאַנען ביז אַהער און איינגעהערט זיך אינ׳ם שמועס, מישט זיך אויך אריין]. נישט געקויפטע, נאָר פאַרדיענטע.

א י ו ו א נ אָ ו ו. בראַוואָ! [נעמט ביי איהם דאָס ביכעל. לייענט]. „פּיעסן א וויעשטשעם אָליעגיע״. אַנו? [גיט סיאָמקען, ער זאָל לייענען].

ס י אָ מ ק ע [גיט־אָפּ צוריק דאָס ביכעל. גייציג]. איך קען עס אויף אויסווענינג. [שנייצט־אוים די נאָז, שטעלט זיך אַוועק, קלינגט הויך, מיט א נייעם איינגענעם ניגון, שאַקעלט זיך צום טאַקט]:

„קאַק ניניע זביחאַיעטסאַ וויעשטשיי אָליעג,
אָטאָמסטיט ניעחאַזומניס חאַזאַחאַם,
איח סיאָלאַ אי ניוויי זאַ בויניי נאַביעג
אָבחיאַק אָן מעטשאַם אי פּאָזשאַחאַם...״

[בעטי און איוואַנאָוו קוקען זיך איבער און שמייכלען].

איוואנאוו׳ [צו סיאמקען]. בראוואָ! אויסגעצייכענט! נאָר צו וואָס זינגענדיג? צו וואָס שאָקלען זיך?

שרה שפּירא [אומרוהיג, צו דער מאַכטער]. וואָס זאָגט ער? ס׳איז נישט גוט? נישט געפעלען איהם, ווי ער לייענט?

בעטי [צו דער מוטער]. ער זאָגט ניט, אז ס׳איז נישט גוט. ער זאָגט נאָר, לּמאי ער זינגט מיט א ניגון און לּמאי ער שאָקעלט זיך.

שרה שפּירא. אפשר וואָלט געווען א סברה, אז ער זאָל מיט איהם צולערנען, רעפּעטיטעווען?

בעטי [צו דער מוטער]. רעפּעטירען, ניט רעפּעטיטעווען.

שרה שפּירא. לאָז זיין אזוי. אנו, טהו איהם נאָר א פרעג, וואָס וועט ער וועלען דערפאַר? זאָג איהם, אז ס׳וועט איהם קאָסטען ביליגער דאָס צימער, אויב ער וועט איהם רעפּעטיטעווען.

בעטי [צו דער מוטער]. רעפּעטירען, ניט רעפּעטיטעווען. [צו איוואנאוון]. די מאַמע זאָגט, אז ס׳וועט אייך קאָסטען א סך ביליגער דאָס צימער...

שרה שפּירא [פאַרריכטט]. נישט קיין סך, נאָר עטוואָס ביליגער...

בעטי. אויב איהר וועט לעהרנען מיט מיין ברודערל...

איוואנאָוו. מיט׳ן גרעסטען פאַרגעניגען. עס דאַרף ניט קאָסטען ביליגער. איך קאָן מיט איהם לעהרנען אזוי. איך נויטיג זיך נים.

שרה שפּירא [שיינענדיג]. לאָם איך האָבען אזא יאָהר, וואָס פאַר א פיינער מענטש דאָס איז! איך האָב עס ארויסגעזעהען באלד, פון׳ם ערשטען קוק! [צו איוואנאָוון, פריינטליך]. מע שיקט אייך צו פון דער היים? [זעצט זיך אוועק אקעגען קווארטיראנט, לענט־צונויף די הענט אויפ׳ן הארצען].

איוואנאָוו. וואָס שיקט מען מיר צו פון דער היים?

שרה שפּירא. געלט מיין איך.

איוואנאָוו. יאָ. מע שיקט מיר צו פון דער היים.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אייער טאַטע מסתּמא? אָדער אייער מאַמע?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו [קוקט אויף בעטין]. יאַ... ניין... דאָס הייסט, איך קריג געלט צוגעשיקט פון מיין באַבושקאַ...

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אַזוי גאָר? זענט איהר, הייסט עס, אַ יתום?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. אַ יתום.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אָהן אַ טאַטען, אָהן אַ מאַמען?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. אָהן אַ טאַטען, אָהן אַ מאַמען.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. שוין לאַנג?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. שוין לאַנג.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. פון קליינוויין אויף?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. פון קליינוויין אויף.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. און קיין זיידע איז נישטאָ?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. קיין זיידע נישטאָ.

ב ע ט י [קאָן נישט ליידען. צו דער מוטער]. מאַמע! וואָס איז דאָס פאַר אַ עקזאַמען?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. ס'איז גאָרניט קיין עקזאַמען. איך וויל וויסען. [צום קוואַרטיראַנט]. איז זי, הייסט עס, איין אַלמנה?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. ווער?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אייער באַבושקאַ.

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. פאַרשטעהט זיך, איין אַלמנה.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. שוין לאַנג?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. שוין לאַנג.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. און האָט ניט חתונה?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. ניין.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. און זי איז רייך?

ב ע ט י [ווידער אַ מאָל צו דער מוטער]. וואָס פאַר אַ דאָפּראָס, מאַמע?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. ס'איז גאָרניט קיין דאָפראָס. איך פרעג בלאָט אזוי. [צום קוואַרטיראַנט]. און זי איז רייך?

א י ו ו א נ אָ ו ו. ווער?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אייער באַבושקאַ.

א י ו ו א נ אָ ו ו. רייך.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. זעהר רייך?

א י ו ו א נ אָ ו ו. זעהר רייך.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. דהיינו, וויפיעל שאַצט מען זי?

א י ו ו א נ אָ ו ו [קווינקעלט זיך]. המ... ביי צוויי הונדערט טויזענט...

ש ר ה ש פּ י ר אָ. צוויי הונדערט טויזענט? [צו דער טאָכטער]. בעטי, דו הערסט? צוויי הונדערט טויזענט!

ב ע ט י. וואָס פאַר א פּנים האָט דאָס, מאַמע?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואָס אַהרט עס דיך? [צום קוואַרטיראַנט]. זאָגט זשע מיר, איך בעט אייך, און מעהר קיין אייניקלעך האָט זי נים?

א י ו ו א נ אָ ו ו. ווער?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אייער באַבושקאַ.

א י ו ו א נ אָ ו ו. ניין, זי האָט ניט מעהר.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. זענט איהר, הייסט עס, איינער?

א י ו ו א נ אָ ו ו. איינער.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. איין־און־איינציגער?

א י ו ו א נ אָ ו ו. איין־און־איינציגער.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. קומט דאָך אויס, אז איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר זענט איהר דער...

ב ע ט י [לאָזט איהר נישט ווייטער גערן. צום קוואַרטיראַנט]. איהר ווילט דאָך אודאי זיך אָפּרוהען, אָדער איבערטהון זיך?

א י ו ו א נ אָ ו ו [שטעהט־אויף, נעמט זיך צו די זאכען]. יאָ. איך דאַרף זיך איבערטהון און געהן אין אוניווערסיטעט געוואַוירע ווערען...

שרה שפירא [צו דער טאכטער]. דארף מען זיי אריינ־טראגען די זאכען אין צימער אריין, און געבען זיי וואסער, און א האנטוך, און ציכלעך אויפציהען אויף די קישעלעך. בעטי, זיי זיך מטריח. איך וועל דערווייל א קוק טהון צום סאמאוואר, דער טאטע דארף באלד קומען. [צו סיאמקען]. סיאמעניו, העלף זיי טראגען.

[בעטי נעהט מיט איוואנאווען אין ריין צימער. סיאמקע האפט און טראגט זיי נאך פון הינטען דאס טשעמאדאנטשיקעל מיט'ן פלעד, הערט נישט אויף נעהענריג צו חזר'ען דעם אורצק שטילערהייט: „קאק ניניע זביהאיעטסא וויעשמשיי אליעג..." שרה פארקאטשעט די ארבעל, גיהט־אפ אין קיך אריין און קומט גיך צוריק מיט'ן סאמאוואר און מיט'ן טיינעשיר. באלד נאך איהר קומט־או פונ'ם זייטיגען צימער בעטי].

שרה שפירא. נו? וואס האב איך דיר געזאגט?

בעטי. וואס האסט דו געזאגט?

שרה שפירא. אז ס'איז א יונגערמאן א גאלד.

בעטי. דו האסט געזאגט א גאלד?

שרה שפירא. וואס דען האב איך געזאגט?

בעטי. א שלים־מזל האסט דו דאך געזאגט, מאמעטשקע!

שרה שפירא. איך האב געזאגט א שלים־מזל? איך?

בעטי. ווער דען האט געזאגט א שלים־מזל? איך?

[אומגעריכט, אהן א קלונג, קומט־אן **דוד שפירא**, א פארשוויצטער, צו־געטהאן אין אויבערשטען ראק און אין קאפעליש, מיט'ן שטעקעלע אין האנט. בלייבט שטעהן אויף דער טיר א מינוט, הערט זיך צו צו זייער שמועס].

דוד שפירא [קרימט זיי איבער]. געזאגט־געזאגט־געזאגט!... איך האב געזאגט... דו האסט געזאגט... נאך אויף די טרעפ לאזט איהר זיך הערען... גאט איז מיט אייך! [טהוט זיך אויס]. מיט וועמע'ס ירושה קאנט איהר זיך גאר אייגטיילען? [געהט צום טיש]. די מאמע מיט דער טאכטער! ווען וועט איהר אויפהערען צו קריעגען זיך?

בעטי. ווער קריעגט זיך דען?

שרה שפירא. אנדערע קושען זיך, מיר קריעגען זיך — איז נאך ניט גלייך.

ד ו ד   ש פּ י ר אָ [איז גוטעו מוטח]. „אַנדערע קושען זיך, מיר קריגען זיך — איז נאָך ניט גלייך!”... הכּלל, וואָס איז דאָ בּיי אייך געווען פאַר אַ שפּאַרעניש: „איך האָב געזאָגט — דו האָסט געזאָגט”? [זעצט זיך צום טיש].

בּ ע ט י [ווייל איהם איבּערגעבּען]. פאַרשטעהסט, פּאַפּאַטשקאַ...

ש ר ה   ש פּ י ר אָ [דערלאָזט נישט]. ווייס איך וואָס? צו וואָס איבּערגעבּען? טאַקי כּדאי!... הער בּעסער, דוד, איך דאַרף דיר דערצעהלען אַ שענס...

ד ו ד   ש פּ י ר אָ. אַ שענס? איך האָב אויך געבּראַכט צו טראָגען אַ שענס.

בּ ע ט י. אוי, פּאַפּאַטשקאַ, דערצעהל, דערצעהל!

ד ו ד   ש פּ י ר אָ [צו דער טאָכטער]. ניין, לאָז זי פריהער. זי איז בּילכער. [צום ווייב]. נו?...

ש ר ה   ש פּ י ר אָ [גיסט־אָן טיי דעם מאַן]. גאָט האָט אונז צוגעשיקט אַ גליק. וואָס זאָג איך אַ גליק? צוויי גליקען מיט אַ מאָל.

ד ו ד   ש פּ י ר אָ. צוויי גליקען מיט אַ מאָל? קיין עין־הרע ניט! וואָס פאַר גליקען? די קוה האָט זיך געקעלבּט און די קאַץ האָט זיך געקעצעלט?

בּ ע ט י [פאַרלעגט אַ פינגער]. ערשטענס, אַ קוואַרטיראַנט.

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. און נאָך וואָס פאַר אַ קוואַרטיראַנט! אַלץ הייסט אַ קוואַרטיראַנט!

בּ ע ט י [פאַרלעגט נאָך אַ פינגער]. און, צווייטענס, אַ לעהרער פאַר אונזער סיאָמקען...

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. און נאָך וואָס פאַר אַ לעהרער! אַלץ הייסט אַ לעהרער! איין אומזיסטיגער! ער נעמט ניט אַ גראָשען!

ד ו ד   ש פּ י ר אָ. פאַר וואָס עפּיס?

בּ ע ט י. ער איז אַ רייכער...

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. אַלץ הייסט רייך! איין עושר. איין אַדיר! אַ מיליאָנשטשיק!

בּ ע ט י. ניט ער, די בּאַבּושקאַ זיינע...

ד ו ד ש פ י ר אָ [חאַפּט זיך ביי די אויהערעז]. טראַ־טאַ־טאַ־טאַ! ביידע מיט אַ מאָל! לאָז איינע רעדען. איך פאַרמאָג מעהר ניט ווי איין פאָר אויהערען. גאָט איז מיט אייך!

ש ר ה ש פ י ר אָ [צו דער טאָכטער]. נו, דערצעהל דו, אַז דו קאָנסט בעסער. [טרעט־אָפּ]. אַ גימנאַזיסטקע פון זיעבּעטער קלאַס — ביזט דו בּילכער. [טרעט־אָפּ].

ב ע ט י [צו דער מוטער, מיט ביידע הענט צו איהר]. מאַמעטשקע, דו קאָנסט בעסער. דערצעהל שוין דו, דערצעהל.

ש ר ה ש פ י ר אָ [געהט־צו]. אַ שכן האָט אונז גאָט צוגעשיקט — [בויגט זיך אַז צום מאַן, רעדט שטיל] אַ קוואַרטיראַנט, אַ מאָדנע קוואַרטיראַנט! ערשטענס, שטעל דיר פאָר, אַז הייסען הייסט ער מאירסאָן...

ב ע ט י. ניט מאירסאָן, נאָר שניאורסאָן.

ש ר ה ש פ י ר אָ [אַ קוק בייז אויף דער טאָכטער]. מיין איך שניאורסאָן. און פאַרשטעהסט ניט, זאָלסט זאָגען, אַ וואָרט אידיש! ער ווייסט ניט אפילו, וואָס הייסט פּראַוואָזשיטעלסטווע...

ד ו ד ש פ י ר אָ [טרינקט]. אַ גע'שמד'טער?

ש ר ה ש פ י ר אָ. חס ושלום! אַ איד!

ב ע ט י. ער איז אַ סטודענט.

ש ר ה ש פ י ר אָ [שטיל, צום מאַן אויפ'ן אויהער]. מיט אַ מענדאַל! אַ גאָלדענע מענדאַל!... צאָהלט מיר אַ פינפאונצוואַנציגער פאַר'ן צימער...

ד ו ד ש פ י ר אָ [אַ קוק אויפ'ן ווייב]. אַ פינפאונצוואַנציגער פאַר'ן צימער? משוגע? צי חסר־דעה?

ש ר ה ש פ י ר אָ. האָב צייט, ביזט נאָך ניט פאַרטיג. [שטיל]. ער האָט זיך, אחוץ דעם, נאָך אונטערגענומען צו לעהרנען מיט אונזער סיאָמקען אומזיסט, אָהן אַ גראָשען געלט.

ד ו ד ש פ י ר אָ [הויך]. ווייזט אויס, אַ רעכטער לץ, אַ פרייער, אָדער אַ פּעכפויגעל, ווי מע רופט עס ביי אונז אויף דער בערזע.

שרה שפּירא [שטרענג]. שששש... ער קאן נאך דערהערען. האסט דו געוואָלט א ביסעל?

בעטי [צעלאכט זיך]. ווי אזוי וועט ער עם דערהערען, למשל? סיידען ער זאָל שטעהן הינטער דער טיר — פארשטעהט ער דאך ניט א וואָרט אידיש!

שרה שפּירא [הויך]. טפו! איך האָב גאר פארגעסען, אז ער פארשטעהט ניט אונזער לשון. הכלל, איך זאָג דיר, דוד, א מאָדנעם שכן האָט אונז גאָט צוגעשיקט! זאָלסט זאָגען, א מענטש זאָל זיך עם פּרובען דינגען! מע זאָגט דיר פינף און צוואַנציג — זאָג האָטש צוויי און צוואַנציג... אז מע שמועסט — איין אדיר! א מיליאָנשטשיק!

בעטי [צום פאָטער]. די מאמע האָט, ווייזט אויס, חרטה, פאר וואָס זי האָט איהם ניט געזאָגט מעהר.

דוד שפּירא [צום ווייב, שפּאָטיש]. טאקי. למאי האָסט דו איהם ניט געזאָגט צוויי מאָל פינף און צוואַנציג? אזא צימער! א דירה־מלוכה!

שרה שפּירא [געפינט זיך באלעדיגט]. אָט דאָס איז דאך די מעשה מיט אייך — באַלד עפּיס, מאַכט איהר חוזק. דער טאטע מיט דער טאָכטער!...

דוד שפּירא. ווער מאַכט דען חוזק, שטיא וואָס דו ביזט? גלאט אזוי, מע רעדט — רעדט זיך. הקיצור המעשה, גאָט האָט אייך דאָ צוגעשיקט א העכט פון העלטענלאַנד! איך וואָלט איהם א בעלן געוועזן אָנקוקען, וואָס פאר א חיה דאָס איז... וואָס שטודיערט ער? דאָקטאָריע?

שרה שפּירא. לאָם איך אזוי וויסען בייז מיט אייך אייגאיינעם!

בעטי. ער דארף ערשט היינט אריין אין אוניווערסיטעט.

דוד שפּירא [אויסגעצויגען]. אזוי? ער דארף ערשט היינט אריין אין אוניווערסיטעט? חא־חא־חא! אויב אזוי... [חאפּט זיך אויף]. וואו איז ער ערגיץ? וועל איך איהם דערצעהלען

דעם פסוק! איך וועל איהם אָנזאָגען אַ בשורה, איהר פאַרשטעהט צי ניין, אַז ער מעג זיך שוין געזעגענען מיט זיין אַריין אין אוני־ווערסיטעט לעולם ועד!

שרה שפּירא און בעטי [איבעררעשט]. פאַר וואָס עפּיס?

דוד שפּירא [שפּאַנט־אַרום]. פאַר וואָס? פאַר שבת! דערויף זענען מיר דאָך עפּיס אידען אויף דער וועלט. אתה בחרתנו מכּל העמים... איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אַז כ'האָב געבראַכט אַ שענס. ס'איז אַרויס אַ שפּאָגעל־נייער צירקוליאַר, אַזוי זאָגט מען ביי אונז אויף דער בערזע, לכבוד אונז אידען, הייסט עס. [בלייבט שטעהן]. אַבער אַ צירקוליאַר אשר לא צירקוליארו אבותינו! אַזאַ מין צירקוליאַר, וואָס נאָר איין מאָל אין טויזענט יאָהר קאָן מען אַזעלכם אַרויסלאָזען. חאַ־חאַ־חאַ! [קוקט זיך אַרום]. וואו איז ער ערגיץ?

שרה שפּירא. ווער?

דוד שפּירא. דער קליינער וועווריק, סיאָמע דיינער?

שרה שפּירא. וואָס עפּים מיינער? פאַר וואָס ניט דיינער?

דוד שפּירא. לאָז זיין מיינער.

שרה שפּירא. וואָס דאַרפסט דו איהם? [אומרוהיג].

דוד שפּירא. גאָרניט. איך האָב איהם געוואָלט אָנ־זאָגען אַ בשורה, אַז ער דאַרף זיך שוין אַזוי ניט מוטשען, טאָג ווי נאַכט חזר'ען די אוראָקען, לערנען אויף סאַמע פינפען, בכדי צו באַקומען אַ מעדאַל. אויס מעדאַלען — איין עק!

שרה שפּירא [פרייליך]. אַזוי? מע דאַרף שוין ניט? מע וועט שוין צונעמען אַזוי? דאַנקען און לויבען!...

דוד שפּירא [צו דער טאָכטער]. שוין? זי האָט שוין קיין צייט ניט! [צום ווייב]. וואָס „דאַנקען און לויבען”? וואָס?

שרה שפּירא. דו זאָגסט דאָך, אַז מע וועט שוין ניט דאַרפען מעהר, מע וועט שוין צונעמען אַזוי...

דוד שפּיראַ. יאָ־נו, אודאי וועט מען שוין צונעמען; אזוי. נאָר ניט אין אוניווערסיטעט. פאַר סאָלדאטען וועט מען צונעמען.

שרה שפּיראַ [ברעכט די הענט]. אַ דונער האָט מיך גע־טראָפען!

בעטי [נעמט זיך אַז דער מוטער'ס קריוודע. צום פאָטער]. פּאַ־פּאָטשקאַ! למאי זאָלסט דו שרעקען די מאַמע?

דוד שפּיראַ [צו דער טאָכטער]. למאי האָט זי מיר אָפּ־געגעסען דעם קאָפּ: גימנאַזיע און גימנאַזיע און גימנאַזיע? זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פאַר אַלע מאָל, אַז סיאָמקע זאָל דוקא אריין אין גימנאַזיע, און אַז סיאָמקע זאָל דוקא שטודירען, און דוקא אויף סאָמע פינפען?

שרה שפּיראַ. איך האָב דיר אָפּגעגעסען דעם קאָפּ, אַז דאָס קינד זאָל אריין אין גימנאַזיע?

דוד שפּיראַ. ווער דען האָט געאַרבייט, אַז דאָס קינד זאָל אריין אין גימנאַזיע?

שרה שפּיראַ [אַ פּלעסק מיט די הענט. צו דער טאָכטער]. נו? בעטי! זאָג שוין דו! זיי שוין דו איין עדות!

בעטי. ששש... לאָז זיין גענוג! אָן געהט אונזער נייער־שכן... [עס קומט אריין פון זיין צימער איוואַנאָוו, איין איבערגעטהאָנענער, גרייט אַוועקצוגעהן. דערזעהט שפּיראָו, פאַרנייגט ער זיך. בעטי שטעלט זיי פאָר]. דאָס איז מיין פּאַפּאַ. דאָס איז אונזער קוואַרטיראַנט, הער שניאורסאָן.

דוד שפּיראַ [ציהט איהם אויס אַ האַנט, הויבט־אָן צו איהם גלייך אויף אידיש]. שלום עליכם אייך, פון וואַנעט איז אַ איד? פון וואָסערע שניאורסאָנס?

שרה שפּיראַ [אויפ'ן אויהער צום מאַן]. ער פאַרשטעהט דאָך ניט קיין וואָרט אידיש. [הויך]. רעד צו זיי אויף רוסיש.

דוד שפּיראַ [צום ווייב, אויף אידיש]. רוסיש איז רוסיש. איך שרעק מיך ניט איבער פאַר אַזעלכע זאַכען! [צו איוואַנאָווען].

אויף רוסיש]. סאדיטיעס. זיצט, פאני שניאורסאן. פאר וואס זיצט איהר ניט?

שרה שפירא [טראגט איהם אונטער א שטוהל]. זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט?

דוד שפירא [צו איוואנאווען]. פון א גלעזעל טיי וועט איהר זיך ניט אפזאגען? [צום ווייב]. שרה, גיב אן טיי. [שרה גיסט זייביידען אן טיי]. איך האב געהערט זאגען, איהר זענט א סטודענט, דאס הייסט, איהר וואלט א בעלן געווען זיין א סטודענט...

איוואנאוו. שוין כמעט א סטודענט... איך האב איינגעגעבען די פאפיערען. איך האב א מעדאל.

שרה שפירא. א גאלדענע מענדאל.

דוד שפירא. איך האב געהערט. א מעדאל, און נאך א גאלדענע דערצו, איז זעהר א ווארילע זאך. גאלד בלייבט תמיד גאלד... נאר אויב ס'וועט אייך העלפען ביי'ם אריינטרעטען אין אוניווערסיטעט — דאס, זעהט איהר, איז שוין א גרויסער ספק.

איוואנאוו [נייגיעריג]. פאר וואס עפיס אזוי?

דוד שפירא. ווייל א מעדאל איז שוין היינט אויס יחוס. איצט געהט שוין א נייע סדרה: גורל!...

איוואנאוו. וואס הייסט דאס?

דוד שפירא. גורל. זשערעב. מע וועט ציהען א זשערעב. מזל זכה בגורל, חא־חא־חא! איהר פארשטעהט, צי ניין? איהר האט געענדיגט גימנאזיע, איך האב געענדיגט גימנאזיע. איהר האט א גאלדענע מעדאל, איך האב א פייג. הייסט מען אונז ציהען א גורל. ציה איך ארויס דעם מזל־זכה־בגורל — און מע נעמט מיך צו, און אייך ניט. הייסט מען אייך געהן אהיים. האט איהר עס צעקייעט, צי נאך ניט?

איוואנאוו [נאך ניט פארשטאנענע, נאר ער מאכט זיך ווי ער פארשטעהט]. אזוי גאר? וואס זשע איז די מעשה?

דוד שפירא. די מעשה איז א שענע מעשה, נאר א קורצע. איהר ווייסט דאך, אז דארטען אויבען, אין די הויכע

פענסטער, זיצט מען יומם ולילה און מע זאָרגט זיך רק פון אונזערט־וועגן, און מע קלערט, און מע טראַכט־צו אַלע מאָל עפּיס אַ נייעס, ווי אַזוי אידען צו פאַרצוקערען, פאַרזיסערען אונז דאָס לעבען. נו, האָט מען געפונען, אַז ס'איז ניט על־פּי יושר און על־פּי מענטש־ליכקייט, אַז אין אוניווערסיטעט זאָלען אַריינטרעטען נאָר מעראַ־ליסטען. אַ רחמנות נעבאַך אויף די איבעריגע, איהר פאַרשטעהט צי ניין, וואָס האָבען ניט קיין מעדאַלען. זייערע נשמות זענען אויך ניט פון קלאָטשע. לכן איז געבליבען, אַז אַלע דאַרפען זיין גלייך. ניטאָ קיין מיוחסים. יאָ מעדאַליסטען, ניט מעדאַליסטען — ביי'ם אַריינטרעטען אין אוניווערסיטעט זאָל מען צווישען דעם פּראָ־צענט אידען, וואָס דאַרפען אַריין, וואַרפען אַ גורל. עלעהיי, לאָז זיך אייך דאַכטען, צום פּריזיוו. ס'איז אַ זשערעב, אַ לאָטעריי, איהר פאַרשטעהט צי ניין? ווּעמען ס'איז באַשערט — דער געהט.

א י ו ו א נ א ו ו. קאָנען דאָך אַריין אין אוניווערסיטעט די סאַמע ערגסטע, און די בעסטע זאָלען בלייבען אין דרויסען?

ד ו ד ש פּ י ר א. אָט־אָט־אָט! הערסט דו! אָט דאָס מיינט דאָך טאַקי דער פסוק! קוים געפאַלען אויפ'ן שכל! מע האָט זיך אַרומגעקוקט, איהר פאַרשטעהט צי ניין, אַז ס'האָבען זיך צונויפגעזאַמעלט די לעצטע יאָהרען אין די אוניווערסיטעטען אַלע בעסטע, דער סאַמע צימעס. נו, און הוילע צימעס איז אַ חסרון... ס'קאָן אַמאָל שאַדטען צום מאָגען... הכּלל, יונגערמאַן, ס'טהוט מיר זעהר לייד, נאָר איך דאַרף אייך זאָגען, אַז איהר זענט מיט אייער גאָלדענער מעדאַל נאָך גאָר אין דרויסען... סיידען איהר זענט אַ בר־מזל און איהר וועט אַרויסציהען אַ גוטען זשערעב?

ש ר ה ש פּ י ר א [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר!...

ד ו ד ש פּ י ר א [קוקט אויף איהר בייז. צו איוואַנאָווען]. הקיצור, לאָמיר שוין רעדען פון עפּיס פרייליכערס. פון וואַנען זענט איהר און פון וועלכע שניאורסאָנס קומט איהר אַרויס? טאַקי פון די אמת'ע, פון די ליבאַוויטשער שניאורסאָנס?

א י ו ו א נ א ו ו [פארדרויטעלט זיך, לאזט ניט אראפ קיין אויג פון בעטין. נאך א קורצער פויזע, צו דוד שפיראן]. נו, געוויס פון די ליבא־וויטשער... נאר פון וואנען ווייסט מען דאס, אט דאס, וואס איהר דערצעהלט? אפשר איז דאס...

ד ו ד ש פ י ר א [האפט־אונטער]. אפשר איז דאס נאר א חלום — ווילט איהר זאגען? קאנט איהר שוין זיין זיכער. דאס זאגט אייך שפירא, ניט אבי־וועד, נאר דוד שפירא — איהר קענט מיך נאך ניט. נאר אז איהר וועט אייך צעפרעגען, וועט איהר וויסען. איך בין פון די אמת'ע שפיראס, פון די סלאוויטער, אויב איהר האט געהערט. ניט געהערט? עס טהוט מיר לייד!... איז איין מאל אוועק. והשנית, פון וואנען איך וויים עס? פון דער בערזע ווים איך עס. איך בין אליין, איהר פארשטעהט צי ניין, א בירזשעוויק, א מעקלער בין איך, פון דער בערזע, און ביי אונז אויף דער בערזע ווייסט מען אלסדינג. לאז ארוים עפים א נייער זאקאן, א צירקוליאר — איז קודם כל ווער ווערט געוואהר פריהער? די בערזע. נאך מעהר. אויף דער בערזע ווייסט מען אפטמאל אזעלכע זאכען, וואס זענען נאך גארנישט געבוירען געווארען אפילו, וואס דארפען ערשט אמאל זיין. הקיצור, איהר געהט דאך מסתמא אין אוניווערסיטעט אריין, וועט איהר שון הארכען, מע וועט אייך שוין זאגען. איצט דארפען מיר באטראכטען אקארשט, וואס וועט זיין [נעמט זיך ביי דער בארד און רעדט מיט א ניגון]: טאמער איז דאס טאקי איין אמת, וואס איך האב אייך דערצעהלט, — בלייבט איהר דאך מיט אייער גאלדענער מעדאל, ווי דער דראזשנער רב אויפ'ן יאריד, בשעת מע האט אוועקגע'גנב'עט ביי'ם גוי דעם וואגען! מילא, מעדאל יאק מעדאל. וואס וועט אבער דעמאלט זיין מיט אייער פראוואזשיטעלסטווע?

א י ו ו א נ א ו ו. צו וואס פראוואזשיטעלסטווא?

ד ו ד ש פ י ר א. וואס הייסט צו וואס? פון הייסליכ־קייט וועגען. א קשיא, וואס סע מאכט זיך? טאמער, חלילה, איין אבלאווע?

א י ו ו א נ א ו ו [פארשטעהט ניט]. וועלכע אַבלאווא?

ד ו ד ש פּ י ר אַ [צעלאַכט זיך ביטער]. חאַ-חאַ-חאַ! [שטעהט אויף, ווענדט זיך צו זייניגע]. וואָס זאָגט איהר דערויף? ער ווייסט אפילו ניט פון אַ אַבלאַווע צו זאָגען!

ב ע ט י [נעמט זיך אַן דעם קוואַרטיראַנט'ס קריוודע. צום פאַטער]. פון וואַנען זאָל וויסען אַ פרעמדער מענטש, וואָס איז נאָר-וואָס געקומען צו פאָהרען פון אַ רוסישער שטאָדט, פון דִי ווייטע גובערניעס?

ד ו ד ש פּ י ר אַ. גוט. אָבער אַ איד איז ער דאָך! און אַ שניאורסאָן דערצו! וואָס הייסט, ער האָט ניט געהערט פון קיין אַבלאַוועס, וואָס מע מאַכט דאָ אויף אונז?

א י ו ו א נ א ו ו [הערכסט צופריעדען, וואָס בעטי האָט זיך אַנגענומען זיין קריוודע. צו שפּיראַן]. אייער טאָכטער האָט רעכט, און איהר זענט אויך גערעכט. אַ איד דאַרף אַלסדינג וויסען, וואָס סע געהערט זיך אָן מיט... מיט זיין פאָלק. בין איך אָבער, ווי איך האָב זיי שוין געזאָגט [ווייזט-אַן אויף שרה'ן און בעטין], אויסגעוואַכסען און אויפגעצויגען מעהר צווישען כריסטען, אין אַ רוסישער שטאָדט... [?]ר געהערט האָב איך, און געלייענט וויפיעל מאָל, אַז ביי אייך אַט דאָ, וואו אידען וואוינען, איז פאַרהאַן פּאָגראָמען...

ד ו ד ש פּ י ר אַ. וואָסערע פּלאָמען? נאַ דִיר נאָר פּאָגראָמען! ווער רעדט דען פון פּאָגראָמען?

א י ו ו א נ אָ ו ו. אַט זאָגט איהר דאָך אַבלאַוועס...

ד ו ד ש פּ י ר א [שיסט-אויס אַ געלעכטער. שרה און בעטי און אויך סיאָמקע, וואָס וואַכסט-אויס פון זייטיגען חדר, האַפּען זיך ביי די זייטען און העלפען לאַכען]. חאַ-חאַ-חאַ! מע רעדט פון אַבלאַוועס, זאָגט ער גאָר פּאָגראָמען!

ש ר ה ש פּ י ר אַ [דערזעהט סיאָמקען לאַכען]. דו ביזט אויך דאָ אין קאָהל, קליינער וועוריק? די אוראָקען געה לערנען! [סיאָמקע געהט-אָפּ צוריק אַהן חשק].

א י וו אַ נ אָ וו [פאַרשעמט]. אויב אַזוי... אַנטשולדיגט... איך האָב אייך ניט איננאַנצען פאַרשטאַנען. פון וועלכע אַבלאַוועס רעדט איהר דען?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. פון וועלכע אַבלאַוועס זאָל איך רעדען? פון אונזערע אייגענע, פון די אידישע אַבלאַוועס רעד איך, וואָס מע מאַכט דאָ אויף אונז אַלע נאַכט. וואָס קוקט איהר מיך אָן, ווי אַ נעכטיגער?

א י וו אַ נ אָ וו. מע מאַכט דאָ אויף אייך אַבלאַוועס? פאַר וואָס?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צעלאַכט זיך ביטערליך]. חאַ־חאַ־חאַ! ער פרעגט גאָר, פאַר וואָס? [צום ווייב און צו דער טאָכטער]. וואָס זאָגט איהר צו דעם אידען?

א י וו אַ נ אָ וו. ניין... איך מיין... איהר זאָגט אַבלאַוועס. אַבלאַוועס מאַכט מען ביי אונז אויך, נאָר אויף חיות.

ד ו ד ש פּ י ר אָ. און מיר זענען דאָ ערגער פון חיות. למשל, קעץ אָדער הינט קאָנען זיך דאָ אַרומדרעהען פראַנק און פריי, וויפיעל זיי ווילען, און קיינער שטעהרט זיי ניט; און אונז, אידען, לאָזט מען דאָ ניט זיין. מיר טאָרען ניט. באַהאַלטען מיר זיך, איהר פאַרשטעהט צי ניין, אין די לעכער, אַזוי ווי מייז, חאַפּען זיך אַריין בגנבה. קומט מען ביינאַכט אונז זוכען, אונז חאַפּען און אַוועקשיקען מיט'ן עטאַפּ פּאָ מיעסטו פּריפּיסקי — ווערט דאָס אָנגערופען אַבלאַוועס. האָט איהר שוין צעקייעט, צי נאָך ניט? [קוקט אויף איוואַנאָווען, זיפצט]. עה, יונגערמאַן, יונגערמאַן! איהר זענט דאָך עפּיס נאָך גאָר־גאָר אַ נעוויקעל, כלעבען! און אַ גליק־ליכער מענטש! ווארט־אויס אַ ביסעלע. אויב איהר בלייבט אַ היגער און וועט ווערטה זיין ביי גאָט, וועט איהר נאָך זוכה זיין, אם ירצה שם, איבערצולעבען ניט איין אַבלאַווע.

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צום מאַן, אויף אידיש]. ביים דיר אָפּ די צונג! צו וואָס זאָלסט דו לעגען יענעם שטיינער אויפ'ן הארצען.

האָסט דו געהערט אַ ביסעל? ! גאָט, אַ מענטש האָט אַ צונג און פּלאַפּעלט!

ב ע ט י [צו דער מוטער, אויף אידיש]. וואָס האָסט דו מורא, יענער וועט זיך איבערשרעקען און אַנטלויפען?

ד ו ד ש פּ י ר אַ [צו דער טאָכטער, אויף אידיש]. גוטע יאָהרען, אַז זי [ווייזט אויף'ן ווייב] לעהרענט מיך שכל, ווי אַזוי צו רעדען מיט אַ מענטשען!

ב ע ט י [צום קוואַרטיראַנט, אויף רוסיש]. מיין מאַמע, פאַר־שטעהט איהר, האָט מורא, אַז מע וועט אייך דערצעהלען, ווי אַזוי מע מאַכט אויף אונז אַבלאַוועס, וועט איהר זיך אויפהויבען און אַנטלויפען, און זי וועט בלייבען אָהן אַ קוואַרטיראַנט, חאַ־חאַ!

א י וו א נ אָ וו [לאַכט]. אַ, ניין! [צו שרה'ן]. זייט רוהיג, מאַטושקאַ, איך בין ניט פון די איבערגעשראָקענע. איך האָב פאַר אַזעלכע זאַכען קיין מורא ניט. [שטעהט־אויף אַוועקצוגעהן].

ד ו ד ש פּ י ר אַ [צום ווייב, טריאומפירענד]. זעהסט דו? אַבי דו מישט זיך אומעטום אַריין! [שטעהט אויך אויף. צום קוואַר־טיראַנט, אויף רוסיש]. הכלל, איהר געהט, הייסט עס, אין אוניווער־סיטעט נעוואָוירע ווערען? געהט־געהט. מע וועט אייך שוין דאָרטען דערצעהלען. איהר וועט, אם ירצה שם, קומען, ווי ביי אונז אין פסוק שטעהט: בגפּו יבוא, בגפּו יצא. נאָר איהר ווייסט דאָך נעבאָך ניט, וואָס דאָס באַטייט — אַזוי ווי איהר ווייסט ניט, אַזוי זאָל דאָס אייך ניט שאַדטען. נאָר איידער איהר געהט, וואָלט איך אייך עפּיס געוואָלט זאָגען, איך מיין טאַקי פון אייער טובה וועגען.

א י וו א נ אָ וו. צום ביישפּיעל?

ד ו ד ש פּ י ר אַ. וויבאַלד ס'איז אמת די מעשה מיט'ן זכה־בגורל, בלייבט איהר דאָך דערווייל אָהן אַ קנעלונג, אָהן אַ פּראַוואָזשיטעלסטווע מיין איך. און אָהן אַ פּראַוואָזשיטעלסטווע זענט איהר אַ טוידטער מענטש.

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן, אויף אידיש]. ווידער א מאל געשראָקען?

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב, אויף אידיש]. ווידער א מאל מישט דו זיך אריין אין פרעמדע געשעפטען? [צום קווארטיראנט, אויף רוסיש]. איהר קאָנט דאָך דאָ ניט זיין בשום אופן ואופן! איהר קאָנט דאָ אפילו א נאכט ניט איבערנעכטיגען!

א י ו ו א נ אָ ו ו. איין נאכט אויך ניט? ניעאָר־זשעלי?

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער טאכטער, אויף רוסיש]. וואס זאָגסט דו דערויף? ער מיינט, איך טרייב קאַטאָוועס... [אויף אידיש]. א רעכטער ליץ!

ב ע ט י [צום קווארטיראנט]. מיר האָבען דאָך אייך געזאָגט באַלד, אז דאָ איז זעהר שטרענג...

א י ו ו א נ אָ ו ו. יאָ־נו, איך וויים — פראוואָזשיטעלסטווא. וואס זשע טהוט מען דערצו?

ד ו ד ש פ י ר א [אויפגעלעבט]. וואס טהוט מען דערצו? אָט אזוי זשע רעדט! אָט אזוי האָב איך אייך ליעב! אז א מענטש פרעגט, וואס טהוט מען — באדארף מען זיך באטראכטען, געפינען איין עצה. [טראכט א ווילע, האלט א שפיץ באָרד אין מויל, טהוט זיך א פאטש אין שטערן]. שאַ! ס'איז דאָ איין עצה!

א י ו ו א נ אָ ו ו. צוםביישפיעל? איינגעבען דעם מיניס־טער? אוועקשיקען א דעפעש?

ד ו ד ש פ י ר א [שלאָגט איהם איבער]. ששש... חאפט ניט! א איד בלייבט א איד! א איד האָט אייך קיינמאל קיין צייט ניט! [גלעט זיך די באָרד]. מיר וועלען די זאך באטראכטען פאוואָלינקע, ניט געחאפט, און ארום און ארום, איהר פארשטעהט צי ניין, פון אלע זייטען. הערט זשע נאָר צו מיט קאָפ, וואס מע רעדט צו אייך. איין אטעסטאט האָט איהר?

ש ר ה ש פ י ר א. דוד! וואס רעדסט דו? מיט א מענדאל!

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב]. לאָז צו־רוה! זי איז דאָ מיט איהר מעדאל איז זי דאָ! [צום קווארטיראנט]. און א פאס אויך?

און די איבעריגע פּאַפּיערען זענען ביי אייך מסתּמא אויך אין דער אָרדענונג ?

א י וו א נ אָ וו. אין בעסטער אָרדענונג !

ד ו ד ש פּ י ר אָ. איז גוט. אויב אַזוי, איז גוט. איצט לאָמיר זיך קאָרשט ניט נאַרען [מיט אַ ניגון] : וואו שטעהט עס גע־שריבען, אַז... ווי אַזוי רופט מען אייך ביי אייער היילינגען נאָמען ?

א י וו א נ א ו ו [קוקט אַ ווײַלע אַרויף, צו דער סטעליע]. שניאור־סאָן רופט מען מיך.

ב ע ט י [צום קוואַרטיראַנט]. דער פּאַפּאַ מיינט אייער פאָר־נאָמען און אייער פאָטער'ס נאָמען.

א י וו א נ אָ וו. אַ ? הערש מאָושאָוויטש, שקלאָווסקי מיעשטשאַנין...

ד ו ד ש פּ י ר אַ [מיט'ן זעלבען ניגון און גלעטענדיג די באָרד]. וואו שטעהט עס געשריבען, זאָג איך, אַז הערשקאָ מאָשקאָוויטש שניאורסאָן, דער שקלאָווער מיעשטשאַנין, באַדאַרף אַריינצוטרעטען דוקא אין אוניווערסיטעט און שטודירען דוקא דאָקטאָריע ? הא ? טאָמער וואָלט געווען אַזאַ פּלאַן ? איהר וועט אייך טאַקי טהון אייערס. דאָס הייסט, איהר וועט אייך קודם־כּל געהן ציהען אַ זשערעב, דערנאָך איינגעבען, חלאָפּאָטשען און אַזוי ווייטער. נאָר דערוויל, ביז עפּיס וואָס, איהר פאַרשטעהט צי ניין, וועט איהר פאַרשרייבען זיך ביי אַ ציינ־דאָקטאָר פאַר אַ דאַנטיסט. לאָז זיין אַ האַלבער דאָקטאָר. אַבי, איהר פאַרשטעהט צי ניין, איהר זאָלט זיך באַוואָהרענען דערוויל מיט אַ פּראַוואָזשיטעלסטווע. וואָרום וויבאַלד איהר פאַרשרייבט אייך פאַר אַ דאַנטיסט, אַזוי האָט איהר שוין רעכט דאָ צו וואוינען. איהר פאַרשטעהט, צי ניין ? דער־נאָך וועט איהר אייך קאָנען טהון וואָס איהר ווילט. האָט איהר עס צעקייעט ?

א י וו א נ א ו ו [אַ צעטומולטער, קלערט אַ ווײַלע]. צו וואָס אַ דאַנטיסט, אַז איך בין גאָרנישט נעקומען אהער שטודירען מע־דיצין ?

דוד שפירא. ס'איז דיר איין אקציע מיט דעם אידען! ווער רעדט דא פון שטודיערען? מיר רעדען דאך דערוויילע נאר פון פראוואזשיטעלסטווע! שטודיערען — דאס איז א באזונדערע זאך, און פראוואזשיטעלסטווע איז ווידער א באזונדערע זאך. איינס צום אנדערען געהער זיך גארניט אן. האט איהר עס פאר־שטאנען?

איוואנאוו [נאך מעהר צעטומעלט]. ווייסט איהר וואס? [קוקט זיך ארום]. נישטא ביי אייך א טעלעפאן?

דוד שפירא. אונטען איז דא א טעלעפאן, וואס מע קאן רעדען. צו וואס דארפט איהר א טעלעפאן?

איוואנאוו. איך וואלט אנגעקלונגען צו מיינעם א חבר. ער איז א מענטש מיט א באשקא [באווייזט זיך אויפ'ן קאפ], וועט ער געפינען א וועג.

דוד שפירא. ווער איז דאס אזעלכער אייער חבר, וואס ער האט אזא באשקא, ווי איהר זאגט?

איוואנאוו. ער איז טאקי פון יענער רוסישער שטאדט, וואו איך האב געענדיגט גימנאזיע... א רוס איז ער... איוואנאוו הייסט ער...

דוד שפירא. א רוס, וואס הייסט איוואנאוו און האט א קאפ, אדער א באשקא, ווי איהר זאגט, וואס זאל קאנען געבען עצות? ווער איז ער? פון וואסערע איוואנאווס?

איוואנאוו. זיין פאטער איז טאקי א דארטיגער, א דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאוועטניק.

דוד שפירא. הייסט דאך עס א גענעראל! [באקוקט מיט א מאל אפשיין]. ווילט איהר איהם אנקלינגען, הייסט עס, זיך אנ־פרעגען ביי איהם דורכ'ן טעלעפאן? צי איהר ווילט, ער זאל קומען אהער?

איוואנאוו. זאל ער קומען אהער.

דוד שפירא. זאגט זשע איהם, ער זאל קומען טאק־באלד, כל זמן איך בין נאך דא. [רופט-אריין סיאמקען]. סיאמקע!

נה נאַר, זוהניו, מיט זיי אַראָפּ אונטען צום שלעפּן אויף אַ מינוט.
[סיאַמקע מיט איוואַנאַווען געהען־אַראָפּ אונטען].

שרה שפּיראַ [צום מאַן]. נו, דוד? וואָס האָב איך דיר געזאָגט? איאָ, אַ מאָדנער פּאַרשוין?

דוד שפּיראַ [וויל איהר ניט צוליעב טהון]. אַ גאַנץ געוויינטליכער פּאַרשוין... [זעצט זיך צוריק אום טיי טרינקען]. נאָר איין זאַך: אַ שניאורסאָן, פון די ליובאַוויטשער שניאורסאָנס, — און בּישט אַ וואָרט אידיש! [שוויגט]. הייִנטיגע דערציהונגען, הייִנטיגע לערנעכטסען, גימנאַזיעס...

בּעטי [קוקענדיג אין בוך אַריין]. ניט די גימנאַזיע איז דאַ שולדיג, נאָר די שטאָדט. אַ רוסישע שטאָדט... צווישען קריסטען...

דוד שפּיראַ. נו־יאָ, אַ רוסישע שטאָדט, צווישען קריסטען... אָבער אַ שניאורסאָן! איהר שפּיעלט זיך מיט די שניאורסאָנס? זיין עלטער־זיידע רב שניאור־זלמן פון לאַדי זאָל אויפשטעהן פון קבר און אַ קוק טהון אויף זיין אייניקעל!... [פּויזע]. נאָר אויך די אייגענע מעשה! למאי מיין עלטער־זיידע, רב שמואל־אבּא שפּיראָ, פון די סלאַוויטער, זאָל אויפשטעהן פון קבר און אַ קוק טהון... [עס קומט צוריק סיאַמקע מיט איוואַנאַווען. — דוד שפּיראָ, נישט געענדיגט זיינע ווערטער, ווענדט זיך צו איוואַנאַווען]. נו?

איוואַנאָוו. ער קומט באַלד צו פאָהרען.

סיאָמקע. מיט איין אויטאָמאָביל!

דוד שפּיראָ. צו וואָס אויטאָמאָבּילען? זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט?

שרה שפּיראַ [טראָגט איהם אונטער אַ שטוהל]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט? [איוואַנאָוו זעצט זיך אַוועק, וואַרפט מיט אויגען אויף בעטין, וועלכע רייסט זיך ניט אָפּ פון איהר בוך].

דוד שפּיראַ [צו איוואַנאַווען]. מיר רעדען דאָ פון אייער זיידען, דאָס הייסט, פון אייער עלטער־עלטער־זיידען, דעם לאַדיער רב, זכרונו לברכה. ער זאָל אויפשטעהן, זאָג איך, און געבּען אַ קוק, זאָג איך, אויף זיין אייניקעל, וואָס פאַר אַ פּנים ער האָט און

ווי ער זעהט אויס... האָט קיין פּאַראַיבעל ניט, וואָס איך רעד מיט אייך אזוי אָפּענטליך. איך האָב פיינט רעדען פאַרשטעלט. איך בין אַ שפּיראַ, פון די אמת'ע שפּיראָס, איהר פאַרשטעהט צי ניין, פון די סלאַוויטער, — האָב איך ליעב זאָגען דאָס, וואָס איך טראַכט, יענעם אין די אויגען. איך קוק אויף אייך און קלער מיר: רבונו של עולם! שניאורסאָן, רב שניאור-זלמנ'ס איין אייניקעל, — און פאַרשטעהט ניט אַ וואָרט אידיש! מילא, דאָס בין איך אייך שוין מוחל... אויסגעוואַכסען צווישען כּריסטען, אין אַ רוסישער שטאָדט — וואָס זאָל מען טהון? אָבער דאָס אויסזעהן? איך בעט איבער אייער כּבוד, דאָס פּנים? דער טיפּ, איהר פאַרשטעהט צי ניין? פון וואַנען נעמט זיך צו די שניאורסאָנס אזאַ עכט-רוסישער טיפּ? [שרה שפּירא, בעטי און סיאָמקע — אַלע קוקען אויף איוואַנגאָווען].

א י ו ו א נ אָ ו ו [פאַרשעמט זיך, חאַפּט אַ קוק אין שפּיגעל, וואָס אָקעגען אויף דער וואַנט, פאַרוואַרפט די בלאָנדע רוסיש-אונטערגעשוירענע האָר ארויף]. ניעאָו-זשעלי? דאָס איז דערפאַר, ווייל איך האָב ווייסע האָר...

ד ו ר ש פּ י ר אָ. ווייסע האָר בין איך אייך מוחל. פאַרהאַן ביי אונז, צווישען די שפּיראָס, אויך מיט ווייסע האָר...

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צום מאַן]. ווער, למשל, איז ביי אייך אַ שפּיראָ מיט ווייסע האָר?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צום ווייב]. מיין געשוועסטערקינד פּיני שפּיראָ.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. ס'אַ משל! דיין געשוועסטערקינד פּיני שפּיראָ איז ניט קיין ווייסער — ער איז אַ געלער.

ד ו ד ש פּ י ר אָ [אויפגעטראָגען]. מיין פּיני איז אַ געלער?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואָס דען — אַ גרינער איז ער?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צו דער טאָכטער]. בעטי! דו הערסט?

ב ע ט י [רייסט זיך אָפּ פון ביכעל]. איך הער... [קוקט אין פענסטער]. אָט איז צוגעפאָהרען איין אווטאָמאָביל.

איוואַנאָוו [האַפּט זיך אויף]. דאָס דאַרף זיין מיין חבר שניאורסאָן... [סיאַמקע וואַרט ניט ביז מע וועט איהם שיקען עפּענען, לויפט אליין אַראָפּ].

דוד פּירא. וואָסער שניאורסאָן? איהר ווילט זאָגען יזיוואַנאָוו.

איוואַנאָוו [צעלאַכט זיך]. טפו! מיין איך איוואַנאָוו...

דוד שפּירא. ס'איז דערפאַר, ווייל מיר האָבען דאָ גערעדט אַלץ „שניאורסאָן" און „שניאורסאָן". ס'איז אַלע מאָל אַזוי. דער נאָמען, וואָס מע רעדט פון איהם, בלייבט אונז אין זכרון...

[עס קומט־אַריין סיאַמקע מיט שניאורסאָנען, וואָס באַדאַרף שוין גילטען אַלס איוואַנאָוו. ער געהט אָנגעטהאָן אין אַ נייער סטודענטישער אוניפאָרם מיט גאָלדענע קנעפּ, האַלט אין האַנט אַ סטודענטיש היטעל מיט אַ בלויען ראַנד, פאַר־נייגט זיך פאַר די בעלי־בתים].

איוואַנאָוו [שטעלט איהם פאָר]. מיין חבר איוואַן איוואַ־נאָוו ...ש איוואַנאָוו. [שניאורסאָן גיט אַלעמען די האַנט].

דוד שפּירא. אַ דרייענדיגער נאָמען — דאָס קאָן ביי אונז, אידען, נישט געמאָהלט זיין. און אַז דער זוהן זאָל הייסען מיט'ן טאַ־ּעס איין נאָמען — דאָס אודאי ניט. סיידען, באַהיט גאָט, דער טאַטע שטאַרבט איידער דער זוהן ווערט געבוירען, גיט מען דעם זוהן אַ נאָמען נאָכ'ן טאַטען. [צום גאַסט]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט?

שרה שפּירא [טראָגט איהם אונטער אַ שטוהל]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט? [שניאורסאָן זעצט זיך אַוועק].

דוד שפּירא [רוקט זיך צו צום גאַסט]. די היסטאָריע פון דער געשיכטע איז, ווי זאָגט ער, אַזאַ מעשה: אייער חבר, הער שניאורסאָן, האָט דאָ געדונגען ביי אונז אַ צימער. אַלסדינג פיין און שען אַרום און אַרום. נאָר איין זאַך פעהלט איהם.

שניאורסאָן. פּראַוואָזשיטעלסטוואָ.

דוד שפּירא [צום ווייב און צו דער טאָכטער]. זעהט איהר? אַ קריסט, און אַ נייער מענטש — און ווייסט שוין פון פּראַוואָ־זשיטעלסטווע.

שניאורסאָן [פאַרהאַפּט זיך]. איך בין שוין דאָ באַלד אַ וואָך, האָב איך זיך אָנגעהערט צווישען מיינע אידישע חברים.

דוד שפּיראָ. נו־יאָ. ער וועט אויך [ווייזט אויף איוואַנאָווען] געוואוירע ווערען מיט דער צייט. דערווייל איז ער, זאָל ער מיר מוחל זיין, נאָך גאָר אַ נעוויקעל. ער ווייסט אפילו ניט פון דעם נייעם צירקוליאַר, וואָס איז ארויס...

שניאורסאָן. וועגען זשערעבעם פאַר די אידישע סטו־דענטען? דער דאָזיגער צירקוליאַר איז ערשט היינט נאָר־וואָס אָנגעקומען אין אוניווערסיטעט.

דוד שפּיראָ [צו איוואַנאָווען]. זעהט איהר? וואָס האָב איך אייך געזאָגט? [צו שניאורסאָנען]. איהר זאָגט: אַט־ערשט, און ביי אונז אויף דער בערזע — איך בין אַ בערזיאַנער — ווייסט מען שוין פון אין דער פריה אָן, און אפשר — נאָך פון נעכטען ביי־נאַכט... הקיצור, ס'איז אַ שלעכטע מעשה, ס'איז אַ גורל, און ווי־באַלד אַ גורל...

שניאורסאָן. איז אַ סך גרינגער צו געווינען דאָס גרויסע געווינס...

דוד שפּיראָ [טריאומפירענד]. מיינע ווערטער! [צום ווייב און צו דער טאָכטער]. וואָס זאָגט איהר דערויף? און דוקא אַ כּריסט! [צו איוואַנאָווען]. איהר וואָלט זיך געמעוט בייטען מיט אייער חבר. דאָס הייסט, איך האָב געוואָלט זאָגען, אז איהר וואָלט געמעגט זיין זיי, און זיי וואָלטען געמעגט זיין איהר... [ביידע חברים קוקען זיך איבער, שמייכלען. — דוד שפּירא צו שניאורסאָנען]. האָב איך געגעבען אייער חבר איין עצה אזוי [מיט אַ ניגון]: דער זשערעב איז זיך אַ זשערעב. די פּאַפּיערען זענען פּאַפּיערען. און דערווייל, ביז עפּיס וואָס, באַדאַרף מען זיך באַצייטענס באַוואָהרענען, אויף יעדען פאַל, איהר פאַרשטעהט צי ניין, מיט אַ דאַנטיסט.

שניאורסאָן. איהם צושרייבען, הייסט עס, צו אַ דאַנ־טיסט צוליעב פּראַוואָזשיטעלסטווא?

ד ו ד ש פּ י ר אַ [קוועלט]. איהר האָפּט אַלסדינג מיט'ן קוס, ווי איין אמת'ער איד!... האָט קיין פּאַראיבעל ניט, איוואַן איוואַנאָוויטש, וואָס איך האָב זיך אַרויסגעהאַפּט...

ש נ י א ו ר ס אָ ן [אַ בויג דעם קאָפּ, שמייכעלט]. עס מאַכט ניט אויס...

ד ו ד ש פּ י ר אָ. און אייער חבר איז פּונקט פאַרקעהרט. [קוקט אויף איוואַנאָווען]. ער פרעגט אַזעלכע זאַכען, גלייך ווי ער וואָלט גאָר קיין איד ניט געווען. און צום סוף איז ער דוקא יאָ אַ איד, און נאָך וואָסער אַ איד! אַ שניאורסאָן, פון די אמת'ע שניאורסאָנס!... איהר ווייסט ניט, ווער די שניאורסאָנס זענען. פון וואַנען זאָלט איהר וויסען? מע באַדאַרף עס אייך קלאָר מאַכען, וועט איהר פאַרשטעהן...

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. דאָס איז ניט אינטערעסאַנט פאַר מיין חבר...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. אומגעקעהרט — זעהר אינטערעסאַנט! [צו שפּיראָן]. דערצעהלט, דערצעהלט!

ד ו ד ש פּ י ר אָ. זייער זיידע [ווייזט אויף איוואַנאָווען], דאָס הייסט, זייער [illegible]־עלטער־זיידע, דער לאַדיער רב, האָט געהייסען רב שניאור־זלמן...

ש ר ה ש פּ י ר אָ [אויף אידיש, צום מאַן]. וואָס ווייסט איין ערל פון אַ לאַדיער רב און פון אַ רב שניאור־זלמן?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [ווערט אויפגעטראָגען אויפ'ן ווייב. צו איהר, אויך אויף אידיש]. אפשר וואָלט איך געגאַנגען לערנען זיך ביי דיר, ווי אַזוי מיט וועמען מע באַדאַרף צו רעדען?

ב ע ט י [וויל פאַרגלעטען דעם איינדרוק, וואָס פאָטער און מוטער שמועסען זיך דורך אויף אידיש פאַר אַ כריסט אין די אויגען]. אונזער קוואַרטיראַנט איז גערעכט, פּאַפּאַ, — ס'איז נישט אינטערעסאַנט.

[איוואַנאָוו וואַרפט אויף בעטין אַ בליק פול דאַנקבאַרקייט און אַנטציקונג. זייערע אויגען באַגעגנען זיך. שניאורסאָן האַפּט־איבער זייער ביידענ'ס בליק. בעטי ווערט רויט, קוקט צוריק אין בוך אַריין].

ד ו ד ש פּ י ר אָ. איך שמועס עס טאַקי אַלץ אַקעגען אונזער קוואַרטיראַנט. איך זאָג, אַז דאָס בעסטע פּראַוואָזשיטעלסטווע איז פון אַ דאַנטיסט. און אַזוי ווי דאַנטיסטען זענען דאָ אַלערליי, און ניט איעדער דאַנטיסט האָט פּראַוו צו צושרייבען צו זיך דאַנטיסטען, באַדאַרף מען זיך פריהער פון אַלסדינג זעהען מיט'ן דאַנטיסט אַליין. איך האָב איינעם אַ באַקאַנטען דאַנטיסט, וואָס פאַר קיין אַנדערען וועט ער עס נישט מאַכען פאַר קיין דריי הונדערט קאַרבען. נאָר ביי מיר וועט דאָס אָפּגעהן פאַר איין הונדערטער. [צו איוואַנאָווען]. ער באַדאַרף נישט וויסען, הער שניאורסאָן, צי איהר פאַרמאָגט, צי איהר פאַרמאָגט ניט. דאַנטיסטען, וואָבשטשע, זענען בלוטצאַפּערס. איהר פאַרלאָזט זיך אויף מיר. ביי מיר צאַפּט מען נישט. איך הייס דוד שפּירא. איהר לעגט אייך איבער מיט אייער חבר [ווייזט אויף שניאורסאָנען], מיט איוואַן איוואַנאָוויטשען הייסט דאָס, און לאָמיר טאַקי באַלד און טאַקי שוין געבען אַ געהאריבער צו מיין דאַנטיסט און אָפּמאַכען דאָס איינס־צוויי־דריי...
[שניאורסאָן שטעהט־אויף, אַנטשולדיגט זיך און טהוט אַ רוף מיט זיך דעם חבר איוואַנאָווען, ער זאָל אויפשטעהן פון טיש].

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צום מאַן]. צו וועלכען דאַנטיסט ווילסטו מיט זיי געהן?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. צו וועלכען דאַנטיסט? צו הענריך לאַפּעטוטניק.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. צו אָט דעם קאַליקע? ער רייסט ארויס, זאָגט מען, געזונטע ציינער און שטעלט אריין קראַנקע...

ד ו ד ש פּ י ר אָ. וואָס מאַכט דאָס אויס? צו פּראַוואָזשיטעלסטווע שאַדט עס ניט.

ב ע ט י [צום פאָטער]. און דאָס, וואָס ער איז אַ זשוליק מיט קאַסאַקע אויגעלעך?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. איז אויך ניט קיין חסרון. וועלכער ליטישער דאַנטיסט וועט דאָס וועלען האָבען צו טהון מיט פּאָליציע און מיט פּראַוועס?... [אין דער צייט, וואָס בעטי רעדט, לאָזט איוואַנאָוו

פון איהר קיין אויג ניט אראפ. שניאורסאן באמערקט דאס, רופט אפ דעם חבר אויף א זייט, נעהענטער צו דער ראמפע, פארדרייענדיג צו אפיראסען].

שניאורסאן [צום חבר, פארזיכטיג]. נו? ווי פיהלסט דו זיך ביי'ם ערשטען ארויטפאהר? שווער צו זיין א איד?

איוואנאוו. פוסטיאקי! וואס זאגסט דו בעסער אויף מיין קווארטיר? איך מיין, ווי געפעלט דיר אט דאס מיידעל?

שניאורסאן. נישקשה, א פיין מיידעל.

איוואנאוו [אנטציקט]. א פיין מיידעל — זאגסט דו? א קראסאוויצע!

שניאורסאן. זעה נאר, וואניא, זאלסט ניט ארויס־באווייזען דא... זאלסט זיך ניט פארגעסען, ווער דו ביזט און ווער זי איז. דו ביזט א קריסט, און זי איז א אידיש מיידעל... [באטאנט די ווערטער]. א אידישע טאכטער...

איוואנאוו [לאזט קיין אויג ניט אראפ פון בעטין פון דערווייטען]. געה שוין געה, הערשקא, פאר וועמען האלסט דו מיך? איך זאג נאר גלאט אזוי: קוק דיך צו צום מיידעל. זי שיינט, ווי די זון! געפעלט דיר אויגען? ברעמען? איהר קוק?... א קראסאוויצע!

שניאורסאן. א קראסאוויצע, א קראסאוויצע. האסט פאלקאם רעכט. נאר צופיעל איינקוקען זיך אין איהר — וואלט איך דיר ניט ראטען. איך זאג דיר נאך א מאל [מיט א האטאנונג]: ס'איז א אידישע טאכטער!... און בכלל וואלט איך דיך בעטען, זאלסט זיין געהיט מיט א ווארט אט דא. זאלסט בעסער אפשווייגען דארט, וואו דו פארשטעהסט ניט, בכדי ס'זאל זיך זיי ניט ווארפען אין די אויגען, וואס דו ביזט שוין צו־פיעל גוי... צו וואס, למשל, האט דיר געטויגט אויסטראכטען א ליגען, אז דו ביזט פון די ליבאוויטשער שניאורסאנס?...

איוואנאוו. טשודאק! ניט איך — דאס האט אט דער איד, אט דער שפירא, מיך איינגערעדט, אז איך בין פון יענע שניאורסאנס... ער איז, וואאבשטשע, א מאדנער איד, חא־חא!

נאר די טאכטער זיינע! די טאכטער!... [לאזט קיין אויג ניט אראפ פון בעטין פון דערוויטעו].

ש נ י א ו ר ס א ן. ווידער די טאכטער? הער שוין אויף צו קוקען אהין אזוי שטארק!... [ווארפט אוועק דעם פאפיראס, טהוט זיך א דרעהע־אויס צוריק, געהט־צו צום טיש. איוואנאוו געהט איהם נאך. שניאורסאן צו שפיראן]. אויסגעצייכענט, הער שפירא. מיר האבען זיך מיט מיין חבר איבערגעלעגט, און ס׳איז געבליבען, אז איהר זאלט אייך באמיהען מיט איהם צום דאנטיסט, און איך וועל מיר געהן אהיים. [נעמט זיך געזעגענען. איוואנאוו געזעגענט זיך אויך מיט שרה שפירא און מיט בעטין, דריקט איהר די האנט זעהר ווארעם. שניאורסאן באמערקט דאס].

ד ו ד ש פ י ר א. נו, וואס דען? אז איך זאג, ווייס איך וואס איך זאג. וואס מיך קאסט שוין אפ אט דאס פראוואזשי־טעלסטווע, זינט איך בין א היגער, וואלט זיך עס איין אנדערער געמעגט ווינטשען! זעהט איהר אט די דאזיגע גרויע האר? [ווייזט שניאורסאנען דעם קאפ און די בארד]. דאס איז אלץ צו פארדאנקען, איהר זאלט מיר קיין פאראיבעל ניט האבען, איוואן איוואנאוויטש, אייער פאליציע מיט אייערע אוטשאסטקעס מיט אייערע פראוועס... [נעמט זיך אנטהון. אלע דריי לאזען זיך צו דער טיר — שניאורסאן און איוואנאוו אויף צו פריהער, דוד שפירא פון הינטען].

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן]. דוד! האסט נאך אפילו דיין טיי ניט אויסגעטרונקען! האסט נאך גארניט געגעסען!

ד ו ד ש פ י ר א [שוין פון דער טיר]. וואס מיר טיי? ווער מיר עסען? ביי מיר איז א אידען א טובה טהון פריהער פון אלע טרינקעכצען מיט אלע עסעכצען! האסט פארגעסען, אפנים, אז איך הייס דוד שפירא, פון די אמת׳ע שפיראס, איהר פארשטעהט צי ניין [שוין פון יענער זייט טיר], פון די סלאוויטער!...

ד ע ר פ א ר ה א נ ג פ א ל ט.

ענדע פונ׳ם ערשטען אקט.

צווייטער אַקט

[דאס זעלבע גרויסע צימער ביי שפּיראַן אין הויז, נאַר אַנדערש צוגעקליבענע, אַראַנזשירט פאַר איין אָווענט, אויף אויפצונעמען געסט. אויפ'ן טיש בלומען, טיי־געשיר, וואַזעס מיט פרוכטען, ניסלעך און אַלערליי איינגעמאַכטסען אויף צו פאַרבייסען. דער זאַל איז גוט באַלויכטען. — שרה שפּירא איז אָנגעטהאָן שבת'דיג, מיט איהר גאַנץ ביסעל ציערונג, וואָס זי פאַרמאָגט, פאַרנומען מיט גרייטען צום טיש און אַוועקשטעלען די אַלע אויסגערעכענטע זאַכען. סיאַמקע העלפט איהר אויסשטעלען די טעלער, די גלעזלעך מיט די קעלישקעס. נאַר ווי אַזוי ער שטעלט, געפעלט דאָס ניט דער מוטער, און זי שטעלט דאָס איבער].

שרה שפּיראַ. ניט אַזוי. אָט אַזוי דאַרף שטעהן. קיין עין־הרע, אַ בחור'על פון דריטער קלאַס, און הויבסט נישט אָן צו פאַרשטעהן פון דאַנען אַהין. ס'איז נישט דיין מלאכה. געה שוין בעסער צו דיין אַרבייט — לערנען, מאַכען די אוראָקען!

סיאַמקע. האָסט דאָך מיך אַליין גערופען, מאַמע, איך זאָל דיר העלפען.

שרה שפּיראַ. העלפען? אַז דו קאָנסט אָבער ניט!

סיאַמקע. פאַר וואָס קאָן איך ניט?

שרה שפּיראַ. דערפאַר וואָס דו קאָנסט ניט, האָסט דו געהערט אַ ביסעל! [באַווייזט איהם]. אָט דאָס גלאָז באַדאַרף שטעהן אָט דאָרט, און דאָס שעלעכעל באַדאַרף שטעהן אָט דאָ, און דער הויכער ווייןקעלישעק — אָט דאָרט, און דאָס קליינע בראָנפען־קעלישעקעל — אָט־אַ־דאָ־אָ. ווייסט דו שוין?

ס י אַ מ ק ע. נו, האָב איך דאָך געוואָלט אזוי. [ווילֿ אוועק־שטעלען אזוי, ווי די מאַמע וויל, וואַרפט־אום אַ ווייז־קעליִשעק און צעבּרעכט איהם].

ש ר ה ש פּ י ר אָ. שוין? מזל טוב! אין אַ גוטער שטאָדט! אַנו, וויפיעל קעלישקעס האָסט דו שוין צעבּראָכען?

ס י אַ מ ק ע [בלייבּט שטעהן]. וויפיעל קעלישקעס? סך־הכּל איינעם אַ קעלישעק.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. סך־הכּל? דאַנקען און לויבּען יאָססי דעם טויבּען. אַ גליק, וואָס ניט אַלע.

ס י אָ מ ק ע. וואָס בּין איך שולדיג, אַז ס'איז אַזעלכע קעלישקעס? מע טהוט זיי אַ ריהר, בּרעכען זיי זיך.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אַ ריהר פון אַ בּלייען פייגעלע! [נעמט־צונויף די שטיקלעך גלאָז]. זיין זאָל עס שוין אַ כּפּרה פאַר דיר און פאַר אונז אַלע און פאַר כּל ישראל... [פויזע]. טאָמער וואָלסט דו בּעסער געגאַנגען טאַקי מאַכען די אוראַקען, איידער מאַכען היזקות? גיה שוין, געה צו די אוראָקען!

ס י אָ מ ק ע [בּאַטריבּט]. אוראָקען? טאָג ווי נאַכט אוראַקען און אוראָקען און אוראָקען! איין מאָל אין יאָהר איז בּיי בּעטין אימעניִנעס, איז אויך אוראָקען! [געהט־אָפּ אָהן חשק. — פון דער זעלבער טיר קומט־אַן בּ ע ט י, האַלבּ־אויסגעטהאָן, די האָר צעלאָזט, מיט אַ שאַלעכל אויף די נאַקעטע אַכסלען].

בּ ע ט י [בּלייבּט שטעהן אויף דער שוועל, קוקט זיך אַרום, שיינט]. ניטאָ נאָך קיינער, מאַמע?

ש ר ה ש פּ י ר אָ [נישט איבּערריִיסענדיג איהר אַרבּייט]. אַזוי פריה?

בּ ע ט י. און דער טאַטע וואו איז? און דער קוואַרטיראַנט?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואו זאָלען זיי זיין? אין אוטשאַסטאָק! האָסט פאַרגעסען, אַז מע האָט דעם קוואַרטיראַנט אַרויסגערופען אויף זיבּען פאַרנאַכט אין אוטשאַסטאָק?

בּ ע ט י. וואָס זשע איז אַזוי לאַנג? [קוקט צו זיך אויף דער האַנט, אויף וועלכער ס'איז צו זעהען אַ גאָלדען בּראַסלעטעל, מיט אַ זייגערל]

איינגעפאסט]. שוין באלד אכט. [גנבה'ט זיך אונטער נאהענט צו דער מוטער, טראגט איהר צו גלייך צו דער נאז איהר האנט מיט'ן בראסלעטעל, ווייזט איהר אויפ'ן זייגערעל]. וואס זאגסט דו, מאמע, אויף דעם?

שרה שפירא [ווארפט א קוק אויפ'ן בראסלעטעל און אויף דער טאכטער]. א בראנזולעט?

בעטי. א בראסלעט, ניט קיין בראנזולעט!

שרה שפירא. א גאלדענער?

בעטי. א גאלדענער.

שרה שפירא. מיט בארליאנטען?

בעטי. מיט בריליאנטען.

שרה שפירא. אמת'ע?

בעטי. אמת'ע.

שרה שפירא [א פלעסק מיט די הענט]. בע־טי!

בעטי. וואס'טו זיך דערשראקען, מאמע?

שרה שפירא. ס'איז פון איהם? פונ'ם קווארטיראנט?

בעטי. נו־יא, צו די אימעגינעס. וואס איז דען?

שרה שפירא. „וואס איז דען" — פרעגט זי! [פויזע]. נישט באדארפט צו נעמען...

בעטי [זשעניערט]. פאר וואס?

שרה שפירא. פאר שבת... ניט אזוי פיהרט זיך עס ביי לייטען...

בעטי. ביי לייטען! ווער זענען דאס די „לייטען"?

שרה שפירא. „לייטען" — מיינט מען דאס די גאנצע וועלט, אלע אנשטענדיגע מענטשען... אנשטענדיגע מענטשען זענען זיך ניט אזוי נוהג.

בעטי. ווי אזוי דען זענען זיך נוהג די אנשטענדיגע מענטשען?

שרה שפירא. ביי אנשטענדיגע מענטשען איז פריהערט א ווארט, דערנאכעט א קנס־מאל, דערנאך שרייבט מען תנאים, ברעכט מען טעלער...

ב ע ט י [ווײל ניט הערען ווײטער]. מאמע! איך האב דיר געזאגט װיפיעל מאל, אז װעגען דעם זאלסט דו מיט מיר גארניט רעדען — עס האלט נאך גארניט דערבײ. לאז מיך צורוה! לאמיך פריהער ענדיגען די גימנאזיע.

ש ר ה ש פ י ר א. די גימנאזיע װעסט דו, אם ירצה שם, ענדיגען אין ניכען, הלואי זאלען מיר שוין אזוי גיך אויפגערעכט װערען אלע אידען... און אויב ער װיל דיך, דו ביזט איהם געפעלען, באדארף ער פריהערט געבען צו װיסען אונז, און מתנות — דאס איז שוין נאכדעם...

ב ע ט י [פארזארגט, נעמט נישט אראפ קײן אויג פונ'ם בראסלעטעל]. קומט־אויס נאך דײן שכל, אז איך באדארף עס איהם אפגעבען צוריק?...

ש ר ה ש פ י ר א. חלילה! װער זאגט דען צוריק? א מתנה גיט מען ניט צוריק — דאס איז א פאטש אין פנים, האסט דו געהערט א ביסעל?... [עס הערט זיך א קלונג פון אונטען. בעטי הילט זיך אײן אינ'ם שאלעכעל און לויפט־אפ צו זיך. שרה רופט הויך]. סיאמע! סיאמקע? [פון דער זײטיגער טיר באװײזט זיך סיאמקע]. געה נאר, מע קלינגט שוין. [סיאמקע לאזט זיך אראפ עפענען און קומט באלד צוריק א פארסאפעטער פון די טרעפ ארויף].

ס י א מ ק ע. אונזער קװארטיראנט'ס חבר, איװאן איװאנאװיטש.

ש ר ה ש פ י ר א. א? דער גויעץ? א װאויל גויעצעל אט דער איװאן איװאנאװיטש, זײן זאל ער די כפרה פאר דײן מינדסטען נאגעל!

ס י א מ ק ע. פאר װאס שעלסט דו איהם, מאמע? פאר װאס קומט עס איהם?

ש ר ה ש פ י ר א. ניט דײן עסס, קלײנער װעװריק! דו שטעלסט זיך אויך אװעקעט אויס'טענה'ן מיט דער מאמע? געה. צו די אוראקען געה!

ס י אַ מ ק ע. ווידער אַ מאָל אוראַקען און אָבער אַ מאָל אוראַקען! [געהט־אַפּ וואַרטשענדיג. עס קומט־אַריין ש נ י א ו ר ס אַ ז, דער וואָס גילט אונטער׳ן נאָמען איוואַן איוואַנאָוויטש איוואַנאָוו].

ש נ י א ו ר ס אַ ז [אָנגעטהאָן אין סטודענטישער אוניפאָרם, פּיינטשיק]. אייך קומט מזל־טוב, מאַדאַם. [קוקט זיך ארום]. וואו איז זי, די אימעניניצאַ אליין? און דער בעל־הבית וואו איז? און אייער קוואַרטיראַנט, מיין חבר?

ש ר ה ש פּ י ר אַ [בעט איהם זיצען, זעצט זיך אַליין אויף אַוועק אויף דער קאַנאַפּע, וואָס איז דער אַוואַנסצענע]. די אימעניניצע איז נאָך ניט פאַרטיג מיט איהר טואַלעט. איהר ווייסט ניט? אַ באַרישני, ביז זי טהוט זיך אָן... און מיין מאַן מיט׳ן קוואַרטיראַנט — די זענען אין אוטשאַסטאָק. טאַקי צוליעב אייער חבר׳ס פּראַוואָזשיטעלסטווע.

ש נ י א ו ר ס אַ ז. ווידער אין אוטשאַסטאָק? ווידער פּראַוואָזשיטעלסטוואָ?

ש ר ה ש פּ י ר אַ. וואָס זשע? איהר מיינט, ס׳איז גרינג צו זיין אַ איד? גוט איז אייך, אַז איהר זענט ניט קיין איד, ווייסט איהר ניט פון קיין פּראַוועס...

ש נ י א ו ר ס אַ ז. ער האָט דאָך שוין געהאַט אַלע פּראַוועס, אייער קוואַרטיראַנט?

ש ר ה ש פּ י ר אַ. אַלע פּראַוועס? ניט מעהר זאָלען זיי עס פאַרמאָגען, איך מיין טאַקי די גויים מיין איך... [פאַרהאַפּט זיך]. אחוץ אייך. אייך רעכענען מיר ניט פאַר קיין גוי...

ש נ י א ו ר ס אַ ז [לאַכט]. פאַר וואָס עפּים?

ש ר ה ש פּ י ר אַ. דערפאַר, ווייל אויף אייך זיצט אַ אידישער קאָפּ. און אַ פּנים, דאַרף איך אייך זאָגען, איז ביי אייך אויכעט אַ אידיש.

ש נ י א ו ר ס אַ ז [חאַפּט אַ קוק אין שפּיעגעל]. טאַקי באמת?

ש ר ה ש פּ י ר אַ. וואָס זשע, איך וועל אייך אויסטראַכטען אַ ליגען? פרעגט וועמען איהר ווילט... [פאַרהאַפּט זיך]. נאָר אפשר

האַב איך אייך דערמיט באַלעדיגט? בעט איך אייך, איהר זאָלט מיר הונדערט מאָל מוחל זיין...

שניאורסאָן. באַלעדיגט? חלילה! אדרבה, פאַרקעהרט!

שרה שפּיראָ. זאָל איך האָבען אזא יאָהר, וואָס פאַר אַ חכם איהר זענט! איך האָב שוין ניט איין מאָל געטראַכט, הלואי וואָלטען געווען אַ סך אזעלכע גויים, ווי איהר...

שניאורסאָן. וואָס זשע וואָלט געווען?

שרה שפּיראָ. וואָלט אפשר געקומען משיח... [רוקט זיך צו נעהענטער צום גאַסט און רעדט מיט אַ האַלבען טאָן נידעריגער]. יאָ, וואָס האָב איך אייך געוואָלט בעטען, איוואַן איוואַנאָוויטש? [קוקט זיך ארום]. איצט איז דאָ נישטאָ קיינער, קאָן איך מיט אייך רעדען אויג אויף אויג. איך האָב מיך שוין עטליכע מאָל געקלויבען מיט אייך צו רעדען... [קווייקעלט זיך]. האָט קיין פּאַראיבעל ניט, איך וואָלט עס אפשר ניט באַדאַרפט, נאָר אַ מאַמע, אַ מאַמע׳ס האַרץ... [אנטשליסט זיך]. איך האָב אייך געוואָלט בעטען, איהר זאָלט מיר זאָגען, ווי איין אייגענער, ווי איין אמת׳ער גוטער פריינט: ווער איז ער און וואָס איז ער?

שניאורסאָן. ווער, אייגענטליך?

שרה שפּיראָ. ווער!... איהר ווייסט שוין, וועמען איך מיין. אייער חבר מיין איך.

שניאורסאָן. וועלכען חבר?

שרה שפּיראָ. וועלכען חבר!... שניאורסאָנען מיין איך!

שניאורסאָן. אַ? שניאורסאָנען מיינט איהר? אקעגען וואָס פרעגט איהר דאָס, אייגענטליך? [חאַפּט זיך צו דער קעשענע, נעמט־ארויס דעם פּאַרטאַבאַק, וויל פארדרייכערען אַ פּאַפּיראָס און געפינט ניט. באַהאַלט צוריק].

שרה שפּיראָ. אקעגען וואָס איך פרעג? אקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט, אַז ווער עס פרעגט, דער בלאָנזעט ניט...

שניאורסאָן. וואָס זשע פרעגט איהר עפּיס גראָד ביי מיר?

שרה שפּיראָ. ביי וועמען דען זאָל איך פרעגען? איהר זענט דאָך עפּיס מיט איהם, ווי אנדערע צוויי, און ער האַלט דאָך פון אייך עפּיס גאָר ווי איין אייגענער ברודער, טהוט ניט אָהן אייך פון דאַנעט אהין..

שניאורסאָן. סע קאָן זיין... וואָס זשע, אייגענטליך, ווילט איהר וויסען פון מיר?

שרה שפּיראָ. וויל איך וויסען פון אייך, וואָס פאַר א מענטש ער איז?...

שניאורסאָן. זעהר א וואוילער מענטש.

שרה שפּיראָ. דאָס איז גאָר?

שניאורסאָן. וואָס נאָך האָט איהר געוואָלט?

שרה שפּיראָ. אז ער איז א וואוילער מענטש — דאָס וויים איך אָהן אייך.

שניאורסאָן. וואָס זשע ווילט איהר פון מיר?

שרה שפּיראָ. וויל איך פון אייך, אז איהר זאָלט מיר זאָגען, צי ס'איז טאַקי אמת, אזוי ווי ער דערצעהלט, אז ער האָט א באַבושקאַ, א רייכע, א מיליאָנשטשיצע פון צוויי הונדערט טויזענט?..

שניאורסאָן [שלאָגט איהר איבער]. א מאָדנע אידינע איהר זענט! איהר אליין האָט גאָר־וואָס געזאָגט, אז איך בין מיט איהם די בעסטע, די נאָהענטסטע פריינט, געהט איהר ביי מיר זיך נאָכ־פרעגען אויף איהם און קאָנטראָלירען, וואָס ער זאָגט אייך און וואָס ער דערצעהלט אייך!

שרה שפּיראָ. איהר מיינט, חלילה, איך גלויב איהם ניט, אָדער וואָס? איך גלויב איהם אלסדינג. ער איז א בחור — אויף מיר אזא יאָהר! א פיינער בחור, און א לייטישער בחור, איין אָפענע האַנט, און א גוט האַרץ, און איין איידעלמאַן ביז גאָר. גאָר וואָס דען? עפּיס פעהלט איהם... איך וויים ניט וואָס... איין

עבירה, וואָס איהר זענט אַ כּריסט, וועט איהר מיך ניט פאַר־שטעהן...

שניאורסאָן. נישקשה, איהר מעגט רעדען — איך פאַר־שטעה אַלסדינג. [חאַפּט זיך ווידער צו דער קעשענע, נעמט־אַרויס דעם פּאַרטאַבאַק, זעהט, ער איז אַ לעדיגער, אָהן פּאַפּיראָסען, באַהאַלט ער איהם צוריק].

שרה שפּירא. איהר פאַרשטעהט אַלסדינג, נאָר דאָס וועט איהר ניט פאַרשטעהן. איהר זענט פאָרט נישט קיין איד! איהר זאָלט זיין אַ איד — עהע־הע!...

שניאורסאָן [דערפרייט]. וואָס זשע וואָלט געווען?

שרה שפּירא. וואָלט איהר גאָר אַנדערש פאַרשטאַנען. און אַזוי איז אַרויסגעוואָרפען אונזער גאַנצער שמועס.

שניאורסאָן. עס טהוט מיר לייד. נאָר אָקעגען וואָס, אייגענטליך, איז אָט דער גאַנצער שמועס?

שרה שפּירא. אָקעגען וואָס? אָקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט, מע קען נישט אַ מענטשען, ביז מע עסט ניט אויף מיט איהם אַ פּוד זאַלץ. איך מיין עס טאַקי אייער חבר, אונזער קוואַרטיראַנט שניאורסאָן. איהר זענט דאָך מיט איהם באַקענט שוין אַזוי לאַנג, מע קאָן זאָגען, פון קינדווייז אָן, — ווי האַלט איהר פון איהם? איך מיין, וואָס פאַר אַ מיינונג זענט איהר פון איהם? איהר מעגט זיין זיכער, אַז אַלסדינג, וואָס איהר זאָלט ניט זאָגען, — איז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען. מיר זענען ניט אַזעלכע מענטשען, חלילה...

שניאורסאָן [נעמט ווידער אַ מאָל אַרויס דעם פּאַרטאַבאַק, געפינט נישט קיין פּאַפּיראָס, באַהאַלט עס צוריק]. הערט, וואָס איך וויל אייך זאָגען, מאַדאַם. איהר אַליין זאָגט דאָך אויף מיר, אַז איך האָב אַ אידישען קאָפּ אויף זיך...

שרה שפּירא. איך זאָג? אַלע זאָגען עס. און אַ אידיש פּנים אויך...

שניאורסאָן. זעהר שען. ווייבאַלד אַזוי, פאַרשטעהט איהר דאָך אַליין, אַז איך פאַרשטעה אייך דורך און דורך. איך

פארשטעה א זאך מיט'ן קוק... מיר דארף מען קיין פינגער אין מויל ניט לעגען...

שרה שפירא. געוויס אזוי! איהר'ט איהם אפבייסען...

שניאורסאן. אלזא, הערט זשע מיך אויס, מיין ליעבע מאדאם. איהר האט געפועל'ט ביי מיר. איך וועל אייך זאגען אלסדינג, וואס איהר ווילט. נאר...

שרה שפירא. נאר וואס?

שניאורסאן. נאר מיט איין תנאי.

שרה שפירא. דהיינו, מיט וואס פאר א תנאי?

שניאורסאן. איהר וועט מיר פריהער ענטפערען אויף דעם, וואס איך וועל אייך פרעגען.

שרה שפירא. אך! מיט'ן גרעסטען כבוד! איך וועל אייך זאגען אלסדינג, ווי איין אייגענעם טאטען... וואס זשע, אשטייגער, האט איהר געוואלט פרעגען?

שניאורסאן. איך האב אייך געוואלט פרעגען... דאס הייסט, איך האב געוואלט וויסען ביי אייך, צי ער האט גערעדט מיט אייער טאכטער, צי מיט אייך נאר אליין?

שרה שפירא [פינטעלט מיט די אויגען]. ווער גערעדט?

שניאורסאן. אזוי? איצט פרעגט איהר שוין „ווער?” איך רעד פונ'ם זעלביגען פארשויז, וואס איהר... איך וויל וויסען, צי ער האט מיט אייך גערעדט?

שרה שפירא [פינטעלט מיט די אויגען]. וועגען וואס גערעדט? האט קיין פאראיבעל ניט — איך פארשטעה ניט גוט רוסיש...

שניאורסאן [שוין א ביסעל בייז]. א? איהר פארשטעהט ניט גוט רוסיש? [וויל אויפשטעהן].

שרה שפירא [האלט איהם אפ]. האט קיין פאראיבעל ניט, איוואן איוואנאוויטש, אפשר האב איך אייך באלעדיגט?

שניאורסאן. באלעדיגט? זאל גאט היטען! איך האב פיינט באלעדיגען זיך... איך מיין נאר, אז איהר זענט, דאכט מיר, שוין צו א קלוגעטשקע!...

ש ר ה ש פּ י ר אָ. למאי זאָלט איהר מיך חושד זיין, איוואַן איוואַנאָוויטש? גלויבט מיר, זאָל עס מיר אָנגעהן, וואָס איך ווינטש אייך!... מיין מאַן, אשטייגער, זאָגט אויך אויף אייך, אַז איהר זענט אַ גאָלד. און אפילו מיין טאָכטער, וואָס האָט פּיינט אַזוי ניך נאָכגעבען, — איהר קענט דאָך זי, זי איז אַ שפּירא, פון די שפּיראָס — זאָגט זי אויך, אַז...

ש נ י א ו ר ס אָ ן [אויפגעלעבט]. אַז וואָס?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אַז... אָבער איהר וועט דאָך עס קיינעם ניט איבערגעבען?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. פאַר וועמען האַלט איהר מיך?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. מיין טאָכטער זאָגט, אַז זי זאָל האָבען די ברכות, וואָס איהר זענט מעהר איד, ווי אונזער שכן שניאורסאָן.

ש נ י א ו ר ס אָ ן. אָט דאָס איז גאָר?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואָס נאָך האָט איהר געוואָלט?... [דרוקט זיך צו נאָך אַ מאָל נאָהענט צו איהם, רעדט שטיל און זיס]. הלל, איז וואָס זאָגט איהר וועגן איהם?

ש נ י א ו ר ס אָ ן [מאַכט זיך תמ׳עוואַטע]. וועגען וועמען?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וועגען וועמען!... וועגען שניאורסאָנען!

ש נ י א ו ר ס אָ ן. וועגען שניאורסאָנען? גאָרניט. וואָס האָב איך אויף איהם צו זאָגען? איך האָב אייך נאָר אַ פרעג געגעבען אַ זאַך, וואָס איך וואָלט עס געדאַרפט וויסען, טאָקי פון אייער אינטערעס וועגען, מאַכט איהר זיך נאַאיוו, גלייך ווי איהר פאַרשטעהט ניט, — האָב איך מיט אייך ניט וואָס צו רעדען... [שטעהט־אויף, חאַפּט זיך ווידער אַ מאָל צו די פּאַפּיראָסען, לאָזט זיך געהן].

ש ר ה ש פּ י ר אָ [דערשראָקען]. וואוהין איז, איוואַן איוואַנאָוויטש? אָט באַלד קומען זיי דאָך, אייער חבר און מיין מאַן און די איבעריגע געסט...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. אויף איין מינוט. איך האָב פאַרגעסען קויפען פּאַפּיראָסען. איך קום באַלד צוריק. [געהט־אָפּ. פון צווייטען צימער שטעקט זיך אַרויס בעטי׳ס קאָפּ; די האָר שוין צונעקלויבען].

בעטי. מאַמע! ווער איז דאָ געווען? מיט וועמען האָסט דו דאָ געשמועסט?

שרה שפּירא. דער כפּרה'ניק איז דאָ געווען. קום נאָר אהער, בעטי!

בעטי [געכאַפּט]. וואָסער כפּרה'ניק?

שרה שפּירא. זי ווייסט שוין ניט וואָסער כפּרה'ניק! אונזער קוואַרטיראַנט'ס חבר.

בעטי. קאָנסט דו דאָך זאָגען איוואַן איוואַנאָוויטש. וואו זשע איז ער אהינגעקומען?

שרה שפּירא. וועט זי מיך לערנען רעדען! ער קומט באַלד צוריק. זיץ, טאָכטער, איך דאַרף דיר עפּים דערצעהלען א שענס.

בעטי. אַבי אַ שענס. [זעצט זיך אַוועק ביידע אויף דער קאַנאַפּע. וואָס נאָהענט צו דער ראַמפּע].

שרה שפּירא. ווער ס'איז שען — איך בין קלוג.

בעטי. אַקעגען וואָס איז דאָס געזאָגט געוואָרען?

שרה שפּירא. אַקעגען דעם, וואָס דו זאָגסט: „אַ סוד פאַר גאַנץ בראָד". לאָזט זיך אויס, אז פון'ם סוד ווייסט די גאַנצע וועלט, אחוץ מיר, טאַטע־מאַמע.

בעטי. וואָסער סוד?

שרה שפּירא. וועגען דיר מיט אונזער קוואַרטיראַנט, אז עס האַלט ביי...

בעטי [צעבייזערט]. אי, מאַמע! עס האַלט גאַרניט דערביי, האָב איך דאָך דיר געזאָגט שוין! איך קלער גאָר אפילו ניט פון דעם, וואָס דו מיינסט און וואָס דיר ווילט זיך...

שרה שפּירא. פון וואַנען זשע ווייסען דאָס אַנדערע, זייטיגע מענטשען?

בעטי. פון אייך אַליין מסתמא. איך מיין טאַקי פון דיר און פון'ם טאַטען. איהר זאָלט ווינציגער רעדען דערפון, וואָלט קיינער ניט גערעדט.

ש ר ה ש פ י ר אָ. מיר רעדען דען עפּיס? מיר שווייגען! רעדען רעדען אַנדערע, זייטיגע.

ב ע ט י. ווער זענען די אַנדערע, די זייטיגע?

ש ר ה ש פ י ר אָ. אַט, למשל, אַט דער גוי האָט אָפּגערעדט מיט מיר אַ האַלבע שעה...

ב ע ט י [אומרוהיג]. וואָס זשע האָט ער גערעדט מיט דיר?

ש ר ה ש פ י ר אָ. ער האָט מיך געפרעגט, ווי אַזוי און וואָס און ווען, און וואו האַלט דאָס בײַ אײַך מכח'ן שידוך...

ב ע ט י [אויסער זיך]. טאַקי אַזוי, מיט די ווערטער האָט ער בײַ דיר געפרעגט?

ש ר ה ש פ י ר אָ. דווקא מיט די ווערטער ווילסט דו?

ב ע ט י. ווי אַזוי זשע פּונקט האָט ער דיך געפרעגט?

ש ר ה ש פ י ר אָ. וואָס איז בײַ מיר — אַ קאָפּ פון אַ באַדי? איך בין טאַקי מחויב צו געדענקען איטליכס וואָרט באַזונדער? און וואָס ביזט דו עס פאַר אַ סליעדאָוואַטעל, וואָס איך דאַרף דיר אָפּגעבען דין־וחשבון? איך דערצעהל דיר, אַז ער האָט מיך געפרעגט — האָט ער מיך געפרעגט. קיין ליגנערין בין איך, דאַכט זיך, ניט געוועזען קיינמאָל, און היינט אויך ניט...

ב ע ט י [אײַנגעהאַלטען]. גוט, מאַמע. איך זאָג דען, חלילה, עפּיס?... הכּלל, לאָמיך הערען ווייטער. וואָס זשע האָסט דו איהם דערויף געענטפערט?

ש ר ה ש פ י ר אָ. ענטפערען וועל איך איהם? אַזאַ נאַר בין איך טאַקי? איך האָב אָנגענומען אַ פולען מויל מיט וואַסער און האָב געהאַפּט אַ שוויג.

ב ע ט י. גאָרנישט געענטפערט?

ש ר ה ש פ י ר אָ. אַזוי ווי די וואַנט!

ב ע ט י. אַ שאָד. האָסט איהם באַדאַרפט זאָגען, ערשטענס, אַז ס'איז אַ נעכטיגער טאָג...

ש ר ה ש פ י ר אָ. געווייס האָב איך איהם געזאָגט, אַז ס'איז אַ נעכטיגער טאָג.

ב ע ט י. און, צווייטענס, אז זייטיגע מענטשען האבען דא ניט וואס צו אינטערעסירען זיך...

ש ר ה ש פ י ר א. נאך שענער האב איך איהם געזאגט. איך האב איהם געזאגט, אז ער מעג טאקי האבען א אידישע נאז, נאר שטעקען זי אהין, וואו מע דארף ניט, איז ניט נויטיג...

ב ע ט י. זעהסט דו, מאמע, דאס איז שוין איבעריג. דאס האסט דו איהם נ י ט באדארפט זאגען.

ש ר ה ש פ י ר א. חלילה! אזוי טאקי, מיינסט דו, מיט די ווערטער? אזוי גראב בין איך נאך ניט! איך האב איהם נאר געזאגט, אז אלע געפינען, אפילו דו אויך, אז ער האט א אידישע נאז... [בעטי מאכט א באוועגונג]. ניין! דאס הייסט, נישט קיין אידישע נאז האב איך איהם געזאגט, נאר א אידיש פנים...

ב ע ט י [אומגעדולדיג]. צו וואס, מאמע, האבען דיר געטויגט די איבעריגע רעד? און וואס איז דאס גלאט פאר איבעריגע שמועסען? און וואס ווילט איהר פון מיר מיט אייערע שידוכים?...

ש ר ה ש פ י ר א. שא! שריי ניט אזוי! מע ווערט פון דיר ניט גליקליך, האסט דו געהערט א ביסעל!

ב ע ט י. מאמע! איך וויל זיך מיט דיר ניט צעקריגען היינט, אויף מיינע אימענינעס. נאר איין זאך וועל איך ביי דיר בעטען: דו זאלסט זיך ניט אריינמישען אין מיינע געשעפטען.

ש ר ה ש פ י ר א. אין איהרע געשעפטען!...

ב ע ט י. נו־יא. יעדער האט זיך זיינע געשעפטען. דו זאלסט שטעהן פון דערווייטען, צוקוקען — און שוין!

ש ר ה ש פ י ר א. הערען און זעהען און שווייגען?

ב ע ט י. און שווייגען! איך בין שוין ניט קיין קליין מיידעלע. איך קאן שוין מיין שטעדטעל באשטעהן. אך בין שוין אלט נייענצעהן יאהר!

ש ר ה ש פ י ר א. אזוי? אזש נייענצעהן יאהר? פסקנו! א קלייניגקייט? וואס זאגט איהר אויף דעם פרעסטארעץ? נייענצעהן יאהר! [עס דערהערט זיך א קלונג. בעטי אנטלויפט צו זיך. שרה

רופט סיאמקען אויף א קול]. סיאמקע? סיאמעניו, געה נאָר, מע קלינגט! [סיאמע קומט־ארוים, לויפט עפענען און קומט אריין מיט'ן פאטער].

דוד שפּירא [טראָגט אין ביידע הענט פעקלעך און סקארטוטשעז, מיט דאָס איבער שרה'ן, טהוט זיך אויס]. ננו, נאדיר א לויפעניש! באַשערט געוועז צרות — האָט נאָט צוגעשיקט א קוואַרטיראַנט מיט פּראוואָזשיטעלסטווּעם! טאָמער איז קאַרג אייגענע צרות, באַדאַרף מען נאָך האָבען פרעמדע!

שרה שפּיראָ. וואו זשע איז ער אליין?

דוד שפּיראָ. ווער?

שרה שפּיראָ. דער קוואַרטיראַנט.

דוד שפּיראָ. שניאורסאָן? ער קומט באַלד. ער האָט זיך קוים ארויסגעהאַפּט פון דאָרט, ווי פון א באָד, און איז אוועקגעפלויגען קויפען בלומען און א טאָרט לכבוד די היינטיגע אימענינעס. [קוקט זיך ארום]. וואו איז זי ערגיץ, אונזער אימעניניצע?

שרה שפּיראָ. זי טהוט זיך אָן. [צו סיאמקען]. דו געה נאָר צו דיינע אוראַקען. האָסט דאָ ניט וואָס צו שטעהן.

דוד שפּיראָ. וואָס יאָגסט דו ארום דאָס קינד? די אוראַקען און די אוראַקען! היינט איך אוראַקען? [סיאמקע קוקט מיט דאנקבארקייט אויפ'ן פאטער].

שרה שפּיראָ. איך וויל ניט, ער זאָל דאָ שטעהן. איך באַדאַרף מיט דיר עפּיס רעדען.

דוד שפּיראָ. א סוד? [צו סיאמקען]. נו, געה, מיין זוהן, וועסט נאָכדעם א ביסעל שפּעטער ארויסקומען, וועסט דו פארזוכען פון אַט די אַלע גוטע זאַכען. [ווייזט איהם אויף די פעקלעך, וואָס אויפ'ן טיש. — סיאמקע אָפּ]. נו, וואָס פאַר סודות, למשל?

שרה שפּיראַ [רעדט שטיל, כמעט דעם מאַן אויפ'ן אויהער]. איך קאָן דיר אָנזאָגען א בשורה, דוד: עס האַלט שוין ביי זיי ווייט. נאָר ווייט.

דוד שפּיראַ [דוקא הויך]. ביי וועמען ביי זיי?

שרה שפּירא. ששש!... כּלומרשט ווייסט ער ניט. מע באַדאַרף איהם צעקייען און אַריינלעגען אין מויל אַריין. ביי די קינדער — ביי אונזער טאָכטער מיט'ן קוואַרטיראַנט.

דוד שפּירא. אַט אַזוי אַז דו רעדסט, פאַרשטעהט מען. וואָס זשע הייסט עס „וויט"? און וואָס עפּיס אַזאַ גדולה אויף דיר?

שרה שפּירא. פאַר וואָס ניט? האָסט אַ שענערען שידוך? אַ משפחה, זאָגסט דו דאָך אַליין, די ליבאַוויטשער שניאורסאָנס. די ערשטע ביי אידען.

דוד שפּירא. ניט די ערשטע, נאָר די צווייטע. פריהער די שפּיראָס, דערנאָך די שניאורסאָנס. נו? און ווייטער וואָס?

שרה שפּירא. און ווייטער — דער יונגערמאַן אַליין.

דוד שפּירא. איך האָב קעגען יונגענמאַן גאָרניט וואָס צו זאָגען, בלתי וואָס ער איז אַ ביסעל... אַ ביסעל... [זוכט מיט די פינגער]. אַ ביסעל אונטערגעשלאָגען מיט גוי.

שרה שפּירא. דערפאַר איז ער אָבער אַ דימענט פון אַ מענטשען און האָט אַ רייכע באָבע אַ מיליאָנשטשיצע..

דוד שפּירא. זעהסט דו, דאָס איז שוין ביי מיר דאָס לעצטע שבּלעצטע. ערשטענס, האָב איך די מיליאָנען איהרע נישט געצעהלט, און זיי וואַרעמען מיך ווינציג־וואָס. און, צווייטענס, וואָס אָנבאַלאַנגט געלט — איז אונזער בעטי נישט קיין אַבי־ווער. [מיט גדלות]. זי איז שפּירא'ס אַ טאָכטער, און קומט־אַרוים, דו פאַרשטעהסט צי נייען, פון די אמת'ע...

שרה שפּירא. פון די אמת'ע, פון די סלאַוויטער שפּיראָס. מע ווייסט שוין. מע האָט שוין געהערט! איז זי אָבער נאַקעט און באָרוועס, גאָט זאָל ניט שטראָפען פאַר די רעד, און האָט ניט אַ קאָפּיקע נדן — דאָס דאַרף מען ניט פאַרגעסען. און היינטיגע צייטען, אַ מיידעל אָהן נדן, איז אַזוי ווי אַ... אַ...

דוד שפּירא. נו, זאָג שוין, נו — ווי אַ חזן אָהן איין עמוד, ווי אַ מלמד אָהן אַ קנעלונג, אָדער ווי אַ שטוב אָהן אַ דאַך...

נאָר זאָג מיר, איך בעט דיך, נשמה מיינע, פֿון וואַנען ווייסט דו דאָס, אַז עס האַלט ביי זיי אַזוי ווייט? בעטי האָט מיט דיר גערעדט? צי ער אַליין?

שרה שפּירא. מיט מיר דאַרף מען רעדן? און וואו זענען מיינע אויגן? [רעדט נאָך שטילער]. זאָלסט אַנקוקן, דוד, אַ בראַנזעליעט האָט ער איהר אונטערגעטראָגען, היינט צו די אימע־נינעס, מיט בּאַרליאַנטען — אַט אַזעלכע באַרליאַנטען! [ווייזט מיט די הענט].

דוד שפּירא [דערשטוינט]. אַ בראַסלעט? ברילִיאַנטען? [הויך]. וואָס פאַר בראַסלעטען? וואָס פאַר ברילִיאַנטען?... פּע! ביי מיר נעהמט עס ניט! איך בין אַ שפּירא! [טהוט זיך אַ וואַרף צום זייטיגען צימער].

שרה שפּירא [האַלט איהם צו ביי'ם אַרבּעל]. ששששאַ! מאַך נישט קיין געפּילדער! באַווייז ניט אַרויס דעם כּהן! דאָס אייגענע קאָן מען אַ ביסעלע שטילער אויך! צו וואָס איז דער כּעס, האָסט דו געהערט אַ ביסעל?!

דוד שפּירא [אין כּעס]. וואָסער כּעס? ווער איז אין כּעס? איך האָב פיינט מיט כּעס! איך האָב ליעב מיט גוטען! אַט געה איך אַריין און זאָג איהר צוויי ווערטער — איך האָב פיינט לאַנגע דבורים! איך וועל איהר זאָגען אַזוי: „הער זשע אויס, טאָכטער. מילא טאַרטען, בלומען — דאָס פאַרשטעה איך נאָך. אָבער בראַסלעטען?... ברילִיאַנטען?... זאָלסט אַזוי גוט זיין און מוחל זיין איהם אָפּגעבען דעם בראַסלעט צוריק — און שוין!"...
[לאָזט זיך געהן צו בעטין אין איהר צימער].

שרה שפּירא [געהט איהם נאָך]. נאָר מיט גוטען, דוד. איך בעט דיך, ניט מיט בייזן. היינטיגע קינדער טאָר מען ניט אָנדערש...

דוד שפּירא [געהענדיג]. זי לערנט מיך, ווי אַזוי צו רעדען! [אַפּ. — שרה בלייבט שטעהן פון דער זייט מיר, לעגט־צו איין אויהער.

הערט־אונטער, טאמער וועט זי חאפּען א ווארט. — אין דער צייט דערהערט זיך א קלונג. סיאמקע לויפט עפענען און קומט צוריק א פארסאפּעטער].

ס י אָ מ ק ע. איוואן איוואנאָוויטש!

ש ר ה ש פּ י ר אָ. דער רוח האָט איהם געבראכט צו טראָגען — א חיטרע גויעץ! [טרעט־אפּ פון דער טיר, פריינטליך צום אריינגעקומענעם שניאורסאן, וואס גילט פאר איוואנאוו]. מיין מאן איז שוין דאָ. ער טהוט זיך איבער.

ש נ י א ו ר ס אַ ן. און מיין חבר? [נעמט־ארוים א פּאפּיראָס].

ש ר ה ש פּ י ר אָ. שניאורסאָן? ער קומט אויך באלד צו געהן. [עס הערט זיך ווידער א קלונג]. אט דאס דארף ער זיין מסתמא. סיאָמעניו, זיי זיך מטריח! [סיאמקע לויפט עפענען און קומט צו לויפען].

ס י אָ מ ק ע. אונזער קווארטיראנט שניאורסאָן! [עס קומט אריין א י ו ו א נ א ו ו, וואס גילט אלס שניאורסאן, אנגעלאדען מיט בלומען אין איין האנט און מיט א פּראכטפולען טארט אין דער אנדערער האנט. דאס פּנים שיינט. מיט א צופריעדענעם שמייכעל גריסט ער זיך מיט זיין חבר און שטעלט־אוועק די בלומען מיט'ן טארט אויפ'ן טיש. אין דעם קומט אן דוד שפּירא פון דער טאכטער'ס צימער צוריק, באגריסט זיך מיט'ן קווארטיראנט'ס חבר שניאורסאן, וואס גילט אלס איוואנאוו, חאפּט א קוק אויפ'ן קווארטיראנט'ס בוקעט מיט'ן טארט, קוקט זיך איבער מיט'ן ווייב פיעלדייטיג].

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צום קווארטיראנט, פריינטליך, נעמט־צו דעם בוקעט מיט'ן טארט]. וואס האָט איהר באדארפט נאך אליין זיך מטריח זיין?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צום ווייב]. אליין איז מעהר מצוה, דו פארשטעהסט צי ניין... [צום קווארטיראנט און צו זיין חבר]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פּ י ר אָ [טראגט זיי אונטער שטוהלען]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט? [זיי באדאנקען, ווילען ניט זיצען, פאררוּיכערען צו פּאפּיראסען. — שרה צום מאן, אויף אידיש]. נו, דוד, וואס איז מיט'ן אוטשאסטאָק? פּטור געוואָרען?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צום ווייב, אויף אידיש]. וואס דען? איך, אז איך געה! איך האָב זיי אלעמען פארשטופּט דאָס מויל: דעם

אריינגערוקט אין יד אריין א צעהנערל, דעם מטמא געווען מיט א פינפערל, דעם אריינגעוואָרפען א דרייערל, און אונזער דוואָרניק אויך א חצי פוינעל... [צום קווארטיראנט'ס חבר, צום אמת'ען שניאורסאָן, וואס גילט אלס איוואנאוו]. הערט איהר, וואס איך וועל אייך זאָגען. איוואַן איוואנאוויטש? [זיפצט אָפּ]. ס'איז שווער צו זיין א איד! שווער און ביטער, ווי דער טוידט!

שניאורסאָן [צו שפירא, כלומרשט פארוואונדערט]. טאקי? וואס איז דען? [צום חבר]. וויעדער דאס אלטע ליעדעל? וויעדער אוטשאסטאָק? וויעדער פראוואָזשיטעלסטווא? נאָך ניט צור־געגעסען זיך?

איוואנאָוו. פוסטיאקי! [צו שרה'ן]. און וואו איז די אימעניניצא?

שרה שפירא [צום קווארטיראנט]. זי קומט באלד ארוים.

דוד שפירא [צום קווארטיראנט'ס חבר]. איא, דאָ איז עס ביי איהם „פוסטיאקי"? איא, דאָ איז ער ביי זיך א גאנצער תקיף? אנו, פרעגט איהם אקארשט, וואס האט ער געזאָגט דאָרטען, בעת דער אלטער סטאלאנאטשאלניק האט איהם א רוף געגעבען: „עי, הערשקא, קום נאָר אהער!"?

איוואנאָוו [צום חבר]. דו פארשטעהסט? איין אלטער שכור, פארגינט ער זיך מיר זאָגען „דו", — זאָל איך איהם שווייגען?

שניאורסאָן [לאכט. צום חבר]. וואס זשע האסט דו איהם דערויף געענטפערט?

איוואנאָוו. איך האָב איהם דערויף גאָרנישט געענט־פערט. איך האָב איהם נאָר א פרעג געגעבען: „פון ווען־אָן זענען מיר דאס געוואָרען אזוי נאָהענט, וואס מיר „דוצען" זיך איינס דאס אנדערע?"...

שניאורסאָן [לאכט]. נו, און ווייטער וואס?

איוואנאָוו. ווייטער זאָגט ער צו מיר: „מאָלטשאט, זשידאָווסקאיא מאָרדא!" — שיער ניט ארוים א סקאנדאל...

ש נ י א ו ר ס א ן [ווערט צענאנגנען פאר געלעכטער]. חא־חא־חא!

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב, וואס איז פארנומען מיט אויפבינדען די פעקלעך און אויסשטעלען אלץ אויפ'ן טיש]. זעה נאר זעה, ווי דער האט זיך א ביסעל צעלאכט! [צו שניאורסאנען]. אייך איז גוט צו לאכען, אז איהר זענט זיך א סטודענט, און הייסט איוואן איוואנאוויטש, און האט א טאטען א דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאוועטניק... איך וואלט א בעלן געווען אויף א טשיקאוועסט זעהען, ווען איהר זאלט זיך געפינען, למשל, אין זיין פעל [ווייזט אויפ'ן קווארטיראנט] האטש ניט לאנג, האטש איין יאהר... [ביידע חברים קוקען זיך איבער און שיסען אויס א געלעכטער. — אין דעם קומט־אן בעטי פון איהר חדר, אנגעטהאן שוין ניט ווי א שילעריז, נאר אין א לאנג קלייד, מאדערן פארקעמט. ביידע חברים לאזען זיך צו איהר, גראטולירען זי מיט איהר געבורטסטאג. פאטער און מוטער קוועלען אז. — גראטולירענדיג, דערזעהט שניאורסאן אויף בעטי'ס האנט דאס בראסלעטעל. בעטי באמערקט עס, ווערט רויט, באהאלט איהר האנט. ביירע חברים קוקען זיך איבער].

ב ע ט י. וואס איז דא ביי אייך אזוי פריילעך — איך האב געהערט אייער געלעכטער אזש אהין? פון וואס רעדט זיך דא?

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. מיר רעדען דא פון דעם, ווי ס'איז שווער צו זיין א איד. פארשטעהט מיך ניט איוואן איוואנאוויטש. זאג איך זיי, זיי זאלען פרובען זיין א איד האטש איין יאהר, וואלטען זיי שוין געפיהלט דעם טעם. לאכען זיי פון מיין גערעדט.

ש נ י א ו ר ס א ן [צו שפיראן]. אנטשולדיגט. ניט פון אייער גערעדט האבען מיר געלאכט, נאר פון מיין חבר, ווי ער האט זיך דורכגעשמועסט מיט'ן סטאלאנאטשאלניק. [צו בעטין]. יענער האט מכבד געווען מיין חבר מיט א קאמפלימענט.

ב ע ט י [צו שניאורסאנען]. איהם אנגערופען מיט'ן אמת'ען נאמען?

ש נ י א ו ר ס א ן. גלייך ווי איהר זענט געווען דערביי. [ביידע חברים לאכען].

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צו שניאורסאנען]. איהר לאַכט, איאַ? בּיי אייך איז גאָרניט, אַז איהר הערט דאָס דאָזיגע שענדליכע וואָרט, ווייל איהר זענט אַ כּריסט, פיהלט איהר ניט. און בּיי אונז טריפט זיך בּלוט! דאַכט זיך, וואָס אַזעלכס שטעקט אינ'ם וואָרט „זשיד”? נאָר אַז אַ גוי זאָגט דאָס ארויס, זאָגט ער עס מיט אַזוי פיעל רשעות און מיט אַזוי פיעל גיפט, אַז ניט ווילענדיג פיהלט איהר זיך בּאַלעדיגט... אודאי איז ער געוואָרען אַנגעצונדען, אייער חבר [ווייזט אויף איוואַנאָוון, וואָס גילט אַלס שניאורסאָן], אַז יענער האָט איהם אַ זאָג געגעבּען „זשידאָווסקאַיאַ מאָרדאַ”! מע קאָן ווערען ניט נאָר אַנגעצונדען — מע קאָן די אַפּאָפּלעקציע בּאַקומען! [קאַכט זיך]. פאַר וואָס? פאַר ווען? ווען טשעפּעט ער? וועמען מאַכט ער דאָ ענג? גלאַט מע נעמט אַ בּחור, גאָט די נשמה שולדיג, און מע שלעפּט איהם אַלע מאָל אין אוטשאַסטאָק, איהר פאַרשטעהט צי ניין, מע לאָזט איהם ניט זיצען רוהיג איין וואָך אפילו. זיי זוכען אַלע מאָל אַ נייע עבירה אויף זיין פּראַוואָזשיטעלסטווע: דאָס געפעלט זיי ניט — דער דאַנטיסט איז ניט רעכט כּשר; דאָס דאַכט זיך זיי אויס, אַז די דאָקומענטען זענען ניט, ווי עס געהער צו זיין... אַ גאָט'ס רחמנות אויפ'ן יונגענמאַן...

א י ו ו אַ נ אָ ו ו [צו שפּיראָן]. וואָס האָט איהר אויף מיר אַזוי רחמנות?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. יאָ־נו, וואָס בּאַוויינט איהר איהם אַזוי?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. דערפאַר, וואָס דאָס האַרץ טהוט וועה. דערפאַר, וואָס איך בּין אַ איד, און אַ איד איז ניט קיין גוי. אַ גוי האָט ניט אין זיך קיין קאָפּ רחמנות...

א י ו ו אַ נ אָ ו ו [צו שפּיראָן]. אַזוי מיינט איהר — אַז נאָר אַ איד פאַרמאָגט דאָס געפיהל פון רחמנות?

שׂ ר ה ש פּ י ר אָ [צום מאַן, אויף אידיש]. צו וואָס טויג דיר דבּר'ען פאַר איין ערל אַזעלכע ווערטער? זעהסט דאָך, אַז דער יהודי' [ווייזט מיט די אויגען אויף איוואַנאָוון] נעמט זיך אַזש אָן זיין קריוודע...

ד ו ד ש פּ י ר אָ [אויך אויף אידיש]. סקאַנדאַל קומט — אַט איז זי אויך דאָ! [אויף רוסיש]. איך זאָג ניט, אַז אַ כּריסט פאַרמאָגט נישט דאָס געפיהל פון רחמנות. איך זאָג נאָר, אַז אַ גוי אויף אַ אידען האָט אַזוי פיעל רחמנות, ווי אויף אַ הונט, נאָך ווינציגער — אַט וואָס איך זאָג! [צו שניאורסאָנען, וואָס גילט אַלס איוואַנאָוו]. זייט זיך מודה, אַז איהר האַנדעלט קעגען אונז, אידען, אַ סך ערגער, ווי, למשל, קעגען הינט, אָדער קעגען פערד. הינט זענען ביי אייך פּטור פון פּראַוואָזשיטעלסטווע, אויף פערד איז ביי אייך פאַרהאַן אַ חברה „צער בעלי־חיים", און אונז, אידען, איז ביי אייך אַ מצוה צו יאָגען און צו רודפ'ען און צו שלאָגען און צו טרייבען און צו מאַכען פּאָגראָמען...

ב ע ט י [צום פאָטער]. וואָס טענה'סט דו, פּאַפּאַ, צו איוואַן איוואַנאָוויטשען? איוואַן איוואַנאָוויטש איז ניט פון יענע כּריס־טען, וועלכע...

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צו דער טאָכטער, לאָזט איהר ניט ענדיגען]. איך ווייס, איך ווייס, אַז זיי זענען ניט פון יענע. הערסט דו! דעריבער זאָג איך עס זיי! מיט אַיין אַנדערען וואָלט איך דען אַריינ־געלאָזט זיך אין אַזעלכע רעד? [צום קוואַרטיראַנט'ס חבר]. איך וואָלט אַ פּעלן געוועז זעהען, איהר זאָלט זיין אַ איד, און ענדיגען גימנאַזיע מיט אַ גאָלדענער מעדאַל, און ניט אַריין אין אוניווערסיטעט, און האָבען צו טהון מיט דאָצענטיסטען און מיט נאַדזיראַטעלים און מיט סטאַנאַטשאַלניקעס און מיט נאָך אַזעלכע שוואַרצע יאָהר!

ש נ י א ו ר ס אָ ן [צו שפּיראָן]. וואָס זשע וואָלט געוועז?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. וואָלט איהר געפיהלט דעם טעם, וואָס הייסט אַ שטיפקינד, און וואָס הייסט זיין אין גלות, געיוגד, גרויס איטליכען אין די אויגען... עך־עך־עך, איוואַן איוואַנאָוויטש! איהר מעגט זיך טאַקי איבערנעמען מיט אייערע לייט, וואָס באַ־קלאָגען זיך אויף אונז, אידען, און וואַרפען אונז אויס אַלערליי הטאים, זאָגען אויף אונז, אַז מיר זענען בלוטצאַפּערס, אַז מיר זויגען אייער בלוט. חאַ־חאַ! ניטאָ ווער ס'זאָל לאַכען! מיר

זענען דאָס די בלוטצאַפּערס ביי דער וועלט! [זאָגט מאָל מיט מעהר היץ]. מיר, וואָס פאַרנעמען דעם לעצטען אָרט, וואָס זענען נידעריגער פון נידעריג — איך ווייס? ציטערען פאַר א פליעג, — זענען מיר דאָס אייערע גזלנים! אייערע בלוטפרעסער!... ניין! די אמת'ע בלוטצאַפּערס, אויב איהר ווילט וויסען, — דאָס זענט איהר, איהר, כריסטען! יאָ. איך זאָג עס אייך גאַנץ אָפענטליך, אין די אויגען: איהר — איך מיין ניט אייך, איך מיין דאָס גאַנצע רוסישע פאָלק — איהר זענט א בלוטדורשטיג פאָלק, איהר פאַרשטעהט צי ניין!...

אײוואַנאָוו [צו שפּיראָן, מיט איינגעהאַלטענער אויפרעגונג]. מיר דאַכט, אז דאָס איז שוין א ביסעל צו שאַרף געזאָגט. פון וואַנען זענט איהר דאָס אזוי קלאָר אין כריסטען? פון ווען־אָן קענט איהר דאָס אזוי דאָס רוסישע פאָלק?

דוד שפּירא. פון וואַנען איך בין אזוי קלאָר — דאָס איז א באַזונדערע זאַך. איך בין, דאַנקען גאָט, קלאָר אומעטום. נאָר מיר דאַכט זיך, אז דאָס דאָזיגע פרעגען ביי מיר האָבען באַדאַרפט זיי [ווייזט אויף שניאורסאָנען, וואָס נילט אַלס איוואַנאָוו], ניט איהר. [איוואַנאָוו וויל ענטפערען. שניאורסאָן טהוט זיך מיט איהם א קוק־איבער. איוואַנאָוו בלייבט שטיל, פאַררויכערט נאָך א פּאַפּיראָס. דוד שפּירא רעדט ווייטער, ווענדט זיך צו שניאורסאָנען]. אָט נעמט, למשל, אָט דאָס א: איהר באַשולדיגט אונז, אז מיר באַנוצען אייער בלוט אין אונזערע מצות, אז עס קומט פּסח...

שרה שפּירא [אין דער לופט, האַלב אידיש, האַלב לשון־קודש]. טאָמער ווייסט דו, צו וואָס דאַרף מען דבר'ען פון דעם אומגליק?

דוד שפּירא [צום ווייב, אויף אידיש]. אפשר וועל איך געהן ביי דיר לערנען זיך, וואָס און ווי אזוי צו רעדען?

בעטי [אויף רוסיש]. פּאַפּאַ! די מאַמע האָט רעכט — דאָס איז ניט קיין טעמאַ צוליעב מיינע אימענינעס.

דוד שפּירא [צו דער טאָכטער, אויך אויף רוסיש]. וואָס איז שייך יאָ אימענינעס, ניט אימענינעס? געה האָרך, וואָס אין

שטאָדט טהוט זיך מיט'ן נייעם פעקעל, וואָס מיר, אידען, האָבען אויף זיך! עס קאָכט די גאַנצע בערזע מיט'ן כריסטליכען קינד, וואָס מע האָט געפונען אַנומעלטען אַ גע'הרג'עטען און אַ צעשטאָכענעם דאָ, אויף דער אידישער גאַס!

ש ר ה ש פ י ר אַ [אויף אידיש]. גע'הרג'עט און צעשטאָכען זאָלען זיי דיר ווערען פון גאָט, רבונו של עולם! [אויף רוסיש]. ס'איז גאָר ניט כדאי אָקעגען נאַכט אפילו צו דערמאָנען אַזאַ פּאַסקודסטווע... [דערזעהט סיאָמקען, ווי ער שטעהט, צוגעפּגעלעגט די הענטלעך, און הערט זיך איין מיט גרויס אינטערעס צום שמועס]. דו קליינער וועוורים, דו דאַרפסט אויך הערען, אַז מע רעדט פון אַזאַ מיאוס'קייט? געה בעסער צו דיינע אוראָקען. דער אויפדערנאַכט איז נאָך גענוג גרויס! [סיאָמקע געהט־אָפּ צו זיך אַהן חשק].

ד ו ד ש פ י ר אַ [בארוהיגט זיך ניט]. עס קאָכט, עס קאָכט די שטאָדט מיט דעם דאָזיגען מיאוס'ען עסק! די גאַנצע לופט איז אָנגעפילט מיט שנאה, און מע שמעקט מיט פּאָגראָם...

א י וו אַ נ אָ וו [צו שפּיראָן]. אייך חלום'ען זיך נאָר פּאָגראָמען...

ד ו ד ש פ י ר אַ. מיר חלום'ען זיך פּאָגראָמען דערפאַר, ווייל איך האָב שוין איבערגעלעבט צוויי, איהר פאַרשטעהט צי ניין! און איך זאָל ניט קענען איוואַן איוואַנאָוויטשען, ווי אַזוי זיי קוקען דערויף, וואָלט איך עס נישט געגלויבט פאַר זיי אין די אויגען. ס'איז דאָך טאַקי נאָר אַ הארצוועהטיג, אַז אין היינטיגער צייט, אין דער צייט פון חכמה און וויסענשאַפט, פון עלעקטריע, טעלעפאָן, גראַמאָפאָן, עראָפּלאַן, סינעמאַטאָגראַף און נאָך אַזעלכע זאַכען, זאָלען מענטשען גלויבען אין אַזעלכע ווילדע בבא־מעשיות, אַז ס'איז פאַרהאַן ביי אונז, ווי זיי זאָגען, אַזאַ סעקטע, וואָס באַנוצט בלוט!...

א י וו אַ נ אָ וו. סעקטעס און סעקטאַנטען זענען פאַרהאַן אומעטום, ביי אַלע פעלקער...

ש נ י אַ ו ר ס אָ ן [מיט היץ, צו איוואַנאָווען]. נאָר נישט ביי אידען! אויסגעשלאָסען!

בעטי. חא־חא־חא־חא! חא־חא־חא־חא־חא!
[ווערט צעגאַנגען פון געלעכטער].

דוד שפּירא. זי איז זעהר גערעכט, וואָס זי לאַכט. אז איהר האָט זיך פארביטען מיט די טענות. ער, דער איד [ווייזט אויף איוואַנאָווען], וויל האָבען, אז ביי אונז זענען, ווי אומעטום, פאַרהאַן סעקטעס און סעקטאַנטען, און זיי, דער כּריסט [ווייזט אויף שניאורסאָנען], לייקענען־אָפּ, אז ביי אידען, הייסט עס, זענען קיין סעקטעס נישט פאַרהאַן. הייגט ווי אזוי זאָל מען ניט לאַכען?
[ביידע חברים חאַפּען זיך, ווערען פאַרשעמט].

איוואַנאָוו [וויל זיך פאַרענטפערען]. איך האָב ניט געזאָגט, אז ביי אייך... ביי אונז מיין איך, זענען פאַרהאַן סעקטאַנטען. איך האָב נאָר געזאָגט, אז מיר... מיין איך, אז זיי, די כּריסטען הייסט עס [ווייזט אויפ'ן חבר], מעגען גלויבען, אז ביי אייך... ביי אונז מיין איך, זענען יאָ פאַרהאַן סעקטאַנטען...

דוד שפּירא [צו קיינעם ניט]. זעהט נאָר בעסער, ווי דער פּלאָנטעט [ווייזט אויף איוואַנאָווען]: „ביי אייך — ביי אונז, ביי אונז — ביי אייך"...

שניאורסאָן [וויל צערייבען און פאַרגלעטען, רעדט צו זיין חבר]. דער הער שפּירא האָט פאַלקאָם רעכט. דיר, אַלס איד, וואָלט גע־מעגט אָנשטעהן וויסען, אז די בבא־מעשה פון סעקטעס און סעק־טאַנטען, וואָס נוצען מענטשענבלוט, איז איין אַלטע מעשה פון פאַרצייטען. דו, אַלס איד, וואָלסט געמעגט צו וויסען, אז דעם זעלבען בלבול האָט מען אמאָל, מיט א סך יאָהרען פריהער, באַ־שולדיגט אונז, כּריסטען, אז מיר קוילען פרעמדע קינדער און באַ־נוצען זייער בלוט צו הייליגע צוועקען...

דוד שפּירא [שלאָגט איהם איבער]. ווייס איך! וואָס פאַר א איד איז ער? אויך מיר א איד! ניטאָ ווער ס'זאָל לאַכען, חא־חא! שוין איין מאָל א איד! איהר וועט מיר גלויבען, צי ניין? עס מאַכט זיך צייטען, וואָס עס גלויבט זיך גאָרניט, אז ער איז א איד, און נאָך א שניאורסאָן דערצו! און ווייסט איהר, וואָס

נאך איך וועל אייך זאגן, איוואן איוואנאוויטש? האט קיין פאראיבעל ניט, נאר איך מוז אייך זאגן אפענטליך, אז איהר זענט שוין מעהר איד פון איהם. א סך מעהר — איך זאל האבען די ברכות! זאגט אייך וואס איהר ווילט, נאר ביי אייך איז פארהאן עפּיס אזעלכס, אזוינס... [מאכט מיט די פינגער]. איהר פארשטעהט צי ניין, א ניצוץ פון א אידען... א נשמה, א אידישע נשמה...

שניאורסאן [לאכט]. אזוי גאר? אייער ווייב געפינט, אז אויף מיר זיצט א אידישער קאפ, און איהר זאגט, אז איך האב א אידישע נשמה. איהר וועט שוין אט באלד אויסטראכטען אויף מיר א בלבול, אז איך בין גאר איינגאנצען א איד... [אלע צעלאכען זיך. עס דערהערט זיך א קלונג].

שרה שפירא [צופריעדען, וואס מע האט איבערגעשלאגען דעם ראזינגען שמועס]. א, עס געהען געסט! סיאמקע, וואו ביזט דו ערגיץ? [קוקט זיך ארום]. סיאמקע!

דוד שפירא [צום ווייב]. האסט פארגעסען, אז דו האסט איהם נאר־וואס דורכגעטריבען? [סיאמקע דערהערט, אז מע רופט איהם, קומט צו לויפען].

סיאמקע. וואס איז?

שרה שפירא. געה, סיאמעניו, מע קלינגט! [סיאמקע לויפט־ארויס].

דוד שפירא [צום ווייב, אויף אידיש]. וואס איז ער ביי דיר, וואלט איך געוואלט וויסען — א לאקיי, צי א שווייצאר? [צו שניאורסאנען, אויף רוסיש]. א לאווקע יונגאטש אונזער זוהנדעל! און לערנען לערענט ער — לאז אייך שוין אייער חבר זאגען... [אין דעם קומט צו לויפען סיאמקע מיט א גדולה].

סיאמקע [הויך]. בעטי'ס חבר'טורינס — א גאנצע חאליאסטרע! [דוד שפירא רייסט איבער דעם שמועס. בעטי לויפט אקעגען די אריינגעקומענע חבר'טעס, א שטיק פינף־זעכס מיידלעך, שילערינס, אלע אנגעטהאן, ווי גימנאזיסטקעס, אין גרינע קליידלעך, שווארצע פארטיכלעך און ווייסע שפיצען־קראגענס מיט מאנשעטלעך. בעטי צעקושט זיך מיט זיי, פיהרט זיי צו און שטעלט זיי פאר פריהער פאר די עלטערען].

ב ע ט י. מיינע חבר׳טעס, מיינע עלטערען. [דערנאך צום פֿאָרטיראַנט מיט׳ן חבר]. הער איוואַנאָוו, הער שניאורסאָן — זייט באַקאַנט. [די מיידלעך געהען־צו איינציגווייז, מאַכען קניקסענס].

ד ו ד ש פּ י ר אָ. זיצט, פּאַר וואָס זיצט איהר ניט? [טהוט אַ וואונק צום ווייב, זי זאָל זיי אויפנעמען].

ש ר ה ש פּ י ר אָ [טראָגט זיי אונטער שטוהלען]. זיצט, פּאַר וואָס זיצט איהר ניט? [די מיידלעך מאַכען נאָך אַ מאָל צו קניקסענס, זעצען זיך אויס. אין דער זעלבער צייט דערהערט זיך נאָך אַ קלונג. סיאָמקע לויפֿט עפֿענען און קומט ארויף וויעדער מיט אַ שמחה].

ס י אָ מ ק ע. נאָך דריי געסט: צוויי סטודענטען א...! איינער אַזוי אַ מענטש! [אלע לאַכען].

ד ו ד ש פּ י ר אָ. ווי יענער פּוילישער, וואָס האָט געזאָגט: „איך האָב געזעהען פֿאָהרען צוויי אידען מיט אַ ליטוועק”... [צו דער טאָכטער]. ווער זאָל דאָס זיין?

ב ע ט י. דאָס זענען די סטודענטען גרינסבערג און פּראַטקין, וואָס איך האָב מיך מיט זיי באַקענט ביי מיינער אַ חבר׳טע אויף אימענינעס. און דער דריטער, הורוויטש — דער איז אַ געוועזענער עקסטערן, היינט אַ לעהרער. [אין דער צייט, וואָס דאָ ווערט גערעדט, הערט זיך פֿון יענער זייט טיר אַ הוסטעריי און אַ קלאַפּעריי פֿון קאַלאָשען, וואָס מע טהוט־אויס אין פֿאָדערצימער. דערנאָך באַווייזען זיך דריי פֿאַרשוינען: צוויי אין נייע סטודענטישע אוניפֿאָרמס; איינער פֿון זיי, ג ר י נ ס ב ע ר ג, איז טשאַקענדיג אויסגעפּוצט, מיט נאָלד באַלעגטע ארבעל און קאָלנער, מיט אַ שפּאַגע, זעהט־אויס, ווי איין אָפֿיציר. דער דריטער, ה ו ר וו י ט ש — אין אַ גרויען פּידזשאַק מיט אַ ברייטען שוואַרצען שניפּס אויפ׳ן האַלז. — בעטי קומט זיי אַקעגען. אלע דריי באַגריסען זי זעהר פֿייערליך. די צוויי סטודענטען טראָגען איהר אונטער בלומען].

ג ר י נ ס ב ע ר ג [אַ קלאַפּ אַ פּוס אָן אַ פּוס]. אימעיו טשעסט פּאָזדראַוויט! *

פּ ר אַ ט ק י ן. פּאָזדראַווליאַיו! **

---

* איך האָב דעם כבוד צו גראַטולירען. — ** איך גראַטוליר.

הורוויטש [אויף אידיש]. מזל טוב! און אַ גוט יום־טוב אייך!

בעטי [באַדאַנקט, שטעלט זיי פאָר פריהער פאַר איהרע עלטערן אייגציגווייז]. סטודענט גרינסבערג, סטודענט פראַטקין, הער הורוויטש. דער [ווייזט אויף הורוויטשען] רעדט ניט קיין אַנדער שפּראַך, אחוץ אידיש.

דוד שפּיראָ. ער איז זעהר גערעכט. מיר האָבען ניט מיט אונזער לשון וואָס צו שעמען זיך. [בעטי פיהרט זיי צו דערוויילע צו שניאורסאָנען מיט איוואַנאָווען, דערנאָך שטעלט זי זיי פאָר פאַר איהרע חבר'טעס, וועלכע שטאַטען־אָפּ נאָך אַ מאָל צו קניקסענס. די שטימונג ווערט יום־טוב'דיג. דוד שפּירא טהוט אַ וואונק צום ווייב, זי זאָל אויפנעמען די געסט]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט?

שרה שפּיראַ [טראָגט זיי אונטער שטוהלען]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט? [די געסט באַדאַנקען].

גרינסבערג. פּאָקאָרנאָ בלאַגאָדאַריו! *

פראַטקין. מערסי, מאַדאַם!

הורוויטש [אידיש]. אַ שענעם דאַנק אייך, מוהמעניו!

דוד שפּיראַ [רייבט אַ האַנט אַן אַ האַנט]. זעהר אַנגעלענטע געסט! איך האָב ליעב יונגעלייט. מאָלאָדיאָזש! יונג בלוט! [צו הורוויטשען]. אייער נאָמען איז, דאַכט מיר, אויב איך האָב קיין טעות ניט, הורוויטש? פון וואָסערע הורוויטשעס זענט איהר?

הורוויטש. פון די אמת'ע הורוויטשעס, פון די פינסקער הורוויטשעס.

דוד שפּיראָ. אַזוי? קען איך דאָך אייך. אייער זיידע איז געווען, אויב איך האָב קיין טעות ניט, אַ...

הורוויטש. אַ שמש אין שוהל, און מיין טאַטע איז אַ מלמד. [עס ווערט אַ געלעכטער].

דוד שפּיראַ [פיהלט זיך קאָנפוזעדיג, געפינט זיך אָבער באַלד]. נריאָ. וואָס איז דער געלעכטער? אַ שמש איז גאָרניט אַזאַ חרפּה.

---

* אַ דאַנק!

יגיע כפיך, זאָגט ער, כי תאכל. יעדער האָט זיך זיין טהועכץ. און אַ מלמד איז אודאי קיין בזיון ניט. [צו הורוויטשען]. אַ סימן, אַז אייער טאַטע קאָן לערנען.

הורוויטש. דוקא ניט. ער איז אַ דרדקי־מלמד, לעהרענט אידישע קינדער עברי.

דוד שפּיראָ. נו־יאָ. דאָס איז אויך אַ זאַך — אויס־לעהרנען קינדער דאַוונען. [ווייל צערייבען דעם שטוער, ווענדט זיך צום ווייב]. אפשר וואָלסט דו זיך מטריח געווען, מיין ווייב, אויף אַ טשיקאַוועסט אַ קוק טהון דאָרט צום סאַמאָוואַר, איהם איינרוימען אַ סוד אויפ'ן אויהער, ער זאָל פאַרזידען, — וועלען מיר מכבד זיין די ליעבע געסט, ראשית חכמה, מיט טיי, און דערנאָך וועלען מיר נעמען עפּיס אין מויל אַריין און טרינקען מיט זיי לחיים לכבוד אונזער אימע־ניניצע, וואָרום אַז גאָט האָט געהאָלפען אַזאַ יום־טוב, מיר האָבען דערלעבט, אונזער טאָכטער איז אַלט געוואָרען, ברוך השם, אַזוי גרויס, ווי...

שרה שפּיראָ [גרייט צו נעהן אין קיך אַריין, שלאָגט איבער דעם מאַן]. צו וואָס איבעריגע רעד? ווער פרעגט דיך, וויפיעל זי איז אַלט? ווער שלעפּט דיך ביי דער צונג, האָסט דו געהערט אַ ביסעל?!

דוד שפּיראָ [צום ווייב]. וואָס האָסט דו מורא, ס'וועט איהר שאַדען צום שידוך? צי דו ציטערסט פאַר אַ גוט אויג?

שרה שפּיראָ. שאַדען ניט שאַדען — נאָר למאי זאָל אַ מענטש האָבען אַ טבע רעדען אַזעלכע זאַכען, וואָס קיינער פרעגט איהם ניט? [געהט־אַפּ, מיטנערופּען סיאַמקען, ער זאָל איהר העלפען אין דער קיך].

דוד שפּיראָ [צו אַלעמען]. אָט האָסט דו דיר! אַ אידינע בלייבט אַ אידינע, זי מעג זיין די גרעסטע חכמה אין דער וועלט! די ווייבער — ס'זאָל אייך צו קיין חרפה ניט זיין, באַרישנים, — האָבען אין זיך אַלע מאָל אויבערשפּיצלעך. ביי מיך

איז איין אָפּענער זעכּס־און־זעכציג. איך בין אַ שפּיראָ, און די שפּיראָס ווייסען ניט פון קיין חכמות. איך געה מיט דעם גאַנג, אַז מיט'ן אמת קאָן מען אויסגעהן די גאַנצע וועלט... הערט זשע אוים, רבּותים, וואָס איך וועל אייך זאָגען. [נעמט־ארום די טאָכטער]. איהר קוקט־אָן אָט דאָס מיידעל, אָט די באַרישני מיין איך? בּערטאַ דאַווידאָוונאַ שפּיראָ רופט מען זי. זאָלט איהר וויסען זיין אַלע, אַז היינטיגען טאָג איז איהר געוואָרען למזל פּונקט נייענצעהן יאָהר! [צעקושט זיך מיט איהר].

א ל ע. נייענצעהן יאָהר? [יונגוואַרג הויבען זיך אויף פון די ערטער, געהען־צו צו בּעטין און גראַטולירען זי נאָך אַ מאָל, רופען־אוים יעדער באַזונדער]. נייענצעהן יאָהר! [אין דעם קומט־אַן שרה מיט'ן סאַמאָוואַר. סיאָמקע טראָגט איהר נאָך אַ גרויסע טאַץ מיט טייגעשיר].

ש ר ה ש פּ י ר אָ. זאָגט חאַטש: „בּיז הונדערט און צוואַנציג”, האָסט דו געהערט אַ בּיסעל?!

בּ ע ט י. הונדערט און צוואַנציג וועט זיין, מאַמאָטשקאַ, אַ בּיסעל צו פיעל, האָבּ איך מורא... [צו די אויפגעשטאַנענע געסט]. נו, גאָספּאָדאַ? צום טיש, צום טיי טרינקען!

ד ו ד ש פּ י ר אָ [ברייט און גאַסטפריינטליך]. צום טיש, מיינע ליעבּע געסט, צום טיש! זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פּ י ר אָ [שטעלט יעדען אַ שטוהל]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט? [אַלע זעצען זיך אוים, די מיידלעך אויך. סיאָמקע זעצט זיך אויך צום טיש].

ד ו ד ש פּ י ר אָ [זעצט זיך אַליין אויף אַוועק גאַנץ אויבענאַן]. אָט אַזוי האָבּ איך אייך ליעבּ! איצט נעמט און וואַרפט־אַריין צוקער, און טרינקט טיי, און עסט איינגעמאַכטס, אָט שטעהט. [צום ווייב]. שרה! געבּ איינגעמאַכטס! [צו די געסט]. און דער־צעהלט, וואָס הערט זיך עפּים נייעס אויף דער גרויסער וועלט? איך מיין בּיי אייך, איהר פאַרשטעהט צי ניין, אין אוניווערסיטעט. ווער איז אַריין? ווער איז אַרוים? ווער האָט זיך גע'שמד'ט? און ווער האַלט בּיי שמד'ען זיך? [מישט מיט'ן לעפעלע אין גלאָז, זיפצט].

איך ווייס ניט, ווי אזוי איהר. איך, אז איך רעד פון משומדים, און איבערהויפּט פון די, וואָס שמד'ען זיך צוליעבּ'ן אוניווערסיטעט, קאָכט זיך אויף אין מיר דאָס גאַנצע בּלוט און איך ווער מלא גזלן!

שרה שפּירא [נאָכדעם ווי זי האָט אויסגעטיילט אלעמען טיי און איינגעמאַכטס, זעצט זיך אוועק אַ ביסעל אַז אַ זייט, צונויפגעלעגט די הענט אויפ'ן הארצען]. וואָס דאַרפסט דו זיך אָפּעסען דאָס הארץ פאַר יעדער זאַך? לאָזען זיי זיין, דוד, פאַר דיר די כּפּרה!

הורוויטש [טרינקט טיי]. אָ-מן!

גרינסבּערג [צו שפּיראָ]. וואָס זענט איהר דאָס עפּיס, פּאַני שפּירא, אזוי אויפגעטראָגען אויף זיי? בּארעכענט אייך נאָר פריהער אַקוראַט, גיעהט אַריין אין זייער לאַגע, און דערנאָך וועט איהר זיי בּאַשולדיגען...

דוד שפּירא. נעבּאַך! געפעלט אייך דאָס רחמנות, וואָס מע לעגט דאָ אויף זיי? מענטשען שפּייט מען אין פּנים אַריין, מע טראַכט-צו פון זייערטוועגען זשערעבּעס, מיט צרות, מיט שלעק, מיט מכּות-מצרים, — וואָלטען זיי, דאַכט מיר, בּאַדאַרפט אַ שפּיי טהון אויפ'ן גאַנצען אוניווערסיטעט מיט אַלעם מיט אײנאַנדער? ניין! נעהט מען אַוועק צום חאַם, און מע פאַלט איהם צו די פיס, מע קושט איהם אין הענטעל אַריין און מע קויפט זיך איין צו איהם אין יחוס!

הורוויטש [צו שפּיראָ]. בּראַוואָ! איהר האָט אַרויס-געריסען דאָס, וואָס בּיי מיר איז געלעגען אויף דער צונג. [נעמט זיך צום לעקאַך מיט'ן שאָקאָלאַד].

דוד שפּירא. וואָס דען? איך בּין אַ שפּירא, איהר פאַרשטעהט צי ניין! די שפּיראָס האָבּען אין זיך היים בּלוט, וואָס געהט זיי בּירושה פון די סלאַוויטער! [צו הורוויטשען]. איהר, פּאַני הורוויטש, ווייסט דאָך יאָ, ווער די סלאַוויטער זענען געוועזען! [מיט היץ]. די, וואָס זענען געגאַנגען אויף קידוש-השם סקוואַז סטראַי, זיך געלאָזט גנאָטעווען — און ניט פאַרלוירען זייער שטאָלץ פאַר די חאַמעס!...

איוואנאוו [רויט פון אויפרעגונג]. אלסדינג פיין. נאר צו וואס אזעלכע שטארקע ווערטער, ווי „חאם״? קיין אנדער נאמען האט איהר שוין ניט פאר... פאר די קריסטען?

דוד שפירא. וואס קאנט איהר דא אזוי ניט ליידען, אז איך זאג „חאם״?

שרה שפירא [צום מאן, אויף אידיש]. שניאורסאן איז דען ניט געדעכט? צו וואס אזעלכע דבורים, אז סע זיצט איין ערל? [ווייזט מיט די אויגען אויף שניאורסאנען, וואס גילט אלס איוואנאוו].

גרינסבערג [צו דוד שפיראן]. גוט, לאמיר אננעמען, אז איהר זענט גערעכט, פאני שפירא. וואס זשע זאלען זיי אבער טהון, אט די איבערגעבליבענע פון יענער זייט טיר?

פראטקין [צו גרינסבערגען]. וואס זאלען זיי טהון? וואו שטעהט דאס, אז זיי דארפען דוקא זיין דאקטוירים? אדער אדוואקאטען? אדער אינזשעניערען?

הורוויטש [ווישט־אויס די ליפען, שטעלט זיך אוועק, רעדט שארף]. שטיוועל זאלען זיי נייהען! וואסער זאלען זיי טראגען! סריקאזטשיקעס זאלען זיי זיין! אבי ניט קיין משומדים! [זעצט זיך אוועק, נעמט זיך צו די גיסלעך].

דוד שפירא [צום קווארטיראנט. ווייזט אויף פראטקינען און אויף הורוויטשען]. איהר הערט ווערטער? לערענט זיך פון זיי, ווי צו זיין א איד! אויך יונגעלייט, און אויך סטודענטען, און שמעלען זיך ניט איין, אזוי ווי איהר, פאר עשו'ען...

איוואנאוו [צו שפיראן]. פאר וועמען זאגט איהר?

דוד שפירא. פאר עשו'ען. איהר ווייסט ניט, ווער עשו איז?... [צום עולם]. איך האב גאר פארגעסען צו דערקלערען, אז אונזער ליעבער שכן [ווייזט אויף איוואנאווען] פארשטעהט נעבאך ניט א ווארט אידיש. „עשו״ איז ביי איהם תרגום־לשון... מיינט איהר אפשר, אז ער איז, חלילה, איין אבי־וועך? סך־הכל איז ער א שניאורסאן, פון די אמת'ע שניאורסאנס, איהר פארשטעהט צי ניין, פון די ליבאוויטשער...

הורוויטש [איבערראשט]. און פארשטעהט ניט קיין אידיש? ווי קאן עס זיין?! [קנאקט ניסלעך].

דוד שפירא. נו, זעהט איהר דאך!

בעטי [פארענטפערט דעם קווארטיראנט]. א מענטש איז אויס־געוואכסען אין א רוסישער שטאדט, צווישען כריסטען, — וואס איז דער וואונדער?

דוד שפירא. א תירוץ איז דאס אפילו א שוואכער! פון דעסטוועגען, הערט איהר, פונ'ם אמת אוועקגעהן קאן מען ניט. זיין שבח דארף מען איהם זאגען אין די אויגען. איך בין זיכער פאר איהם, ווי פאר זיך אליין, אז אויסבייטען דאס רענדעל — דאס פאר קיין געלט ניט! א אידישע נשמה, איהר פארשטעהט צו גיין, איז צייך נארניט אפצושאצען! את נעמט, למשל, טאקי איהם אליין, גאנצער ליעבען קווארטיראנט מיין איך, זאל ער מיר הונדערט מאל מוחל זיין: וועלכם האלט איהם אפ, אשטייגער, פון צו שמד'ען זיך? [צעהלט אויף די פינגער]. אז קיין טאטע־מאמע האט דאס נים. אידיש רעדען קאן דאס ניט. דאוונען — נישט צו לעס. נו, פרעגט זיך א קשיא: וועלכער גוטיאהר צווינגט איהם, ער זאל זיך האלטען פאן זיין אידישקיים, און נאך אזוי אויסנעריסען ווערען, ווי ער ווערט אויסגעריסען? [צעהלט וויעדער אויף די פינגער]. אין אוניווערסיטעט ניט טריין, חאטש ער האט א גאלדענע מעדאל. קיין פראוואזשיטעלסטווע נישטא. אין אוטשאסטאק ווערט ער געשלעפט, ברוך השם, כמעט אלע צוויי וואכען, און האט פון די גויים — עס מעג זיי אנגעהן חאטש האלב!

הורוויטש [הויך]. א־מן! [קנאקט ניסלעך].

איוואנאוו [איז דער צייט, וואס דוד שפירא רעדט, קוקט ער זיך איבער עטליכע מאל מיט זיין חבר שניאורסאן.ביידע שמייכלען. צום עולם]. מאהלט אייך, ס'איז נישט אזוי שרעקליך, ווי דער הער שפירא וועט אייך דערצעהלען. נאר לאז שוין זיין אפילו אזוי — איז וואס? דאס אליין, וואס איך האב עס ניט געטהאן, גיט מיר נאך

ניט קיין רעכט, איך זאָל וואַרפען אַ שטיין אין דעם, וואָס מוז דאָס טהון...

ג ר י נ ס ב ע ר ג [צו שניאורסאָנען]. בראַוואָ, שניאורסאָן, בראַוואָ!

ד ו ד ש פ י ר אָ [צו גרינסבערגען, אויפגעבראַכט]. וואָס בראַוואָ? ווער בראַוואָ? אויף אייך, פאַני גינצבורג, איז מיר גלאַט אַ חידוש, איהר זאָלט זיך אַננעמען די דאָזיגע זייט! איהר זענט דאָך עפּים אַ גינצבורג, און קומט אַרויס אודאי פון די אמת'ע גינצבורגס...

ג ר י נ ס ב ע ר ג [צו דוד שפּיראָן]. וואָסער גינצבורג? מיין נאָמען איז גאָר גרינסבערג, ניט גינצבורג... [צום איבעריגען עולם]. אודאי איז שניאורסאָן גערעכט, וואָס ער זאָגט, אַז מיר טאָרען ניט וואַרפען קיין שטיין אין די, וואָס מוזען דאָס טהון. און אַז זיי מוזען דאָס טהון — דאָס איז דאָך, דאַכט מיר, קלאָר פאַר אַלעמען! געהט נאָר אַריין אין זייער לאַגע, אין דער לאַגע פון יונגע מענטשען, פאַר וועמען עס עפענט זיך אַ גרויסע, אַ פרייע, אַ ליכטיגע וועלט, — זאָלען זיי זיך אָפּשטעלען צוליעב אַ נאַרישקייט?...

ב ע ט י [אנגעצונדען]. צוליעב אַ נאַרישקייט זאָגט איהר? מפקיר זיין דאָס אייגענע פאָלק צוליעב אַ קאַריערע — הייסט ביי אייך אַ נאַרישקייט? פאַרלייקענען אַלסדינג, וואָס אַ מענטשען איז נאָהענט און טייער: אי טאַטע־מאַמע, אי זיין אָפּשטאַם, אי זיין אַלט פאָלק — הייסט ביי אייך אַ נאַרישקייט? [מיט הייסער פאַראַכטונג]. איך פאַרשטעה גלאַט ניט, ווי קאָן עס אַ מענטש, וואָס פאַרמאָגט אין זיך חאָטש אַ טראָפּען עהרענגעפיהל, אַריבערלויפען ביי הייזטיגע צייטען פון די שוואַכע צו די שטאַרקע, פון די געיאָגטע צו די יעגערס, פון די געפּייניגטע צו די פּייניגער? אַ מענטש, וואָס טהוט־אָפּ אַזאַ מיאוס'ע זאַך צוליעב זיינע אייגענע קליינינקע אינטערעסען, איז נישט מעהר ווי אַ טרוס, אַ רענעגאַט, אַ פאַררעטער!...

ה ו ר ו ו י ט ש [אפלאָדירט דער ערשטער]. בראַוואָ!

א ל ע [אפלאדירען, זויטער דער פארשעמטער גרינסבערג און איוואַנאוו; די מיידלעך אפלאדירען אויך]. בראוואָ! בראוואַ!

ב ע ט י [א צעהיצטע, א פארדוויטעלטע, פארנייגט זיך ווין א שפאס]. מערסי!

ד ו ד ש פ י ר א [שטעהט־אויף, קושט די טאכטער אין שטערן. צום עולם, מיט גדלות]. אט אזוי רעדט א מיידעל, וואס קומט ארויס פון די אמת'ע שפיראָס, פון די סלאָוויטער, איהר פארשטעהט צי נייז!...

ש ר ה ש פ י ר א [ווערט שיער צעגאנגען פאר תענוג. רעדט שטיל]. מיר פאר איהר קאָפּ!

א י ו ו א נ א ו ו [צו בעטין]. בערטא דאווידאָוונא, אנטשולדיגט. און ווי איז, צום ביישפיעל, אז איינער בייט־איבער זיין גלויבען ניט צוליעב אזא אינטערעס, ווי אריין אין אוניווערסיטעט, נאָר צוליעב איין אנדער זאך. וועלען מיר זאגען, צום ביישפיעל, א קריסט האָט זיך פארליעבט אין א אידיש מיידעל... [טרעפט זיך ניט ווילענדיג מיט שניאורסאָנ'ס אויגען, קעהרט זיך אפ פון איהם]. נו־יא. עס קאָן זיך דאָך טרעפען אזעלכם...

ה ו ר ו ו י ט ש. ס'זאָל זיך אזוי ניט טרעפען, ווי עס טרעפט זיך! [שיילט א מאראנץ].

א י ו ו א נ א ו ו. אלזאָ, איז ער פארליעבט, זאָג איך, אינ'ם מיידעל, און דאָס מיידעל האָט זיך פארליעבט אין איהם און געהט־איבער אין זיין גלויבען, — נו, ווי איז דעמאָלט?

ב ע ט י [שארף און גארניט לאנג געטראכט]. איז זי א פאר־רעטערין!

א ל ע [אויסער גרינסבערג]. בראוואָ! בראוואָ!

ד ו ד ש פ י ר א [שטעהט ווידער אויף, טריאומפירענד]. וואָס זשע? מיט א שפּיראָ וויל ער זיך אויס'טענה'ן, חאַ־חאַ!

ש נ י א ו ר ס א ן [הויבט זיך פלוצים אויף]. אנטשולדיגט, מיינע הערען. איך, אלס קריסט, האָב די גאנצע צייט זיך ניט אריינגעמישט אין אייער געשפרעך, ווייל דאָ איז גערעדט געוואָרען

וועגן א זאך, וואס איז מיר, איינגענטליך, פרעמד. איצט וויל איך מיר דערלויבען נאר איין באמערקונג. בערטא ראווידאוונא האלט זיך פעסט, אז א אידיש מיידעל, וואס טהוט־אפ אזא זאך, ווייל זי איז פארליעבט אין א כריסט, איז א פארברעכערין. ווייל איך צוגעבען, אז אויסער דעם, איז דאס גלאט ניט נאטירליך און ניט פראקטיש אויך. ווארום... [קוקט אויפ'ן חבר, אינטאנירט די ווערטער]. בלוט בלייבט בלוט! דאס, וואס איז איינגעזויגען געווארען מיט דער מוטער'ס מילך, קאן ניט אפגעווישט אדער אויסגעווערט ווערען! און זייט זיכער, אז ביי דער ערשטער געלעגענהייט, ביי דעם ערשטען צעקריגען זיך, וועט איהר דער שטארק־פארליעבטער כריסט [קוקט אויפ'ן חבר אינקוויזיטאריש] דערמאנען איהר אבשטאם...

הורוויטש. און וועט זיך ניט פוילען מכבד זיין זי מיט'ן שענעם נאמען „זשידאווקא". [עסט דעם מאראנץ].

איוואנאוו [אויפגעבראכט, אלערליי קאלירען]. דאס קאן נאר געמאהלט זיין אדער גאר ביי א גרויסען מערזאווער, אדער נאר ביי א גרויסען שכור!...

הורוויטש. וואס ביי'ם ניכטערען אויף דער לונג, איז ביי'ם שכור'ען אויף דער צונג...

דוד שפירא. ס'איז דיר איין אנטיק מיט די צוויי! [ווייזט אויפ'ן קווארטיראנט און אויף זיין חבר]. אט האט איהר א גוי, א דריינגארענדיגען איוואן, איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו, איז ער פאר אידען, ווי איהר זעהט, שטאל און אייזען; און דער איד שניאורסאן, פון די אמת'ע, פון די ליובאוויטשער שניאורסאנס — אקוראט פארקעהרט! איין אפגעטהאנענע זאך! א כשוף!....

הורוויטש [ווישט די הענט]. משיח'ס צייטען! [אלע באטראכטען, קוקען זיך איין אין די צוויי חברים. ביידע, שניאורסאן און איוואנאוו, פיהלען זיך שטארק מטושטש. — עס הערט זיך א שארפער קלונג. סיאמקע חאפט זיך אויף, לאזט זיך לויפען, פארטשעפעט זיך ביי א שטוהל און פאלט].

הורוויטש. אט האב איך אייך געבראכט, און אט ליגט עס! [עס ווערט א געלעכטער].

ש ר ה ש פּ י ר אָ [אויפגעהאפּט, אַ פּלעסק מיט די הענט, צו סיאַמקען]. אַ גוטען זעץ געטהאָן? זעהר רעכט! אַ מצוה! פליה ניט, ווי אַ משוגען קעלבעל! [לאָזט זיך צו סיאַמקען].

ד ו ד ש פּ י ר אָ [לאָזט זיך אויך צו סיאַמקען]. חלילה ניט אויסגעלונקען אַ פּום? [צום ווייב]. וואָס יאָגסט דו אַרום דאָס קינד אַ גאַנצען אויפדערנאַכט, טאָ היז, טאָ העָר?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. ווער יאָגט איהם? ער יאָגט זיך אַליין! דערהערט ער אַ קלונג, לויפט ער הענדום־פּענדום! [הויבט־אויף סיאַמקען פון דער ערד]. גישט אַ זעץ געטהאָן זיך אין ערגיץ?

ס י אַ מ ק ע [אויפגעשטאַנען, פאַרשעמט]. גאָרנישט, גאָרנישט.

ה ו ר ו ו י ט ש. איך האָב געוואוסט פריהער, אַז גאָרנישט.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. דאַנקען גאָט, וואָס גאָרנישט. [סיאַמקע לאָזט זיך צו דער טיר שוין ניט אַזוי ראַשיג, הינקט־צו אַ ביסעל].

ה ו ר ו ו י ט ש [צו שרה׳ן]. אַ געראָטענער בחור׳על ביי אייך.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. מיר זאָל זיין פאַר איהם!

ד ו ד ש פּ י ר אָ [געהט צוריק אויף זיין אָרט]. נאַר־וואָס האָט זי געזאָגט „אַ מצוה, זעהר רעכט” — און איצט איז שוין „מיר זאָל זיין”! עך, ווייבער, ווייבער! ניט אומזיסט פאַרגלייכען זיי אונזערע חכמים צו „קאקי חיורא” — צו ווייסע געגז...

ס י אַ מ ק ע [אריינגעקומען צוריק אַ פאַרסאַפּעטער, ווי אַלע מאָל. הינקט שוין נים]. נאָך אַ גאַסט — קעצעלע! [זעצט זיך אוועק צוריק אויף זיין אָרט].

ד ו ד ש פּ י ר אָ [פאַרקרימט זיך, קראַצט זיך אין קאָפּ, שטאַרק אומצופריעדען]. קעצעלע? ויבוא המן — מאַכט רש״י: דער רוח האָט איהם געבראַכט צו טראָגען!...

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואָס האָסט דו צום אידען? וואָס ער איז אַ קבצן?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. אַ קבצן בין איך דיר מוחל. ער איז אַ שלים־מזל. [צו די געסט]. איהר האָט נאָך אויף אייער לעבען אַזאַ

שלים־מזל ניט געזעהען. און ניט גענוג ער איז אַ שלים־מזל, זעהט ער אַלסדינג אַרום זיך נאָך מעהר שלים־מזל'דיג, ווי סע איז! [עס קומט אַריין קעצעלע פון פאָרערצימער איין אויסגעטהאָנענער. אויף איהם איז אַ שבת'דיגע קאַפּאָטע, אַ ווייס העמד, נאָר דאָס פּנים אויסגעשמירט אין טינט און די הענט איינגעטונקען אין טינט. דוד שפּירא ווענדט זיך צו איהם גאַסטפריינטליך]. ברוך הבא אַ איד! איין אַנגעלעגטער גאַסט! [שטעלט איהם פאַר פאַר די געסט]. דאָס איז הער קאַץ, אונזערער אַ שכן און אַ בערזיאַנער, איהר פאַרשטעהט צי ניין, דרעהט זיך ביי דער בערזע הייסט עס, און איז ניט שוה מיט דער פּאָליציע... [קעצעלע פאַרנייגט זיך צום עולם, שמייכעלט]. געווען אַמאָל אונזערער גאָר אַ נאָהענטער שכן, געוואוינט אָט דאָ טאַקי, אונטער אונז, ניט היינט געדאַכט... איך זאָג: „ניט היינט געדאַכט", ווייל אַלע מאָל פלעגט צוליעב איהם ביי אונז זיין אַבלאַוועס... [צו קעצעלען]. זיצט, פּאַני קאַץ, פאַר וואָס זיצט איהר ניט?

שרה שפּירא [טראָגט איהם צו אַ שטוהל]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט?

קעצעלע. אַ דאַנק, איך קאָן באַשטעהן. [זעצט זיך, באַטראַכט די געסט, וואָס רעדען דערווייל צווישען זיך שטילערהייט].

דוד שפּירא. וואָס זשע הערט זיך עפּיס, פּאַני קאַץ? ווי געהט עס מיט אייער פּראַוואָזשיטעלסטווע? [ווייזט איהם אויפ'ן טיי, וואָס שרה האָט איהם אונטערגעטראָגען]. טרינקט אַ גלעזעל טיי, פאַר וואָס טרינקט איהר ניט?

שרה שפּירא. טרינקט, פאַר וואָס טרינקט איהר ניט? [רוקט איהם צו דעם צוקער].

קעצעלע. אַ דאַנק, כ'האָב שוין געטרונקען. [נעמט זיך צום טיי טרינקען מיט גרויס חשק, דרעהט מיט'ן לעפעלע. צום בעל־הבית]. וועגען מיין פּראַוואָזשיטעלסטווע ווילט איהר וויסען? איך האָב שוין אַ נייע האָב איך, איך בין שוין היינט אַ טינטענמאַכער בין איך, איך מאַך טינט מאַך איך. [ווייזט די הענט, וואָס זענען איינגעטונקען אין טינט. דער גאַנצער עולם באַטראַכט זיינע אויסגעשמירטע הענט].

הורוויטש. נו, און איהר פארקויפט טינט מסתמא, אזוי ווי איך בין א זייגערמאכער און לערען „רוס" מיט אידישע קינדער?

קעצעלע. וואס דען? צוליעב דער פראוואזשיטעלסטווע רעכען איך זיך פאר א טינטענמאכער רעכען איך זיך, און צוליעב דער פאליציע מוז איך שטענדיג זיין אויסגעשמירט אין טינט מוז איך זיין.

דוד שפירא [צו שניאורסאנען, וואס גילט אלס איוואנאוו]. זעהט איהר? אייער פאליציע! אייערע פראוועס! איז דער א טינטענמאכער און האנדעלט אויף דער בערזע, און יענער [ווייזט אויף הורוויטשען] איז א זייגערמאכער און רעפעטירט קינדער אין גימנאזיע! שווער צו זיין א איד, הא? [צו קעצעלען]. נו, און וואס הערט זיך עפּיס גלאט אזוי אין שטאדט?

קעצעלע. אין שטאדט וואס הערט זיך? עס הערט זיך נישט גוט הערט זיך עס! ס'איז חושך אין שטאדט, חושך ואפלה!

דוד שפירא. דהיינו? נעמט א ביסעל איינגעמאכטס, פאר וואס נעמט איהר ניט?

שרה שפירא. איינגעמאכטס פאר וואס נעמט איהר ניט? [רוקט איהם צו איינגעמאכטס].

קעצעלע. א דאנק, כ'האב שוין גענומען. [נעמט זיך צום איינגעמאכטס]. „דהיינו" פרעגט איהר? איך רעד פונ'ם אומגליק רעד איך, פונ'ם געקוילעטען שייגעצעל, וואס מע האט געפונען. זיי ווילען אונז מאכען א פאגראם ווילען זיי. [בייםווארט „פאגראם" שטעלט יונגווארג אויף מויל און אויהערען, הערען זיך איין]. און א פאגראם וועט שוין זיכער זיין א פאגראם.

הורוויטש. שוין לאנג שטיל געוועזן!...

שרה שפירא [צו קעצעלען]. בייסט אייך אפּ די צונג! למאי זאלט איהר אויסלעגען?

קעצעלע. איך לעג ניט אויס. איך הער נאר, וואס מע רעדט הער איך. זיי ווילען, די דיעלא זאל זיין פסח זאל זי זיין, בכדי מע זאל קאנען מאכען דעם פאגראם אויף פסח אקוראט.

ד ו ד ש פ י ר א. אקוראט פסח? און איהר ווייסט דאס אלסדינג?

ק ע צ ע ל ע. געוויס ווייס איך! למאי איך ווייס, אז זיי ווילען צוציהען צו דער דיעלא נאך מענטשען ווילען זיי, עפּים איינעם א שניאורסאן?

ש נ י א ו ר ס א ן [וואס גילט אלס איוואנאוו]. איינעם א שניאורסאן?

ד ו ד ש פ י ר א [צו קעצעלען]. וואס פאר א שניאורסאן, אייגענטליך, וויל מען דאס צוציהען?

ק ע צ ע ל ע. די שניאורסאנס קומען־ארויס, פארשטעהט איהר מיך, פון די ליבאוויטשער שניאורסאנס קומען זיי ארויס.

ד ו ד ש פ י ר א. פון וואנען די שניאורסאנס קומען־ארויס — דאס ווייסען מיר אהן אייך. איך פרעג, וואס פאר א שייכות האט אהער, צו דער דיעלא, יענער שניאורסאן?

ק ע צ ע ל ע. וואס פאר א שייכות — ווייס איך ניט. נאר איך ווייס, אז מע וויל צוציהען א שניאורסאן וויל מען. עס פעהלט זיי, פארשטעהט איהר מיך, צום רומל א צדיק פעהלט זיי, ווייל דער צדיק, זאגען זיי, נעמט־צונויף דאס בלוט פון אלע געקוילעטע גויישע קינדער און צעטיילט דאס די אידען פון דער גאנצער וועלט אויף פסח צעטיילט ער עס, און אזוי ווי די שניאורסאנס קומען־ארויס פון די צדיקים, דעריבער זוכען זיי א שניאורסאן זוכען זיי. האט איהר עס צעקייעט? [דאס גאנצע יונגוואַרג, און אפילו סיאמקע בתוכם, הערט זיך איין מיט גרויס שפאנונג אין קעצעלע'ס געשפּרעך. אויף זייערע געזיכטער זעהט זיך ארויס א געפיהל פון עקעל. שרה שפירא שפּייט־אויס אויף א זייט. קיינער קאן קיין ווארט ניט ארויסרעדען. נאר איין איוואנאוו, וואס גילט אלס שניאורסאן, חאפּט זיך ארויס מיט א ווארט].

א י ו ו א נ א ו ו [צו קעצעלען]. וואס זשע גראד שניאורסאן? גיטא דען מעהר ביי אייך, איך מיין ביי אונז, קיין אנדערע „צא־דיקעם"?

ה ו ר ו ו י ט ש [אויף איוואַנאָווען]. אַט דער איד רעדט לשון־קודש, ווי איין עכטער פּאַני: „צאַדיקעם״!

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צום עולם]. אונזער קוואַרטיראַנט וועט איך אַ ביסעל אַרויסבאַווייזען זיין לומדות! פרעגט איהם בחרם, וואָס איז דאָס אַעלכם „צאַדיקעם״! [ווייזט אויפ׳ן קוואַרטיראַנט, וועלכער איז געבליבען אַ ביסעל פאַרשעמט]. אַט האָט איהר אייך אַ שניאורסאָן! [דער גאַנצער עולם לאַכט. נאָר איין קעצעלע שטוינט, קוקט זיך איין אין איוואַנאָווען, וואָס גילט אַלס שניאורסאָן, מיט אַלע אויגען]

ק ע צ ע ל ע [צו שפּיראָן]. אַט דער איז דען אַ שניאורסאָן אַט דער?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. נו־יאָ, אַ שניאורסאָן. איהר זענט ערשט געוואוירע געוואָרען?

ק ע צ ע ל ע. טאַקי איין אמת׳ער שניאורסאָן?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. פון די אמת׳ע, פון די ליבאַוויטשער שניאורסאָנס.

ק ע צ ע ל ע [זופּט־אויס דאָס לעצטע ביסעל טיי און ווישט־אויס דאָס פאַרוואַכסענע פּנים]. אויב אַזוי, בין איך איהם ניט מקנא בין איך איהם!

ד ו ד ש פּ י ר אָ. יאַ־נו! [באַווייזט אויפ׳ן קוואַרטיראַנט]. וואָס זאָגט איהר אויף דעם צדיק שניאורסאָן?

ה ו ר ו ו י ט ש. פון די למד־ואו צדיקים, וואָס אויף זיי שטעהט די וועלט! [דער עולם לאַכט, און דער קוואַרטיראַנט איוואַנאָוו אויך בתוכם].

ש ר ה ש פּ י ר אָ [שטעהט־אויף]. דוד! טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג צדיקים מיט שניאורסאָנס, האָסט דו געהערט אַ ביסעל! דו וואָלסט זיך בעסער מטריח געווען אין קעלער אַריין אויסזוכען דעם ווייַן, וואָס דו האָסט צוגעגרייט צו דער טאָכטער׳ס אימעניגעס, און איך וועל דערווייל גרייטען צום טיש, — דער עולם קעהר שוין אוודאי ווילען עפּיס נעמען אין מויל אַריין!

ד ו ד   ש פּ י ר אָ [חאַפּט זיך אויף]. אַך! בּיי מיר האָסט דו גע׳פּועל׳ט! קיין טאַנץ, זאָגט מען, געהט נישט פאַר׳ן עסען. זעהר פיין! דו גרייט צום טיש, און איך וועל זיך אַראַפּלאָזען אין קעלער אריין נאָך דעם ביסעל משקה — אָהן דעם איז אַ שמחה קיין שמחה ניט. „ויין ישמח״ — שטעהט בּיי אונז געשריבּען. [צו קעצעלען]. זייט זשע מוחל, פּאַני קאַץ, מיט מיר אין קעלער אריין, איך וועל אייך מכבּד זיין מיט׳ן לעמפּעל, דאָס הייסט, איהר וועט מיר צולייכטען, און איך וועל זוכען. עס דאַרף דאָרט זיין אַ פּאָר פלעשלעך וויין, פאַרבּליבּען נאָך פון פאַראיאָהרען פסח, צוליעב די אימענינעס. אָבּער וויין! שוין איין מאָל וויין! מן האדום הזה... [געהט־אָפּ מיט קעצעלען דורך דער קיך־טיר אין קעלער אריין. אַלע שטעהען־אויף].

ש ר ה   ש פּ י ר אָ [צו דער טאָכטער, רוימענדיג פונ׳ם טיש]. בּעטיטשקע? טאָמער וואָלסט דו אריינרופען די געסט צו זיך אויף אַ ווײלע, בּיז איך וועל דאָ צונעמען פון טיש און צוגרייטען אַלץ, וואָס מע דאַרף? ס׳איז מעגליך?

בּ ע ט י [צו דער מוטער]. פאַר וואָס ניט מעגליך? [צו די געסט, מיט שפּאַסענדיגער פייערליכקייט]. איך האָבּ די עהרע איינצולאַדען מיינע הויכגעשעצטע געסט צו זיך, אין מיינע אַפּאַרטאַמענטען! [מאַכט אַ בּאַוועגונג פון אַ פּרינצעסין. — פאַרלעכווייז, רעדענדיג צווישען זיך, געהט יונגוואַרג אָפּ מיט בּעטין דורך דער זייטיגער טיר. סיאָמקע מאַכט פאַר זיי אַ וואַרע, פאַרנייגט זיך פאַר יעדען פאַרעל הומאָריסטיש, דערנאָך געהט ער צו צו דער מוטער].

ס י אָ מ ק ע. זאָל איך דיר אפשר העלפען, מאַמע?

ש ר ה   ש פּ י ר אָ [אָפּגערוימט פונ׳ם טיש, לעגט אַ ווייס טישטוך, און אויפ׳ן טישטוך — צוריק דאָס געשיר]. וועסט דו, חלילה, ניט אָנטהון קיין שאָדען? שטעל בּעסער צונויף די שטוהלען ארום טיש. [סיאָמקע נעמט זיך צו דער אַרבּייט זעהר פלייסיג]. אָט אַזוי, האָבּ איך דיך ליעבּ! אָט אַזוי, בּיזט דו אַ וואויל יונגעלע! אַצינד קום מיט מיר, מיין קינד, אין קיך אריין. וועסט מיר העלפען דאָרט איבּער-

ווישען דאָס געפעס. האָסט דאָך ליעב העלפען דער מאַמע — זי איז איין מענטש אַליין... [נעהט־אָפּ אין קיך. סיאָמקע, מיט גרויס צו־פריעדענקייט — נאָך איהר; געהענדיג הינטער דער מוטער'ס פּלייצע, חאַפּט ער אַ טענצעל. — אַ האַלבע מינוט בלייבט די סצענע לעדיג. עס קומט־אַרויס פון איהר ציטער בעטי, נאָך איהר — איוואַנאָוו, וואָס גילט אַלס שניאורסאָן. בעטי זעצט זיך אַוועק אויף דער קאַנאַפּע, וואָס נעבען דער ראַמפּע. איוואַנאָוו — נעבען איהר].

א י ו ו א נ אָ ו. בערטאַ דאַווידאָווגאַ! איהר האָט מיר געוואָלט עפּיס זאָגען?

בּ ע ט י [מינעט זיך, קווינקעלט זיך, דערנאָך אַנטשליסט זי זיך]. איך האָב צו אייך אַ בּיטע...

א י ו ו א נ אָ ו [דערפרייט]. איהר? צו מיר? אַ בּיטע?...

בּ ע ט י. אַ גרויסע בּיטע! נאָר גיט מיר אייער האַנט, אַז איהר וועט זיך ניט געפינען באַלעדיגט.

א י ו ו א נ אָ ו [דערשראָקען]. פון אייך באַלעדיגט? [גיט איהר די האַנט]. אָט האָט איהר מיין עהרען־וואָרט!

בּ ע ט י [קווינקעלט זיך נאָך]. איך האָב אייך געוואָלט בעטען... אַז אָט דאָס אַ... [ווייזט איהם אויף'ן בּראַסלעטעל]. זאָלט איהר בּיי מיר נעמען צוריק... [זי טהוט־אויס דאָס בּראַסלעטעל]. איך וויל... איך דאַרף... איך מוז עס אייך אָפּגעבען צוריק...

א י ו ו א נ אָ ו [העכסט איבּערראַשט]. פאַר וואָס צוריק? איהר ווילט ניט מיין פּרעזענט? אָדער איך האָב אייך דערמיט באַלעדיגט?...

בּ ע ט י. זאָל גאָט היטען! פאַרקעהרט! איך דאַנק אייך זעהר! און דער פּרעזענט אייערער איז בּיי מיר זעהר־זעהר אָנגעלעגט!... איהר ווייסט דאָך אַליין גאַנץ גוט, אַז ס'האָט מיך געריהרט... אייער פּרעזענט איז בּיי מיר טייער...

א י ו ו א נ אָ ו. נאָר וואָס דען?

בּ ע ט י. נאָר... ס'איז מיר ניט אָנגענעהם פאַר... פאַר... נו, פאַר מיינע עלטערען... [מיט אַ געבעט־פּנים]. איך בעט אייך, הער־

שניאורסאָן, איך בעט אייך, נעמט עס צו, באַהאַלט עס אויף איין אַנדערש מאָל... אפשר אויף שפּעטער... [גיט איהם אין האַנט אריין דאָס בראַסלעטעל].

א י וו אַ נ אָ וו [נעמט עס מאַשינאַל, האַלט איהר האַנט פעסט]. אויף ווען — אויף שפּעטער ?

בּ ע ט י [וויל אוועקנעמען איהר האַנט]. אויף נאָכדעם, נאָך אַלע עקזאַמענעס... איך האָבּ דאָך אייך געזאָגט, אַז איצט ווייס איך ניט... [רייסט זיך]. לאָזט מיך, הער שניאורסאָן! איצט לאָזט מיך אָפּ! דאָרט זיצען מיינע חבר'טעס... ס'איז ניט שען...

א י וו אַ נ אָ וו [לאָזט נישט ארויס איהר האַנט]. ניין! בּערטאַ דאַווידאָווּנאַ, דאָס וועט זיין צו־שפּעט פאַר מיר... צו־לאַנג צו וואַרטען! איך קאָן ניט וואַרטען מעהר... איך האָבּ נאָך היינט געקלויבּען זיך... היינט איז אַ געלעגענהייט, אייערע אימענינעס, האָבּ איך געוואָלט רעדען מיט אייערע עלטערען...

בּ ע ט י [חאַפּט זיך אויף, איהר האַנט איז נאָך אַלץ אין זיינע הענט]. זאָל אייך גאָט היטען! היינט ניט! פאַר קיין פאַל ניט!... איהר הערט? פאַר קיין פאַל ניט!

א י וו אַ נ אָ וו [לאָזט נישט אָפּ איהר האַנט]. ווען דען? בּערטאַ דאַווידאָווּנאַ, ווען דען? זאָגט מיר, גיט מיר האָפּענונג!...

בּ ע ט י. איך ווייס ניט... איך ווייס אַליין ניט... איך האָבּ דאָך אייך געזאָגט, אַז שפּעטער, נאָכ'ן עקזאַמען, נאָך אַלע עקזאַמענעס... [רייסט זיך]. לאָזט מיך אָפּ — עס קאָן אָנקומען עמיצער...

א י וו אַ נ אָ וו. געדענקט זשע — איך האָבּ אייער וואָרט.

[דריקט איהר די האַנט, לאָזט זי אָפּ. זי לויפט אוועק, ווערט פארשוואונדען. — איוואַנאָוו שטעהט־אויף, ווישט זיך דעם שוויים, שפּאַנט אַ פּאָר מאָל הין און צוריק פאַרטראַכט, שטעלט זיך אָפּ. אין דעם קומט־אַן פון דער זעלבער טיר, וואו בעטי איז נאָר־וואָס פארשוואונדען געוואָרען, שניאורסאָן, וואָס גילט אַלס איוואַנאָוו, זעהט, ווי דער חבר שטעהט פאַרטראַכט, לעגט־אַרויף פון הינטען די האַנט אויף זיין חבר'ס פּלייצעס. יענער קעהרט זיך אום האַלב צו איהם מיט'ן פּנים].

ש נ י א ו ר ס אָ ן. וואָס איז מיט דיר, וואַניאַ? וואָס שטעהסט דו אַזוי פאַרטראַכט? שווער צו זיין אַ איד?...

א י וו אַ נ אָ ו. פוסטיאַקי!

ש נ י א ו ר ס אָ ן [פאַרקוקט איהם אין די אויגען]. האָסט נאָך ניט קיין חרטה?

א י וו אַ נ אָ ו. חרטה?...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. איך מוז דיר מאַכען אַ באַמערקונג, וואַניאַ, אַז דו ביזט נאָך ניט פאָלקאָם שטאַרק אין דיין אידישער ראָל... היינט, צום ביישפיעל, האָסט דו געשפּיעלט זעהר שלעכט. האָסט זיך געהאַלטען, ווי אַ קאַליקע! עטליכע מאָל שיער־שיער ניט אַרויסגעגעבען זיך. שלעכט געשפּיעלט, אָט־וואָ־מי־טעל־נאָ! [נעמט־אַרויס אַ פּאַפּיראָס, גיט איוואַנאָוון אויך אַ פּאַפּיראָס]. מיט איינעם וואָרט, ס'איז דיר היינט ניט געגאַנגען, זיי זיך מודה.

א י וו אַ נ אָ ו [נעמט ביי איהם דעם פּאַפּיראָס]. יאָ, טשאָרט וואָזמי! היינט איז מיר ניט געגאַנגען.

ש נ י א ו ר ס אָ ן. וואָס איז די מעשה? אפשר איבער דעם, וואָס בערטאַ דאַווידאָוונאַ איז היינט אַ אימעניניצאַ? [פאַרקוקט איהם אין די אויגען].

א י וו אַ נ אָ ו [קוקט איהם אָן]. וואָס געהער זיך אָן אהער בערטאַ דאַווידאָוונאַ?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. אָ! זי געהער זיך שטאַרק אָן אהער! דו מיינסט, אפנים, אַז איך ווייס נישט, וואָס דאָ קומט־פאָר?

א י וו אַ נ אָ ו [קוקט איהם אָן שאַרף]. וואָס ווייסט דו? וואָס קומט־פאָר?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. איך ווייס שוין אַלסדינג!... זעץ דיך קאָרשט אָט דאָ. [זעצט זיך אַוועק אויף דער קאַנאַפּע. שניאורסאָן פאַררויכערט, גיט דעם חבר פאַררויכערען]. הער, איך וויל דיך עפּיס פרעגען אַ זאַך. נאָר איך וועל דיך בעטען, זאָלסט מיר ענטפערען אויפריכטיג און זאָגען דעם גאַנצען אמת.

איוואַנאָוו. וואָס פאַר פאַררעדעס? [בײדע זענען אומרוהיג].

שניאורסאָן. זאָג מיר נאָר, וואַניאַ, ווי קומט צו בערטאַ דאַווידאָוונאַ אָט דאָס בראַסלעטעל מיט בריליאַנטען? די שפּיראָס פאַרמאָגען קוים אויף דירה־געלט — ניט אויף בריליאַנטען.

איוואַנאָוו. צו וואָס פרעגסט דו דאָס? און וואָס גערט עס אָן דיך?

שניאורסאָן. עס גערט מיך אָן דערפאַר, ווייל... ווייל איך וועל ניט דערלאָזען, ס'זאָל גערן אַזוי ווייט...

איוואַנאָוו [איבערראַשט]. דו וועסט ניט דערלאָזען?

שניאורסאָן [פעסט]. יאָ, איך! איך קאָן עס נישט דערלאָזען!... [שטיל, נאָר מיט פייער]. דערויף האָבען מיר דען זיך געביטען מיט די נעמען, פאַרפירט דעם דאָזיגען נאַרישען מאַס־קאַראַד, דאָס דאָזיגע יונגעלשע שפּיעל אין איד און כריסט, בכדי דו זאָלסט פאַרפירען אַ אידיש מיידעל?...

איוואַנאָוו [שפּרינגט־אויף פון אָרט]. זײ פאַרזיכטיג, הערשקאַ!...

שניאורסאָן [אויך אויפגעשטאַנען]. און דו זיי נאָר ניט משוגע, וואַניושאַ!... [נעמט איהם פאַר אַ האַנט]. לאָמיר זאָלען מיר זיך היצען?

איוואַנאָוו. דאָס היצסט דו זיך, ניט איך.

שניאורסאָן. לאָמיר בעסער שמועסען געלאַסען. [זעצען זיך צוריק]. איך ווייס, אַז דו ביזט ניט פעהיג צו טהון אַ געמיינהייט... זאָג מיר אויף דיין עהרען־וואָרט: דו מיינסט דאָס טאַקי ערנסט?

איוואַנאָוו. ערנסטער קאָן שוין גאָרניט זיין!

שניאורסאָן. נו, און דאָס, וואָס זי איז אַ אידיש קינד, און דו ביזט, ווי שפּיראָ האָט זיך אויסגעדריקט, אַ דרייגאָרענדיגער איוואַן?

איוואַנאָוו. דאָס איז אַ טשעפּוחאַ!

ש נ י א ו ר ס אָ ן. און דאָס, וואָס בערטאַ דאַווידאָוונאַ האָט דאָ ערשט מיט אַזאַ פייער ארויסגעזאָגט איהר מיינונג וועגען שמר און וועגען רענעגאַטען — דאָס איז ביי דיר אויך אַ טשעפּוחאַ? וואָס וועסט דו זאָגען דערויף?

א י וו א נ אָ ו. אויב עס וועט נאָר געהן אין דעם, וועלען מיר זוכען איין אַנדער אויסוועג...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. איין אַנדער אויסוועג? צוםביישפּיעל, וואָס פאַר איין אויסוועג? אפשר מיינסט דו שוין פאַרבלייבען אויף שטענדיג אין דיין איצטיגער ראָל און שפּיעלען די קאָמעדיע פון אַ אידען אויף ווייטער? אויף שטענדיג?

א י וו א נ אָ ו. עס קאָן זעהר זיין...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. איך שטעל מיר פאָר!... ווי אַזוי רעכענסט דו דאָס צו טהון, וואָלט איך אַ בעלן געוועזען צו וויסען?...

א י וו א נ אָ ו. דאָס געהער זיך שוין ניט אָן מיט דיר! פאַרלאָז זיך שוין אויף מיר.

ש נ י א ו ר ס א ן [ווערט שוין גאָר אויפגערעגט]. אויף דיר זיך פאַרלאָזען? ניין! דאָס וועט ניט זיין! זאָלסט ניט מיינען, וואַניאַ, אַז דאָס איז דיר אַ שפּיעלעכעל! דאָ געהט אין דער עהרע פון איין אומשולדיג קינד, וואָס איז לייכט צו פאַרפיהרען, איבער־רעדען! איך זאָג דיר נאָך אַ מאָל, אַז איך וועל ניט דערלאָזען. איך וועל צעשלאָגען אַלע דיינע פּלאַנען! [ביידע ווערען זעהר אויפ־גערעגט].

א י וו א נ אָ ו. דו מיינסט דאָס ערנסט?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. ערנסטער קאָן שוין גאַרניט זיין!

א י וו א נ אָ ו. ● וועסט אפשר מיך ארויסגעבען פאַר ענדע מאַי, נאָך איידער דאָס יאָהר איז איבערגעלאָפען?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. אז ס'וועט נויטיג זיין, וועל איך טהון אַלסדינג...

א י וו א נ אָ ו. וועסט זיין, הייסט עס, אַ פאַררעטער?

שניאורסאָן. רופֿ עס אָן, ווי דו ווילסט.

איוואַנאָוו [מיט גיפֿט]. וויבאַלד אַזוי, ביזט דו דאָך מאָקי אַ...

שניאורסאָן. אַ וואָס?... אַ וואָס בין איך? — נו, זאָג שוין, זאָג שוין אָפּ דעם גאַנצען פּסוק!...

איוואַנאָוו [חאַפּט זיך אויף אין העכסטער אויפרעגונג, שרייט אויף אַ קול, דראָהעט מיט'ן קולאַק]. ברענג מיך ניט אַרויס, הערשקאַ!... [פֿאַרחאַפּט זיך, טהוט אַ מאַך מיט דער האַנט, לאָזט זיך מיט ברייטע טריט צו דער זייטיגער טיר, וואָס פֿיהרט צו זיין צימער, און ווערט פֿאַרשוואונדען. — פֿון דער טיר, וואָס פֿיהרט צו בעטין, באַווייזט זיך ווידער אַ מאָל בעטי, בלייבט שטעהן אַ ווײַלע, זעהט, ווי דער קוואַרטיראַנט איז אַפּגעלאָפֿען צו זיך, לויפֿט זי צו צו שניאורסאָנען, וואָס גילט אַלס איוואַנאָוו].

בעטי [דערשראָקען]. וואָס איז דאָ? איוואַן איוואַנאָוויטש, וואָס איז דאָ געשעהען? דאָ איז געווען שניאורסאָן — וואָס איז ער אַנטלאָפֿען?

שניאורסאָן [נאָך אויפגערעגט]. אייער שניאורסאָן איז משוגע געוואָרען!

בעטי. איהר האָט אייך דאָ צעקריעגט?

שניאורסאָן [פֿלייסט זיך שמייכלען]. צעאַמפּערט זיך, ניט צעקריעגט.

בעטי [זעצט זיך אַוועק, זעצט איהם אַוועק נעבען זיך]. דערצעהלט מיר, איוואַן איוואַנאָוויטש, איך בעט אייך, דערצעהלט מיר אַלס־דינג, וואָס איז דאָ פֿאָרגעקומען? ער האָט אייך מסתמא עפּיס געזאָגט?... דערצעהלט מיר — איך פֿאָדער עס פֿון אייך. איהר הערט? איך פֿאָדער עס!

שניאורסאָן. בערטאַ דאַווידאָוונאַ, איך קאָן נישט.

בעטי [קאַפּריזנע]. איך היים!

שניאורסאָן. אַז ס'וועט קומען די נויטיגע צייט, וועל איך עס אייך אַליין זאָגען.

בעטי [אומגעדולדיג]. ניין. איהר וועט מיר זאָגען באַלד. די מינוט. די רגע!

שניאורסאָן. בערטא דאַווידאָוונא, איך טאָר עס אייך ניט זאָגען! איך בין געבונדען... מיט א וואָרט...

בעטי. וואָס פאַר ווערטער? ווער געבונדען? איהר רעדט מיט מיר פאַרשטעלט...

שניאורסאָן. אז איהר וועט מיר געבען אייער האַנט, אז איהר וועט מיך אויסהערען רוהיג, און אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען, — וועל איך מיט אייך רעדען אַנדערש...

בעטי [ציהט איהם אויס ביידע הענט]. אַט האָט איהר מיין האַנט!

שניאורסאָן. דאָס, וואָס איך האָב אייך צו זאָגען, איז אַ הייליגער סוד, וואָס דאַרף נאָך נעמען אַ ביסעל צייט... אַ פּאָר חדשים... דעמאָלט וועט זיך עס דערקלערען אַליין פון זיך... דער־וויל קאָן איך אייך זאָגען איינס — און דאָס איז מיין פליכט, — וואָרום איהר זענט מיר צו טייער! איהר זאָלט וויסען, אַז... [טאַקט־אַפּ יעדעס וואָרט באַזונדער]. **דאָס, וואָס מיין חבר מיינט, קאָן עס ניט זיין בשום אופן אין דער וועלט און עס וועט ניט זיין קיינ־מאָל!... איהר הערט? קיינמאָל ניט!...**

בעטי [נעמט צו די הענט. דערשראָקען]. איך פאַרשטעה אייך ניט, איוואַן איוואַנאָוויטש... וואָס הייסט עס?... איהר רעדט האַלבע ווערטער...

שניאורסאָן. איך רעד האַלבע ווערטער. דאָס איז אמת. נאָר איך מיין, אַז איהר פאַרשטעהט מיך... און איך וויל, אַז איהר זאָלט מיר גלויבען, איהר זאָלט האָבען צו מיר צוטרוי, ווי צו איין אייגענעם... ברודער. איינגאַנצען דאָס אַרויסזאָגען קאָן איך נישט איצט. ס'איז נאָך נישט געקומען די צייט... ענדע מאַי וועל איך עס אייך קאָנען זאָגען...

ב ע ט י. נאך נישט געקומען די צייט?... ענדע מאי?... עפּיס רעדט איהר א מאדנע שפּראך... מיט רעטענישען רעדט איהר... איהר פארטומעלט מיך... איך בין אזוי אויך אומגליקליך, פארשאפט איהר מיר נאך שמערצען... אלע! אלע! אפילו איהר אויך...

ש נ י א ו ר ס א ן. עס טהוט מיר וועה, בערטא דאווידאוונא, וואס איך פארשאף אייך שמערצען. איך האב מיט אייך אנדערש געוואלט רעדען, פראסט און אפענהערציג, אהן רעטענישען... [דאס קול וויברירט, די אויגען ברענען]. קאן איך נאך איצט נים. איך בעט אייך דערוויל, איהר זאלט מיר גלויבען! איך טאר עס נישט, ווייל איך בין געבונדען... ביז א צייט... ביז ענדע מאי... ענדע מאי וועל איך אייך קאנען דערצעהלען אלץ... אלץ, וואס דא איז פארגעקומען, אויפבינדען דעם פלאנטער, וואס דא איז ארוים... דעמאלט וועל איך אייך שוין קאנען אויפדעקען אויך מיין הארץ און מיינע געפיהלען צו אייך, וואס איך טראג דערוויל ביי זיך טיעף פארבארגען, האטש איך מיין, אז איהר ווייסט זיי שוין פון לאנג... איהר דארפט עס וויסען... עס קאן נים זיין, איהר זאלט עס נים וויסען... [בעטי מינעט זיך, ווערט אלערליי פארבען]. וואס איז מיט אייך, בערטא דאווידאוונא?

ב ע ט י. ווי... ווי קאנט איהר אזעלכס רעדען? איהר פארגעסט, אז... אז...

ש נ י א ו ר ס א ן. איך ווייס גאנץ גוט, וואס איך רעד. איך האב קיין זאך נים פארגעסען...

ב ע ט י. איהר האט פארגעסען דעם אפגרונט, וואס צווישען אונז...

ש נ י א ו ר ס א ן. איך האב נישט פארגעסען, בערטא דאווידאוונא, קיין זאך. איך געדענק גאנץ גוט, ווער א י ה ר זענט, און איך ווייס, ווער א י ך בין, און דאך זאג איך אייך, אז איך בין זיכער אין אונזער ביידענ'ס גליק... ס'וועט נים זיין פאר אונז קיין שטערונג, קיינער פון אונז וועט נישט דארפען ברענגען קיין

קרבן, קיינער פון אונז וועט נישט דארפען ברעכען זיין געוויסען... [מיט פייער]. איהר וועט זיין מיינע! קיינעמ'ס ניט, נאָר מיינע!...

ב ע ט י [אויפגעשטאנענע, חאפט זיך ביי'ם קאפ]. איך בין שוין גאר צעמישט!... וואָס האָט איהר דאָ געזאָגט? איך בין שוין גאָר צעטומעלט!... איך פארשטעה ניט, וואָס דאָ טהוט זיך... וואָס טהוט זיך דאָ? איהר מאכט מיך משוגע!... [עס קומט־אן דוד שפירא פון קעלער מיט עטליכע פלעשלעך וויין אין ביידע הענט].

ד ו ד ש פ י ר אָ [לעבעדיג]. דוד המלך האָט געוואוסט, וואָס ער זאָגט: ויין ישמח — וויין מאכט פריילי‌ך. וואָס איז דען א שמחה אהן וויין? [עפענט־אויף בעת מעשה א פאר פלעשלעך מיט א קנאק. ווישט זיך די הענט. קוקט זיך ארום]. וואו איז ער, דער שלים־מזל, קעצעלע מיין איך? פארפאלען געוואָרען דאָרטען אין קיך? [דערזעהט נאָר די טאכטער מיט שניאורסאנען, וואָס גילט אלס איוואנאוו]. נו, עולם, וואו זענט איהר ערגיץ? [געהט־צו נעהענטער צו דער טאכטער, וואָס איז נאָך ניט געקומען צו זיך]. וואו זענען זיי, אלע דיינע געסט? וואו איז שניאורסאָן?

ב ע ט י [האלב מיט'ן פנים צום פאטער, קוקט אראפ]. שניאורסאן האָט זיך צעקריעגט מיט איוואן איוואנאָוויטשען.

ש נ י א ו ר ס אָ ן [טרעט־ארויס]. ניט צעקריעגט, צעאמפערט זיך.

ד ו ד ש פ י ר אָ. צעאמפערט זיך איז שענער? אזעלכע גוטע פריינט? ווי קומט דאָס? וואו איז ער, אונזער צעאמפערטער קווארטיראנט?

ב ע ט י [ווי פריהער]. ער איז ברוגז געוואָרען און איז אוועק צו זיך.

ד ו ד ש פ י ר אָ. ברוגז געוואָרען? איך האָב נישט ליעב, אז מע איז ברוגז! איך בין א שפירא, און די שפיראָס, איהר פארשטעהט צי ניין, האָבען פיינט, אז מע שפּיעלט זיך אין ברוגז־לעך! אָט געה איך, וועל איך איהם אראָפּברענגען אין איין כהרף־עין און מאכען שלום. איך האָב ליעב, איהר פארשטעהט צי ניין,

אז ס'איז שלום! איך היים דוד שפירא!... [גנעהט־אפ איז דער זייטיגער טיר צום קוואַרטיראַנט, צום אמת'ען איוואַנאָוו, וואָס גילט אלס שניאורסאָן. — אין דעם קומט־אַן פון דער קיך קעצעלע, און באַלד פון בעטי'ס צימער קומען אַריין פאַרלעכווייז יונגוואַרג. פון דער זייטיגער טיר קומט־אַן דוד שפירא מיט'ן קוואַרטיראַנט, דעם אמת'ען איוואַנאָוו, וואָס גילט אלס שניאורסאָן. דוד שפירא פיהרט איהם צו צו שניאורסאָנען, וועלכער גילט אלס איוואַנאָוו]. אט האָב איך איהם געבראַכט, אונזער ברוגז'ען דאַנטיסט. נו, גיט זיך די הענט, און שלום זאָל זיין! אזוי הייסט אייך דוד שפירא, און א שפּירא אז ער הייסט, דאַרף מען איהם פאָלגען! [צו דער טאָכטער]. בעטי! וואָס שטעהסט דו, ווי א מחותנת'טע פון חתנ'ס צד? קום נאָר אהער! העלף מיר מאַכען א שלום צווישען יעקב'ען מיט עשו'ען, וואָס האָבען זיך צעקריגט פאַר דער בכורה... נעם־צונויף זייערע הענט אַט אזוי א און לאָזען זיי זיך איבערבעטען!

ב ע ט י [נאָך צערודערט, שמייכעלט איבער כח]. וואָס זענען זיי, קליינע קינדער? [נעמט־צונויף זייערע ביידענ'ס הענט. ביידע חברים קוקען גים איינס דאָס אַנדערע אין די אויגען, שמייכלען פאַרלעגען].

ה ו ר ו ו י ט ש [קוקט אויף די ביידע]. זאָל מיך אזוי ווייסען א בייזע וועטשערע, אויב איך הויב אָן צו ווייסען, ווער פון די צוויי [ווייזט אויף ביידע חברים] איז דאָ דער יעקב, און ווער איז דער עשו? [עס ווערט א געלעכטער].

ד ו ד ש פ י ר אָ. וואָס איז די נפקא־מינה? אבי שלום. אויף שלום האַלט זיך אויף די וועלט. אזוי שטעהט געשריבען ביי אונז־אין די הייליגע ספרים... [הויבט־אויף די אויגען]. אַלע זענען שוין דאָ? און וואו איז די בעל־הבית'טע? [עס קומט־אַן שרה שפירא פון קיך מיט א גרויסער וואַזע, איבערגעדעקט. נאָך איהר געהט־נאָך סיאָמקע מיט א טעצעל מעסער און גאָפּלען]. מאַדאַם! דו ביזט אויך דאָ? ביזט געקומען צו דער רעכטער צייט! נו, עולם, צום טיש, און לאָמיר אַקאָרשט נעמען צו ביסלעך משקה, אזוי ווי גאָט האָט געבאָטען. [פאַרנעמט דעם אויבענאַן, צעגיסט דעם וויין אין די גלעזלעך. אַלע שטעלען זיך אויס אַרום טיש]. און לאָמיר טרינקען א כוס לכבוד די ליעבע,

טייערע געסט, און לכבוד דער אימעניניצע אונזערער, וואס איז היינט געווארען אקוראט נייענצעהן יאהר. און אז מיר האלטען אין טרינקען [ניסט], ווערען מיר שוין טרינקען פאר כל ישראל און צו־ווינטשעווען, אז יעקב מיט עשו׳ען זאלען זיך שוין קיינמאל ניט קריעגען און ניט אמפערען זיך... איך מיין ניט נאר אט די דאזיגע [ווייזט אן אויף די צוויי חברים, וואס שטהען ביי׳ם טיש און בעטי צווישען זיי] — איך מיין טאקי די אמת׳ע יעקבס, איהר פארשטעהט צי ניין, מיט די אמת׳ע עשום זאלען לעבען צווישען זיך בשלום ושלוה, — און ס׳זאל ווערען אוים פראוואזשיטעלסטוועס, אוים דאנטיסטען, אוים טינטענמאכערס, אוים סטאלאנאטשאלניקעס, ווי אין פסוק שטעהט: וגר זאב עם כבש — א וואלף מיט א שעפעלע צוזאמען... [הויבט־אויף זיין כוס. אלע נעמען זיך צו די גלעזלעך]. לחיים, אירען, לחיים!... [מע באגעגענט זיך מיט די גלעזלעך].

לאנגזאם פאלט דער פארהאנג.

ענדע פונ׳ם צווייטען שטיק.

דריטער אקט

[א קאבינעט ביי'ם רב, רב לוי הײלפּערין. צוויי שאַפעס מיט ספרים. איין שאַפקע א גלעזערנע, פון וואַנען עס זעהען זיך ארויס א זילבערן חנוכה־לעמפּעל, א קידוש־בעכער, א הדס, א געפלאַכטענע הבדלה. אויפ'ן וואַנט, צווישען אַנדערע אידישע בילדער, אויך דאַס באַקאַנטע בילד פון דאָקטאָר הערצל. אויפ'ן טיש אַפענע ספרים, ביכער, צייטונגען, אידישע און רוסישע. ביי דער וואַנט א שרייב־טיש. — דער רב, רב לוי הײלפּערין, קרוב צו פופציג, א שענער איד, א זויבערער, אין א שוואַרצען לאַנגען סורדוט, אין א ווייס געפּרעסט העמד. א קליין בערדעל, אונטערגעהאַקטע פּאות, א הויכער ווייסער שטערן, א קליין זיידען יאַרמעלקעלע אויפ'ן קאָפּ, וואָס פאַרלירט זיך אין די שענע שוואַרצע, ערטערווייז באַזילבערטע האָר. ער מאַכט דעם איינדרוק מעהר פון א מיושב'דיגען אייראָפּעער, פון א בכבוד'ען גביר א סוחר, איידער פון א רב. ער שטעהט פאַרלעגט די הענט אהינטער, און ארום איהם — א רעדעל בכבוד'ע אידען, אַנגעזעהענע בעלי־בתים פון שטאָדט: גוראַריה — א הויכער, א טרוקענער. שערעשעוויצקי — א נידעריגער, א געפּאַקטער, מיט איין אָרדען אויף דער ברוסט. בערנשטיין, מאַנאַסעוויטש — געגאָלטע בערד. ראַבינער קאַלוואַרסקי — איין אַלטער מאַן מיט צוויי אָרדענס. אַלע אין פראַקען, ווייסע שניפּסען, צילינדערס. זייערע פּנים'ער שיינען. די אַלע, מיט'ן רב און מיט'ן ראַבינער אין דער שפּיץ, זענען נאָר־וואָס צוריקגעקומען פונ'ם גובערנאַטאָר, ביי וועמען זיי זענען געווען אַלס דעפּוטאַציע].

רב לוי הײלפּערין [רעדט געלאַסען, געצעהלטע ווערטער]. לאָמיר האָפען, אידען, אַז דעם גובערנאַטאָר'ס ווערטער וועלען מקוים ווערען, און עס וועט, אם ירצה השם, זיין שטיל, און אַז מיר וועלען זיך, מיט גאָט'ס הילף, באַגעהן היינטיגען פּסח אָהן א פּאָגראָם.

ר אַ בּ י נ ע ר ק אַ ל ו ו אַ ר ס ק י [צום רב]. איהר זענט נאָך אין ספק, אַז ס'וועט זיין שטיל? אַז נאַטשאַלסטוואָ וויל ניט, קאָנט איהר שוין זיכער זיין. איך האָב איבערגעלעבט ניט איין פּאָגראָם, איז מיר שוין באַקענט די שטימונג נאָכ'ן חוש הריח.

ג ו ר אַ ר י ה. ווײַבאַלד דער גובערנאַטאָר האָט געזאָגט מיט דעם לשון: „בודטיע ספּאָקאָיני!" — מעג מען שוין זיין רוהיג.

ש ע ר ע ש ע ו ו י צ ק י. זעהר קאָרעקט! „פּריניאַטי מיערי" — האָט ער געזאָגט. זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט!

ב ע ר נ ש ט י י ן. „אַי ניע וואָזבוזשדאַיטיע דרוגיך" — האָט ער צוגעלעגט.

מ אָ נ אַ ס ע ו ו י ט ש [מיט אַ דריבנע געלעכטערעל]. חע-חע. דער פּשט איז, הייסט עס, אַז מיר זאָלען ניט מאַכען אויף זיך אַליין קיין פּאָגראָם, חע-חע-חע!

ר אַ ב י נ ע ר ק אַ ל ו ו אַ ר ס ק י. זאָגט דאָס ניט. אַ גובערנאַטאָר דאַרף זיין נייטראַל... איך בין שוין ראַבינער באַלד דרייסיג יאָהר. מיר האָבען שוין דאָ געהאַט אַלערליי גובערנאַטאָרען.

ג ו ר אַ ר י ה. איהר דאַרפט זיין צופריעדען, וואָס מיר האָבען איצט אַזאַ גובערנאַטאָר. אַ דימענט פון אַ גוי!

ש ע ר ע ש ע ו ו י צ ק י. זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט! די האַנט געגעבען איטליכען, געבעטען זיצען. „סאַדיטיעס, אַבראַם באָריסאָוויטש" — האָט ער געזאָגט צו מיר... זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט!

ב ע ר נ ש ט י י ן. קומט איהם דערפאַר אויך אַ דאַנק? שוין גענוג טרויעריג, מאַהלט אייך, דער פאַקט אַליין, אַז אידען דאַרפען געהן מיט אַ דעפּוטאַציע צום גובערנאַטאָר, אַז עס קומט אונטער אַ יום-טוב, און בעטען שטיצע פאַר זייערע ברידער...

מ אָ נ אַ ס ע ו ו י ט ש. חע-חע! און ס'איז גענוג אַז-אַך-און-אַז-וועה, אַז אידען פרעהען זיך דערמיט, וואָס דער גובערנאַטאָר טרייסט זיי מיט אַזעלכע ווערטער, ווי „בודטיע ספּאָקאָיני".

„פּריוואַטי מיערי", חע־חע! מיר קאָנען, הייסט עס, שלאָפען רוהיג — מע וועט אונז ניט באַפאַלען, ווי אין מלחמה־צייט, און מע וועט אונז ניט אויסשעכטען מיט ווייב און קינדער לכּבוד דעם הייליגען יום־טוב, חע־חע־חע!

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן [זיפצט]. וואָס זאָל מען טהון, אַז מיר לעבען אין אַזאַ ביטערער צייט? אין היינטיגער צייט, אַז מע קאָן אונז באַשולדיגען אין אַזאַ מיאוס'ער זאַך, ווי מיט הונ־דערטער יאָהרען פריהער, איז ניטאָ וואָס צו רעדען, און מיר דאַרפען זאָגען: „גם זו לטובה!"...

ג ו ר א ר י ה. גם זו לטובה! גם זו לטובה!

ש ע ר ע ש ע ו ו י צ ק י. זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט! און ווי געפעלט אייך דאָס, וואָס דער גובערנאַטאָר האָט זיך נאָכ־געפרעגט אויף די שניאורסאָנס? „אַבראַם באָריסאָוויטש, זאָגט ער צו מיר, מטאָ ווי זנאַיעטיע פּראָ שניאורסאָנאָוו?"..

ב ע ר נ ש ט י י ן. ניט אַזוי, און ניט אייך אַליין האָט ער געפרעגט. דאָס האָט ער ביי אונז אַלעמען געפרעגט: וואָס ווייסען מיר צו זאָגען וועגען איינעם אַ שניאורסאָן?

מ אָ נ א ס ע ו ו י ט ש. חע־חע! אַ צדיק שניאורסאָן, האָט ער געזאָגט. אַ „צאַדיק" און אַ „חאַסידימעץ". מיט דעם לשון און מיט די ווערטער, חע־חע!

ר אַ ב י נ ע ר ק אַ ל ו ו אַ ר ס ק י. „חאַסידימעץ"? — איך געדענק גאָרניט, ער זאָל זאָגען אַזאַ וואָרט.

ש ע ר ע ש ע ו ו י צ ק י. געזאָגט, געזאָגט! זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט!

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן. וואָס זאָלט איהר קלערען? גאָט האָט אָנגערוקט אַ חמאָרע אויף זיי, אַ מין פינסטערניש אין מיטען העלען טאָג, און האָט זיי מבלבל געווען זייערע מוחות, אַז זיי זאָלען גלויבען אין אַזעלכע ווילדע נאַרישקייטען. דאָס איז אַ שטראָף פאַר זיי אַליין, ניט פאַר אונז, וואָרום אַז ס'וועט קומען די צייט, ס'וועט זיי ליכטיג ווערען אין די אויגען, וועלען זיי זיך

שעמען דעמאָלט פאַר זיך אַליין... און דעריבער דאַרפען מיר זאָגען נאָך אַ מאָל: „גם זו לטובה!"... [דער עולם הויבט־אָן געוועגענען זיך]. נו, האָט זשע מיר אַ גוטען יום־טוב, און זאָגט אַז אַלע אידען די גוטע בשורה, אַז פון אַ פּאָגראָם זענען מיר יערענפאַלס גאַזיפערט... איך, פון מיין זייט, וועל הייסען אויסרופען וועגען דעם היינט נאָך אין אַלע שוהלען.

ראַבינער קאַלוואַרסקי. און איך וועל עס דער־מאָנען מאָרגען אין מיין „ריעטש"... אַ גוטען יום־טוב.

רב לוי הייל‏פּערין. איך ווינטש אייך אַלעמען אַ כשר'ען פּסח, אַ פריילי‏כען יום־טוב.

אַלע. אַ גוטען יום־טוב! אַ פריילי‏כען יום־טוב! אַ גליקליכען יום־טוב! [דער רב באַגלייט זיי אַרויס ביז דער טיר. זיי געהען־אָפּ. נאָך זייער אַוועקגאַנג זעצט זיך רב לוי הייל‏פּערין אַוועק צום שרייב־טיש און וואַרפט־אָן אויף דער גיך אַ צעטעל, טהוט אַ קלונג מיט אַ גלעקעל, וואָס שטעהט אויפ'ן טינטער, און עס קומט־אַריין דער שמש, אַנגעטהאָן רייז, אין אַ הויכען שוואַרצען קאַפּעליש, בלייבט שטעהן מיט גרויס הכנעה ביי דער טיר].

רב לוי הייל‏פּערין. היינט, באַלד נאָך מעריב, זאָל אויסגערופען ווערען אין אַלע שוהלען, בתי־מדרשים און מנינים די דאָזיגע ווערטער [לייענט פונ'ם אָנגעשריבענעם צעטעל]: „מען איז מכריז ומודיע אינ'ם נאָמען פונ'ם גובערנאַטאָר, אַז אַלע רעד וועגען אַ פּאָגראָם אויף אידען היינטיגען פּסח זענען אויסגעטראַכט. עס זענען אָנגענומען געוואָרען אַלע מיטלען, און מע בעט, אַז אידען זאָלען זיך האַלטען רוהיג"... [גיט־איבער דעם שמש דאָס צעטעל. דער שמש געהט־אָפּ. רב לוי הייל‏פּערין שטעהט־אויף, גלייכט זיך אויס, זיפצענדיג. עס עפענט זיך אויף אַ האַלבע טיר און עס באַווייזט זיך ווידער דער שמש].

דער שמש. אַ כריסט איז געקומען — וויל זיך זעהען.

רב לוי הייל‏פּערין. זאָל ער אַריינקומען. [עס קומט אַריין איוואַנאָוו, דער, וואָס גילט אַלס שניאָורסאָן. דער שמש מאַכט צו נאָך איהם די טיר, ווערט פאַרשוואונדען].

אי וואנאוו [טהוט־אויס דאס היטעל, בלייבט שטעהן אין פאר־לעגענהייט, באטראכט א ווײלע דעם רב. קענטיג, אז ער שלאגט זיך מיט דער דעה. ענדליך געהט ער צו, שטעלט זיך פאר]. איוואנאוו.

רב לוי הײלפערין [שטעהט־אויף, ציהט איהם אויס די האנט, נעמט איהם פריינטליך אויף. רעדט א שען רוסיש]. זעהר אנגענעהם! זיצט. [ווייזט איהם אויף א שטוהל. זעצט זיך אליין אויך אויף א שטוהל אקעגען איהם]. מיט וואס קאן איך דיענען?... איהר רויכערט? [שטעלט איהם אונטער א פושקע פאפיראסען].

איוואנאוו [באדאנקט]. איך בין צו אייך געקומען, ראבבי, זיך בעראטען, ווי מיט א פארשטעהער פונ'ם אידישען פאלק, פונ'ם אידישען גלויבען... צום אנהויב האב איך מיך גע־וואקעלט, כמעט ווי געשראקען... האטש געהערט האב איך פון אייך א סך גוטעס... דאך — דעם ערשטען מאל אויף מיין לעבען ביי א אידישען ראבבי... נאר אז איך האב אייך דערזעהען, — דערלויבט מיר צו זאגען עס אייך אין די אויגען, — האט איהר מיט אייער אויסזעהען, מיט'ן ערשטען קוק, מיך אינגאנצען אוועק־געקויפט, און איך זעה־ארויס, אז מיט אייך קאן מען רעדען גאנץ אפענטליך.

רב לוי הײלפערין [מיט א שמייכעל]. איך דאנק אייך זעהר פאר אזא אנגענעהמע מיינונג וועגען מיר... איהר קאנט דא זאגען אלץ, וואס איהר האט צו זאגען.

איוואנאוו. איך וועל זיין קורץ, ווי ווייט מעגליך. איך בין א כריסט, און דורך א צופאל געפין איך זיך צווישען אידען. האב איך זיך באקענט מיט א אידיש מיידעל און האב זיך פאר־ליעבט אין איהר... און איך מיין, דאס הייסט, איך ווייס, אז זי מיך האט אויך ליעב, און ס'איז קיין אנדער אפהאלט נישט פארהאן, אויסער איין זאך: וואס זי איז א אידין, און איך בין א כריסט... זי זאל אננעמען כריסטענטום — דאס קאן ניט זיין פאר קיין פאל אין דער וועלט. אין דעם בין איך איבערצייגט, ווארום זי איז צו א הייסע פאטריאטין פאר איהר פאלק, און איך אנערקען, אז פון

מיין זייט וואָלט דאָס געווען אַ פאַרברעכען, איך זאָל זי צווינגען דערצו. איהרע עלטערען וואָלטען דאָס ניט איבערגעטראָגען. נו, איז געבליבען ביי מיר, אַזוי ווי איך האָב זי זעהר שטאַרק ליעב, און קיין אַנדער אויסוועג איז ניטאָ, — האָב איך מיך פעסט אַנטשלאָסען, — חאָטש מיינע עלטערען וועלען זיין קעגען דעם, שטאַרק קעגען דעם, — איך זאָל אַריבערגעהן... דאָס הייסט, איך זאָל אָננעמען אידישקייט... וואָס וועט איהר זאָגען דערויף? [אָפּגעזאָגט, פיהלט זיך איוואַנאָוו, ווי ס'איז איהם אַראָפּ אַ באַרג פון די פלייצעס].

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [געזעסען די גאַנצע צייט אָנגעשפּאַרט אויף דער לינקער האַנט און מיט דער רעכטער געבלעטערט איין אָפענעם ספר. האָט אָפּגעאָטעמט, פאַרמאַכט דעם ספר, אָוועקגעשטעלט די אויגען אויפ'ן גאַסט מיט אַ ביטער שמייכעל]. איך פרעג אייך ניט, ווער איהר זענט און וואָס איהר זענט. איך פרעג ניט, ווער איז דאָס מיידעל, וואָס איהר האָט אַזוי ליעב. אַזעלכע זאַכען האַלט מען, געוועהנליך, בסוד... איך קאָן אייך אָבער, יונגערמאַן, ליידער, מיט קיין זאַך נישט העלפען און קיין שום עצה נישט געבען. איך קאָן אייך נאָר זאָגען איין זאַך: איך באַדויער אייך פונ'ם גאַנצען האַרצען. איך האָב אויף אייך רחמנות.

א י װ א נ אָ װ [איבעראַשט]. רחמנות?... [ווישט זיך דעם שווייס].

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. נעבאַך אַ רחמנות אויף אייך. אַ גאָט'ס רחמנות!

א י װ א נ אָ װ. איך פאַרשטעה אייך ניט...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. אָט וועל איך עס אייך דערקלערען. באַרעכענט אייך נאָר גוט: זיעבען מיליאָן אומגליקליכע, רעכטלאָזיגע, פאַרהאַסטע, געיאָגטע און געפּלאָגטע שטיפקינדער פּלאָנטען זיך אַרום אינ'ם דאָזיגען גרויסען לאַנד, זענען אומעטום איבעריג און איטליכען גרוים אין די אויגען. מע זיצט און מע בּרעכט זיך די מוחות, מע קליגט זיך און מע טראַכט און מע קאָן

גארניט צוטראכטען, ווי ארום זייערע פטור צו ווערען, — ווילט איהר, א גליקליכער מענטש, א פרייער, אריבערגעהן צו אט די דאזיגע זיבען מיליאן אומגליקליכע? איהר ווילט זיין, אפנים, דער ערשטער פונ׳ם אכטען מיליאן?... [פויזע]. איך זעה, איהר וואונדערט זיך, וואס איהר הערט פון מיר, א רב, אזעלכע רעד? פאר אייך, פאר א כריסט, איז עס טאקי א וואונדער. אייערע גייסטליכע פארשטעהער טהוען ניט אזוי, בעת עס קומט א פרעמ־דער צו זיי אננעמען זייער גלויבען. אדרבה, ביי זיי ווערט עס גאר פארערכענט פאר א מצוה צוציהען אין זייער לאגער וואס מעהר פרעמדע... מיר, אידען, אבער קאנען זיך אזא לוקסוס נישט דער־לויבען. אונזער וועלט איז ענג און פינסטער, דאס לעבען פול פיין און נויט, — ווי אזוי זשע האבען מיר דאס רעכט צורעדען די פרעמדע, די פרייע און גליקליכע מענטשען, זיי זאלען אריבערגעהן צו אונז?... נאך פון אמאל אן, פון גאר די אלטע צייטען, האט אונזער תורה אונז אנגעזאגט, אז מיר זאלען זיין געהיט פון אנצור־נעמען גרים. יעדער גר, יעדער פרעמדער הייסט עס, וואס קומט צו געהן צו אונז פון איין אנדער וועלט און וויל זיך אנשליסען אן אונזער פאלק, — דארפען מיר איהם פריהער וואהרענען, עפענען די אויגען, ער זאל זיך גוט ארומקוקען, וואוהין ער געהט, ער זאל זיך גוט באטראכטען, וואס ער טהוט, ער זאל וויסען און גערענקען, אז ס׳איז שווער צו זיין א איד!...

אינוואנאוו. אנטשולדיגט. די דאזיגע ווערטער: „ס׳איז שווער צו זיין א איד" האב איך געהערט שוין וויפיעל מאל, און עס קאן זיין — איך געב־צו, — אז ס׳איז ניט גרינג צו זיין א איד. האב איך אבער אייך געזאגט שוין דעם מאטיוו, פאר וואס איך געה דאס טהון. עס איז קיין אנדער אויסוועג נישטא.

רב לוי הייל פערין. צו א שוואכער מאטיוו אויף צו מאכען אזא ערנסטען שריט!

אינוואנאוו. אנטשולדיגט, ראבבי. ליעבע איז, נאך אייער מיינונג, א שוואכער מאטיוו?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. ליעבע איז א הייליג געפיהל, נאָר א שוואכער מאָטיוו אויף צו מאכען אזא שריט. ברעכען א גלויבען קאָן מען נאָר ביי א אינוועניגסטען קריזיס, ווען איך הער־אויף צו גלויבען אין דעם און הויב־אָן צו גלויבען אין איין אנ־דערען, — אָבער ניט צוליעב דערגרוויכען א געוויסען ציעל, עס מעג זיין אפילו ווי שען. מיר, צום ביישפיעל, באדויערען אונזערע משומדים אלץ איינס, צי זיי האָבען זיך געטויפט צוליעב פּראוואָ־זשיטעלסטווא, צוליעב א דיפּלאָם, צוליעב פּרנסה, אָדער צוליעב א מיידעל... פארשטעהט זיך, אז אייער מאָטיוו איז פיינער, די פּסיכאָלאָגיע איז איין איידעלערע; אָבער דער קאָמפּראָמיס בלייבט א קאָמפּראָמיס. עס איז געמאכט געוואָרען א שטיקעל געשעפט מיט גאָט, א מין „ביזנעס", ווי די אמעריקאנער רופען עס אָן...

א י ו ו א נ אָ ו. עס האנדעלט זיך דאָ, אייגענטליך, ניט וועגען גלויבען... דאָ רעדט זיך נישט וועגען גאָט...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. איך וויים. איך רעד אויך ניט פון גלויבען. אין גלויבען אין מען בכלל היינטיגע צייטען שוואכליך. סאי ביי אונז, סאי ביי אייך... איך רעד פון'ם פאָלק, פון דער אומה רעד איך. איהר וועט דאָך נישט וועלען איינרערען זיך אליין, אז איהר, אלס געבוירענער כּריסט און אויפגעצויגענער צווישען כּריסטען, ביי היינטיגע ביטערע צייטען פון ראסענהאס, ווען מענטשען זענען וועלף, — אז איהר האָט ליעב א אידען, אז ביי אייך איז א איד און ניט א איד אלץ איינס...

א י ו ו א נ אָ ו [ענטוזיאסטיש]. ביי מיר איז אלץ איינס! איך וויים, אז איך האָב ליעב אָט דאָס מיידעל מיט מיין גאנצען וועזען — און איך וויל ניט וויסען פון קיין זאך!...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [מיט א שמייכעל]. נו־יאָ, איך גלויב אייך זעהר גערן און איך פיהל אייך מיט מיט מיין גאנצען הארצען... איך דארף אייך אָבער זאָגען, יונגערמאַן, פאַרהאָן ביי אונז א שפּריכוואָרט, אפילו א ביסעל א באנאלעס, נאָר איין אמת'־

דיג וואָרט: „ווי קאָנסט דו ליעב האָבען דאָס ווייב, אַז דו האָסט נישט ליעב איהר משפּחה?"... אונזער משפּחה איז, ליידער, נאָך קיינמאָל אַזוי ניט פאַרהאַסט געווען פון אַלעמען, ווי אין דער לעצטער צייט. נאַט זעהט, ביי וואָס עס האַלט, אויף וואָס מיר זענען אַריבער! [נעמט אַ רוסיש בלאַט פון טיש און ווייזט איהם]. זעהט, וואָס מע שרייבט וועגען אונז! [ווייזט איהם אין בלאַט].

גיוואַנאָוו [טהוט אַ קוק, לייענט הויך]. „בלוט פאַר בלוט!"... [לעגט־אַוועק דאָס בלאַט מיט פאַראַכטונג]. דאָס האָב איך געלייענט נאָך נעכטען... נו, ווער ווייסט דאָס ניט, אַז די גאַנצע דיעלאָ פונ'ם ריטואַל־מאָרד איז אַ פאַנטאַזיע, אַ שווינדעל, אַ גראָב שטיקעל ארבייט?

רב לוי הײלפּערין [מיט צופרידענקייט]. דאָס זאָגט איהר? עס איז זעהר אָנגענעהם צו הערען פון אַ כריסט אַזעלכע ווערטער. וואָס זאָגען אָבער אַנדערע כריסטען? אָט זענען מיר געווען נאָר־וואָס ביי'ם גובערנאַטאָר אַ דעפּוטאַציע, איך און נאָך עטליכע פאָרשטעהער פון דער היגער אידישער געמיינדע. נו, האָט מען געשמועסט אַלץ וועגען דעם ריטואַל־מאָרד, אָדער וועגען דעם „שווינדעל", ווי איהר רופט עס אָן... ביי אייך איז דאָס אַ שווינ־דעל, און ביי זיי איז דאָס אַ גאַנצער עסק, אַ פּראָצעס. איהר האָט באַדאַרפט הערען, מיט וואָס פאַר איין ערנסט דער גובערנאַטאָר, אַ געבילדעטער אינטעליגענטער מאַן, האָט אונז געשטעלט נאַאיווע פראַגען איינע נאָך דער אַנדערער און נאָכגעפרעגט זיך אַלץ אויף איינעם אַ שניאורסאָן, צי קענען מיר איהם ניט? אַ שניאורסאָן פעהלט זיי צום פּראָצעס.

איוואַנאָוו [פאַראינטערעסירט]. טאַקי ערנסט? צו וואָס באַדאַרפען זיי אַ שניאורסאָן?

רב לוי הײלפּערין. בכדי ס'זאָל זיין מעהר „ריטואַל". די שניאורסאָנס, פאַרשטעהט איהר מיך, קומען אַרויס פון...

א י ו ו א נ א ו ו. פון די ליבאוויטשער „צאדדיקעם"... זוכט מען, הייסט עס, דעם „צאדדיק" שניאורסאן?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [מיט א שמייכעל]. פון אייערע ווערטער קאן מען ארויסזעהן, אז איהר פארקעהרט מיט אידען און האט זיך אנגעזאפט מיט ווערטער... אלזא, זוכט מען א שניאורסאן אויף צו באשולדיגען איהם אין ריטואל־מארד. א שאד! איהר זענט א כריסט, וועט איהר דאס גארניט קאנען פארשטעהן, ווי וויים לעכערליך און שמערצליך דאס איז צו הערען, אז מענטשען זוכען צו באשולדיגען אין אזא מיאוס'ען פארברעכען די אייניקלעך פון יענעם גרויסען לאדיער רב, רב שניאור־זלמן, וואס זיי, די זוכער, זענען, כלעבען, נישט ווערטה צו דערמאנען דעם נאמען זיינעם...

א י ו ו א נ א ו ו. דאס זענט איהר גערעכט. יעדער עהר־ליכער כריסט וועט אייך נאכגעבען, אז איהר האט רעכט. נאר, נאספאדין ראווין, איך בעט אייך הונדערט מאל פארצייהונג, וואס איך דערלויב מיר צו באמערקען אייך איין זאך: וויבאלד אז איהר זענט אזוי שטאלץ אויף אייערע גרויסע מענטשען, — ווי אזוי געהט איהר דאס מיט דעפוטאציעס און דערנידעריגט זיך פאר יענע, וועלכע באשמוצען אזוי מיאוס אייערע גרויסע?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [האלב פארמאכט די אויגען, רעדט מיט א איראניש שמייכעל]. און ווי אזוי וואלט איהר געטהאן?

א י ו ו א נ א ו ו. איך זאל זיין אויף אייער ארט, וואלט איך ניט געגאנגען צום גובערנאטאר, ער זאל מיר העלפען פון א אידישען פאגראם...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [צעלאכט זיך]. ערשטענס, ניט פון א א י ד י ש ע ן פאגראם, נאר פון א כ ר י ס ט ל י כ ע ן. אידען האבען דערווייל נאך קיינמאל קיין פאגראם ניט געמאכט...

א י ו ו א נ א ו ו. פארדאן. איך האב מיך נישט גוט אויס־געדריקט. איך זאג, אז ווען איך זאל זיין א איד, וואלט איך מיך געשעמט קניהען פאר די, וואס מאכען אויף מיר פאגראמען...

ר ב ל ו י ה ײ ל פ ע ר י ן [א ביסעל מיט פארדראס]. און ווען איך זאל זיין א קריסט, וואלט איך מיך נאך מעהר געשעמט, אז אידען זאלען קומען צו מיר מיך בעטען, איך זאל זיי ניט באַפאלען אין דעם פייערליכסטען און אין דעם פרייליכסטען פון זייערע ימים־טובים, ניט מאכען א תל פון זייער האב און גאב און ניט באַריהרען זייערע פרויען און קינדער... [אין אויפרעגונג אויפגעשטאנען און געמאכט א פאר טריט הין און צוריק].

א י וו א נ א וו [נאך איין אומאנגענעהמער פויזע]. אנטשולדיגט, געעהרטער ראבבי, ניט דאס האב איך געמיינט... איך האב געוואלט זאגען, אז ווען איך זאל זיין א איד, וואלט איך געזוכט הילף ביי זיך אליין... איהר זענט א פאלק פון זיעבען מיליאן, ווי איהר זאגט, און א פאלק מיט אזא פארגאנגענהייט, מיט אזא קולטור, — ווי דערלאזט איהר, מע זאל אייך אזוי טרעטען מיט די פיס? [מיט היץ]. א! איך וואלט זיי באוויזען, אז א מענטש קען אליין ביישטעהן פאר זיך! איך האב קיין מורא נישט פאר פאגראמען!

ר ב ל ו י ה ײ ל פ ע ר י ן. געוויס! ווייל איהר זענט א קריסט. און אז איהר זאלט זיין א איד, אהן רעכט צו וואוינען, אהן רעכט צו לערנען, אהן רעכט צו ריהרען זיך פון דאנען אהין, אהן רעכט צו שיצען זיך אפילו, אז יענער פאלט אויף אייך אן אין מיטען העלען טאג אומבאשטראפט, און איהר זאלט, אזוי ווי מיר, למשל, פרובען אפליגען דריי טעג מיט דריי נעכט פארשטעקט ערגיץ אויף א בוידעם, אדער אין א פינסטערען קעלער, אהן ברויט און אהן וואסער, און איהר זאלט הערען דאס פארשטיקטע געוויין פון אומשולדיגע קינדערלעך, — אוי, בין איך זיכער, אז איהר וואלט דעמאלט געזונגען איין אנדער ליעדעל!... [פויזע]. ניין, יונגערמאן! ווערליך איך פארשטעה אייך, איז ניט א י ה ר דארפט נעמען אויף זיך אזא שווערע ארבייט צו זיין א איד. מיר, אז מיר טראגען אונזער שווערען גלות אזוי פיעל הונדערטער יאהרען, — ווייסען מיר צוליעב וואס: צוליעב אונזער אלטער תורה. צוליעב דער תורה קאנען מיר זיך לאזען אי טרעטען מיט די פיס, אי לאזען זיך ברענען

אויף פייערן. אָבער איהר? צוליעב א מיידעל?... ניין, נישט כּדאי! נישט כּדאי! טהוט דאָס ניט!... [מאַכט אַ באַוועגונג אויף אויפצושטעהן].

א י וו א נ א וו [שטעהט־אויף]. איהר מאַכט מיר שווער דאָס הארץ, געעהרטער ראַבּבּי, איהר האַלט מיך אָפּ, איהר שרעקט מיך.

ר ב ל וי ה י י ל פּ ע ר י ן. איך שרעק אייך ניט. איך זאָג אייך נאָר דאָס, וואָס איך מיין. אַ איד ווערען קאָן מען ניט. אום אַ איד צו ווערען, באַדאַרף מען פריהער דורכמאַכען דעם גאַנצען אידישען גלות. מיט דער מאַמע'ס מילך באַדאַרף מען איינזויגען אין זיך דאָס קאָנען בּיישטעהן דעם נסיון פון צו זיין אַ איד... פאָלגט מיך, איהר לעגט אייך פריהער גוט איבּער, וואָס פאַר איין ערנסטען שריט איהר געהט מאַכען, און פרעגט זיך אַליין, וואָס וועט זיין מיט אייך נאָכדעם, שפּעטער, אויבּ אייער ליעבּשאַפט צום מיידעל וועט אָפּגעקיהלט ווערען? צי וועט איהר קיין חרטה ניט האָבּען? און צי וועט איהר קאָנען אויסהאַלטען אַלע רדיפות און יאָגעניִשען און אַלע גזירות רעות, וואָס האָגלען אויף אונזערע קעפּ?...

א י וו א נ א וו [מיט אַ זיפץ]. אפשר זענט איהר גערעכט. איך דאַנק אייך זעהר פאַר אייער אָפענהערציגקייט. נאָר איך מוז אייך זאָגען, ניט ווי פאַר אַ פרעמדען, נאָר ווי פאַר אַ פריינט, אַז ביי מיר איז דאָס אַ באַשטימטע זאַך... [ענערגיש]. אַזוי מוז דאָס זיין און אַנדערש קאָן עס ניט זיין, ווייל קיין אַנדער אויסוועג איז ניטאָ. איך האָבּ ליעבּ דאָס מיידעל — און זי מוז זיין מיינע! [גיט דעם רב די האַנט]

ר ב ל וי ה י י ל פּ ע ר י ן [דריקט איהם די האַנט]. נו, זאָל אייך גאָט העלפען, ווי איהר ווינטשט אייך אַליין. איהר האָט מיך געפרעגט, האָבּ איך אייך געזאָגט דאָס, וואָס מיין געוויסען און מיין פערשטאַנד האָבּען מיר דיקטירט. און ווייטער — ווי איהר פאַר־שטעהט. געהט געזונט און זייט מצליח. [איוואַנאָוו פאַרנייגט זיך טיעף

געהט־אפ. רב לוי הײלפערין מאכט־צו די אפענע ספרים, וואס אויפ'ן טיש, און טראגט זיי איבער אײנציגווייז אין ספרים־שראנק. — נאך א קורצער פויזע עפענט זיך א האלבע טיר און עס באווייזט זיך ווידער א מאל דער שמש].

ד ע ר ש מ ש. א איד פרעגט זיך נאך, צי קאן ער זיך זעהען. שפירא הייסט ער.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. זאל ער אריינקומען. [עס קומט־אריין ד ו ד ש פ י ר א. דער רב געהט איהם אקעגען].

ד ו ד ש פ י ר א. גוט מארגען, רבי! [פארנייגט זיך מיט גרויס דרך־ארץ].

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [גיט איהם די האנט, פריינטליך]. וואס וועט איהר זאגען גוטס? זיצט. [זעצט זיך אוועק].

ד ו ד ש פ י ר א [קווינקעלט זיך, בלייבט שטעהן]. גוטס פרעגט איהר, רבי? וואו האט איהר היינטיגע צייטען גוטס? [זיפצט, זעצט זיך אוועק]. איך ווייס ניט, אויב איהר קענט מיך... נאר אז איך וועל אייך זאגען, ווער איך בין, וועט איהר שוין אודאי וויסען. מיין נאמען איז דוד שפירא. פון די אמת'ע שפיראס... [קוקט, וואס פאר א ווירקונג עס מאכט אויפ'ן רב, ווארט א ווײלע און רעדט ווייטער]. פון די סלאוויטער שפיראס בין איך. [דער רב זיצט אומגעריהרט. דוד שפירא רעדט ווייטער]. איך בין געגאנגען פארביי, בין איך אריינגעקומען הערען, וואס הערט זיך מכח דער דעפוטאציע, וואס איז געגאנגען היינט צום גובערנאטאר, און צי ס'איז אמת, וואס מע זאגט ביי אונז אויף דער בערזע, — איך בין אליין א בערזיאנער, זאגט מען אויף דער בערזע, אז דער גובערנאטאר זאל האבען בארוהיגט די דעפוטאציע און זאל האבען געזאגט, זאגט מען, אז מע קאן זיין זיכער, אז קיין פאגראם וועט היינטיגען פסח ניט זיין.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [מיט א גרינגען שמייכעל]. ביי אייך אויף דער בערזע ווייסט מען תמיד פריהער, וואס סע טהוט זיך. נאך נישטא קיין שעה זינט מיר זענען אויפגענומען געווארען ביי'ם גובערנאטאר — און די בערזע ווייסט שוין.

ד ו ד   ש פּ י ר אָ [פּיהלט זיך עטוואָס פרייער]. איהר שפּיעלט זיך מיט דער בערזע? ביי אונז אויף דער בערזע האָט מען נאָך געוואוסט נעכטען, וואָס דער גובערנאַטאָר וועט אייך היינט זאָגען... אָבער ס'איז אמת, אַז ער האָט אייך בּארוהיגט?

ר בּ   ל ו י   ה י י ל פּ ע ר י ן. יאָ, ס'איז אמת, ער האָט אונז בּארוהיגט. איך האָב שוין אפילו באַפוילען, מע זאָל וועגען דעם אויסרופען היינט אין אַלע שוהלען. צו גאָט אַ האָפענונג, אַז מיר וועלען האָבּען אַ רוהיגען יום־טוב.

ד ו ד   ש פּ י ר אָ. דאַנקען גאָט. געלויבּט השם יתבּרך! [פּויזע. קענטיג, אַז ער האָט עפּיס צו זאָגען. קוקט זיך אויף די הענט. אַנט־שליסט זיך, טהוט פריהער אַ הוסט־אָפּ אויף אַ זייט]. האָט קיין פּאַראיבּעל ניט, רבּי, איך האָבּ אַנב צו אייך טאַקי אַ שטיקעל עסק אויך... דאָס הייסט, ניט קיין עסק, נאָר אַ מין... אַ מין שאלה אַזעלכע... דאָס הייסט, איך בּין נישט געקומען פרעגען אַ שאלה, ווי אַ אידינע פרעגט, נאָר גלאַט אַזוי עפּיס אַ זאַך האָבּ איך אייך געוואָלט פרעגען, אַ מין עצה הייסט עס... די מעשה איז אַזוי. איך בּין אַ היגער בּעל־הבּית, שפּירא הייס איך, דוד שפּירא, פון די אמת'ע שפּיראָס, איהר פאַרשטעהט צי ניין, פון די סלאָוויטער... [פּויזע. קוקט, טאָמער וועט דאָס פאַרט אַ נעם־טהון דעם רבּ].

ר בּ   ל ו י   ה י י ל פּ ע ר י ן [פריינטליך]. וואָס זשע האָט איהר געוואָלט פרעגען, אייגענטליך?

ד ו ד   ש פּ י ר אָ. ניט פרעגען, נאָר גלאַט אַזוי, בּדרך עצה זיך דורכרעדען מיט אייך וועגען אַ זייטיגען ענין, אויבּ ס'איז דער־לויבּט... בּין איך, הייסט עס, אַ היגער בּעל־הבּית, און עס קומען־אַריין צו מיר פאַרשיידענע מענטשען, צום מיינסטען יונגעלייט, סטודענטען... איך האָבּ אַ בּאַקאַנטען פּריסט, אַ סטודענט. בּעט ער מיך, ער וויל זיצען מיט אונז ביי'ם סדר... האָבּ איך געוואָלט הערען פון אייך, רבּי, אייער שיקול־הדעת, צי איז כּדאי, למשל, אַז אַ פּריסט זאָל זיצען ביי אידען גלייך מיט אַלעמען ביי'ם סדר, איהר פאַרשטעהט צי ניין, אַלס גאַסט?...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. פאַר וואָס ניט? אדרבה! [מיט אַ שמייכעל]. זאָל ער זעהען, וואָס מיר טהוען מיט זייער בריסטליך בלוט אויף פסח...

ד ו ד ש פ י ר אַ [אויפגעלעבט]. מיינע ווערטער! חאַ־חאַ! פונקט דאָס אייגענע טענה איך מיט מיין ווייב: לאָזען זיי זעהען! לאָזען זיי וויסען! עס קאָן צוניץ קומען אמאָל. דער גוי איז בטבע, איהר פאַרשטעהט צי ניין, אַ גאַנץ וואוילער גוי... אַ דעיסטוויטעלני סטאַטסקי סאָוועטניק׳ס אַ זוהן... חאָטש אפילו זעהר פראָסט ביי זיך! אָבער טאַקי פראָסט, וואָס פראָסט הייסט! ביי אונז איז ער אַ גאַנצער בן־בית און אינטערעסירט זיך מיט אַלסדינג, וואָס איז שייך צו אידישקייט. בעט ער זיך ביי מיר, אַזוי ווי היינט איז ביי אונז פסח, וויל ער זיין מיט אונז אינאיינעם ביי׳ם סדר. ער וויל זעהען, זאָגט ער, ווי אַזוי עס קומט־פאָר ביי אונז, זאָגט ער, די פאַסקע? נו, ווי זאָגט מען איהם אָפּעט? ער קאָן דאָך מיינען טאַקי באמת מי יודע וואָס... טענה׳ט אָבער מיין ווייב איינס: צו וואָס טויג דיר אַ גוי, אַ איוואַנאָוו, צום סדר?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [מיט אינטערעס]. ער הייסט איוואַנאָוו?

ד ו ד ש פ י ר אַ. איוואַנאָוו אַליין איז ווינציג, הייסט ער נאָך איוואַן איוואַנאָוויטש איוואַנאָוו.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [נגעלאַסען, נאָך אַ קורצער פויזע]. האָט איהר נישט אַ טאָכטער?

ד ו ד ש פ י ר אַ. נאָך וואָס פאַר אַ טאָכטער! אַ בת־יחידה, און, דאַנקען גאָט, אַ געראָטענע, אַ חכמה און אַ יפת־תואר ויפת־מראה, ענדיגט היינטיגען נאָך־פסח גימנאַזיע. [פויזע. ווערט מיט אַ מאָל אומרוהיג]. וואָס פרעגט איהר עפּיס, צי איך האָב אַ טאָכטער?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [ענטפערט נים. נאָך אַ קורצער פויזע]. שוין לאַנג, אַז ער געהט־אריין צו אייך?

ד ו ד ש פ י ר אַ. ווער?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. אָט דער כּריסט איוואַנאָוו.

ד ו ד ש פ י ר אָ. פון תּחילת ווינטער אָן, אַלע טאָג כּמעט. וואָס איז דען?... [פּויזע]. ער איז ביי אונז, ווי איך האָב געזאָגט שוין, אַ גאַנצער בן־בית. וואָרום גלאַט איין אַבי אַ וואָסער אַ גוי וואָלט איך ניט אַריינגעלאָזט. נאָר אַ דעיסטוויטעלני סטאַטסקי סאָוועטניק'ס אַ זוהן, איהר פאַרשטעהט צי ניין, און איין אוהב־ישראל — ווי אַזוי מיינט איהר? — פאַר אַ אידען איז ער אייך די כּפּרה, סכּנת־נפשות! און איז באַקענט מיט אַלע אונזערע ימים־טובים, דינים און מנהגים. מיין ווייב זאָגט בדרך ליצנות, אַז אָט דער גוי וועט שוין באַלד קאָנען פּסק'ענען שאלות...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. [שלאָגט איהם איבער]. און ער קען זיך מיט אייער טאָכטער?

ד ו ד ש פ י ר אָ. ווער?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. אָט דער כּריסט איוואַנאָוו.

ד ו ד ש פ י ר אָ. איך זאָג דאָך אייך — אַ בן־בית... [ווערט ווידער אומרוהיג]. אַקעגען וואָס פרעגט איהר עס דען?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [שטעהט־אויף, געהט אַ פּאָר טריט הין און צוריק פאַרטראַכט, די הענט פאַרלעגט אהינטער, שטעלט זיך אָפּ, געהט־צו צו שפּיראָ, וועלכער איז אויך גלייך אויפגעשטאַנען און ווארט אויף איין ענטפער, רעדט צו איהם געלאַסען]. גיט אַכטונג אויף אייער טאָכטער...

ד ו ד ש פ י ר אָ [איבערראַשט. האַפּט־אַרויס אַ פּעטשיילע, ווישט זיך דעם שווייס, פּלאָנטעט מיט דער צונג]. איך... איך פאַרשטעה ניט, רבי, וואָס... וואָס איהר זאָגט... וואָס הייסט, איך זאָל אַכטונג געבען?... וואָס געהער זיך אָן אַהער מיין טאָכטער? וואָס... וואָס פאַר אַ מחותּן איז ער מיט מיין טאָכטער?...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [וויידער]. בּאַרוהיגט אייך. זיצט. [שפּיראָ זעצט זיך אַוועק, שטעהט אָבער באַלד אויף, וויל דער רב שטעהט. זעצט זיך דער רב אַוועק, און נאָך איהם שפּיראָ]. איך וואָלט אייך אפילו ניט באַדאַרפט זאָגען דאָס, וואָס מיר איז איבערגעגעבען געוואָרען בּסוד... נאָר אַזוי ווי עס געהט דאָ, ווי איך זעה, אין נפש, בין איך

מיר מתיר אויסצוזאָגען אַ פרעמדען סוד, און מסתמא וועט איהר וויסען, ווי אַזוי צו באַגעהן זיך, ס'זאָל ניט אַרויסקומען, אַז דער סוד איז אַרויס פון דאַנען... אָט דער כריסט איוואַנאָוו איז נאָר־וואָס געווען ביי מיר.

דוד שפּיראָ [העכסט איבערראַשט]. איוואַן איוואַנאָוויטש? ביי אייך? ווען איז ער געווען?

רב לוי הילפּערין. נאָר־וואָס, מיט עטליכע מינוט פאַר אייך.

דוד שפּיראָ. מיט עטליכע מינוט פאַר מיר? וואָס האָט ער דאָ געטהאָן?

רב לוי הילפּערין. געקומען זיך אַיין עצה האַלטען, וואָס טהוט מען? אַזוי ווי איהם איז געפעלען אַייער טאָכטער... ער איז פאַרליעבט אין איהר און וויל זיך צוליעב איהר מגייר זיין...

דוד שפּיראָ [שפּרינגט־אויף, זעצט זיך אַוועק צוריק, חאַפּט־אַרוים די פּעטשיילע, ווישט זיך דעם שוויים. קאָן ניט אַרויסרעדען קיין וואָרט].

רב לוי הילפּערין [באַרוהיגט איהם]. איהר באַדאַרפט זיך אַחי' ניט אויפרעגען. איהר באַדאַרפט דאַנקען גאָט, וואָס חלילה ניט פאַרקעהרט... היינטיגע צייטען.... היינטיגע קינדער... אַדרבה... איהר דאַרפט עס נאָר וויסען, בכדי איהר זאָלט זעהען וואָס צו טהאָן...

דוד שפּיראָ [קוים וואָס ער קאָן שוין רעדען]. נו, געוויס, געוויס אַחי'... איך דאַנק אייך, רבי, איך דאַנק אייך זעהר און זעהר! [דריקט איהם די האַנט]. איהר האָט מיר געעפענט די אויגען... דעם מוח געעפענט... אַ קליינינקייט?... אַזאַ מעשה!... אַצינד איז שוין רעכט.... אַצינד איז שוין פאַרענטפערט אַ סך קשיות... [שטעהט־אויף, טהוט זיך אַ פּאַטש אין שטערן]. אַי־אַי־אַי, דוד שפּיראָ! דו מיינסט, ביזט אַ חכם? ביזט אַ נאַר! [אַלע מאָל העכער]. ביזט אַ שוטה! אַ פּרא־אָדם ביזט דו!... [זעצט זיך אַוועק צוריק]. האָט קיין פאַראיבעל ניט, רבי איך בין אַזוי איבערראַשט, עס האָט

מיר אזוי דער׳הרג׳עט מיין קאפ, אז איך ווייס גארניט, וואס איך רעד!... איהר זאלט וויסען, וואס דא קומט־פאר! וואס פאר איין אומגליק! ס׳איז הימעל עפען זיך! צרות מיט צרות מיט צרות! [רייבט זיך דעם שטערן]. ווי זאגט איהר: צער גידול בנים... [פויזע]. איין טאכטער סך־הכל, און א גראטענע, און שוין דא א חתן אויך, כמעט א חתן, מיט א רייכער באבע, מיט בראסלעטען, וואס איך בין ניט צופריעדען, און מיין ווייב וויל דוקא יא דעם שידוך, פארקעהרט, ס׳איז גאר איינגאנצען איהר אויפטהו — און דא פלוצים נאט אייך גאר א כריסט, א איוואנאוו, דעם חתנ׳ס א חבר טאקי — גאנצע פעק צו דערצעהלען, אט אזעלכע פעק! [באווייזט מיט ביידע הענט]. איין עבירה, ס׳איז ערב יום־טוב, איך נעם ביי אייך צו צייט... [שטעהט־אויף, דער רב נאך איהם]. און אליין האב איך אויך א סך צו טהון, באזארגען ווייז אויף ארבע כוסות, איהר פארשטעהט צי ניין, און נאך כדומה אזעלכע ארבייט א סך... האט מיר א גוטען יום־טוב. איך דאנק אייך זעהר, רבי, פאר דעם, וואס איהר האט מיר דא די אויגען געעפענט — איצט ווייס איך חאטש, וואו איך בין אין דער וועלט!... [גזעגענט זיך]. א גוטען יום־טוב!

רב לוי הײלפערין [באגלייט איהם]. א גוטען יום־טוב. געדענקט נאר, וואס איהר האט צו טהון. נישט געאיילט זיך, יעדע זאך פריהער גוט באטראכטען, איבערוועגען...

דוד שפירא. געוויס, געוויס. א גוטען יום־טוב! [לאזט זיך געהן און קעהרט זיך באלד אום צוריק. דאס פנים איז מיט א מאל ביי איהם פארענדערט, ווי עלטער געווארען. דער שטערן געקנייטשט. חאפט זיך ביי׳ם קאפ]. יא! וואס זשע הייסט עס? האט קיין פאראיבעל ניט, רבי, איך נעם צו ביי אייך נאך א מינוט צייט... איהר זאגט, איך זאל וויסען, וואס איך האב צו טהון... וואס, אייגענטליך, איז דא צו טהון? און וואס, אשטייגער, האט איהר איהם איין עצה געגעבען, ער זאל טהון? איך מיין דעם כריסט, איוואנאווען?...

רב לוי היילפערין. איך האב איהם געזאגט דאס אייגענע, וואס איך זאג אייך: אז מע דארף זיך גוט באטראכטען...

דוד שפירא [מיט א מאל אויפגעקאכט]. וואס הייסט „באטראכטען״? וואס איז דא פארהאן צו טראכטען? און אז ער וועט טראכטען פון היינט ביז איבער א יאהר, וועט איהם שפירא אוועקגעבען זיין טאכטער? אט געה איך אהיים און קעהר־איבער די שטוב מיט'ן קאפ אראפ, מיט די פיס ארויף! וואס הייסט? ווי קאן איך דערלאזען אזא זאך, אז מיין קינד, דוד שפירא'ס א טאכטער... איהר זאגט, ער איז א דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאוועטניק'ס א זוהן און ער וויל זיך צוליעב איהר מגייר זיין? און אז ער זאל זיך זיעבעצעהן מאל מגייר זיין? ניין, איך וועל דאס ניט דערלאזען! [וואס ווייטער, אלץ מיט מעהר היץ]. כל זמן איך לעב, וועט דאס ניט זיין! איך וועל איהם זאגען! איך וועל איהם דערצעהלען, ווער די שפיראס זענען! איך בין א שפירא, איהר פארשטעהט צי ניין, א שפירא!...

רב לוי היילפערין. פון דעסטוועגען זאג איך אייך נאך א מאל: נישט געאיילט. מע באדארף זיך פריהער גוט באטראכטען... ס'איז א שווערע הלכה... היינטיגע קינדער... א ראמאן... ווער ווייסט, וואו עס האלט ביי זיי?... מע באדארף זיך גוט באטראכטען...

דוד שפירא [מיט היץ]. וואס איז דא צו טראכטען! ס'איז קלאר, ווי דער טאג! אזוי ווי דער הימעל קאן ניט קומען צו דער ערד! מיין טאכטער קאן נישט חתונה האבען פאר א גוי, יענער מעג זיין מי יודע ווער און מעג זיך זיעבען און זיעבעציג מאל מגייר זיין! זי קומט ארויס, איהר פארשטעהט צי ניין, פון די אמת'ע שפיראס, פון די סלאוויטער... [מיט פארוואורף, קוקט אויפ'ן רב שארף]. איך האב אייך געזאגט שוין עטליכע מאל, פון וואסערע שפיראס איך בין, און איהר — גארנישט... איך זעה, אז איהר הערט זיך ניט צו צו מיינע ווערטער!... די סלאוויטער ווייסט די גאנצע וועלט, ווער זיי זענען! די סלאוויטער האבען זיך גע־

לאזט טרייבען סקוואז סטראי, גנאטעווען האבען זיי זיך געלאזט! [נאך מיט מעהר היץ]. יאהרען־לאנג אויסגעזעסען אין די טורמעס — און נישט פארלוירען זייער שטאלץ פאר עשו'ען! זאל איצטער אט דעם עשו'ס אייניקעל האבען א השגה, אז שפּיראַ'ס טאכטער זאל פאר איהם חתונה האבען, און איך, דוד שפּיראַ, זאל זיי פיהרען צו דער חופּה?! [שלאגט זיך אין הארצען]. סיידען איך וועל פריהער שטארבען! [כמעט מיט טרערען]. און אפילו אז איך וועל שטארבען, וועלען נאך מיין טוידט אויפשטעהן פון די קברים די סלאוויטער, די געגנאטעוועטע, און וועלען ניט דערלאזען, אז אט א יענע גראבע האנט עשו'ס, וואס האט אמאל אויפגעהויבען אויף זיי די רוט, וואס האט פון זיי שטיקער פלייש געריסען, זאל זיך צוריהרען צו זייערס איין אייניקעל!...

רב לוי הײלפּערין [געריהרט. טראכט א ווײלע]. הערט זשע אויס, מיין ליעבער שפּיראַ. זיצט, זיצט נאך א ווײלע. [זעצט איהם אוועק און זעצט זיך אליין אויך]. אין אייערע ווערטער הערט זיך טאקי א קול פון די אמת'ע סלאוויטער — ווער ווייסט דאס ניט די סלאוויטער? נאר לאמיר קארשט באטראכטען אצינד די זאך פאוואלינקע ארום און ארום. מע טאר נישט איילען זיך אזוי, ווי איך האב אייך געזאגט שוין, — ס'איז א שווערע הלכה!... מע דארף קודם זעהען, ווי אזוי זאל זיין דערווײלע מיט דעם כּריסט, מיט דעם איוואנאוועו, וואס איהר האט איהם איינגעלאדען צום סדר?...

דוד שפּיראַ [נאך אויפגעטראגען]. ווער האט איהם איינגעלאדען? ניט איך האב איהם איינגעלאדען — ער האט זיך אליין איינגעלאדען, איינגעבעטען זיך! איצט זעה איך שוין! איצט פארשטעה איך שוין!...

רב לוי הײלפּערין. איהר האט דאך איהם אבער צוגעזאגט — איז פארפאלען. מוז ער שוין צום סדר ביי אייך זיין. טארט איהר איהם נישט אפזאגען. אזוי איז מיין מיינונג, לכל הפּחות — מין ראט.

ד ו ד ש פּ י ר אַ [קאכט זיך]. סטייטש, רבי, וואָס רעדט איהר? האָט קיין פּאַראַיבעל ניט. נאָר ווי קאָן איך, שפּירא, נאָך דעם, ווי דער גוי האָט אַזאַ השגה?... ס'איז דאָך הימעלשרייענד! ס'איז דאָך...

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן [שלאָגט איהם איבער]. יאַ, איהר זענט פּאָלקאָם גערעכט. נאָר מע טאָר ניט זיך גראָב באַגעהן מיט אַ מענטשען, ער מעג זיין ווער ער איז: אַ איד, ניט אַ איד — אַ מענטש! און אַיין אַיידעלער מענטש, קענטיג... מענטשליכקייט, גאַסטפריינטליכקייט איז אָהן אַלעמען אַ גרויסע זאַך. ובפרט מיר, אַידען, דאַרפען זיין מעהר געהיט, ווי אַלע אַנדערע מענטשען. אַט טאַקי ווייל מיר זענען ביי זיי אין גלות און ווייל זיי זאָגען אויף אונז מי יודע וואָס, באַדאַרפען מיר זיי ווייזען, אַז מיר זענען ניט ערגער, און אַמאָל אפשר נאָך בעסער פון זיי. איהר זענט דאָך אַ שפּירא, באַדאַרפט איהר דאָס פאַרשטעהן... [שטעהט־אויף].

ד ו ד ש פּ י ר אַ [אויך אויפגעשטאַנען. אַ ביסעל וויכער]. געוויס פאַרשטעה איך, וואָס איהר מיינט. ווער רעדט פון אַרויסטרייבען? אַרויסטרייבען וועל איך איהם ניט. אַזוי גראָב בין איך אויך נישט. און אַז איך האָב איהם צוגעזאָגט, איז צוגעזאָגט. שפּירא, אַז ער זאָגט אַ וואָרט, איז פּאַרפאַלען. נאָר די פּלענער זיינע וואָס ער האָט געבויעט [ווידער אויפגעקאָכט], דאָס, וואָס דער גוי האָט דאָרט געגראָבען הינטער מיינע פּלייצעס, וועל איך צעשלאָגען! דאָס, וואָס ער מיינט, וועט ניט זיין! [מיט פייער]. קיינמאָל ניט און פאָר קיין פאַל ניט אין דער וועלט! דאָס קאָנט איהר אייך שוין פאַר־לאָזען אויף מיר! דאָס זאָגט אייך דוד שפּירא, פון די אמת'ע שפּיראָס, איהר פאַרשטעהט צי ניין, פון די סלאַוויטער!... אַ גוטען יום־טוב און אַ גוטען תמיד. [געזעגענט זיך מיט'ן רב. דער רב באַגלייט איהם צו דער טיר].

ד ע ר פ אָ ר ה אַ נ ג פ אַ ל ט.

ענדע פונ'ם דריטען אקט.

פערטער אקט

[ביי שפיראן איז שוין אלץ פסח'יג, גרייט צום סדר. אויבנאן דאס היסב־בעט — צוויי קישענס, מיט א ווייס ליילעך איבערגעדעקט. אויפ'ן היסב־בעט ליגען צוגעגרייט א ווייסער קיטעל, א ווייסער זיידע־נער גארטעל מיט א ווייסער זיידענער יארמעלקע, איין אלטע, שוין געלבליך פון דער צייט, מיט זילבער באברעמט און מיט א זיידענעם קאטעם אראפגעהאנגען. אויפ'ן טיש ליגען מצות, שטעהען כוסות, פון צוויי גרויסע גראפינעס פינקעלט־ארוים דער וויין. ביי'ם אויבנאן שטעהט די קערה. אויף דער קערה ליגען אין א געהעריגען סדר: א פליגעלע, א גערגעלע, אייער, אפגעשיילטע קארטאפלעט, אנגע־ריבענער חריין (מרור), צעשטויסענע ניס מיט עפעל (חרוסת) און א קליין גלעזעל מיט זאלצוואסער. עטליכע הגדות, גרויסע און קליינע. — אויף דער סצענע באווייזט זיך פון דער זייטיגער טיר ד ו ד ש פ י ר א, א האלב־אנגעטהאנענער אין נייע מלבושים, מיט איין אויסגעפרעסט אויבערשט העמד, מיט שלייקעס, אהן א קאלנער. ער איז שטארק צעטראגען].

ד ו ד ש פ י ר א [הויך]. שרה! בעטי! סיאמקע! וואו זענט איהר אלע? אויסגעשטארבען? [פון דער קיכטיר ווייזט זיך ש ר ה ש פ י ר א, נאך אין די וואכעדיגע מלבושים, מיט א נייע הילצערן לעפעל אין האנט].

ש ר ה ש פ י ר א. וואס איז דארטען? וואס האסט דו זיך צעשריגען, ווי אויף א פאזשאר?

ד ו ד ש פ י ר א. ווער האט דען געשריגען? גארניט אנגעהויבען צו שרייען! האסט מיר צוגעגרייט א העמד — וואו איז א קאלנער?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. דאָרט וואו דאָס העמד, דאָרט איז דער קאָלנער. זוך, וועסט דו געפינען, האָסט דו געהערט אַ ביסעל!

ד ו ד ש פּ י ר אָ. וואו האָב איך צייט צו זוכען? אַ שעה אַז איך זוך... [געהט־אַפּ צוריק].

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אַ שעה אַז ער זוכט! [געהט־אַפּ אין קיך. — אין אַ האַלבע מינוט אַרום קומט־אַרויס ווידער דוד שפּיראָ, שוין מיט אַ קאָלנער, נאָר אָהן אַ שניפּס. ער שפּיליעט דעם קאָלנער. דער קאָלנער וויל זיך ניט פאַרשפּיליען. דאָס מאַכט איהם נאָך מעהר נערוועז].

ד ו ד ש פּ י ר אָ. שרה! שרה!...

ש ר ה ש פּ י ר אָ, [קומט נאָך אַ מאָל אַרויס פון קיך, שוין אָהן אַ לעפעל]. וואָס איז שוין ווידער?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [שפּיליענדיג דעם קאָלנער]. האָסט מיר צו־געגרייט אַ העמד מיט אַ קאָלנער — וואו איז אַ שניפּסעל?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואָס טהוט זיך עס מיט דיר? דאָרט ליגט אַלסדינג. דאָרט ליגט דאָס שניפּסעל. אפילו דעם צילינדער האָב איך דיר דאָרט צוגעגרייט. וואָס ביזט דו אַזוי צעטראָגען, דוד? ביזט מיר עפּיס זעהר צעפּלאָכטען!

ד ו ד ש פּ י ר אָ [הערט ניט אויף צו טהון מיט'ן קאָלנער]. מע קאָן זיין צעפּלאָכטען, אַז מע האָט עפּיס צו רעדען מיט אַ ווייב אַ נויטיגע זאַך — און מע קאָן ניט!

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואָס הייסט מע קאָן ניט? [געהט־צו צו איהם. אומרוהיג]. אַ נויטיגע זאַך? וואָס האָסט דו ניט געזאָגט ביז אַהער?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [נאָך אַלץ ניט פאַרטיג מיט'ן קאָלנער]. ווי האָב איך געקאָנט ביז אַהער, אַז ס'איז ערב יום־טוב? וויין אויף אַרבּע כוסות האָט מען באַדאַרפט ברענגען? און אַרומוואַשען זיך דאַרף מען אויך? און אָנטהון זיך אויך? [פּויזע]. ס'איז אַ מיאוס'ער עסק, שרה, זעהר אַ מיאוס'ער עסק! [קוקט זיך אַרום, רעדט שטיל]. איך בין געוועזן ביי'ם רב, ביי רב לוי היילפּערין...

ש ר ה ש פ י ר אָ [שטאַרק אומרוהיג]. וואָס האָסט דו געטהאָן ביי'ם רב פלוצים ערב פסח?

ד ו ד ש פ י ר אָ. ששש!... [קוקט זיך אַרום]. נאָר נישט געפילדערט, וועל איך דיר דערצעהלען אַלסדינג. [קוים פאַרשפיליעט דעם קאַלנער]. די רגע קום איך אַרויס... [געהט־אַפּ צו זיך. שרה בלייבט אַליין].

ש ר ה ש פ י ר אָ. וואָס טהוט זיך עם מיט איהם?... „געוועזן ביי'ם רב"... „אַ מיאוס'ער עסק"... זאָל איך אַזוי וויסען בייז, אויב איך הויב אָן פאַרשטעהן, וואָס ער מיינט... [עס קומט־אַרויס דוד שפּיראָ, שוין אײנגאַנצען אַנגעטהאָן, מיט'ן צילינדער אין האַנט. שרה גיבט איהם אַקעגען, אומגעדולדיג]. גאָט איז מיט דיר, דוד, דער־צעהל שוין, וואָס האָט זיך געטראָפען? וואָס פאַר אַ מיאוס'ער עסק?

ד ו ד ש פ י ר אָ [נעמט־אַרויס די פּעטשיילע און גלעט דעם צילינדער. קוקט זיך אַרום]. איצט איז נישטאָ קיי'נער? פריהער נישט געקאָנט רעדען מיט דיר. אַז מע דרעהט זיך אַרום, טאָ דער, טאָ יענער. [שטיל]. וואו זענען די קינדער?

ש ר ה ש פ י ר אָ [אויך שטיל]. די קינדער טהוען זיך אָן. זיי וועלען באַלד אַרויסקומען. דערצעהל שוין גיכער. ציה נים די עצמות!

ד ו ד ש פ י ר אָ. האָרך נאָר אויס, שרה, נאָר איך בעט דיך, ס'זאָל זיין שטיל... ס'אַ שלעכטע מעשה מיט אונזער בעטין... נים מיט בעטין, נאָר מיט אונזער קוואַרטיראַנט'ס חבר. איך מיין, מיט אונזער איוואַן איוואַנאָוויטשען...

ש ר ה ש פ י ר אָ [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואָס איז שוין?

ד ו ד ש פ י ר אָ. האָב צייט — אָט דערצעהל איך דאָך דיר!... איך בין געוועזן ביי'ם רב, ביי רב לוי היילפּערין...

ש ר ה ש פ י ר אָ. וואָס האָסט דו געטהאָן ביי רב לוי היילפּערין?

ד ו ד   ש פּ י ר אָ. גלאַט אַזוי אַריינגעגאַנגען. און אַגב — אַ פרעג טהון איהם, צי ס'איז נישקשה, אַז אַ כּריסט, איוואַן איוואַנאָוויטשען האָב איך געמיינט, זאָל זיצען מיט אונז בײ'ם סדר?

ש ר ה   ש פּ י ר אַ [הויך]. האָט ער געזאָגט מסתמא, אַז ביין? מיינע רעד! וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

ד ו ד   ש פּ י ר אָ. ששש!... אַקוראַט פאַרקעהרט! נאָר גיט דאַס — האָב צייט, חאַפּ נישט איינס פאַר דאָס אַנדערע! הקיצור, ווער איך געוואוירע בײ'ם רב אַ שענע זאַך... [קוקט זיך אַרום]. אַז אונזער כּריסט, איוואַן איוואַנאָוויטש מיין איך, איז מיט פינף מינוט פריהער פאַר מיר אויך געווען בײ'ם רב, ביי רב לוי הייל־פּערין, און אויך מכּח איין עצה האַלטען זיך.

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. איין עצה האַלטען זיך? אַז וואָס?

ד ו ד   ש פּ י ר אַ [קוקט זיך אַרום. גאַנץ שטיל]. אַז ער וויל זיך מגייר זיין... איוואַן איוואַנאָוויטש, הייסט עס, וויל זיך מגייר זיין.

ש ר ה   ש פּ י ר אַ [הויך]. איוואַן איוואַנאָוויטש? מגייר זיין? וואָס'ט זיך מיר גע'חלומ'ט!... משוגע געוואָרען?

ד ו ד   ש פּ י ר אָ. ששש! וואַרט־אויס! וועסט הערען, צוליעב וואָס! עס האָט מיך אַזוי אויפגעטראָגען, אַז איך האָב געמיינט, איך וועל עס נישט אויסהאַלטען, אַז איך וועל דאַרט די אַפּאָפּלעקציע באַקומען! ער האָט מיר דעם קאָפּ אַראָפּגענומען, און איך האָב מיר גאָר קיין אָרט נישט געקאָנט געפינען!

ש ר ה   ש פּ י ר אַ [פאַרשטעהט נאָך ניט]. צוליעב וואָס זשע וויל ער עס טהון, דער משוגע'נער גוי?

ד ו ד   ש פּ י ר אַ [קוקט זיך אַרום, רעדט נאָך שטילער]. צוליעב דעם וויל ער זיך מגייר זיין, ווייל ער איז פאַרליעבט, זאָגט ער, אין... אין אונזער בעטין, און וויל, זאָגט ער, מיט... מיט... מיט איהר האָבען חופּה וקידושין... נו? הערט זיך אַזעלכם?

ש ר ה   ש פּ י ר אַ [אַ פּלעסק מיט די הענט, שרייט־אויס אויף אַ קול]. אוי, אַ דונער האָט מיך דערשלאָגען! אוי, איך וועל דאָס ניט

אויסהאַלטען! [ברעכט די הענט, טראַגט זיי צו צום הארצען]. איך האָב אָבער געוואוסט, אַז דאָ איז עפּיס! דאָס האַרץ האָט מיר אָבער געזאָגט, אַז ס'איז ניט גלאַט, אַז דער גוי פּלאָנטעט זיך מיר דאָ ניט אומזיסט... אַלע בייזע, ווייסטע, פינסטערע חלומות! נאַ דיר גאָר אַ כּריסט! אַ איוואַן איוואַנאָוויטש! און ווער האָט איהם פאַרנאַרעט, אַז ניט דו?

דוד שפּיראָ. איך?

שרה שפּיראָ. ווער דען — איך? ביי מיר וואָלט ער שוין לאַנג געעפענט מיט'ן קאָפּ די טיר! האָסט דו זיך אָנגעקלעפּט אין איהם, אַז ער האָט אַ אידיש פּנים מיט אַ אידישער נאָז!

דוד שפּיראָ. אַ אידישע נאָז — דאָס איז געווען דיינע ווערטער. איך האָב נאָר געזאָגט, אַז ער האָט אַ אידישע נשמה... נאָר נישט דאָס איז דער עיקר אַצינד. איצט באַדאַרף מען צו־טראַכטען עפּיס איין עצה, ווי אַזוי ווערט מען זיינער פּטור?

שרה שפּיראָ. וואָס פאַר עצות דאַרף מען זוכען? מע דאַרף איהם געבען דעם וועג — און שוין!

דוד שפּיראָ [מיט שרעק. רעדט שטיל]. זאָל גאָט היטען! וואָס רעדסט דו? מע באַדאַרף זיך באַטראַכטען פריהער...

שרה שפּיראָ. וואָס איז דאָ צו טראַכטען, האָסט דו געהערט אַ ביסעל? [הויך]. מע באַדאַרף איהם [צעצויגען] אַרויס־טרייבען! אַרויס־יאָגען!

דוד שפּיראָ [שטיל]. ששש!... נאָר נישט געיאָגט און נאָר נישט געטריבען! זאָל דיך גאָט היטען, שרה, פון דאַנען אַהין אָהן מיר! דו הערסט, וואָס איך זאָג? ס'וועט זיך טהון חושך! וועסט פאַרקאָכען אַ קאַשע! וועסט אונז מאַכען אומגליקליך אַלעמען! דו פאַרשטעהסט גאָרניט, וואָס דאָ טהוט זיך! דאָ איז אַ ראָמאַן — ווייסט דו חאַטש, וואָס דאָס הייסט? [קוקט זיך אַרום, רעדט נאָך שטילער]. דאָס איז ביי זיי איין אָפּגערעדטע זאַך פון פריהער!

ש ר ה ש פ י ר א [פארברעכט די הענט]. וועה איז מיר! און וואס איז מיט שניאורסאנען?

ד ו ד ש פ י ר א. אפנים, א נעכטיגער טאג?

ש ר ה ש פ י ר א. וואס רעדסט דו, דוד? און וואס איז מיט'ן שידוך?

ד ו ד ש פ י ר א [חאפט זיך בײ'ם קאפ]. וואס מיר שידוך? ווער מיר שידוך? מע זאגט דאך דיר, אז דא איז א ראמאן, ניט קיין שידוך!...

ש ר ה ש פ י ר א. און דאס, וואס ער האט איהר געוואלט שענקען א בראנזעליעט? און דאס, וואס ער שרייבט אלע מאל בריעף צו דער באבושקע?...

ד ו ד ש פ י ר א [א פאר מאל שפאנט ער ארום און בלייבט שטעהן]. ס'איז דיר איין אקציע מיט איהר! מיר האט זיך אויפגעקאכט דאס גאנצע בלוט, אז איך האב דערהערט אזא מעשה, און זי רעדט גאר פון בראנזעליעטען מיט באבושקעס! איך בין שיער משוגע געווארען נאר פון דעם געדאנק אליין, אז עשו קאן גאר האבען א השגה אויף די סלאוויטער'ס איין אייניקעל, און איהר ליגט אין זינען בראנזעליעטען! באבושקעס קריכען איהר אין קאפ אריין!

ש ר ה ש פ י ר א. וואס זשע האט זי געשוויגען ביז אהער?

ד ו ד ש פ י ר א (שטעלט זיך אפ, טייט איהר מיט א פינגער). דאס דארפסט דו פרעגען בײ איהר! דערויף ביזט דו א מאמע!

ש ר ה ש פ י ר א [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואונד איז מיר! פארפינסטערט בין איך געווארען!

ד ו ד ש פ י ר א. איצט איז ניט קיין צייט פון ברעכען די הענט און פון גוואלדעווען. איצט דארף מען עפּיס צוטראכטען, דו פארשטעהסט צי ניין, געפינען עפּיס איין עצה. אבער שטיל, מיט שכל און מיט א גאנג, נישט פי־פו־פא, גלאט אין דער וועלט אריין, און אהן גוואלדען, אהן פילדערייען! דער רב, רב לוי היילפערין, איז גערעכט. ס'איז, זאגט ער, א שווערע הלכה!

ס'איז איין איידעלע מאטעריע, זאגט ער... כ'האב שוין געגוג געטראכט דעם גאנצען טאג! [חאפט זיך ביי'ם קאפ]. דער קאפ ווערט מיר אקערשט ניט צעפאלען אויף שטיקלעך! [פויזע]. דערוויילע איז יום־טוב און מע דארף געהן דאוונען. [קוקט זיך ארום]. דא וועט קומען דער בריסט... איהם געגעבען דאס ווארט — פארפאלען! וואס וועט ער טראכטען, אז מע וועט איהם איצט אפזאגען פונ'ם סדר? רב לוי הײלפערין זאגט אויך דאס אייגענע: א מויל, זאגט ער, איז ניט קיין חאליווע. ובפרט, זאגט ער, ביי שפיראן... קודם כל, זאגט ער, איז מענטשליכקייט... א מענטש! דו פאר־שטעהסט, צי נײן? דער עיקר — דו זאלסט זיך נאר ניט אריינ־מישען דערווייל. דו לאז עס איבער איגנאנצען אויף מיר! לאזען נאר איבערגעהן די סדרים פריהער, די ערשטע טעג יום־טוב, וועל איך שוין מיט איהם רעדען, וועל איך שוין טהון אלסדינג — קאנסט שוין זיין זיכער, אז ביי מיר וועט ער אליין אוועק. [מיט פייער]. ער וועט ביי מיר אוועק וואו דער ליעבער שבת־קודש געהט־אוועק! ער וועט אפילו ניט וויסען, פאר וואס און פאר ווען! זיי זיכער! דאס וועט ניט זיין, אז דוד שפירא'ס טאכטער, וואס קומט־ארויס פון די סלאוויטער... [עס קומט־אן סיאמקע, איין אויסגעצוואגענער, אנ־געטהאן יום־טוב'דיג אין זיין אוניפארם, מיט א ווייס קעלנערעל, האלט א גרויסען מחזור אונטער'ן ארעם].

ס י א מ ק ע [טראגט־צו דעם פאטער דעם מחזור]. טאטע, אט דאס איז דער מחזור, וואס דו דארפסט?

ד ו ד ש פ י ר א [עפענט־אויף דעם טאוועל, לייענט]. „מחזור לראש־השנה ויום־הכפורים"... געטראפען, ווי א בלינד פערד אין גרוב אריין! [גיט איהם אפ]. דארט, אויף דער קאמאדע, געה, ליגט איין אנדער מחזור! שטעהט אנגעשריבען מיט גרויסע אותיות: „מחזור לשלש רגלים"... יאהרען! שפירא'ס א יונגעלע זאל ניט וויסען קיין חילוק פון א מחזור ביז א מחזור... [סיאמקע לויפט צוריק נאכ'ן מחזור. דוד שפירא צום ווייב]. איך בעט דיך נאך א מאל, שרה, ווי גאט איז דיר ליעב! ווי אין איין אויג א שטאך! ס'איז א

שווערע הלכה, איין אײדעלע מאַטעריע... מע באַדאַרף דאָ זיין זעהר־זעהר פאַרזיכטיג! [עס קומט־אַן סיאָמקע מיט'ן מחזור].

ס י אָ מ ק ע [עפענט־אויף, ווייזט דעם פאָטער מיט'ן פינגער, לייענט אויף אַ קול, צעצויגען]. „מח־זור ל־ש־לש רגָ־לִ־ים"...

ד ו ד ש פּ י ר אָ [נעמט דאָס קינד פאַר'ן אויהערעל]. רְגָלִים, נישט רַגְלַיִם! ניט געדאַכט זאָלסט דו ווערען — אַ בר־מצוה־בחור'על און קומט־אַרוים פון די סלאָוויטער!... קום אין שוהל אַריין! [מהוט־אָן דעם צילינדער. צום ווייב]. געדענק זשע, שרה, וואָס איך האָב דיר געזאָגט [שטיל, טראָגט־צו אַ פינגער צום מויל]: ווי גאָט איז דיר ליעב! ווי אין איין אויג אַ שטאָך!... [געהט־אָפּ מיט סיאָמקען אין שוהל אריין. — עס קומט־אַרוים פון איהר צימער ב ע ט י. שרה שפּירא וואַרפט אַ זייטיגען קוק אויף דער טאָכטער, נעמט זיך איבערשטעלען די כוסות].

ב ע ט י [אנגעטהאן יום־טוב'דיג, שען פאַרקעמט. שטעלט זיך אַוועק אַקעגען שפּיעגעל, מאַכט צו־רעכט די פריזורקע. צו דער מוטער]. מאַמע! געפעלט דיר די פריזורקע? האָסט דאָך ליעב, אַז איך געה אַזוי פאַרקעמט. הא? מאַמע? [שרה שפּירא זעהט איהר פּנים דורכ'ן שפּיעגעל, ענטפערט ניט. בעטי וואונדערט עס. זי דרעהט זיך אוים צו דער מוטער]. פאַר וואָס ענטפערסט דו ניט, מאַמע? און וואָס ביזט דו אַזוי פאַרצאַרנט? צוליעב'ן יום־טוב?

ש ר ה ש פּ י ר אָ [טהוט איהר ארבייט]. אַז מע האָט אַזאַ טאָכטער, ווי דו, קען מען זיין פאַרצאַרנט.

ב ע ט י [געהט־צו נאָהענט צו דער מוטער]. וואָס איז שוין, מאַמע? וואָס פאַר אַ נייעס?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. פאַר ווענען ס'איז איין אַלטס, פאַר מיר איז דאָס אַ נייעס... [הערט־אויף איבערשטעלען די כוסות]. איך האָב גאָרניט געוואוסט, טאָכטער, אַז ביי דיר איז דאָ אַזעלכע פאַרבאָר־גענישען מיט אַזעלכע סודות... איך האָב זיך קיינמאָל ניט גערעכט אויף דיר, אַז דו זאָלסט זיין אַזאַ פאַרביסענע און אָפּטהון אונז אַזאַ זאַך...

ב ע ט י [איבערראשט]. וואס פאר סודות? וואס פאר א פארביסענע? און וואס פאר זאכען האב איך אפגעטהאן?

ש ר ה ש פ י ר א. דער טאטע איז אוים מענטש. ער וועט דאס, זאגט ער, ניט אויסהאלטען! און איך וועל מסתמא אויך שטארבען פאר דער צייט... [באהאלט דאס פנים אין פארטוך, וויינט].

ב ע ט י [דערשראקען, נעמט זי ארום]. מאמוניו! גאט איז מיט דיר! וואס קומט דא פאר? איך וויים גארנים פון וואס צו זאגען!

ש ר ה ש פ י ר א [הויבט־אויף די פארוויינטע אויגען, באטראכט די טאכטער]. אנו, קוק מיר גלייך אין די אויגען אריין! ווי קאנסט דו זאגען אזעלכם? ווי קאנסט דו עם אפלייקענען מיר, א מאמע, אין די אויגען?... [פויזע]. וואס האט געטהאן דער גוי ביי'ם רב?

ב ע ט י [שטוינט]. וואסער גוי? ביי וועלכען רב?

ש ר ה ש פ י ר א. זעה נאר, ווי גלייך זי קוקט מיר אין פנים אריין! [פויזע. שטרענג]. זאג נאר, וואס האט געטהאן איוואן איוואנאוויטש ביי'ם רב, רב לוי היילפערין?

ב ע ט י [שטארק איבערראשט, ווערט רויט]. איוואן איוואנאוויטש ביי'ם רב? ביי היילפערין? וואס האט ער דארטען געטהאן?

ש ר ה ש פ י ר א. איך מיין, אז דו ווייסט עם בעסער פון מיר און פריהער פון מיר... קוק זי נאר אן, ווי זי טאפט ווערטער! נעבאך א רחמנות! זי ווייסט גארניט פון דער גוטער בשורה, אז דער גוי איוואן איוואנאוויטש וויל ווערען אוים גוי!...

ב ע ט י [אויפגעשיינט]. איוואן איוואנאוויטש וויל ווערען א איד?

ש ר ה ש פ י ר א. א גדולה אויף דער באבע! און א שיינדעלע פאר אונז אלעמען! און דאס איז דאך אינגאנצען צר ליעב דיר, ווארום ער איז דאך נאך דיר די כפרה — דאס האב איך שוין לאנג ארויסגעזעהען, און דו האסט עס אודאי גוט געוואוסט, — און נאך דעם אלעמען האסט דו א פנימ־עפאלנאסט מיר קוקען גלייך

אין די אויגען אריין און איינרעדען מיך, אז דו ווייסט ניט פון וואס צו זאגען ?!

בעטי [האפט זיך בײ׳ם הארצען]. מאמע! איך שווער דיר בײ מײן לעבען, אז די געשיכטע מיט׳ן רב, מיט היילפערין, הער איך דאס ערשטע מאל פון דיר!...

שרה שפירא [מיט ניפט]. אזוי? ס׳איז גארניט קיין אפגערעדטע זאך בײ דיר מיט׳ן גוי פון פריהער? דער רב רב לוי היילפערין איז דאך מסתמא א ליגנער? אדער דער טאטע האט דאס אודאי פונ׳ם קאפ אויסגעטראכט?

בעטי [אויפגערעגט]. מיר דאכט, מאמע, אז מיך קענסט דו אויך נישט פאר אזא גרויסע ליגנערין. איך האב אייך ביז אהער נאך מיט קײן זאך ניט געליגנערט! [מיט הארץ]. אז איך שווער דיר בײ מײן לעבען, אז איך הער עס ערשט פון דיר, גלויבסט דו מיר ניט און הערסט ניט אויף מיך צו באווארפען מיט שטעכ־ווערטלעך!...

שרה שפירא. מיט שטעכווערטלעך? עס קאן שוין גוט שטעכען און ברעכען מײנע שונאים, אז מע דערמאנט זיך, אז דו האסט גענומען בידים און האסט צעשלאגען אזא גליק! איך רעד שוין ניט פון דער באבושקע — איך רעד פונ׳ם קרן: אזא גאלדענער בחור, א טאטענ׳ס א קינד, א פאמיליאנט, קומט־ארויס פון אזא משפחה!...

בעטי [שוין גאר אויפגערעגט, צעשרייט זיך]. אבער וואס ווילט איהר האבען פון מײן לעבען? וואס האט איהר זיך אלע אנגעזעצט אויף מיר? אלע אויף מיר! אלע אויף מיר!... [פאלט אויף א שטוהל, באהאלט דאס פנים אין די הענט, וויינט שטילערהייט. — עס דערהערט זיך א קלונג. שרה שפירא לויפט עפענען און קומט באלד ארויף צוריק].

בעטי [הויבט־אויף דאס פארוויינטע פנים]. ווער איז?

שרה שפירא [בייז]. דער גר.

בעטי. וואסער גר?

ש ר ה ש פ י ר אָ. דיין איוואַן איוואַנאָוויטש! [בעטי האַפּט זיך אויף, ווישט זיך אויס די אויגען, מאַכט אַ באַוועגונג אַוועקצוגעהן, נאָר בלייבט שטעהן. שרה שפּיראַ געהט־אַפּ אין דער טיר, פון וואַנען איהר מאַן איז פריהער אַרויסגעקומען, רעדט בעת מעשה צו דער טאָכטער]. איך געה זיך דערווייל אָנטהון און בענטשען ליכט. [עס קומט־אַן ש נ י א ו ר ס אָ ן, וואָס גילט אַלס איוואַנאָוו, שוין ניט אין סטודענטישער אוניפאָרם, נאָר אין אַ שוואַרצען אַנצוג, און וועלכען עס זעהט זיך נאָך מעהר רעליעף אַרויס זיין סעמיטישער טיפּ. די האָר, אָנגעפּאַרפומירט מיט פעטען, זעהען־אויס נאָך מעהר שוואַרץ און נאָך מעהר געגרייזעלט, ווי אַלע מאָל].

ש נ י א ו ר ס אָ ן [אויפגעלעגט, צו בעטין, גיט איהר די האַנט]. אייער פאָטער איז געווען אַזוי ליעבענסווירדיג און האָט מיר דער־לויבט בייצוואוינען מיט אייך די צערעמאָניע פון אייער יום־טוב... [קוקט זיך אַרום]. וואו איז ער? מסתמא נאָך אין שוהל? אַ שאָד, וואָס ער האָט נישט געוואָלט מיך מיטנעמען אויך אין שוהל. דאָס וועט שוין זיין, זאָגט ער, צו פעט... [בעטי זעצט זיך, בעט איהם אויך זיצען. זי איז צעטראָגען]. וואָס איז עפּיס אייער מוטער אַזוי בייז אויף מיר? זי האָט מיר ניט געענטפערט אויף מיין גוטען־אָוועט, און אויף מיין גראַטולירען זי מיט'ן פייערטאָג האָט זי עפּיס אַ מורקע געגעבען און איז אַנטלאָפען געוואָרען... [פּויזע]. און איהר, בערטאַ דאַווידאָוונאַ, אויב איך האָב קיין טעות ניט, זענט מיר עפּיס אויך נישט אַזוי, ווי אַלע מאָל... [בויגט זיך צו צו איהר נאָהענט]. וואָס איז געשעהען, בערטאַ דאַווידאָוונאַ? וואָס קוקט איהר אויף מיר מיט אַזעלכע אויגען?

ב ע ט י [קוקט איהם גלייך אין די אויגען. רעדט שטיל. דאָס קול ציטערט]. איהר האָט מיר פאַרשאַפט, איוואַן איוואַנאָוויטש, גרויסע, גרויסע אומאָנגענעהמליכקייטען! [פון יענער זייט טיר באַווייזט זיך שרה שפּיראַ, אַ האַלב־אויסגעטהאָנענע, און ווינקט צו דער טאָכטער מיט די הענט, גיט איהר צייכענס, זי זאָל ניט רעדען. בעטי זעהט דאָס, און שניאורסאָן, וואָס זיצט מיט'ן פּנים צו בעטין און מיט'ן רוקען צו דער טיר, זעהט דאָס ניט].

ש נ י א ו ר ס אָ ן [צו בעטין]. איך? אייך? אומאָנגענעהמ־ליכקייטען? מיט וואָס, צום ביישפּיעל?

ב ע ט י [ענטפערט גיט באלד]. מיט אייער וויזיט בײ׳ם רב...

ש נ י א ו ר ס א ן [שטוינט]. וואסער וויזיט? ביי וועלכען רב? [שרה שפירא באווייזט זיך נאך א מאל, רופט מיט ענערגישע צייכענס בעטין צו זיך. בעטי זעהט דאס, ריהרט זיך ניט פון ארט].

ב ע ט י [צעמישט פון דעם, וואס די מוטער שטעהרט זי]. יא, יא... וואס פרעגט איהר מיך איבער עטליכע מאל? צו וואס אפלייקענען פון מיר? פון מיר!... [פויזע. — רעדט שטיל, אויפגערעגט]. איהר זענט געוועזן ביי׳ם רב זיך בעראטען וועגען אזא וויכטיגען שריט, וואס איהר געהט טהון... צוליעב... צוליעב מיר... און ביי מיר האט איהר גארניט געפונען פאר נויטיג צו פרעגען?!... וואס זאל דאס באדייטען?... וואס קוקט איהר מיך אן? וואס מאכט איהר זיך, ווי איבערראשט?... איהר וועט דאך ניט אפלייקענען, אז איהר זענט געוועזן ביי׳ם רב? הײלפערין רופט מען איהם...

ש נ י א ו ר ס א ן [שטוינט]. איך? ביי׳ם רב? ביי הייל־פערין? איך הער דעם דאזיגען נאמען דעם ערשטען מאל פון אייך אצינד! איך שווער אייך ביי מיין עהרען־ווארט! [שרה הערט ניט אויף צו רופען די טאכטער מיט צייכענס].

ב ע ט י [שוין גאר צעמישט]. אצינד ווייס איך שוין ווייעדער ניט, וואס דא קומט פאר... וואס טהוט זיך דא ארום מיר?... אז איך וועל ניט אראפ פונ׳ם זינען, וועט טאקי זיין א וואונדער!... [חאפט זיך ביי׳ם קאפ].

ש ר ה ש פ י ר א [מיינט, אז די טאכטער האט ניט געזעהען, אדער ניט פארשטאנען, איהרע צייכענס, רופט זי הויך]. קום נאר אהער, בעטי, אויף א ווײלע — איך דארף דיך האבען! גו־זשע! גיכער! דער טאטע וועט באלד קומען פון שוהל, און איך דארף נאך ליכט בענטשען, האסט דו געהערט א ביסעל! [בעטי הויבט זיך אויף אהן חשק, געהט צו דער מוטער].

ש נ י א ו ר ס א ן [א איבערראשטער, שפאנט־אום עטליכע מאל היןַ און הער, שטעלט זיך אפ, לעגט־צו א פינגער צום שטערן. נאך א קורצער פויזע]. אאא?... איצט פארשטעה איך שוין!... [ווייזט אויף יענער זייט טיר.

וואו זיין חבר'ס צימער געפינט זיך]. אט דא ליגט דער הונט באגראבען!... [לאזט זיך אהין, הערט זיך איין, קלאפּט־אן אין דער טיר. אין דעם קומט־אן פון פאדערצימער דער אמת'ער א י ו ו א נ א ו ו, וואס גילט אלס שניאורסאן, יום־טוב'דיג אנגעטהאן, מיט א פריש געראזירט פנים און מיט א גרויסען בוקעט בלומען אין האנט. דער אמת'ער שניאורסאן געהט איהם אקעגען. זיי באגריסען זיך. שניאורסאן צום חבר]. אהן א קלונג?

א י ו ו א נ א ו ו. איך האב א שליסעל. [באווייזט איהם דעם שליסעל. לעגט־אוועק דעם בוקעט אויפ'ן טיש].

ש נ י א ו ר ס א ן. וואס פאר בלומען אין מיטען דריגען?

א י ו ו א נ א ו ו. לכבוד אייער פאסחא...

ש נ י א ו ר ס א ן. פאר וואס האסט דו שוין ניט פארחאפּט אין איינוועגס א חמצ'דיגען טארט אויך? וואלט דיך שפּיריכע ־רויסגעווארפען מיט'ן טארט און מיט די בלומען אינאיינעם...

א י ו ו א נ א ו ו [לאכט]. א חאמעץ — דאס ווייס איך, אז מע טאר ניט. [קוקט זיך ארום]. איך זעה, הערשקא, אז דו ביזט שטארק אויפגעלעגט לכבוד יום־טוב? דאס האב איך דיר צו־געהאלפען ביי'ם בעל־הבית, ער זאל דיר דערלויבען צו זיין ביי דער צערעמאניע פון אייער פאסחא.

ש נ י א ו ר ס א ן. אזוי? א שענעם דאנק דיר דערפאר!

א י ו ו א נ א ו ו [לאכט]. א קאמישער מענטש אט דער שפּירא! ער האט זיך א מאל דריי מיט מיר בעראטען, צי זאל ער דיר עס דערלויבען, צי ניין? אט איז ביי איהם אויסגעקומען יא, און אט — ניין. ער האט אלץ געציטערט, טאמער זאגט ער דיר אפּ, זאלסט דו ניט איבערטראכטען וועגען אידען גאט ווייסט וואס, חא־חא! [באטראכט דעם חבר אין זיין שווארצען אנצוג]. אינ'ם דאזיגען קאסטיום זעהסט דו אויס, הערשקא, ווי איין עכטער סעמיט, טשארט וואזמי!

ש נ י א ו ר ס א ן. און דו, וואניא, זאלסט זיך אנטהון אין דריי סעמיטישע קאסטיומען, וועסט דו אלץ אויסזעהען, ווי א פּאני, עס וועט דיר אפילו ניט העלפען די לעקציעס, וואס דו געהסט נעמען ביי אונזער רב, ביי היילפּערין...

א י וו אַ נ אָ וו [איבעררשט]. פון וואַנען ווייסט דו, אַז איך בין געווען ביי׳ם רב?

ש נ י א ו ר ס אָ ן [מיט גיפט]. חאַ־חאַ! פון וואַנען איך ווייס? איך ווייס אַלסדינג — האָב איך דיר שוין לאַנג געזאָגט. איך ווייס אפילו, וואָס דו האָסט ביי איהם געטהאָן...

א י וו אַ נ אָ וו [קוקט אַראָפּ]. צום ביישפּיעל?

ש נ י א ו ר ס אָ ן [איראָניש]. ווי עס זעהט אויס, האָסט דו זיך אַ נעם געגעבען ווערען אַ איד טאַקי גאָרניט אויף קאַטאָוועס?

א י וו אַ נ אָ וו [וויל זיין רוהיג]. עס קאָן גאַנץ מעגליך זיין.

ש נ י א ו ר ס אָ ן. און מסתמא אַלץ צוליעב יענעם געוויסען צוועק?...

א י וו אַ נ אָ וו [ווי פריהער]. זעלבסטפאַרשטענדליך.

ש נ י א ו ר ס אָ ן [אַלץ מיט דעם זעלבען גיפט]. אַזוי זיכער ביזט דו אין דיין זיעג?

א י וו אַ נ אָ וו. אָהן צווייפעל.

ש נ י א ו ר ס אָ ן. און וועגען שטעהרונגען טראַכסט דו גאָרניט? האָסט קיין מורא פאַר... קאָנקורענטען, למשל?

א י וו אַ נ אָ וו [הויבט־אויף די אויגען]. קאָנקורענטען?... אפשר ביזט דו דאָס פון די קאָנקורענטען? אַ־זוי?... איצט פאַרשטעה איך שוין, פאַר וואָס דו ווייסט אַזוי פיעל...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. נישט מעהר וויפיעל מיר איז נויטיג.

א י וו אַ נ אָ וו. אויף צו טרייבען שפּיאָנאַזש אַרום מיר און אַנצוהאַלטען די קאָנקורענציע?...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. דו וועסט מיך ניט איבערשרעקען מיט קיין ווערטער..

א י וו אַ נ אָ וו. איצט פאַרשטעה איך שוין, פאַר וואָס עס טהוט דיר אַזוי וועה דער קאָפּ פאַר מיר...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. ווייל איך וויל ניט, זאָלסט זיך מאַכען צום נאַר... עס וועט דיר ניט העלפען קיין רב, קיין צעהן רבנים אויך — זאָג איך דיר פריהער!

א י ו ו א נ א ו ו [שטארק אויפגערעגט. שוין אויך מיט גיפט]. אלס גוטער פריינט, נאטירליך, זאגסטו דו דאך עס מיר... און איך בין געווען אזא נאר און האב דיר טאקי געגלויבט ביז אהער... איך האב געמיינט, עס האט זיך מיר גערעכט, אז עס געהט ביי דיר טאקי פון דיין גוטפריינטשאפט. איצט באווייזט זיך גאר ארויס אין דיר א קאנקורענט... און אפשר נאך א „געפעהרליכער" קאנקורענט? חא־חא!...

ש נ י א ו ר ס א ן [דרייסט]. זאלסט דו טאקי וויסען! און ס'איז זעהר גוט, וואס דו ווייסט עס! די קארטען זענען אפען, וועלען מיר, הייסט עס, שפּיעלען איין אפענעם זעכס־און־זעבציג!

א י ו ו א נ א ו ו. גוט. איך נעם־אן דעם קאמף!

ש נ י א ו ר ס א ן [שטארק אויפגערעגט]. אומזיסט לאכסטו דו אזוי, וואניא. וועסט זיין געשלאגען, ווי א...

א י ו ו א נ א ו ו [נישט וויניגער אויפגערעגט]. מיר וועלען שוין זעהען, ווער ווענען!... [עס קומט־ארויס שרה שפּירא, אנגעטהאן יום־טוב'־דיג, זעהט־אויס א סך יונגער און שענער — גארנישט צו דערקענען. זי טראגט צוויי זילבערנע לייכטער מיט אנגעצונדענע בענטשליכט. נאך איהר געהט בעטי אויך מיט צוויי זילבערנע לייכטער. אלע פיער לייכטער ווערען אוועקגעשטעלט אויפ'ן טיש. ביידע חברים פליסען זיך באגעגענען די דאמען מיט א שמייכעלע. שרה שפּירא ענטפערט דעם קווארטיראנט מיט א פריינטליכען גוט יום־טוב, און אויף זיין חבר, אויפ'ן אמת'ען שניאורסאן, וואס גילט אלס איוואנאוו, וויל זי אפילו קיין קוק נישט טהון. אקעגען אבער בעטי איז מעהר צוגעלאזט צום אמת'ען שניאורסאן, ווי צום אמת'ען איוואנאוו. אלע פיהלען זיך ניט גוט. עס נעמט אבער נישט קיין סך צייט, וויניגער ווי א מינוט. עס קומט־אן דוד שפּירא מיט א ברייטען גוט יום־טוב. נאך איהם סיאמקע].

ד ו ד ש פּ י ר א [אויף אידיש]. גוט יום־טוב! גוט יום־טוב!

ס י א מ ק ע [נאך איהם]. א גוט יום־טוב!

ש ר ה ש פּ י ר א. גוט יום־טוב, גוט יאהר!

ב ע ט י. גוט יום־טוב. [ביידע חברים פארנייגען זיך פאר'ן בעל־הבית גאנץ העפליך. — נישט קוקענדיג אויפ'ן ברייטען „גוט יום־טוב", זעהט־אויס דוד שפּירא שטארק צערודערט. שרה און בעטי זענען פארוויינט. ביידע חברים זענען אנגערודעלט איינס אויף דאס אנדערע. נאר איין סיאמקע איז

אויפגעלעגט, שפּיגלט זיך אין דעם פינקעלדיגען וויין, וואָס אויף אַרבע כוסות, און בלעטערט די הגדות, וואָס ליגען אויפ'ן טיש].

ד ו ד ש פּ י ר אָ [וויל צעשלאָגען די שטימונג, באַטראַכט דעם טיש מיט דער קערה מיט אַלע זאַכען, פאַרקאַטשעט די אַרבעל, רעדט ווי צו זיך אַליין]. נו? איז שוין צוגעגרייט, הייסט עס, אַלסדינג ביי דיר? די קערה מיט די מצות מיט די הגדות, און אליהו הנביא'ס כּוס איז אויך דאָ? קאָן מען, הייסט עס, זיך נעמען צו דער אַרבייט? [זיפצט]. שוין לאַנג אַזאַ פּסח ניט געווען! אָט די מימרות מיט די זאָגעכצען, וואָס אין שטאָדט, מיט די פּחדים פאַר אַ פּאָגראָם, מיט די דעפּוטאַציעס צום גובערנאַטאָר, און ועל כּולם — אָט דאָס פּעקעל מיט דער דיעלאָ — אַלסדינג אַרום און אַרום... [ווייזט מיט דער האַנט אַרום קאָפּ]. אַזאַ פּסח זאָל זיך שוין נישט אומקעהרען!...

ש ר ה ש פּ י ר אָ. נישט כּדאַי פאַר'ן סדר צו דערמאָנען... גאָט וועט העלפען, וועלען מיר עס, אם ירצה שם, איבערלעבען.

ד ו ד ש פּ י ר אָ. געווים וועלען מיר עס איבערלעבען! מיר וועלען זיי אַלע איבערלעבען!... מיר האָבען איבערגעלעבט גרעסערע צרות, מיט גרעסערע המנס, מיט אַ פּרעה מלך מצרים... [טרעט־אָפּ פונ'ם טיש]. נו? קינדער! קודם כּל [צום קוואַרטיראַנט], זאָגט אייער חבר, ער זאָל זיך מטריח זיין אַקאָרשט אָנטהון דאָס היטעל. ביי'ם סדר איז מען זיך נוהג ביי אונז, מע זיצט אין היטלען. און איהר אַליין, העגר שניאורסאָן, זייט מוחל אויך דאָס אייגענע... דאָס, וועניגסטענס, וואָלט אַזאַ איד, ווי איהר, וואָס קומט־אַרוים פון די ליבאַוויטשער שניאורסאָנס, כּלעבען, געמעגט וויסען... [ביידע חברים געהען־אָפּ אין פאָדערצימער, יעדער נאָך זיין היטעל, און קומען ביידע צו געהן שוין אָנגעטהאָן אין די היטלען. אין דער זעלבער צייט שהוט־אָן דוד שפּירא אויבען, אויף דער קאַפּאָטע, דעם צוגעגרייטען ווייסען קיטעל מיט די ברייטע אַרבעל און די ווייסע פאַרגעלבטע, מיט זילבער באַברעמטע, יאַרמעלקע מיט'ן קאַטעס, און האַלט ביי אַרומגאַרטלען זיך מיט'ן ווייסען אַלטען זיידענעם גאַרטעל. די אַריינגעקומענע חברים גרופּירען זיך אַרום בעטין, באַטראַכטען פון דער ווייטען שפּיראָן אין זיינע ווייסע בגדים].

א י ו ו א נ א ו ו [צו בעטין]. אייער פאטער זעהט אוים ווי א פאסטאר, ווי איין ארכיעריי...

ש נ י א ו ר ס א ן [אויך צו בעטין]. גיכער — ווי א כהן גדול אינ׳ם אלטען בית־המקדש...

ד ו ד ש פ י ר א [רופט־צו צו זיך מיט׳ן פינגער דעם קווארטיראנט, דעם אמת׳ען איוואנאוו]. פאני שניאורסאן! זייט זשע מוחל! [ער נעהט־צו צו שפיראן, און דער אמת׳ער שניאורסאן, וואס גילט אלס איוואנאוו, בלייבט שטעהן מיט בעטין פון יענער זייט טיש]. זעהט איהר אט דאס א? [ווייזט אויף דער יארמעלקע און אויפ׳ן גארטעל]. דאס האב איך א ירושה פון מיין עלטער־עלטער־זיידען, פון די סלאוויטער... פון יענע סלאוויטער, וואס אט דעם עשו׳ם [באווייזט מיט די אויגען פון דער ווייטען אויף שניאורסאנען, וואס גילט אלס איוואנאוו] — אט דעם עשו׳ם עלטער־עלטער־זיידע האט אמאל גע׳משפט מיט גנאט...

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן, אויף אידיש]. צו־וואס דערמאנען איצט אזעלכע זאכען און דבר׳ען פאר׳ן ערל אזעלכע רעד?

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב, אויך אויף אידיש, ווייזענדיג מיט די אויגען אויף שניאורסאנען]. זעהסט דאך, ווי עם אהרט איהם, דעם גר־צדק, ווי דער פאראיאהריגער שניי...

ב ע ט י [אויפגעטראגען פון פריהער און פון דעם, וואס פאטער און מוטער ווארפען זיך דורך מיט אידישע רעד, ווענדט זיך מיט איין אויסגעמוטשעט שמייכעל צו שניאורסאנען. זי וויל איהם ארויסבאווייזען מעהר פריינטליכקייט איבער דעם, וואס איהר פאטער איז פלוצים צו איהם געווארען אזוי קאלט און רעדט כסדר נאר מיט׳ן קווארטיראנט]. אייך, איוואן איוואנאוויטש, באדארף זיך אויסווייזען מאדנע [באווייזט איהם אויפ׳ן טיש] אט דער גאנצער פאראד מיט דער גאנצער צערעמאניע...

ש נ י א ו ר ס א ן [וואס שטעהט נאהענט צו בעטין און הערט זיך צו מיט איין אויהער, וואס שפירא רעדט מיט זיין חבר, ענטפערט איהר אויך מיט א שמייכעל און שטיל, אזוי אז נאר זי אליין זאל הערען]. א סך מעהר מאדנע ווייזט מיר אוים אט דאס, וואס אייער פאטער איז אויף מיר אזוי אנגעשטויסען. און מעהר פון אלסדינג אהרט מיך אט

דאָס, וואָס איהר אַליין, בערטאַ דאַווידאָוונאַ, זעהט מיר אויס היינט אַזוי טרויעריג... עס טהוט מיר וועה דאָס האַרץ קוקענדיג אויף אייך... איך פאַרזיכער אייך, אַז דאָ איז פאָרגעקומען אַ מיספאַר־שטענדעניש, וואָס מיט דער צייט וועט זיך עס אַרויסבאַווייזען...

בעטי [קוקט אויפ'ן פאַטער און רעדט צו שניאורסאָנען שטיל, אַזוי אַז ער אַליין זאָל זי הערען]. פאַר מיר איז אַלסדינג איין מיספאַר־שטענדעניש... אַ רעטעניש פונ'ם אָנהויב ביז'ן סוף... עס דרעהט זיך מיר דער קאָפּ, און אַלץ זעהט מיר אויס, ווי אַ חלום, ווי אַ פאַרדרעהטער, פאַרפּלאָנטעטער חלום...

דוד שפּירא [צו דער טאָכטער, זעהט אַז דערוויטען, אַז זי רעדט עפּיס מיט'ן קוואַרטיראַנט'ס חבר. שטרענג]. בעטי! וואָס דער־צעהלסט דו דאָרטען איוואַן איוואַנאָוויטשען?

בעטי [צום פאַטער, הויך]. פונ'ם סדר רעדען מיר...

דוד שפּירא. אַ? דו מאַכסט איהם קלאָר דעם סדר, ווי אַזוי עס קומט ביי אונז פאָר? דאָס טהוסט דו זעהר גוט! דערקלער איהם שוין אַלסדינג. און וואָס האָט איהר זיך אוועק־געשטעלט אַזוי ווייט? קומט אַהער אַ ביסעל נעהענטער! [בעטי און שניאורסאָן געהען־צו נעהענטער צו שפּיראָן]. פאַר וואָס זאָל ער ניט זעהען אַלסדינג פון דער נאָהענט? [צום קוואַרטיראַנט, ווייזט איהם אויף דער קערה]. אָט זעהט איהר אָט די קערה? [איוואַנאָוו, שניאורסאָן און בעטי קוקען־אַריין אַלע דריי אין דער קערה]. זאָגט איהם, פּאַני שניאור־סאָן, זאָגט איהם, אייער חבר, — איהר וועט דאָס איהם בעסער קאָנען געבען צו פאַרשטעהן, — אַז דאָס אַלסדינג איז אַ זכר פון מצרים. [באַווייזט אויפ'ן מרור]. דאָס, למשל, איז חריין... מרור ווערט דאָס ביי אונז אָנגערופען. די טייטש איז — ביטערניש. אַ וואונק אויפ'ן וימררו — וואָס מע האָט אונז פאַרביטערט דאָס לעבען אין מצרים, ניט ערגער ווי מע פאַרביטערט אונז דאָס לעבען איצט אויך... און דאָס [ווייזט אויפ'ן חרוסת] איז ביי אונז אַ „זכר לטיט", וואָס אונזערע עלטערען האָבען געקנאָטען לעהם און געמאַכט ציגעל, איהר פאַרשטעהט צי ניין, פאַר פיתום מיט רעמסס... [די דריי קוקען־

אריין אינ'ם חרוסת, און מעהר פון אַלעמען קוקט טאַקי אריין איוואַנאָוו, דער וואָס גילט אַלס שניאורסאָן]. איהר מיינט, ס'איז טאַקי לעהם? ניין, עס חאַפּט נאָר דעם אַפּבּליק, עס זעהט־אויס ווי לעהם, רויטע לעהם. בּסך־הכּל איז עס צעריבּענער עפּעל מיט צעשלאָגענע ניס. און דאָס, וואָס ס'איז בּאַגאָסען מיט רויטען, זאָלט איהר זיך ניט שרעקען — ס'איז חלילה נישט קיין בּלוט... ס'איז וויין... [רעדט צום קוואַרטיראַנט און קוקט אויף זיין חבר]. קוקט אייך נאָר גוט צו!... [אַלע דריי קוקען, און מעהר פון אַלע — איוואַנאָוו, דער, וואָס גילט אַלס שניאורסאָן]. „חרוסת" ווערט דאָס אָנגערופען בּיי אונז... איהר פאַרשטעהט צי ניין, חרוסת!... נו, און דאָס איז אַ פליגעלע מיט אַ גערגעלע פון אַ הוהן — אַ זכר פונ'ם „קרבּן־פּסח", וואָס איז געווען אמאָל בּיי אידען... אָבּער נאָר אַ זכר, מעהר ניט אַז אַ זכר, איהר פאַרשטעהט צי ניין! וואָרום קיין קרבּנות איז שוין בּיי אונז היינט ניטאָ. אַ סוף! שוין העכער צוויי טויזענט יאָהר אַז ס'איז ניטאָ בּיי אונז קיין שום קרבּנות, קיין סימן ניט!... אַצינד, אַז איהר זענט שוין אַ בּיסעל קלאָר געוואָרען אין די אַלע זאַכען, מעגען מיר זיך שוין נעמען אָפּריכטען דעם סדר, ווי מיר האָבּען עס בּירושה פון אונזערע עלטער־עלטער־זיידעס. איך וועל מיך בּאַזעצען אויבּענאָן, אַט אויף אַ דעם העסעבּעט [טהוט זיך אַ זעץ־אריין אין די אויסגעבּעטע קישענס און מאַסטעט זיך איין], ווי אַ מלך, צו בּאַווייזען, אַז מיר זענען אַ פאָלק פון מלכים, פון פרייע מענטשען, ניט פון קנעכט, פאַרקויפטע, ווי אמאָל, צו פּרעה מלך מצרים... און איהר זעצט זיך נאָר אויס אַלע אַרום טיש, נעהענטער צום מלך... אַט אַזוי... [אַלע זעצען זיך אויס אַרום טיש. שרה שפּירא — אין דער רעכטער האַנט פונ'ם מאַן. פון דער לינקער האַנט זעצט זיך בּעטי. נעבּען איהר — דער קוואַרטיראַנט. אַקעגען — דעם קוואַרטיראַנט'ס חבר מיט סיאָמקען. דוד שפּירא האָט פאַר זיך איין אַלטע הגדה. שרה שפּירא — אַ גראָבּען „קרבּן־מנחה". צו בּעטין אין דער הגדה קוקט־אריין דער קוואַרטיראַנט, וואָס גילט אַלס שניאורסאָן. צו סיאָמקען אין זיין קליין הגדה'לע קוקט־אריין דעם וואָרטיראַנט'ס חבר, וואָס גילט אַלס איוואַנאָוו. דוד שפּירא עפענט־אויף די אַלטע הגדה, בּאַווייזט זי דעם קוואַרטיראַנט איוואַנאָווען]. זעהט איהר אַט די אַלטע הגדה?

דאס איז ביי מיר אויך א ירושה פון די סלאוויטער... [מישט־אויף דאס שער־בלאט]. טאקי נעבאך פון זייער אייגענער דרוק, „דפוס סלאוויטא" — געדרוקט אין סלאוויטע... [זיפצט]. עך־עך־עך! די הגדה זאל קאנען רעדען, וואלט זי געהאט וואס צו דערצעהלען... אצינד הויבען מיר אן! [נעמט א קאראפין מיט וויין און הויבט־אן צו גיסען אין די כוסות, רעדט דערווייל צו סיאמקען]. ווי מיינסט דו, זוהנעניו, וועסט זיך מיר ניט פארפלאנטען, דו שקאץ איינער, אין די פיער קשיות, ווי פאראיאהרען אין דער צייט?

סיאמקע [לאכט]. זאל גאט היטען! איך קען זיי אויף אויסוועניג, ווי א וואסער!

שרה שפירא [קוועלט, שעפטשעט]. מיר פאר דיין פיסק! [שפירא האט נאך ניט אנגעפילט קיין צוויי כוסות, דערהערט זיך א שארפער און א לאנגער קלונג. אלע טהוען א ציטער־אויף אויף די ערטער].

דוד שפירא [שטעלט־אוועק דעם וויין]. וואס איז דאס? פלוצים גאר אין מיטען דרינען? ווער קאן דאס זיין?

שרה שפירא [טוידט]. דער קלונג, האב איך מורא, שמעקט מיט פאליציע... סיאמעניו, זיי זיך מטריח. [נאך איידער זי זאגט דאס ארויס, איז שוין סיאמקע אויף די פיס. ער לויפט־אראפ עפענען. אלעמענ'ס אויגען זענען געווענדט צו דער טיר. עס נעמט נישט קיין האלבע מינוט, איז שוין סיאמקע דא צוריק איין איבערגעשראקענער]

סיאמקע. זשאנדארען מיט נאדזיראטעלים אהן א שיעור, און אונזער דווארניק אויך מיט זיי!...

דוד שפירא [טוידט]. איין אבלאווע? פסח צום סדר?! דאס טרעפט מיר דעם ערשטען מאל אויף מיין לעבען!... [עס עפענט זיך די טיר און עס קומען־אריין א גאנצע האליאסטרע זשאנדארמען, נאדזיראטעלים, געהיימפאליציסטען, און א גוי א דווארניק מיט א בלעכעל אויפ'ן היטעל, אויף וועלכען סע שטעהט אנגעשריבען אויף רוסיש: "Дворникъ", און מיט א גרויסען בוך אונטער'ן ארעם. דער עלטסטער צעשטעלט די זשאנדארמען מיט די נאדזיראטעלים, ביי יעדער טיר א זשאנדארם מיט א נאדזיראטעל, און אליין געהט ער צו מיט צוויי נאדזיראטעלים צום טיש. דוד שפירא וויל אויפשטעהן אקעגען די געסט].

דער עלטסטער [הויבט־אויף די האנט]. ווסיע נא מיעסטאך — אלע זאלען בלייבען זיצען אויף זייערע ערטער! [צו דוד שפיראן]. ווער איז דא דער חאזיאאין?

דוד שפירא [קוים וואס ער קאן ארויסרעדען א ווארט, נאר רעדט מיט שטאלץ]. דער חאזיאאין, דער בעל־הבית — דאס בין איך.

דער עלטסטער. אייער נאמען?

דוד שפירא. סלאוואוטסקי מיעשטשאנין דאוויד שליאמאוו שאפירא. שא־פי־רא.

דער עלטסטער [ווייזט אויף שרה'ן]. און דאס איז?

דוד שפירא. מיין ווייב סארא יצחק־לייבאווא שאפירא. [ווייזט אויף בעטין און אויף סיאמקען]. און דאס זענען מיינע קינדער בערטא און סאלאמאן.

דער עלטסטער. בערטא און סאלאמאן... און ווער איז אט דער? [ווייזט אויף שניאורסאנען, וואס גילט אלס איוואנאוו].

דוד שפירא. דאס איז א גאסט ביי אונז. א כריסט. איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו. א דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאוויעטניק'ס א זוהן...

דער עלטסטער [קוקט זיך איבער מיט זיינע חברה־לייט]. א כריסטיאנין? א פראוואסלאוונעי? איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו? ווי קומט אהער א כריסטיאנין? אויף א אידישען מאהלצייט? אין א אידישען פראזדניק?

דוד שפירא [הויבט־אן קומען צו זיך, רעדט גיך]. דער כריסט איז, אייגענטליך, ניט אונזער גאסט, נאר דער גאסט פון אונזער קווארטיראנט. מיר האבען א קווארטיראנט א דאנטיסט. [ווייזט אויף איוואנאווען, וואס גילט אלס שניאורסאן]. דאס הייסט, זיין וואלט ער באדארפט זיין א סטודענט, נאר איזען איז ער א דאנ־טיסט, איבער די פראצענטען און איבער די זשערעבעס, וואס מע האט היינט צוגעטראכט אין אוניווערסיטעט, אזוי ווי, למשל, צום פריזיוו אז מע געהט...

דער עלטסטער [אַ מאַך מיט דער האַנט]. דאָס איז ניט אינטערעסנע! איהר זאָגט מיר בעסער איין אַנדער זאַך, ליעבער מענטש. ביי אייך דאַרף דאָ זיין איינער אַ איד, פון די שניאור־סאָנס... וואו איז ער ערגיץ?... [קוקט זיך ארום].

דוד שפּירא [קוקט זיך איבער מיט'ן ווייב, דערשראָקען, רעדט שטיל, אויף אידיש]. אַ גוט יום־טוב! קעצעלע האָט אָבער געזאָגט, אַז מע זוכט איהם מיט ליכט!...

שרה שפּירא [ברעכט די הענט, שטיל]. וועה איז מיר, וואָס זשע וועט זיין?

דער עלטסטער [צו דוד שפּירא, צעציהט די ווערטער]. ביי דיר געפינט זיך אַ איד שני־אור־סאָן. וועסט זיך ביי מיר ניט אויסדרעהען! אַט באַלד וועלען מיר זעהען. [צום דוואָרניק]. דוואָרניק, סטופּאַי סיודאַ! [דער דוואָרניק מיט'ן בלעכעל און מיט'ן בוך געהט־צו צום עלטסטען. דער עלטסטער נעמט ביי איהם דאָס בוך, עפענט דאָס אויף, זוכט, באַווייזט מיט'ן פינגער שפּיראַן]. אַט איז די פּאַדוואָרנע קניגאַ, און אַט שטעהט פאַרשריבען שוואַרץ אויף ווייס, אַז... [אַלע פּאָלי־ציסטען בויגען זיך אַז, קוקען־אַריין אין בוך. דער דוואָרניק מיט'ן בלעכעל בויגט זיך אויך אַן איבער'ן עלטסטען און קוקט אויך אין בוך אַריין. דער עלטסטער הויבט־אויף דעם קאָפּ, דערזעהט דעם דוואָרניק'ס פיזיאָנאָמיע, טהוט אַ הוק אויף איהם]. פּשאָל!... [דער דוואָרניק שפּרינגט־אָפּ, דער עלטסטער זעצט־פאָר]. אַט דאָ שטעהט פאַרשריבען, הייסט עס, אַז ביי אייך וואוינט איינער אַ שקלאָווסקי מיעשטשאַנין מיט'ן נאָמען הערש מאָוושאָוו שניאורסאָן. וואו איז ער? [קוקט טריאומפירענד אויף שפּיראָן. דוד שפּירא קוקט אויפ'ן ווייב, און איידער ער באַווייזט צו זאָגען אַ וואָרט, רופט זיך אָפּ פון זיין אָרט, ניט אויפשטעהענדיג, דער אמת'ער איוואַנאָוו, וואָס גילט אַלס שניאורסאָן].

איוואַנאָוו [רוהיג און הויך]. שניאורסאָן — דאָס בין איך.

דער עלטסטער [קוקט זיך איין אין איוואַנאָווען]. איהר זענט דאָס דער שניאורסאָן? [קוקט זיך איבער פאַרוואונדערט מיט זיינע חברה־לייט. איינער נעמט־ארויס אַ קליין עלעקטריש לאַמטערנדעל, טהוט אַ

שטעל־אן דאס ליכט גלייך אויף איוואנאוון. אלע באטראכטען איהם פאר־וואונדערט. — דער עלטסטער צו שפיראן]. ניין, גאספאדין שפירא! איהר זענט מיר צו א קלוגער איד! איהר באווייזט אונז דעם אמת'ען שניאורסאן, פון יענע, פון די ליבאוויטשער...

דוד שפירא [קוקט אויפ'ן ווייב, צענעמט די הענט]. וואס וויל ער פון מיין לעבען?

איוואנאוו [נעמט־ארויס פון דער זייט־קעשענע א פאק פאפיערע, ציהט זיי אויס צום עלטסטען, רעדט מיט איראניע]. איהר גלויבט ניט, אז איך בין שניאורסאן? אט האט איהר מיינע דאקומענטען, וואס וועלען אייך איבערצייגען, אז דאס בין איך דער „צאדדיק" שניאור־סאן, וואס איהר זוכט איהם און וואס איהר דארפט איהם אזוי נויטיג האבען צו אייער אומגעלומפערט־געקינצעלטען פראצעס, מיט וועלכען איהר מאכט זיך לעכערליך פאר דער גאנצער וועלט...

דער עלטסטער [אויפגערעגט, צו איוואנאווען]. קאק ווי' סמיעטיע — ווי וואגט איהר צו רעדען מיט פאליציע מיט אזא שפראך?!

איוואנאוו [מיט פייער]. דערפאר, ווייל איהר און די, וואס האבען אייך געשיקט אהער, ווייסט ניט, וואס איהר טהו־! אין אייער פארבלענדעניש דעקט איהר צו מיט שאנד דאס גאנצע לאנד אונזערם...

דער עלטסטער [אויסער זיך פאר כעס, צו איוואנאווען]. ניע ראזסוזשדאט!... [צו די קאלעגען]. זייער לאנד!... [קוקט זיך איבער מיט א איראניש געלעכטער מיט זיינע חברה־לייט, וואס שטוינען, הערענ־דיג פון א אידען אזעלכע ווערטער].

איוואנאוו. נו־יא! אונזער אלעמענ'ס לאנד, ניט נ־ר אייערם!

דער עלטסטער [א טופ מיט'ן פוס]. מאלטשאט, זשיד פראקליאטעי!... אט היים איך, מע זאל דיך נעמען, וועסט דו ביי מיר אנדערש רעדען!... [אלע ווערען פארגליווערט פאר שרעק, אויסער איוואנאוו און זיין חבר, דער אמת'ער שניאורסאן].

ש נ י א ו ר ס אָ ן [חאַפּט זיך אויף פון זיין אָרט, טהוט אַ ציה די הענט צום עלטסטען]. פּאַרדאָן! [באַווייזט אויפ'ן חבר]. לאָזט איהם צו־רוה. ער איז ניט שניאורסאָן. דער אמת'ער שניאורסאָן — דאָס בין איך! [אַלע קוקען אויף שניאורסאָנען. די היימישע מיינען, ער איז אַראָפּ פון'ם זינען. דער נאַדזיראַטעל שטעלט־אָן אויף שניאורסאָנען דאָס לאַמטערענדעל. אַלע קוקען זיך איין אין זיין פּנים, קנייטשען מיט די פּלייצעס. פאַרשטעהען ניט, וואָס דאָ קומט־פאָר].

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צום ווייב, אויף אידיש]. וואָס איז דאָס פאַר איין אַנשטעל, איך בעט דיך?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אַלע בייזע ווינסטע חלומות!...

ש נ י א ו ר ס אָ ן [באַלויכטען פון'ם לאַמטערענדעל, צו פּאָליציע]. קוקט, קוקט זיך צו גוט!... מיר דאַכט, אַז מע קאָן דאָס אַרויס־זעהען אין דער פינסטער אויך, ווער פון אונז ביידע איז דאָ דער אמת'ער שניאורסאָן... אַ צדיק, אָדער ניט קיין צדיק — נאָר דער אמת'ער שניאורסאָן — דאָס בין איך!

א י ו ו אַ נ אָ ו ו [פון זיין אָרט]. ניין, איך! וואָס הערט איהר איהם? ער שפּאַסט, ער טרייבט קאַטאָוועס. אָט זענען מיינע פּאַפּיערען...

ש נ י א ו ר ס אָ ן [צו איוואַנאָווען]. וואַניאַ! גענוג! איצט געהט ניט מעהר קיין קאַטאָוועס. די זאַך איז צו ערנסט. [צום עלטסטען]. פּאַפּיערען האָב איך אויך! [נעמט אויך אַרויס פּאַפּיערען פון קעשענע]. די פּאַפּיערען זענען אָבער גאָרנישט. די פּאַפּיערען זענען געביטענע. די פּאַפּיערען, וואָס מיין חבר האַלט, — דאָס זענען, אייגענטליך, גאָר מיינע דאָקומענטען. און אָט די פּאַפּיערען, וואָס ביי מיר אין האַנט, — דאָס זענען די דאָקומענטען פון מיין חבר איוואַן איוואַנאָוויטש איוואַנאָוו. אין דעם איז אַ גאַנצע געשיכטע. איך קאָן זי אייך דערצעהלען אין דריי ווערטער. זייט אַזוי גוט! [ציהט־אויס צום עלטסטען די פּאַפּיערען. דער נאַדזיראַטעל שטעלט־אָן נאָך אַ מאָל דאָס לאַמטערענדעל אויף ביידע יונגעלייט, קוקט זיך איבער פּיעלדייטיג מיט זיינע קאָלעגען. דער עלטסטער נעמט־צו ביי ביידע חברים די פּאַפּיערען און קוקט אין זיי אַריין איבערינעם מיט זיינע קאָלעגען. דערזעהען, אַז [illegible]ליציע

שטודיערט די פּאַפּיערען, געהט־צו וויעדער אַ מאָל דער דוואָרניק מיט'ן בּלעכעל און שטעקט אריין זיין נאָז אויף].

דער עלטסטער [טהוט אַ דרעה־אוים דעם קאָפּ צום דוואָרניק און אַ הוק אויף איהם]. פּשאָל!... [דער דוואָרניק שפּרינגט־אָפּ. — אין דער זעלבער צייט קומט־פאָר אַ געשפּרעך אין אידיש צווישען שניאורסאָן, דוד שפּירא, שרה שפּירא און בעטי, וואָס זיצט אַקעגען שניאורסאָנען אַזוי איבּערראַשט, אַז זי האַלט כמעט ביי פאַלען אין חלשות].

שניאורסאָן [צו בעטין, אויף אידיש]. זייט נאָר רוהיג, בּערטאַ דאַווידאָוונאַ, דאָ וועט זיך בּאַלד דערקלערען דאָס רעטעניש, ווי איהר רופט דאָס, און איהר וועט פאַרשטעהן אַלסדינג... [צו דוד שפּירא, אויך אויף אידיש]. און איהר זאָלט גאָר קיין מורא ניט האָבּען, רבּ דוד, איך בּין דאָס טאַקי דער אמת'ער שניאורסאָן, וואָס זיי דאַרפען האָבּען צום רומעל, נאָר איך הער זיי, ווי די קאַץ!

דוד שפּירא [צום ווייב]. דו הערסט, שרה? ער רעדט דאָך אידיש!

שרה שפּירא. נסים פון גאָט — אַ איד רעדט אידיש!

דוד שפּירא. האָבּ איך ניט געזאָגט די גאַנצע צייט, אַז ער האָט אַ אידישע נאָז?

שרה שפּירא. דאָס האָבּ איך געזאָגט, אַז ער האָט אַ אידישע נאָז.

דוד שפּירא. און איך וואָס האָבּ געזאָגט?

שרה שפּירא. דו האָסט געזאָגט: אַ אידישע נשמה.

דוד שפּירא. גוט. לאָז זיין אַ נשמה... ווער זשע פון די צוויי איז געווען ביי'ם רב, ביי רבּ לוי היילפּערין?

שרה שפּירא. איך פאַרשטעה דאָ גאָרניט... און די באַבּושקע וועמענ'ס איז?

דער עלטסטער [איבּערגעקוקט ביידענ'ס פּאַפּיערען, איבּערגעגעבען זיי איינעם פון די נאַדזיראַטעלים, ווענדט זיך צו דוד שפּירא און צו שרה שפּירא. שטרענג]. און איהר זאָלט דאָ מיר נאָר נישט איבּעררעדען זיך אויף אייער זשידאָווסקי דיאַלעקט: גער־גער־גער! פּאַ־רוססקי זאָלט איהר רעדען! אַלע פּאַ־רוססקי! [צו זיינע קאָלעגען].

סטראַננאַ! אַ מאָרנע געשיכטע! דאָ קומט־פּאָר עפּיס צ שווינ־דעל! אַ אידישע מאַכענאַציע!

שניאורסאַן [פון זיין אָרט]. קיין שום שווינדעל! קיין שום מאַכענאַציעס! דאָ איז געווען — איך וועל עס אייך דער־קלערען אין צוויי־דריי ווערטער — דאָ איז פאָרגעקומען אַ פּראָסטע וועטע צווישען צוויי חברים, וואָס האָבען נאָר־וואָס געענדיגט גימנאַזיע. איך, שניאורסאָן דער איד, האָב געענדיגט מיט אַ גאָל־דענער מעדאַל, און מיין חבר, אָט דער כריסט איוואַנאָוו, האָט קוים־קוים געענדיגט. נו, האָבען מיר געהאַלטען אַ וועטע. איך האָב געזאָגט, אַז ס'איז שווער צו זיין אַ איד, און מיין חבר האָט געזאָגט, אַז ס'איז ניט אַזוי שרעקליך. האָבען מיר זיך — פּאַראַ־יאָהרען ענדע מאַי איז דאָס געווען — געביטען מיט די דאָקומענטען און געקומען צו פאָהרען אהער, אין אוניווערסיטעט. איך מיט זיין שוואַכען אַטעסטאַט מיט סאַמע דרייען, אַלס איוואַנאָוו, און ער מיט מיין ג־ענצענדען אַטעסטאַט פון סאַמע פינפען און מיט אַ גאָלדענער מעדאַל, אַלס שניאורסאָן. זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז מיך האָט מען באַלד צוגענומען אין אוניווערסיטעט, און איהם האָט מען געוויזען די טיר, וואָרום איידער מיר זענען געקומען אהער, איז שוין דאָ געווען צוגעגרייט אַ צירקוליאַר וועגען ציהען זשערעבעס. נו, האָט ער זיך צוגעשריבען צו אַ דאַנטיסט און איז אויסגעריסען געוואָרען מיט זיין פּראַוואַזשיטעלסטוואָ אויף וואָס די וועלט שטעהט — ער ווייסט שוין דעם טעם, ווי גרינג ס'איז צו זיין אַ איד! נאָר אַזוי ווי מיר האָבען זיך דאָס וואָרט געגעבען, ס'זאָל זיין אַ סוד ביז דאָס יאָהר וועט זיך ענדיגען, האָבען מיר ביידע געהאַלטען וואָרט. און מיר וואָלטען דאָס וואָרט ניט געבראָכען איצט אויך, ביז ענדע מאַי. האָט זיך אָבער איצט געטראָפען אַזא צופאַל, וואָס קיינער האָט נישט געקאָנט פאָראויסזעהען, באַטראַכט איך מיך פריי פון מיין וואָרט. דאָ געהט דאָך אין גערעכטיגקייט — איהר זוכט מיט ליכט אַ שניאורסאָן, וואָס האָט אַ שייכות צום געוויסען ריטואַל־פּראָצעס, און איך בין דאָך דער אמת'ער שניאור־

סאָן, — ווי קאָן איך דערלאָזען, אז פאר א אידען שניאורסאָן זאָל ליידען א כריסט איוואַנאָוו? ווי אזוי וועט איהר באשולדיגען אייערען א כריסט, א איוואנאָוו, א זוהן פון א דעיסטוויטעלני סטאַטסקי סאָוועטניק, אז ער באַנוצט אייער כריסטליך בלוט אויף פסח? אז באשולדיגען — וועט איהר שוין באשולדיגען מ י ך, דעם אמת'ען שניאורסאָן, וואָס איך געהער מיך אזוי אָן מיט אייער ריטואל־פּראָצעס און מיט ריטואל בכלל, פונקט אזוי ווי עס געהער זיך אָן אהער מיין חבר איוואַן איוואַנאָוויטש איוואנאָוו! [ווייזט אויף זיין חבר].

א י ו ו א נ אָ ו ו [צו שניאורסאָנען]. האָסט אראָפּגעריסען פון אונז ביידען די מאַסקע פאר דער צייט, הערשקאָ. פארפאַלען! נאָר ס'איז א שאָד, וואָס דו האָסט דאָס געטהאָן. וואָלט איך געווען שניאורסאָן ביז'ן סוף, וואָלט דאָס מיר געמאַכט פארגעניגען צו זיצען אויף דיין אָרט אויפ'ן באשולדיגונגס־בענקעל. איך וואָלט זיי באוויזען [ווייזט מיט'ן פינגער אויף אלע פּאָליציסטען מיט'ן דוואָרניק אינאיינעם], אָט די א, וואָס האָבען מיך געזויגען א גאנצען ווינטער, ווי נאַריש און ווי לעכערליך ס'איז די גאַנצע געשיכטע זייערע מיט'ן ריטואל!... איך וואָלט זיי באוויזען, אָט א די אָ...

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [צו ביידע חברים]. וואָס האָט איהר זיך אוועקגעשטעלט פרעדיגען אָט א דאָ אָ?! [איוואַנאָוו וויל ענדיגען. דער עלטסטער טהוט א טופּ מיט'ן פוס אויף איהם]. מאָלטשאַט! איך וועל אייך ביידען דאָס מויל פארשליסען! איך וועל אייך ב[illegible]ען הייסען נעמען אהין!...

א י ו ו א נ אָ ו ו. דאָס וויל איך טאַקי!

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [מלא רציחה. צו די גאָרדזיראַטעלים]. ביידען זאָלט איהר זיי נעמען און אָפּפיהרען! ווער פון זיי איז דער אמת'ער שניאורסאָן — דאָס וועט מען שוין דאָרטען דער־געהן — טאָם ראַזבערוט! מאַרש!... [ביידע גאָרדזיראַטעלים לאָזען זיך צו די צוויי חברים. די איבעריגע חברה רינגלען זיי אַרום. אלע, וואָס אַרום

טיש, קוקען זיך איבער. אויף זייערע פּנים'ער איז אָנגעצייכענט וואונדער, קאנפוז, איבעררא־שונג און שרעק].

ד ו ד ש פּ י ר אַ [אויף אידיש]. חידושים ונפלאות — ממש יציאת מצרים!

ש ר ה ש פּ י ר אַ [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואס טהוט זיך דאָ?...

בּ ע ט י. מאמע! ס'איז מיר ניט גוט! [פאַרוואַרפט דעם קאָפּ אויפ'ן שטוהל].

ש ר ה ש פּ י ר אַ [לאזט זיך צו דער טאכטער]. אוי, אַ דונער האָט מיך דערשלאָגען! וואסער! וואסער!! [ביידע חברים ווילען זיך אַ ווארף טהון נאך וואסער. די נאדזיראטעלים מיט די זשאנדארמען האלטען זיי אָפּ. סיאמקע ציטערט און וויינט שטיל].

ד ו ד ש פּ י ר אַ [שטעהט־אויף, לאזט זיך צו דער טאכטער מיט זיין אָנגעגאָסענעם כוס מיט וויין]. נעם, טאכטער, אַ קאפּעלע וויין, נעם! [גיסט איהר מיט ציטעריגע הענט אין מויל אריין]. אָט אזוי. [צום ווייב]. ס'איז גאָרנישט! ס'איז גאָרנישט! ס'וועט איבערגעהן!... און איהם [וויזט אויף שניאורסאָנען] וועט אוך גאָרניט זיין. ס'איז נישט דער ערשטער בּלבּול. ס'איז ניט ווערטה אַ שאָס פּולווער... און דעם [וויזט אויף איוואַנאָווען] וועט אודאי גאָרניט זיין! אַ דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאָוועטניק'ס אַ זוהן!... [גלייכט זיך אויס ווי לאנג ער איז, רעדט הויך]. חידושים ונפלאות! יציאת מצרים! אזא מעשה טרעפט זיך [צעציהט די ווערטער] איין מאָל אין צעהן טויזענט יאָהר! און נאָר ביי דוד שפּיראָ אין שטוב!...

דער פאָרהאַנג פאַלט.

ענדע פונ'ם פערטען אקט.

עפּילאָג

[אַ דעבאַרקאַדער פֿון אייזנבאַהן. — עס דרעהען זיך אַרום אַלערליי פּאַסאַזשירען, מיט און אָהן האַנטגעפּעק. — אַ גלאָק, אַ זייגער, עטליכע טאַטשקעס (פּושקאַרדס), וועגעלעך, מיט און אָהן באַגאַזש. — טרעגערס מיט בלעכלעך אויף די היטלען און מיט נומערען. — רעכטס, ביי דער וואַנט, דריי גלעזערנע טירען: ערשטע, צווייטע און דריטע קלאַס. אויפשריפטען אויף רוסיש. אויף „בופעט" אויף רוסיש. — לינקס, ביי דער אַקעגען־וואַנט, זעהט זיך אַ לאַנגער וואַגאָן, בלויע פאַרב. אָנגעשריבען: .I КЛ — נעבען וואַגאָן — איין אָבערקאָנדוקטאָר מיט אַ פּייפעלע אויפ'ן האַלז. איין טיר פֿון וואַגאָן איז אָפען. פֿון די פענסטער זעהען זיך אַרויס פּנים'ער פֿון פּאַסאַזשירען, הערען און דאַמען. — אויפ'ן טירעל פֿון וואַגאָן שטעהט א י ו ו אַ נ אָ ו ו, דער וואָס האָט ביז אָהער געגילט אַלס שניאורסאָן, אָנגעטהאָן אין אַ קעסטעלדיגער רייזעמיצע מיט אַ געלען רייזענטאַש איבער די פּלייצעס. איהם זענען אַרויס באַגלייטען און געפינען זיך נאָהענט צום וואַגאָן: ד ו ד ש פּ י ר אַ, ש ר ה ש פּ י ר אַ, און ס י אָ מ ק ע נעבען זיי, זייער טאָכטער ב ע ט י מיט'ן אמת'ען ש נ י אָ ו ר ס אָ ן, וואָס האָט געגילט אַלס איוואַנאָוו. די ביידע שטעהען געאָרעמט, זעהען־אויס ווי אַ פּאָרפאָלק, נאָר־וואָס נאָך דער חתונה, אָדער ווי חתן־כלה פאַר דער חתונה. דאָס איז צו זעהען פֿון דעם תענוג, וואָס פאָטער און מוטער האָבען, קוקענדיג אויף זיי. דוד שפּירא ווייזט עס אַרויס דורך דעם, וואָס ער ווינקט צו שרה'ן, זי זאָל קוקען. שרה שפּירא קוקט אויפ'ן פּאָרפאָלק און קלויבט נחת. — אויסער דער פאַמיליע שפּירא, זענען אַרויסגעקומען באַגלייטען איוואַנאָווען אַלע זיינע באַקאַנטע: ג ר י נ ס ב ע ר ג, פּ ר אָ ט ק י ן, ה ו ר ו ו י ט ש און ק ע צ ע ל ע; אויף די חאַליאַסטרע מיידלעך, וואָס זענען געווען ביי בעטין אויף די אימענינעס. — נעהענטער פֿון אַלע צום אָפּרייזענדען איוואַנאָוו שטעהט דאָס פּאָרפאָלק, שניאורסאָן און בעטי. אַלע דריי

קוקען זיך איבער, קענטיג, זעהר פריעדליך, מיט גוטפריינטשאפט און מיט ליעבשאפט. — אז דער פארהאנג הויבט זיך אויף, טהוט דער אבערקאנדוקטאר א פייף און א מאך מיט דער האנט ערגיץ וויט ארויף — קענטיג, צו די איבעריגע קאנדוקטארען, מע זאל זיין גרייט. איוואנאוו שפרינגט דעמאלט אראפ פונ׳ם וואגאן, לאזט זיך צום פארפאלק].

איוואנאוו. צום לעצטען מאל לאמיר זיך נאך א מאל געזעגנען! [גיט זיין חבר שניאורסאנען די האנט].

שניאורסאן. פאהר געזונט, וואניא, און פארגעס, פארגעס אלסדינג, וואס געווען... און דאנק גאט, וואס דער שפאס, וואס דו ביזט געווען זיין אויפטהוער, האט זיך נישט אויסגעלאזט מיט קיין ערנסט...

איוואנאוו. גאט צו דאנקען — ווייס איך ניט פאר וואס, נאר דיר בין איך יא שולדיג א דאנק פאר דער לעקציע, וואס דו האסט מיר געגעבען. איך האב אין דעם פארלארענעם יאהר א סך, א סך געלערענט... און איך בעט דיך, הערשקא, זאלסט מיר שרייבען פון אויסלאנד, ווען איהרביידע, דו און בערטא דאווידאוונא, וועט אהין פאהרען שטודירען. און לאמיר אויף אונזער רוסישען שטייגער צעקושען זיך דריי מאל. [ביידע חברים נעמען־אראפ די היטלען און צעקושען זיך דריי מאל גאנץ געשמאק, כמעט מיט טרערען אויף די אויגען. דערנאך געהט־צו איוואנאוו צו בעטין, נעמט־אראפ דאס היטעל, דריקט איהר די האנט לאנג און הייס]. זייט געזונט, בערטא דאווידאוונא, און גליקליך! דערמאנט מיך נישט צו בייזען! [טהוט איהר א קוש די האנט].

בעטי. און איהר, איוואן איוואנאוויטש, פארגעסט ניט, אז איהר האט אונז דאסווארט געגעבען, אז מיר בלייבען שטענדיגע גוטע פריינט. אויף אייביג! אויף אייביג! [דריקט איהם די האנט זעהר ווארעם. — דער אבערקאנדוקטאר טהוט א מאך מיט דער האנט צו איוואנאווען, ער זאל ארייז אין וואגאן, און טהוט א פייף צום צווייטען מאל. איוואנאוו קושט בעטין די האנט נאך א מאל און שפרינגט־ארייז אין וואגאן, בלייבט שטעהן אויפ׳ן זעלבען טירעל, נעמט־אראפ דאס היטעל, גריסט פריינטליך

צו אַלעמען. אַלע גריסען מיט דער זעלבער פרַיינטליכקייט צו איהם, מאַנכבילען מיט די היטלען, פרויען מיט די טיכעלעך. אין דער דאָזיגער צייט רעדט דוד שפּירא דאָס לעצטע וואָרט, אַרויסגעטראָטען אַ פּאָר שריט].

ד ו ד ש פּ י ר אַ [מיט'ן קאַפּעליש אין האַנט]. נאָך אַ מאָל פאַהרט געזונטערהייט, איוואַן איוואַנאָוויטש, און לאָזט זיי גריסען דאָרטען אַלע אייערינע, און דערצעהלט זיי אַלץ, וואָס איהר האָט געזעהען און וואָס איהר האָט געהערט! לאָזען זיי וויסען, אַז ס'איז גרינג פון אַ אידען צו רעדען, אָדער צו שרייבען, אָפּצולאַכען, באַשולדיגען, אויסטראַכטען בּלבּולים, און נאָך אַזעלכע זאַכען. נאָר ז י י ן אַ איד, איהר פאַרשטעהט צי ניין, איז ניט אַזוי גרינג! שווער צו זיין אַ איד!... [דער אָבערקאָנדוקטאָר פייפט־צום דריטען מאָל. — דער פאָרהאַנג פאַלט].

ע נ ד ע.

טביה דער מילכיגער

אַ פאַמיליענבילד אין פיער אַקטען

געשריבען אין יאָהר 1915

פערזאנען:

טביה דער מילכיגער. א שטארקער איד פון אריבער פופציג. האנדעלט מיט קעז און פוטער. אנגעטהאן דארפיש. די קאפאטע אונטערגעשטעקט. די פאות אונטערגעהאקט. אין בארד געצעהלטע גרויע האר. גוטע שמייכלענדיגע אויגען.

גאלדע. זיין ווייב. געוועזן אמאל א שענע.

ציטעל. זייער טאכטער. איין אויסגעגעבענע.

חוה. זייער צווייטע טאכטער. א מיידעל.

שלמה'לע. } ציטעל'ס קינדערלעך.
שיינדעלע. }

מיקיטא גאלאגאן. א געוועזענער וואלאסטנאי שרייבער, איצט א בעל־הגוף. א גוי א יאבעדניק.

טעקלא. זיין ווייב.

פעדיא. זייער זוהן. טראגט לאנגע האר, א שווארץ העמדעל, הויכע שטיוועל — א לא גארקי.

סטארשינא. א בכבוד'ער גוי. האט ליעב דעם טרונק.

סטאראסטא. א נידעריגער גויעץ, א גרויסער טרינקער.

סאטסקי. געוועזן אמאל א טשערעדניק. א גוי מיט רויטע האר.

אוראדניק. א יונג מיט ביינער. שטרענג, ווי א גענעראל־גובערנאטאר.

זאזוליא. א שרייבערל אין וואלאסט. א יונגער שייגעץ. געפוצטע שטיוועל. מעשה פאניטש.

גויים און גויעס, פארובקעס און שיקסעס מיט קארעלען און רויטע שיך.

אלע פיער אקטען שפיעלען זיך אפ אין דארף: די ערשטע דריי — אין פארלויף פון איין זומער; דער לעצטער אקט — אין א פאר יאהר ארום.

ערשטער אקט

[א דארפשטוב. — א גראם חדר. ווייס־געשמירטע ווענט. דריי טירען: איינע — אנפאס, אין דרויסען ארוים; איינע רעכטס, אין קיך צו; איינע — לינקס, אין א צווייטען חדר אריין. צונעקלויבען פראסט, בעל־הבתיש, נאר ריין און זויבער. א דעמבענער טיש מיט הילצערנע בענקלעך. פון שאפע קוקט־ארויס א סאמאוואר, א קופערנע קווארט, איין אלטמאדישער קאראפין מיט א קידוש־גלעזעל פון פארביגען קרישטאל, אויך א גראבע וואכסענע הבדלה. אויף די ווענט — בילדער אהן רעמלעך פון עפּיס א רב, פון רב משה מאנטעפיארע, פון דאקטאר הערצל און פון גראף טאלסטאי. אויך א אידישער וואנטלוח. איין אלטמאדישער וואנטזייגער. — אין מיטען שטוב, אויף א טאבורעט, זיצט גאלדע איבער א הילצערנער קאדושקע און שלאגט פוטער].

גאלדע [דעקט־אויף די קאדושקע, קוקט־אריין, דעקט־צו צוריק]. א מעשה אהן איין עק! מע שלאגט און מע שלאגט! מע שלאגט און מע שלאגט! — און קיין פוטער זעהט מען ניט!... עס איז נאר איין עין־הרע האט עמיצער געגעבען — הלואי איך זאל ליגען זאגען... [שלאגט ווייטער. עס עפענט זיך די דרויסען־טיר און עס באווייזט זיך ציטעל, איינגעהילט אין א שאל].

ציטעל [קוקט זיך ארום, בלייבט שטעהן, זעהט, או מע באמערקט זי ניט, טהוט זי א הוסט מיט א שמייכעל]. ט'מארגען, מאמע!

גאלדע [הויבט־אויף דעם קאפ, דערזעהט ציטלען, טהוט זי א רוקאוועק פון זיך די קאדושקע, חאפט זיך אויף]. א וועהטיג איז דער מאמע א גרוי־סער! א גאסט! ציטעל! אט א גאסט! [חאפט זיך ארום מיט איהר קושען]. וואס זשע מאכסט דו, טאכטער? טהו זיך אויס!

[וויקעלט זי ארויס פון דער שאַל]. און מאַמעל וואָס טהוט? און די קינדער וואָס מאַכען?

צ י י ט ע ל. אַלע געזונט, דאַנק גאָט. וואו איז דער טאַטע? און חוה וואו איז? וואָס מאַכט זי?

ג אָ ל ד ע. דער טאַטע, ווי אַלע מאָל, אין בויבעריק מיט'ן ביסעל מילכיגס. און חוה איז אין גאָרטען ביי דער ארבייט — האָסט זי נישט באַגעגענט? איז וואָס טהוען די קינדערלעך דיינע — זיי וואַכסען? [וואַרפט זיך הין און הער]. ווילסט אפשר עסען?

צ י י ט ע ל. אַ דאַנק, כ'בין שוין אַ געגעסענע. [באַטראַכט די ווענט]. ביי אייך איז אַלץ ווי געוועזן... [שטעלט זיך אָפּ ביי'ם גראַף טאָלסטאָי'ס בילד]. אָט דאָס איז ביי אייך צוגעקומען. וועמענ'ס פּאָרטרעט איז דאָס?

ג אָ ל ד ע. ווייס איך, עפּיס אַ שלים-מזל אַ גראַף, פון איהרע לייט, חוה'ס גראַפען... ווילסט אפשר טרינקען?

צ י י ט ע ל. אַ דאַנק, איך בין שוין אַ געטרונקענע... אַ גראַף זאָגסט דו — וואָס זשע געהט ער באָרוועס?

ג אָ ל ד ע. פרעג מיך עפּיס גרינגערס! וואָס איהר קומט-אויס! זי ליגט מיר גוט אין הארצען, די שוועסטער דיינע!... זיץ, פאַר וואָס זיצסט דו ניט? [זעצען זיך ביידע אַוועק צום טיש]. זיי קעהרען שוין זיין גרויסע, די קינדער דיינע, קיין עין-הרע ניט?

צ י י ט ע ל. און קלוג — מיט סכנת-נפשות! דו פאַהרסט, זאָגען זיי, צום זיידען — לאָז גריסען דער באָבע!...

ג אָ ל ד ע [ווערט צעגאַנגען פאַר נחת]. מיר פאַר זייערע ביינדעלעך!

צ י י ט ע ל. און שען — זאָלסט אָנקוקען אַ שלמה'לע! זאָלסט זעהן אַ שיינדעלע! אין זייערע פּנים'לעך ניט אריינצו-קוקען!

ג אָ ל ד ע [ווערט צעשמאָלצען]. טפו-טפו-טפו! געזונט און שטאַרק זאָלען זיי דיר זיין! [האַפּט זיך אויף]. טאָמער ווילסט דו פאַרט עפּיס נעמען אין מויל אריין, צייטעל-קרוין?

צ י י ט ע ל [האלט זי אַפּ מיט דער האַנט]. מע דאַרף נישט, מאַמע, גאָרנישט... דו באַקלאָגסט זיך אויף חוה'ן — וואָס איז מיט איהר געשעהען?

ג אָ ל ד ע. גאָרנישט. וואָס זאָל זיין? א מיידעל פון היינטיגע מיידלעך... שוין צופיעל היינטיג!... ווי זאָגט דער טאַטע: „איין אָכס האָט אַ לאַנגע צונג — און קאָן קיין שופר ניט בלאָזען"... [זיפצט]. שווייג איך — איז מיר שלעכט. רעד איך — איז נאָך ערגער... איין שטיקעל גליק, וואָס דער טאַטע ווייסט נאָך ניט. ער זאָל וויסען — וואָלט זיך געטהאָן חושך!

צ י י ט ע ל [חאַפּט זיך אויף]. דו שרעקסט מיך, מאַמע!

ג אָ ל ד ע [באַרוהיגט זי]. קינד! וואָס שרעקסט דו זיך? ס'איז גאָרנישט! דו מיינסט חלילה עפּיס ווייס איך וואָס? א געלעכטער! נישט מעהר, ס'איז ניט שען... עס פּאַסט נישט! פאַר טביה'ס טאָכטער פּאַסט נישט אזא זאַך... [זי קוקט זיך אַרום, רעדט אַ ביסעל שטילער]. מיקיטע גאַלאַגאַן געדענקסט דו נאָך?

צ י י ט ע ל. אָט דער, וואָס איז געווען אַמאָל שרייבער אין וואָלאָסט?

ג אָ ל ד ע. אָט־אָט! אָט דער אָ!

צ י י ט ע ל. נו?

ג אָ ל ד ע. און זיין זוהנדעל געדענקסט דו?

צ י י ט ע ל. חוועדקע? נו־נו?

ג אָ ל ד ע [בויגט זיך אַז צו איהר אויפ'ן אויהער]. איז זי מיט איהם אַ גאַנצער רבּ שמעלקע...

צ י י ט ע ל. אַ גאַנצער רבּ שמעלקע? דהיינו?

ג אָ ל ד ע. דהיינו... זי נעמט ביי איהם ביכלעך אויף צו לייענען.

צ י י ט ע ל. אָט דאָס איז גאָר?

ג אָ ל ד ע. וואָס נאָך ס'טו געוואָלט? זי זאָל מיט איהם געהן טאַנצען?... ס'איז, מאָהל דיר, געגוג, אַז מיין טאָכטער שטעהט־אָפּ שעה'ן־וויז ביי'ם טין אָדער ביי'ם טויער מיט'ן

וואַלאַסטנאַי׳ס זוהנדעל און מע ווערט אין מע רעדט, און מע רעדט און מע רעדט... פון וואָס רעדט מען אַזוי לאַנג? און מיט אַ גוי נאָך?... דערצעהלען דעם טאַטען — האָב איך מורא; קענסט דאָך דעם טאַטען! און חוה׳ן קענסטו דו דאָך אויך! אַ שוועבעלע! און איין עקשנ׳טע — דער טאַטע מיט די פיינער!

צ י י ט ע ל. מאַמע, דיר שטעלט זיך פאַר שוין צו פיעל! עס ווייזט זיך דיר מעהר אויס, ווי ס׳איז...

ג אָ ל ד ע. אוי, צייטעל, מיר ווייזט זיך שוין גאָרניט אויס, הלואי איך זאָל ליגען זאָגען. נאָר טאָמער ווערט געוואָהרע דער טאַטע, איז ווינטש איך מיר גאָרניט אויף דער וועלט צו זיין!... איך שלאָף ניט קיין נעכט, דער קאָפּ ווערט מיר שיער ניט צע־שפּאַלטען! [פּויזע]. מילא, דאָס, וואָס זי קען זיך מיט מיקיטע׳ס זוהנדעל, איז נאָך, ווי זאָגסט דו, אַ האַלבע צרה. איך פרעג אָבער איין אנדער זאַך: פון וואַנען נעמט זיך איהר באַקאַנטשאַפט מיט׳ן גלח, די כפּרה זאָל ער זיין פאַר איהר מינדסטען נאָגעל?...

צ י י ט ע ל. מיט וועלכען גלח?

ג אָ ל ד ע. מיט׳ן גלח פון אונזער דאָרף, איינגעזונקען זאָל ער ווערען!

צ י י ט ע ל. פון וואַנען ווייסט דו? ווער האָט דיר גע־זאָגט?

ג אָ ל ד ע. מע דאַרף מיר זאָגען? איך האָב קיין אויגען ניט? איך בין דאָך אַ מאַמע, האָסט דו געהערט אַ ביסעל, און אַ מאַמע האָט אויגען און זעהט אַלסדינג!...

צ י י ט ע ל. וואָס זשע האָסט דו געזעהען אַזעלכעס?

ג אָ ל ד ע. וואָס איך האָב געזעהען? הלואי וואָלט איך עס ניט געזעהען, וואָס איך האָב געזעהען... איך האָב געזעהען איהם דורכגעהן פאַרביי אונזער גאָרטען, אַרויסגעהן זאָל איהם די נשמה! שטעלט ער זיך אָפּ, שטעלען זאָל זיך איהם דער ערשטער ביסען פּאַפּעריק! און חוה, זיין זאָל ער פאַר איהר די כפּרה, איז געווען אַקוראַט אין גאָרטען. האָב איך אַליין געזעהען, איך זאָל אַזוי

זעהען גוטס אין אייך אלעמען, און כ'האב אליין געהערט, איך זאל אזוי הערען בשורות טובות מיט ישועות ונחמות, ווי זיי האבען זיך געגריסט...

צ י י ט ע ל. אט דאס איז אלץ?

ג א ל ד ע. וואס נאך האסט דו געוואלט — זיי זאלען זיך ארומהאפען קושען? וואלט איך עס חאטשבע געקאנט דערצעהלען דעם טאטען — דערלאזט מיך נישט דאס הארץ, ווארים ער וועט עס ניט איבערטראגען, הלואי איך זאל ליגען זאגען, דער משוגע'נער טאטע אייערער, וואס פאר א קינד וועט ער זיך מפקיר זיין, ובפרט נאך פאר חוה'ן — אז יענע איז ביי איהם דאס אויג אין קאפ!... אנומעלטען איז זי עפים געווען ניט מיט אלעמען, פארקיהלט זיך — נו־נו, האסט דו באדארפט זעהען, וואס דער איד האט צעארבייט! און ווער איז שולדיג אין דעם גאנצען אומגליק מיט חוה'ן, ווען ניט ער אליין טאקי, דער אבי דייגער?

צ י י ט ע ל. דער טאטע? מיט וואס איז ער שולדיג?

ג א ל ד ע. מיט דעם, וואס ער קען צופיעל... ער קען אליין א סך און וויל, אז זיין טאכטער זאל זיין אזא סענערקע, ווי ער... ניין, שענער פון אלץ איז, וואס ער אליין זאגט, אז ס'שטעהט געשריבען אין די הייליגע ספרים, אז וויבאלד א הוהן הויבט־אן צו קרעהען סוקאריקו, ווי א האהן, טראגט מען זי אוועק צום שוחט...

[עס הערט זיך פון דרויסען חוה'ס קול. עס הערט זיך אלע מאל נעהענטער]

ח ו ה [זינגט א גוייש ליעדעל מיט א באקאנטער מעלאדיע].

און עס בלאזט, און עס דרעהט,
און א רעגענדעל געהט.
ווער זשע וואלט מיך, אזא מיידעל,
ביז אהיים מיך באגלייט?

ג א ל ד ע [צו צייטלען]. א! חוה'ס וואס זאגסט דו אויפ'ן ליעדעל?

ח ו ה. רופט א בחור זיך אפ,
שפרינגט פון וועלדעל ...יום:

„ווארט א ביסעל, שענע מיידעל, —
איך באגלייט דיך צו הויז!"...

[דאס ליעדעל פארענדיגט זי שוין אין שטוב. דערזעהענדיג צייטלען זיצען מיט דער מוטער]. זעה־נאר — צייטעל, א גאסט! [לויפט־צו. צייטעל שטעהט אויף. זיי צעקושען זיך]. ווי קומסט דו אהער?

צ י י ט ע ל. ווי איך קום? מיט א פוהר.

ג א ל ד ע. זיך פארבענקט נאך דער מאמע, האט זי געדונגען א גוי און איז געקומען.

צ י י ט ע ל [באטראכט די שוועסטער]. אויסגעוואקסען!...

ג א ל ד ע. קיין עין־הרע ניט...

צ י י ט ע ל. און שען געווארען — א קראסאוויצע!

ח ו ה [מאכט א גרימאסען]. א קראסאוויצע? נאך ווייט, מאהל דיר!...

ג א ל ד ע [צו צייטלען]. זאלסט אנקוקען, אז זי טהוט זיך אן — א פרינצעסין! א קייסעריני! [צו חוה'ן]. הערסט דו, חוה, האב איך ניט געוואוסט, אז מיר האבען היינט א גאסט — וואלט איך שוין אזוי געוואוסט פון אלדאס גוטס!

ח ו ה. וואס איז? די קאץ האט זיך געוואשען? פונקט זענען געפלויגען פון אויוען?

ג א ל ד ע [צו צייטלען]. שוין — אט האסט דו זי! באלד מאכט זי דיר חוזק! אקוראט ווי דער טאטע אייערער! די עפעלעך פאלען ניט ווייט פון'ם בוימעלע.

ח ו ה [לאכט]. לאז מיך, מאמע, איך'ל דיר העלפען איינשלאגען די פוטער. [פארנעמט דער מוטער'ס ארט].

צ י י ט ע ל [צו חוה'ן]. וואס איז טאקי פאר א לאכען?

ג א ל ד ע [צו צייטלען]. ווייס איך, וואס הערסט דו זי? דערצעהל בעסער, וואס מאכט דיין מאטעל? ער איז עפיס ניט מיט אלעמען?

צ י י ט ע ל. ניין. אַזוי איז ער דווקא נישקשה. נאָר עס מאַכט זיך ציטענווייז, קלאָגט ער זיך אויפ'ן האַרצען. טרינקט ער ביי מיר טשאָקעלאַדע מיט פּוטער אַלע טאָג...

ג אָ ל ד ע. וואָס זשע? ער פיהלט עפּיס חלילה אינווענינ? צי וואָס?

צ י י ט ע ל. זאָל גאָט היטען! געזונט און שטאַרק. נאָר דער הוסט... אַז ער הויבט־אָן צו הוסטען — הוסט ער און הוסט!

ג אָ ל ד ע [ברעכט די הענט]. אַזוי? צום הוסט איז גוט שאַלווי מיט פּאָלדעראָק, געקאָכט אין סיראָוועטקע, און אויף ביינאַכט גוט אָרומוויקלען דעם האַלז מיט איין איבערגעקעהרטער זאָק...

ח ו ה [שיסט־אויס א געלעכטער]. חאַ־חאַ־חאַ! [גאָלדע און ציטעל טהוען זיך אַ ווארף].

ג אָ ל ד ע [צו חוה'ן]. טפו אויף די שונאים'ס קעפּ! האָסט דאָך איינז איבערגעשראָקען אויף טוידט — הלואי איך זאָל ליגען זאָגען! [צו ציטלען]. אַט אַזוי, ווי דו זעהסט, איז אַלע מאָל. באַלד עפּיס וואָס דו זאָלסט ניט זאָגען — איז חאַ־חאַ־חאַ! און עס וועט דיר נאָר חוזק מאַכען פון דער גאַנצער וועלט! דער טאַטע מיט די ביינער!

ח ו ה. קומט־אויס, אַז ס'אַ חסרון, וואָס איך בין געראָטען אינ'ם טאַטען? און ביי מיר איז דאָס אַ גדלות... [הערט נישט אויף צו שלאָגען די פּוטער, זינגט אונטער דער נאָז און צום טאַקט]:

און עס בלאָזט, און עס דרעהט,
און אַ רעגענדעל געהט,
ווער זשע וואָלט מיך, אַזאַ מיידעל,
ביז אַהיים מיך באַגלייט?...

ג אָ ל ד ע [צו חוה'ן]. וואָס זשע, טאָכטער? האָסט שוין גאָר קיין אַנדער ליעדעל ניט געקאָנט געפינען, נאָר אָט דאָס, וואָס אַלע שיקסעס זינגען?

צ י י ט ע ל [וויל צערייבען]. וואו איז דער טאַטע? אַזוי שפּעט? [עס עפענט זיך די דרויסנ־טיר און עס קו[illegible]ריין ט ב י ה].

ט ב י ה [די פאלעס אונטערגעשטעקט, די בייטש אין גארטעל, דאס פנים פרייליך, שיינט]. וואו איז דער טאטע? אט איז ער דא! ה נ ה ז ה ב א! מאכט רש״י: טשארט לעדאשטשע נע וויזמע... [נעמט־ארויס די בייטש פון גארטעל, טהוט זי א ווארף פון זיך אין ווינקעל אריין, געהט־צו צו צייטלען]. א גאסט! וואס מאכסט דו עפּיס, צייטעל? [צעקושען זיך]. וואס מאכט דיין ברויטגעבער?

צ י י ט ע ל. וואס זאל ער מאכען? ער ארבייט.

ט ב י ה. אבי ער האט ארבייט... מיר אלע ארבייטען, ווי אין פסוק שטעהט: י ג י ע כ פ י ך כ י ת א כ ל — אז דו וועסט ארבייטען, וועסט דו עסען, אניט וועסט דו לעגען די צייהן אויף די באנטענעס... און די קינדער וואס מאכען?

צ י י ט ע ל. וואס זאלען זיי מאכען? שפּיעלען זיך. געבעטען מיך לאזען גריסען דעם זיידען.

ט ב י ה [קוועלט־און]. גאלדענע קינדער! בארליאנטענע קינדער! איך האב זיי ליעב, ווי אייגענע. אז די הייליגע תורה זאגט: כ ר ח ם א ב ע ל ב נ י ם, איז דאס ניט אומזיסט. [צעהלט די ווערטער]. כ־ר־ח־ם אב על ב־נים — איהר הערט ווערטער? [צו חוה'ן]. דיר, חוה'לע, האב איך געבראכט א מתנה, וואס וועט זיין ביי דיר אנגעלעגט. [לעגט־אריין די האנט אין בוזעם און ציהט־ארויס פון דארט א בוך]. איך זאל דערצעהלען, פון וואנען און ווי אזוי אט דער בוך קומט צו מיר — איז נסים ונפלאות, טאקי גאר יציאת־מצרים! נא! [גיט איבער דאס בוך צו חוה'ן]. דו וועסט עס נאכדעם לייענען און דערצעהלען מיר, וואס סע שטעהט דארטען. איך דארף עס וויסען, מחמת דער דאזיגער, וואס האט געמאכט אט דעם בוך, איז טאקי מיינער א קונה. דאס הייסט, ניט ער, די מאמע זיינע איז פון מיינע קונה'טעס, גיט מיר פיין צו לייזען פאר קעז און פוטער, און האט א זוהן, איז דאס א לאקש! [חאפּט זיך ביי'ם בויך לאכענדיג]. זינט גאט האנדעלט מיט לאקשען, איז נאך אזא לאקש ניט געבוירען!

ח ו ה [וואָס האָט שוין געחאַפּט אַ קוק אין בוך אַריין]. דאָס זעהט מען...

ט ב י ה. אַ פּגירה וואָלט איך מיך פריהער געריכט אויף דעם יאָקעל בן פלעקעל! שרייבט ער גאָר ביכער, אָט דער שמויגער! [ווערט שיער דערשטיקט פאַר געלעכטער]. אַז ס'איז דאָ געלט, הערט איהר, איז דאָ אַלסדינג. ווי זאָגט די גמרא: א ס ק א ק ו ר ד ע ד מ ס ק נ ת א ד ק א ר נ אָ ס ע ד פּ א ר ש מ א כ ט ע, מאַכט רש"י: יאַק פּשענאָ — טאָ אי דורען קאַשו נאַוואַרע... איך זאָל האָבען זיין מאַמע'ס געלט, וואָלט איך — עהע־הע! — אָנגע־שריבען אָט אַזאַ בוך! [ווייזט מיט ביידע הענט, וואָס פאַר אַ בוך ער וואָלט אָנגעשריבען].

ג אָ ל ד ע. דאָס איז יאָ — ווע מען גאָט גיט מיט'ן לעפעל, און ווע מען מיט'ן שעפעל...

ט ב י ה [קוקט־אַראָפּ צו זיך אויף די שטיוועל]. גוט מאָרגען, נעלי, רעטאַך טראָג איך!... אַ משל, דעריבער געהען קאַטשקעס באָרוועס... [צום ווייב]. צו וואָס טויג דיר, גאָלדע־ברודער, משלים? אמעהר, האָב איך דיר געבראַכט צו פיהרען נייעס פון בויבעריק — אָט אַזעלכע פּעק! [ווייזט מיט די הענט]. אַ פולען וואָגען!

ג אָ ל ד ע. אָט דערפאַר, אַפּנים, האָסט דו זיך היינט אַזוי געזאַמט, טביה?

ט ב י ה [שטעקט־אָפּ די פּאָלעס]. אַ ביסעל דערפאַר און אַ ביסעל ניט דערפאַר... ווייסט דאָך, אַז מע קומט קיין בויבעריק, ווערט מען פאַרפאַלען, ווי אין פּסוק שטעהט: מ ש ו ט ב א ר ץ ו מ ת ה ל ך ב ה — טאָ דער, טאָ יענער: „רב טביה, אַהער! רב טביה אַהין!" ווי די שטיינער, וואָס האָבען זיך געקריעגט ביי אברהם אָבינו צו־קאָפּענס... דער שרייט: „רב טביה, קען!" דער שרייט: „רב טביה, פּוטער!" אַ רוח אין אייער פּאָרענט און מיטען אַריין — וואָס וואָלט איהר געטהאָן, אַז ס'זאָל קיין טביה גאָר ניט זיין? אוים טביה! געשטאָרבען טביה!

ג אָ ל ד ע. בייס דיר אָפּ די צונג, לאָזען די שונאים שטאַר־בען, האָסט דו געהערט אַ ביסעל!... געה בעסער וואַש דיך, וועסט דו עפּים נעמען אין מויל אַריין. אַ גאַנצען טאָג ניט נעגעסען, הלואי זאָל איך ליגען זאָגען!

ט ב י ה. זעהסט דו, גאָלדע־בּרודער, וואָס אמת איז אמת. ווי אין פּרק שטעהט געשריבען: אם אין קמח אין תּורה — אַז מע'ט מכּות עסען, וועט מען קרחת קענען... ווען האָט מען צייט צו טראַכטען וועגען אכילה, אַז דער קאָפּ איז אין דער אדמה, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר? טאָג־איין טאָג־אויס איז מען פאַרטאַרעראַמט און פאַרטראַסקעט, הו־האַ, פּרנסה!... און געה פרעג דעם רבּונו־של־עולם קשיות, למאי זאָל טביה דער מיל־כינער האָרעווען מעהר פאַר אַלעמען? פאַרפאַלען! גאָט האָט שוין אַזוי איין מאָל באַשאַפען זיין וועלטעל, און קיין עצות באַדאַרף ער ניט פון קיינעם! ווי אין פּסוק שטעהט געשריבען: מי ברכב ומי בסוסים — ווער עם פאָהרט, און ווער עם געהט צו־פוס... מסתּמא דאַרף אַזוי צו זיין, אַז די נגידים זאָלען זיך נעבאַך וואַל־גערען אין בויבעריק אויף די דאַטשעס, און אָנטהון זיך כּל הפאַר־געניגענס וכל הוואוילטאָגען שבּעולם, און דו, טביה, בּיזט ניט קליין אויפצושטעהן גאַנץ פריה, כּלחוך השור, אַז גאָט אַליין שלאָפט נאָך, איינשפּאַנען דאָס פערדעל און אָוועקפיהרען פון זייער כּבוד וועגען דאָס גאַנצע דאָברע־מזל, פון קעז און פון פּוטער און פון סמעטענע און פון שאָר ירקות, טאַקי פון כּל מאַמינים שהוא, ווי אינ'ם הייליגען מחזור שטעהט געשריבען...

ג אָ ל ד ע. אָבער מע ווייסט, אַז דו קענסט! געה וואַש דיך, וועסט דו עסען!

ט ב י ה. איך געה, איך געה! [לאָזט זיך צום עמער מיט דער קוואַרט, פאַרקאַטשעט די אַרבעל, הערט ניט אויף דעם שמועס]. דאָס הייסט, איך באַקלאָג מיך ניט, חס ושלום! טביה איז ניט פון די, וואָס באַקלאָגען זיך און וויינען אויף „מי יחיה", וואָרום ס'איז דאָ אידען, וואָס זענען מיר מקנא. אייך איז, קיין עין־הרע, גאַנץ גוט, רב

טביה, אזוי זאָגען זיי. וואָס ענטפערט מען זיי דערויף? זאָג איך: וואָס קומט ארויס, זאָג איך, אז איין אידען איז גוט? אַלע יעהופּעצער נגידים, זאָג איך, וואָלט געמעגט זיין אזוי ווי מיר... חוץ מיין שאָדען... [וואַשט זיך, ווישט די הענט מיט א גראָבען האַנטוך און זאָגט שטיל דעם „שאָרידיכם“, זעצט זיך צום טיש, מאַכט המוציא].

ג אָ ל ד ע [צו די טעכטער]. זעצט זיך צום טיש, קינדער, איכ׳ל אריינטראָגען עסען. [צייטעל און חוה זעצען זיך צום טיש. גאָלדע אַפּ אין קיך].

ט ב י ה. און רעד מיט זיי, מיט די היינטיגע, זאָגען זיי, אז ס׳א פּאַסקודנע וועלט, מע דאַרף זי איבערמאַכען. חאַ־חאַ, שוטים! נאַראָנים! ס׳א־נ־אומזיסטע אַרבייט! וואָרום זי בעט אייך נִיט, די וועלט, אז איהר זאָלט זי איבערמאַכען. [קייעט]. דער וואָס האָט זי געמאַכט — יענער זאָל זי איבערמאַכען... ת ו ל ה א ר ץ ע ל ב ל י מ ה — שטעהט געשריבען... דער פּשט איז: לאָז זי זיך שטעהן, ווי זי שטעהט... צו וואָס זאָלט איהר זיך מישען אין פרעמדע עסקים? [עס קומט־אַן גאָלדע מיט׳ן עסען]. אַט, למשל, לאָם איך מיך אריינמישען צו אייער מאַמע׳ס טעפּ אין קיך אריין — וואָס וועט זי מיר זאָגען?

ג אָ ל ד ע. יום השישי פּריפּעטשיק — קיין אנדער פּאַר־גלייכען נישט געפונען? דערציעהל בעסער נייעס, זאָגסט דו, האָסט גאַנצע פּעק. [זי צעגיסט איטליכען אין די טעלער דאָס עסען, זעצט זיך דערנאָך אַליין אויף אַוועק ביי׳ם עק טיש].

ט ב י ה [עסענדיג]. מענדעל ווערעביוּוקער קענט איהר? א איד א בעל־הגוף, זיצט אין ווערעביוּוקע נאָך פון פאַר מתן־תורה אָן... א סברה, אז נאָך זיין טאַטע און זיין טאַטענ׳ס טאַטע, דאָס הייסט זיין זיידע און זיין עלטער־זיידע און זיין עלטער־עלטער־זיידע זענען געווען ווערעביוּוקער, ווי מיר זאָגען אין דער הגדה [זינגט מיט׳ן נוסח פון דער הגדה]: ה ר י א נ ו ! ו ב נ י נ ו ! ו ב נ י ב נ י נ ו ! . . .

ג אָ ל ד ע. מע ווייסט, אַז דו קענסט, מע ווייסט! דו זאָג בעסער, טביה, וואָס'ט זיך געטראָפען מיט מענדעל ווערעביוּוקער? האָט זיך צעזונגען אַ ביסעל!

ט ב י ה. האָסט קיין צייט ניט? [קוקט אַרויף]. דאַכט זיך, עס רעגענט ניט. [עסט ווייטער]. האָט זיך געטראָפען מיט איהם איין אומגליק. דהיינו? ער, מענדעל הייסט עס, האָט, ניט דאָ געדאַכט, ניט פאַר קיין שום אידען געדאַכט, זיין אייגענס זיעבען טעכטער, ווי די בּעכער, הויכע, געזונטע, קיין עַין־הרע, קיין בּיין אויג, ווי אין פּסוק שטעהט: ויתרוצצו הבּנים — די טעכטער זענען אויסגעוואַכסען. טעכטער האָבען שוין אַזאַ טבע: ביי טאָג עסען זיי, ביינאַכט וואַכסען זיי...

ג אָ ל ד ע. זאָלען זיי וואַכסען געזונטערהייט — אַ ביסעל אַ זאָג פון אַ מענטשען, האָסט דו געהערט אַ ביסעל?!

ט ב י ה [לאָזט עס דורך פאַרביי מיט אַ שמייכעל]. הקיצור, איז זיך מיישב די עלטערע טאָכטער מענדעל'ס און זאָגט דעם פּסוק „אָהבתּי", דאָס הייסט, זי פאַרליאַפּעט זיך אין אַ גוי, עפּיס אַ שייגעץ פון ווערעביוּוקע טאַקי, און שמד'ט זיך אוועק און האָט חאַסלירע פאַר'ן גוי, און ושם נאמר — רוף מיך קנאַקניסעל!... [נעמט זיך צוריק צום עסען].

ג אָ ל ד ע [ברעכט די הענט]. אַ וועהטיג איז דער מאַמע איהרער!... [חוה האָט באַלד אויפגעהערט צו עסען. צייטעל ברעכט די הענט, ווי די מוטער].

צ י י ט ע ל. פון וואַנען ווייסט דו עס, טאַטע?

ט ב י ה. פון וואַנען איך ווייס? איך ווייס עס פונ'ם ס״מע רעכטען צאַפּען. פונ'ם גלח אַליין ווייס איך עס, ימח שמו וזכרו! [הערט־אויף עסען]. איך ווייס ניט פאַר וואָס, נאָר איך האָב איהם פיינט, אָט דעם אָטיעץ אַלעקסיי... דאָס הייסט, האָבען האָב איך צו איהם גאָרניט, וואָס איך ווינטש איהם — מעג איהם אָנקומען חאָטש האַלב, נאָר כ'האָב איהם פיינט!... דעם טאָג, ווען איך באַגעגען מיך מיט איהם, ווייס איך פריהער, אַז ס'וועט זיך עפּיס

טרעפען... [צו חוה׳ן]. דו מעגסט עס אָנרופען, חוה, פּאַנאַטיזמע, און כּדומה, און איך זאָג מיר מיינס, אַז אַ גלח געהט־איבער דעם וועג — איז שלים־שלים־מזל... והראיה [צו אַלעמען]: וואָס איז עפּיס גראָד היינט מיין פערדעל געפּעלען געוואָרען זיך צעלאָזען משוגע׳־נערווייז בּארג־אַראָפּ, און ויברח יעקב — פּוץ מיט׳ן וואָגען אין דער בּלאָטע, און בּאַץ אַ קריגעל מיט צוויי טעפּלעך, פּראָוודע — לעדיגע, וואָרום דאָס איז שוין געווען צוריקוועגס, ווייטער וואָלט איך געקאָנט האָבּען אַ גרויסען שאָדען... און ווער איז שולדיג, אַז ניט דער גלח? ווי קומט אַהער אַ גלח — וועט איהר האָרכען. פאָהרענדיג אַהינצוועגס מיט דעם גאַנצען דאַבּרע־מזל, פּאַרטיעפט אין מחשבות, ווי געוויינטליך אויפ׳ן ניכטערען הארצען, און דער וואַלד איז שטיל, און די זון שיינט ווי אַ מנורה, מחיה נפשות, — איך טהו אַ קוק: ער פאָהרט מיר אַקעגען, מיט זיין געלער בּריטשקע, און די בּאָרד זיינע איז פונ׳ם ווינט צעטיילט אויף צווייען, און די בּוימעלדיגע אייגעלעך שמייכלען צו מיר פון דער ווייטען. מאַך איך מיך כּלא ידע — גלייך ווי איך זעה ניט, ווי אין תהלים שטעהט געשריבּען: עם חסיד תתחסד — מע דאַרף וויסען מיט אַ גוי ווי צו האַנדלען... דערזעהען, אַז איך זעה איהם ניט, טהוט ער, דער גלח ימח שמו, אַ זאָג צו מיר: „טפּררדו, טעוועל, וואָס מאַכסט דו גוטס?” קאָן מען שוין אַזוי גראָב ניט זיין, און איך ענטפער איהם: „טפּררדו, בּאַטיושקאַ, וואָס הערט זיך עפּיס בּיי דיר?”... מאַכט ער צו מיר: „דו זעהסט־אויס, טעוועל, זעהר גוט!”... טראַכט איך מיר: „זאָלץ דיר אין די אויגען, שטיינער דיר אין הארצען!”... און ענטפערען ענטפער איך איהם: „דו זעהסט־אויס, פּאַטערעל, נאָך בּעסער”... „ווייסט דו, זאָגט ער, טעוועל, וואָס אין ווערעבּיוווקע האָט זיך געטראָפען?” זאָג איך: „ניין, פּאַטערעל, איך ווייס ניט, וואָס אין ווערעבּיוווקע האָט זיך געטראָפען. קטונתי, זאָג איך, ווער בּין איך אַזעלכער, איך זאָל מטריח זיין, זאָג איך, אַזאַ הייליגען בּאַטיושקאַ, ווי דו בּיזט? נאָר, זאָג איך, אויבּ איך האָבּ געפונען, זאָג איך, לייט־

זעלינקייט אין דיינע אויגען, וועסט דו אפשר זיין, זאָג איך, אזוי גוט און וועסט מיר דערצעהלען?"... פוילט ער זיך ניט און נעמט און דערצעהלט מיר די גאַנצע געשיכטע, הויבט־אָן ניט גלייך, נאָר פון פצון־זייט, „נאַש באַח, וואַש באַח", ווי זיין שטייגער איז, און איך זעה, עס קומט איהם צו א שטיק געזונט, ימח שמו וזכרו! ניין, הערט ווייטער, וואָס א גלח קאָן! דאָס אליין איז איהם קאַרג, וואָס מיר צאַפּט זיך בלוט, האָט ער נאָך אין זיך א פּאָטעפּאַלנאָסט פאַר מיר צו באַריהמען זיך, אז ער האָט א גרויסען חלק אין דעם ראָזיגען שטיקעל ארבייט, און אז ער האָט דאָס באַוואָהרענט מענדעל ווערעבּיווקער'ס טאָכטער!... ווער איך שוין גוט אין כּעס און עס ווילט זיך מיר איהם אָפּענטפערען מיט א משל און מיט א מדרש און מיט א פּסוק, ווי טביה קען; נאָר איך האַלט מיך איין — וואָס טויג מיר האָבען צו טהון מיט א גלח?

ג אָ ל ד ע. זעהר רעכט האָסט דו געטהאָן, טביה...

ט ב י ה [צו די טעכטער]. אָט איז זי' אויך מסכּים! [צום ווייב]. וואָס וואָלסט דו אָבער געטהאָן, גאָלדע־ברודער, ווען דו הערסט פון איהם די ווייטעריגע דבּורים?

ג אָ ל ד ע. וואָס ווייטער?

ט ב י ה. וואָס ווייטער אלץ בּעסער. ווי זאָגט מען דאָס: „טיעפער אין וואַלד, געדיכטער די בּוימער"... איך אָבער האָב איהם געלאָזט רעדען. רעד צעזעצטערהייט — וואָס אַהרט עס מיך, אז דו רעדסט?... נאָר ער האָט פאַרשטאַנען, אז עס פאַר־דריסט מיך, זאָלצט ער מיר אויף די וואונדען און דערצעהלט, כּלומרשט אזוי זיך, פאַרבּייגעהענדיג, וואָס פאַר א גליק מענדעל ווערעבּיווקער'ס טאָכטער האָט געמאַכט. „מהכּתיתי, זאָג איך, לאָז איהר גאָט העלפען"... דערזעהען, אז ער קאָן מיך ניט איינ־בּייסען, טהוט ער א זאָג צו מיר מיט זיין צוקערדיג שמייכעלע: „איך האָב געוואָלט, זאָגט ער, בּיי דיר, טעוועל, עפּיס פרעגען". „פרעג, זאָג איך, בּאַטיושקאַ, איכ'ל דיר, זאָג איך, אָפּענטפערען על ראשון ראשון"... טהוט ער א גלעט די בּאָרד און א מאַך צו

מיר: „דו ביזט דאָך, זאָגט ער, טעוועל, אַ איד אַ חכם. ווי וואָלט געווען, למשל, ווען מיט דיר טרעפט זיך, זאָגט ער, אַזאַ מעשה? ווען דיין טאָכטער, זאָגט ער, פאַרליעבט זיך אין אַ אונזעריגען און זי וויל, זאָגט ער, פאַר איהם חתונה האָבען?"... „אה, ניט דער־לעבען וועסט דו דאָס, דו פאַסקודנער פּאָפּ!" — טראַכט איך מיר אין הארצען און ענטפער איך איהם אַזוי: „קטונתי, זאָג איך, ווער בין איך, וואָס איך זאָל זוכה זיין צו אַזאַ כבוד? נאָר, זאָג איך, ווען מיט מיר, זאָג איך, טרעפט זיך אַזאַ גליק, איז אָדער לאָם איך דאָס ניט דערלעבען, אָדער, זאָג איך, מיין קינד וואָלט בעסער אריין אין דער ערד, אָדער מיר ביידע, זאָג איך, וואָלטען איינגענומען אַ מיתה משונה, ווי אין פסוק שטעהט: תמות נפשי עם פלשתים!... און ווען אפילו, זאָג איך, טביה זאָל פאַרמאָגען, זאָג איך, צעהן טעכטער, וואָלטען אַלע צעהן, זאָג איך, גיכער געמעגט זיין די כפרה אין איין טאָג, איידער איינע פון זיי, זאָג איך, זאָל אויסבייטען דאָס רענדעל!"...

[ביי די ווערטער טהוט חוה אַ פאַל צו צייטלען אויף די הענט].

צ י י ט ע ל [חאַפּט זי אונטער]. גאָט איז מיט דיר, חוה!

ג אָ ל ד ע. אַ דונער האָט מיך געטראָ־פען! דאָס קינד חלש'ט! חוה'ניו! טאָכטער מיינע! [בויגט זיך אַן איבער איהר]. נשמה מיינע!...

ט ב י ה [האָט אַ וואַרף געגעבען דאָס לעפעל, זיך אויפגעהאָפּט פון טיש, ווי אַ משוגע'נער, די אויגען פול שרעק, די הענט טרייסלען זיך]. גע'חלש'ט?... וואו?... חוה'לע?... לאָזט מיך!... [בויגט זיך אַן צו איהר, גלייכט זיך אויס צוריק און צעשרייט זיך]. וואָס זשע שטעהט איהר, ווי די לעהמענע גולמס? וואַסער גיט אַהער! וואַסער! ראַטעוועט! [גאָלדע לויפט נאָך וואַסער, צייטעל האַלט די שוועסטער]. זי האָט גע'חלש'ט!... ביי די שלייפען באַדאַרף מען זי קוועטשען!... אָט אַזוי!... [בויגט זיך אַן ווידער צו חוה'ן, קוועטשט איהר דעם קאָפּ מיט ביידע הענט. חוה עפענט־אויף די אויגען, קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען און הויבט זיך פאַמעליך אויף. טביה'ס הארץ באַוועגט זיך. זיין פּנים שיינט].

ח ו ה [מאכט זיך צו־רעכט די האר]. וואס איז דא געווען?

ט ב י ה [שוין גאר איין אנדער מענטש]. גארנישט, קינד מיינס, גארנישט! [גלעט זי איבער'ן קאפ].

ג א ל ד ע [מיט א קווארט וואסער]. נעם א קאפעלע וואסער! דיר איז ניט גוט געווארען אויף צו חלש'ען, הלואי איך זאל ליגען זאגען!...

ט ב י ה. וואס חלש'ען? ווער חלש'ען? אטשאדעט גע־ווארען!... [שטופט־אפ דאס ווייב מיט דער קווארט וואסער]. צו וואס וואסער? מע דארף נישט קיין וואסער! איהר זעהט דאך — אטשאדעט! פארדרעהט זיך דער קאפ — נו, איז איהר ניט גוט געווארען! זעה־נאר, וואס דא טהוט זיך א ביסעל! מאכט זיך אמאל, א מענטשען דער קאפ טהוט וועה... [צו חוה'ן]. ווי אזוי איז דיר איצטער, חוה'לע? איבערגעגאנגען? [גלייכט זיך אויס]. נו, ווי דען? איך האב דאך באלד געזאגט, אז ס'איז גארנישט מיט גארנישט... איז דאך עס אבער מיט ווייבער, נשים, ניט גערעכט זאלען זיי ווערען! א ביסעל א טארעראם! א געפילדער! „זי חלש'ט!"... „ראטעוועט!"... ווער חלש'ט? וואס ראטעוועט? א שרפה — מע זאל ראטעווען?... עך, ווייבער, ווייבער! [מיט פאטהאס]. ניט אומזיסט האט אייך שלמה המלך אזוי ניט ליעב געהאט! ניט אומזיסט זאגט ער אין שיר־השירים אויף אלע ווייבער, אז... אז... אז... [טהוט זיך א פאטש אין שטערן]. ברוך מזכיר נשמות — לאם איך מיך דערמאנען, וואס ער זאגט אויף אייך?... [מיט כעס]. אז איהר פארדולט מיר מיין קאפ!!!...

פ א ר ה א נ ג.

ענדע פונ'ם ערשטען אקט.

צווייטער אקט

[א גרויסער הויף. אויף יענער זייט הויף — א גארטען. פון ווייטען, רעכטס, זעהט מען ארויס די שטוב, א דארפישע געביידע מיט א פריזבע. לינקס — א שטאהל. נאהענט צו דער ראמפע — א ברונען מיט אלץ וואס געהערט צו א ברונען, אויף שעפען וואסער. דער גארטען ענדיגט זיך מיט א געפלאכטענעם פלויט. — מיט א גראבאייזען אין די הענט שטעהט חוה אנגעבויגען און פאלעט דעם גארטען. אנגעטהאן איז זי ווי א דארפסמיידעל: צוויי צעפ מיט רויטע סטיינגעס, איין אויסגענייהט מאלאראסיש העמד מיט ברייטע ארבעל, א גרינער קארסאזש אויף א קורץ שווארץ קליידעל].

ח ו ה [ארבייט מיט'ן גראבאייזען לאנגזאם און זינגט מעלאנכאליש־ים]:

ווינטען וועהען, אזש
די בוימער וועד
רען אויסגעריסען.
ס'טהוט מיין הארץ מיר
וועה, נאר טרערען
קאנען זיך
גיט גיסען.

אוי! איך פטר וויסט
און פינסטער מיי־
נע יונגע יאהרען!
וואלט איך קאנען
וויינען ביטער,

וואָלט מיר גרינג
געוואָרען...

[זינגענדיג קומט זי צו אלע מאל נעהענטער צו דער ראמפּע. — פון יענער זייט פלויט באווייזט זיך פ ע ד י א נ א ל א ג א ן. אויף זיין שווארץ העמדעל — א פּידזשאַק, דאס היטעל אויף א זייט, אין האנט א ביכעל. אנגעשפּארט אַז פלויט פון יענער זייט, הערט ער זיך איין, ווי חוה זינגט].

פ ע ד י א [אפּלאדירט]. בראַוואָ! בראַוואָ!

ח ו ה [חאַפּט זיך ביי'ם הארצען]. אוי, האָסט דו מיך דער־שראָקען, פעדיא! [ווארפט אוועק דעם גראבאייזען, לאזט זיך צו איהם].

פ ע ד י א [לאכט]. איך האָב גאָרניט געוואוסט, אַז דו ביזט אזא איבערגעשראָקענע... [שפּאַנט־אריבער פון דער זייט פלויט]. און וואָס איז די מעשה, וואָס דו זינגסט עפּיס אזוי, אזוי... ווי אזוי זאָל איך דיר זאָגען? עפּיס האַרצעדיג? אומעטיג?

ח ו ה. אומעטיג אויפ'ן הארצען, זינגט זיך אומעטיג...

פ ע ד י א [געהט־צו צו איהר נאָהענט, נימט איהר די האנט]. אומעטיג אויפ'ן הארצען? [פארקוקט איהר אין די אויגען]. וואָס איז דיר, הערצעלע מיינס? טייבעלע מיינס? [וויל זי ארומנעמען, זי לאזט זיך ניט].

ח ו ה. דו פארגעסט, וואָס מיר שטעהט פאָר?... [זיפצט].

פ ע ד י א. נארישקייטען!

ח ו ה. ביי דיר איז עס אפשר נארישקייטען... [רערזועהט ביי איהם דאס ביכעל]. דאָס וואָס איז?

פ ע ד י א. וואָס כ'האָב דיר צוגעזאָגט. מאַקסים גאָרקי.

ח ו ה [לעבעדיג]. אַך, גאָרקי!... [נעמט דאס ביכעל, מישט־אויף, דערזועהט דאס בילד]. דאָ איז דאָס בילד א סך שענער!... ווי פראָסט! ווי איינפאַך! אָט דאָס איז א מענטש! אָט דאָס איז א כאַראַק־טער!... א דאַנק. [דריקט איהם נאָך א מאָל די האנט, קוקט אויפ'ן פּאָרטרעט, וואָס אין ביכעל, און אויף פעדיאַן]. ווייסט, אויף וועמען ער איז פאַהאָזשע?

פ ע ד י א. אויף וועמען?

חוה. אויף וועמען? פארשטעהט זיך, אויף דיר!
[צעלאכט זיך].

פעדיא. וואס זשע לאכסטו דו?

חוה [טראגט איהם אונטער דאס ביכעל]. נא זעה! צוויי טראפען וואסער!...

פעדיא [קוקט נישט אין ביכעל, קוקט אויף איהר]. ווי שען דו ביזט היינטיגען פריהמארגען! ווי די זון — אזוי שיינסט דו! ווי דער הימעל זענען דיינע אויגען! און דער קאסטיום, האלקע מיינע, דער דאזיגער קאסטיום ווי ער פאסט דיר! [באטראכט זיי]. אונזער נאציאנאלער קאסטיום פון מאלאראסיע! ווי שען דו ביזט, עווא!...

חוה. און ווי שען דו האסט אויסגעלערענט זיך רעדען, פעדיא! ווי פון א ביכעל אקוראט!... [צעלאכט זיך ווידער].

פעדיא. עפיס לאכסטו דו מיר היינט צו־פיעל, האלעטשקע?

חוה. ס'איז מיר פרייליך — לאך איך...

פעדיא. אט ערשט איז דיר געווען אומעטיג, איצט — שוין פרייליך!...

חוה. געווען פינסטער, אויפגעגאנגען די זון, געווארען ליכטיג... [קוקט איהם טיעף אין די אויגען אריין].

פעדיא [קאן נישט בייקומען איהר קוקען]. א האלבע מלוכה פאר א טרונק וואסער, טייבעלע מיינס!

חוה. קום, איכ'ל דיך אנטרינקען! [זיי לאזען זיך ביידע צום ברונען. חוה פריהער, פעדיא נאך איהר. געשיקט, בריה'ש, ווי איין אמת דארפיש מיידעל, האפט זי דעם עמער, פארוארפט דעם שטריק אין ברונען אריין, א טרייסעל אהער און אהין — פארטיג איין עמער וואסער]. האב איך עהרליך פארדיענט מיין האלבע מלוכה?

פעדיא [טרינקט זיך אן]. א גאנצע מלוכה, קעניגין מיינע!... ווייסט דו, וואס איך בין געקומען? איך האב געוואלט מיט דיך עפיס רעדען, עווא...

חוה [מיט א מאל איז פארשוואונדען איהר פרייליכקייט]. עפיס רעדען?... זיץ. [זעצט זיך אוועק אויף די הילצערנע צאמרינעס פון ברונעז, ווייזט איהם אייז ארט נעבען זיך].

פעדיא [זעצט זיך אוועק, נעמט־ארויס א פאפירַאס]. איך האב זיך געוואלט זעהען מיט'ן באטיושקא, מיט'ן פאטער אלעקסיי, מיט אונזער גלח...

חוה [א מאך מיט דער האנט]. נאר נישט וועגען דעם!...

פעדיא [פארוואונדערט]. פאר וואס עפיס, טייבעלע?

חוה. אזוי... היינט נישט... נישט אויפגעלעגט...

פעדיא. איך זעה טאקי, אז דו ביזט ניט אויפגעלעגט... [פארדרייכערט דעם פאפירַאס, זעהט־אויס אומצופריעדען. חוה באמערקט עס].

חוה. דו פארגעסט, וואס מיר שטעהט־פאר, פעדיא! מאכען אזא שריט... אפגעזעגענען זיך מיט אלץ... מיט מיין גאנצען פארגאנגענעם, מיט טאטע־מאמע און מיט אלע מייניגע אויף שטענדיג...

פעדיא. אויף שטענדיג?

חוה. אויף אייביג!... דו קענסט ניט מיין טאטען, פעדיא! דאס איז א מענטש מיט א כאראקטער! ער וועט מיך גיכער זעהען א טוידטע, איידער מוחל זיין מיר דעם שריט! קיינמאל ניט!

פעדיא. קיינמאל ניט?

חוה. קיינמאל ניט! חאטש ליעב האט ער מיך — נישטא נאך אזא פאטער דער צווייטער!... [פויזע. רעדט מיט געבעט]. וואס טהוט מען, פעדיא טייערער, וואס טהוט מען, אז מיין טאטע זאל מיך פארשטעהן און... זאל מיר מוחל זיין? ווי אזוי מאכט מען?...

פעדיא [מאכט א אומפרייגטליכע מינע]. דו זארגסט זיך פאר דיין טאטען מעהר ווי פאר זיך. דו האסט אין זינען דיין טאטען מעהר ווי די גאנצע וועלט...

חוה [פארדראסיג]. און דו האסט אין זינען זיך מעהר ווי די גאנצע וועלט, און אפילו מעהר ווי מיך...

פ ע ד י א [אויפגעבראכט]. אַ, ניין! זעהסט דו, דאָס זאָגסט דו שוין דורכאויס ניט אמת — און דו אליין ווייסט עס!... [מיט פייער]. דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז די וועלט — דאָס ביזט דו!... אַז פאַר דיר בין איך גרייט... [פאַרוואַרפט דעם פאַפּיראָס].

ח ו ה [ענדיגט פאַר איהם]. אין פייער און אין וואַסער... ווי אין די ביכלעך שטעהט געשריבען... איך וואָלט וועלען וויסען אָט וואָס, פעדיאַ. איך וואָלט וועלען וויסען, ווי וואָלט געווען, ווען דו זאָלסט דאַרפען מאַכען דעם שריט, וואָס מיר שטעהט־פאָר?

פ ע ד י א. וואָלט איך איהם געמאַכט און ווינציגער גערעדט, טייבעלע מיינס! איבעריגענס, צו וואָס איז דער עקזאַמען, עווא?... און איבערהויפּט, וואָס טהוט זיך עס מיט דיר? אָדער ביי דיר איז עפּיס־וואָס פאָרגעקומען, אָדער איך האָב דיך נישט געקענט?

ח ו ה. אַזוי שפּעט זיך ארומגעקוקט, אַז דו קענסט מיך ניט?

פ ע ד י א [האָט זיך פאַרכאַפּט]. איך זאָג ניט, אַז איך קען דיך ניט — ניין! איך זאָג, אַז איך ד ע ר ק ע ן דיך ניט... און אָהן אַלעמען, זעה איך אַרויס, עווא, אַז דו ביזט היינט גלאַט ניט אויס־געלעגט... ווען איך ווייס, אַז דו ביזט היינט אַזאַ... [שטרעקט איהר אויס די האַנט]. זיי געזונט, עווא!

ח ו ה [אַ לאָז צו איהם מיט ביידע הענט]. פעדיאַ! מיין קאַפּריזנע העלד! געה ניט אוועק! לאָז מיך ניט אַליין! איך נויטיג זיך אין אַ גוט וואָרט!... איך האָב דעם גאַנצען פריהמאָרגען אַרויס־געקוקט אויף דיר!... [איז פאַרצווייפלונג]. איך האָב מיט דיר אַזוי פיעל צו רעדען! אַזוי פיעל!

פ ע ד י א [זעצט זיך אוועק צוריק]. פאַר וואָס זשע רעדסט דו ניט? דו ווייסט, אַז איך האָב ליעב הערען, ווי דו רעדסט, קעניגין מיינע!

ח ו ה [וועהרענד זי רעדט, שפּיעלט זי זיך מיט איהרע צעפּ, צעפלעכט זיי און פאַרפלעכט]. דו ווייסט ניט, וואָס איך טראָג־איבער. פון איטליכען באַזונדער! פון איטליכען באַזונדער!... מיינע היימישע

קוקען מיר נאָך, היטען מיר די טריט... זיי שטויסען זיך, אז איך בין צו דיר... אז... עס ציהט מיך צו דיר!... מיין שוועסטער — די האָט זיך דערלויבט מיר צו לייענען א נאָטאציע! די מאַמע מיינע זאָגט מיר גאָרניט, נאָר זי קוקט אויף מיר און זיפצט... הלואי וואָלט זי בעסער מיר שוין געזאָגט, פירגעהאַלטען, געשאָלטען!... וואָרום יעדער זיפץ איהרער רייסט־אויס ביי מיר א שטיק הארץ!... היינט די מלחמה, וואָס מיר שטעהט־פאָר מיט'ן טאַטען!... איהם זאָגען, אז איך האָב דיך ליעב, אז איך קאָן אָהן דיר ניט לעבען?... אָט האָב איך דיר, זעהסט דו, אויסגעזאָגט דעם גאַנצען אמת...

פ ע ד י א. איך דאַנק דיר, עווא! [נעמט איהר האַנט, וויל זי ארומנעמען איינגאַנצען, זי לאָזט זיך ניט]. וואָס איז מיט דיר, הארציגע?

ח ו ה. איך ווייס אַליין ניט, וואָס מיט מיר איז! זעה איך דיך ניט — שטאַרב איך אוועק... דערזעה איך דיך — צינדט זיך אָן אין מיר א פייער — ניט אויף דיר, ניין! נאָר אויף יענע, וואָס האָבען אויסגעטראַכט, אז מענטשען זאָלען זיין אָפּגעווייטערט איינס פון דאָס אַנדערע מיט זייער גלויבען און מיט זייער...

פ ע ד י א. מיר באַדאַרפען זיך אוועקשטעלען העכער פון די אַלע קינדערייען, וואָס מענטשען האָבען צוגעטראַכט! [רוקט זיך צו]. איך זאָג דיר, דו קעניגין פון מיין נשמה, אז ס'נישטאָ די זאַך אויף דער וועלט, וואָס זאָל שטעהן אונז אין וועג... באַרוהיג דיך, עווא, פאַרגעס ניט, אז איך בין מיט דיר אַלע מאָל און אומעטום, און אז דיין גליק [באַגייסטערט] — דאָס איז דער איינציגער צוועק פון מיין לעבען! צוליעב דיר וועט מיר שיינען אָט די זון, זיך פאַרבען אָט דער הימעל, גרינען אָט דאָס גראָז, בליהען אָט די קווייטען... צו־ליעב דיר וועט מיר די גאַנצע וועלט זיך פאַרוואַנדלען אין א גן־עדן, און דו וועסט זיין פאַר מיר די קעניגין פון דעם גן־עדן, און איך וועל זיין דיין געטרייער קנעכט! איך וועל היטען דיינע טריט, דיין שלאָף, דיינע קאַפּריזען, קוקען אין דיי־ע אויגען. אין די שענע קלאָרע אויגען דיינע!...

ח ו ה [חאפט איהם ארום און עקסטאז מיט ביידע הענט ארום האלז]. אוי! פעדיא! פעדיא! [לאזט איהם אפ]. דו מאכסט מיך קראנק! דו מאכסט מיך משוגע! איך וועל אראפ פונ'ם זינען — אזוי ליעב האב איך דיך! איך בין א פארפאלענע — איך וויים דנ:ס, איך פיהל, אז איך געה צו גרונט, נאר איך קאן מיך ניט בייקומען! איך געה פארלוירען, איך בין א פארלוירענע!... [באהאלט דאס פנים אין די הענט].

פ ע ד י א. א פארלוירענע? צו וואס זאלסט דו עס זאגען, קריינדעלע, אז דו ווייסט, אז ס'איז ניט אזוי? צו וואס, הארציגע, אזעלכע ווערטער, אז דו ווייסט אליין, אז דיין נשמה איז לויטער, ווי קרישטאל. און אליין ביזט דו ריין, ווי א מלאך? [נעמט־ארום איהר טאליע, רעדט איהר גלייך אין אויהער, קושט איהרע צעפ]. איך זעה דיך א פרייליכע, א צופריעדענע, א גליקליכע, א, טייערע געטרייע עווא מיינע! דיין פנים שיינט, זעה איך, אזוי ווי די זון אין האלבען טאג... דיינע אויגען לויכטען, זעה איך, ווי די שטערען אין האלבע נאכט... פון גליק, פון ליעבע... און ניך וועט דאס זיין, גאר־גאר ניך... מיר'ן נאך היינט זיין ביידע ביי'ם באטיושקא אלעקסיי...

ח ו ה [האט זיך ארויסגעריסען פון זיינע ארעמס, גלייך אזוי ווי א שלאנג האט זי א ביס געגעבען, און איז שטעהן געבליבען אויף די פיס]. א, ניין! ניין! ניט היינט! היינט ניט!... איך וויל ניט! איך קאן ניט! [פעדיא צו איהר — ער וויל זי ארומנעמען]. לאז מיך! לאז מיך אפ! געגוג אנגערעדט זיך! פעדיא, אנטלויף! פאלג מיך — טראג זיך אפ!... פארנאכט זעהען מיר זיך נאך א מאל, וויעדער אט א דא... געה, פעדיא! געה, טייערער!

פ ע ד י א [קאן ניט אוועקגעהן, קוקט איהר אין די אויגען, דריקט איהר די האנט, לאזט זיך געהן, קוקט זיך אום צוריק, מאכט צו איהר מיט'ן היטעל. זי שיקט איהם א קוש אין דער לופט, און נאך א קוש, און נאך א קוש. — אומבאמערקט באווייזט זיך פון דער וויטען ט ב י ה. אין דער צייט, ווען פעדיא שפאנט־אריבער צוריק איבער'ן פלויט און חוה נעמט זיך צוריק צום גראבטייזען. ער קומט־אן מיט'ן עמער אין האנט, די פאלעס אונטערגעשטעקט.

נעהמ־צו צום ברונעז, בעת פעדיא איז שוין פון יענער זייט פלויט, שטעלט זיך אוועק פון אונטער דער האנט ארויס איינצוקוקען זיך אין דער ווייטע, דערזעהט די טאכטער מיט'ן גראבאייזען אין די הענט, באקלערט זיך פריהער וואס ער זאל טהון, נעמט זיך דערוויייל צו דער ארבייט — שעפען וואסער].

טביה [גרייט אראפצולאזען דעם עמער אין ברונעז אריין, בלייבט שטעהן, רופט די טאכטער מיט'ן פינגער]. אנו, קום נאר אהער, חוה'לע! זיי זשע מוחל...

חוה [נעהמ־צו מיט'ן גראבאייזען]. וואס איז, טאטע? מיך רופט דו?

טביה [ווייזט מיט דער האנט]. ווער איז אט א יענער א אט דארטען?

חוה [קוקט זיך איין]. וואו?

טביה [ווייזט איהר ארויף, אהין, ווייט]. אט א דארטען צ, פון יענער זייט פלויט... צי עס ווייזט זיך מיר אויסעט?

חוה. עס ווייזט זיך דיר אויס.

טביה [הערט ניט אויף איינצוקוקען זיך]. איך וואלט אבער געמעגט שווערען, אז ס'א מענטש...

חוה [קוקט אויך אהין]. יא, ס'א מענטש.

טביה. און אויב כ'האב קיין טעות ניט, דארף עס זיין חוועדקע גאלאגאן, זאל מאריך ימים ונשים זיין... איז דאס ער?

חוה. ער...

טביה [מיט'ן פנים צו דער טאכטער]. געהט ער נישט פון דאנען?

חוה [דרייסט, דעם פאטער אין די אויגען]. פון דאנען..

טביה. צו וועמען האט ער עס באדארפט, דער קדיש?

חוה. צו מיר.

טביה. צו דיר?

חוה. צו מיר.

טביה. וואס זשע האט ער געוואלט, דער תכשיט?

חוה. וואס זאל ער וועלען?

ט ב י ה. איך מיין... מסתמא האָט מען געשמועסט?

ח ו ה. געוויס האָט מען געשמועסט.

ט ב י ה. פון וואָס, למשל? אז פון געשעפט — זיכער ניט, פון פּאָליטיקע — ניט, און פון ביכער אויך ניט...

ח ו ה. האָסט נישט געטראָפען, טאַטע... מיר האָבען אקוראַט גערעדט וועגען ביכער... [ציהט־ארויס פון קארמאַן דאָס בוך, וואָס פעדיא האָט איהר איבערגעלאָזט]. אָט דאָס האָט ער מיר געבראַכט צו טראָגען...

ט ב י ה. אַ ביכעל? [נעמט און באַטראַכט דאָס בוך]. מהכתיתי. ביכער דאַרף מען לייענען... פון ביכער ווייסט מען אַלץ, וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך, סײַ אויפ'ן הימעל, סײַ אויף דער ערד. נאָר וואָס דען? איין זאַך פאַרשטעה איך ניט: מיט ביכלעך קאָן מען, דאַכט מיר, טרעפען גלייך אין שטוב אריין. צו וואָס שפּאַנען איבער אַ פּלויט, ווי אַ יונג אין סוכּה?... צי אפשר איז דאָס אַזאַ סחורה, וואָס האָט מורא פאַר אַ גוט־אויג?... פון די גוטע ביכלעך, וואָס מע דאַרף זיך מיט זיי באַהאַלטען אויפ'ן בוידעם?...

ח ו ה [נעמט־צו דאָס ביכעל]. ס'איז דוקא אַ לעגאַל ביכעל און מע מעג עס לייענען — ס'איז פון גאָרקין.

ט ב י ה [מאַכט־צו איין אויג]. פון גאָרקען? ווער איז געווען דער גאָרקע?

ח ו ה. מאַקסים גאָרקי — אַ שרייבער אַ רוסישער... דער צווייטער פון טאָלסטאָי, פונ'ם גראַף טאָלסטאָי, וואָס זיין פּאָרטרעט הענגט ביי אונז אויף דער וואַנט...

ט ב י ה. אַ? אָט אַ יענער גראַף טאָלסטאָי, וואָס זאָגט, אַז מע שטעקט דיר אָפּ אַ פּאַטש אין איין באַק, זאָלסט דו זאָגען יישר כּח, דערלעבט איבער אַ יאָהר — און אונטערשטעלען די אַנדערע באַק?... און וואָס דרשנ'ט ער, אָט דער דאָזיגער מאַקסים דיינער? ווי אַזוי הייסט ער — גאָרקע?

ח ו ה. חוזק קאָנסט דו מאַכען, טאַטע, פון וועמען דו ווילסט, נאָר ניט פון אַזעלכע מענטשען, ווי דער גראַף טאָלסטאָי אָדער

גאָרקי... מאַקסים גאָרקי איז אַ מענטש, וואָס זיין נאָמען לאָזט זיך הערען ווייט, זיינע ביכער ווערען איבערגעזעצט און געלייענט אומעטום. אַלסדינג, וואָס ער איז דערגאַנגען, איז ער דערגאַנגען פון זיך אַליין, אין ערגיץ ניט געלערענט... אַ פּראָסטער מענטש, נאָר אַ גרויסער מענטש... אָט האָסט דו זיין פּאָרטרעט. [טראָגט־צו דעם פאָטער דאָס ביכעל, ווייזט איהם אויפ'ן בילד].

ט ב י ה [שטעלט־אַוועק דעם עמער, ווישט־אָפּ די הענט אָן דער פּאָלע, נעמט דאָס ביכעל, קוקט אויפ'ן בילד מיט איין אויג צוגעמאַכט, ווי אַ מבין]. פּסס! אַ גדול! [שאָקעלט מיט'ן קאָפּ, פאַרבייסט אַ ליפּ]. טאַקי גאָר פון די גדולים!... ווי אין פסוק שטעהט: ה י ד י ם י ד י ע ש ו — אַ פּלייצע אַ ביסעל! נו־נו! ווי קאָן גאָר אַ איד אַזוי אויסוואַכסען? וואו וועט זיך ביי אידען נעמען אַזאַ פּלייצע מיט אַזעלכע ידים?... [פּויזע]. נאָר ווייסט דו, וואָס איך וועל דיר זאָגען, טאָכטער? מיר דאַכט זיך, אַז ער איז מיר עפּיס זעהר קענטליך! איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז איך האָב איהם געזעהען, אָט דעם נפש!

ח ו ה. וואו האָסט דו איהם געקאָנט זעהען?

ט ב י ה. וואו — געדענק איך שוין ניט אַקוראַט. נאָר אויב איך האָב קיין טעות ניט, איז אָדער ביי דער באַהן טראָגען זעק, אָדער אין וואַלד שלעפּען קלעצער...

ח ו ה [נעמט־צו בײ'ם פאָטער דאָס ביכעל, באַהאַלט עס צוריק אונטער'ן פאַרטאַזש]. קומט־אויס נאָך דיינע רעד, אַז טראָגען זעק, אָדער שלעפּען קלעצער, איז אַ בזיון? און דו אַליין, טאַטע, פלעגסט ניט שלעפּען קיין קלעצער?...

ט ב י ה. ניט היינט געדאַכט, פאַר וואָס ניט? [לאָזט אַראָפּ מיט'ן שטריק דעם עמער אין ברונען].

ח ו ה. און איצט האַרעוועסט דו ניט? און מיר אַלע האַרעווען ניט? [קוקט ווי דער פאָטער פאַרוואַרפט דעם שטריק מיט'ן עמער אין וואַסער].

ט ב י ה. דאָס איז אַ באַזונדערע זאַך, קינדעניו! דערויף איז פאַרהאַן אַ פּסוק אַ בפּירוש׳ער, פאַרשטעהסט דו מיך, אין דער תּורה: בזיעת אפּיך תּאכל לחם — דאָס שטיקעל ברויט דאַרף מען פאַרהאָרעווען, אומזיסט גיט קיינער ניט... נאָר וואָס דען? נישט דאָס האָב איך דיר געוואָלט זאָגען... געוואָלט האָב איך פרעגען ביי דיר, זאָלסט מיר זאָגען, וואָס פאַר אַ באַקאַנט־שאַפטען פיהרט איהר עס? און וואָס פאַר אַ מחותּן איז מיט טביה׳ס טעכטער, אייגענטליך, אַזאַ חאַם?

ח ו ה [איין טריט צוריק]. פאַר וואָס קומט איהם אַזאַ נאָמען? דו קענסט איהם?

ט ב י ה [ציהט די שטריק מיט׳ן עמער פון ברונעם]. וואָס דען איז ער? מר־בר־רב־אשי׳ס איין אייניקעל? רב חוועדקע ברב מיקיטע גאַלאַגאַן — אַ קלייניגקייט! אַזאַ גוי אַ יאַבעדניק, ווי מיקיטע, וואָס קומט־אַרוים פון סאַמע מיוחסים... דער זיידע טערענטי עליו השאַלעכיץ געוועזן אַ שכּור הגדול הגבור והנורא און געשלאָגען דאָס ווייב דריי מאָל אַ וואָך, און דער עלטער־זיידע עליו הפּאָקרישקע איז געזעסען יומם ולילה און אַכטונג געגעבען אויף די חזירים...

ח ו ה [פאַרדראָסיג, נאָר האַלט זיך איין]. דו אַליין זאָגסט וויפיעל מאָל, אַז דער עיקר איז דער מענטש אַליין, ניט דער יחוס, פון וואַנען ער שטאַמט... סע שטעהט געשריבען, זאָגסט דו, אַז אַלע מענטשען קומען־אַרוים פון איין טאַטען, און אַז איין גאָט האָט זיי באַשאַפען, און קומט צו עפּיס...

ט ב י ה [שטעלט־אַוועק דעם אָנגעשעפּטען עמער וואַסער אויף דער הילצערנער צאַמרינע פון ברונעם]. עה, נאַרעלע, ווייסט דו דאָך גאָרניט וואָס דו רעדסט. דאָס איז עפּיס אַ נ ד ע ר ש, און דאָס איז ו ו י ע ד ע ר עפּיס אַנדערש. ביי גאָט זענען טאַקי אַלע אַליץ איינע מיוחסים. נאָר וואָס דען? וואָס צו גאָט איז צו גאָט, און וואָס צו לייטען איז צו לייטען, ווי דער מדרש זאָגט...

חוה [לאזט איהם ניט ענדיגען]. אויף אלסדינג איז ביי דיר פארהאן, טאטע, אדער א מדרש, אדער א פסוק, אדער ווי אזוי נאך הייסט עס דארט ביי דיר... וואס פאר א פסוק וועסט דו מיר אויסזוכען דערויף, וואס אט האט גאט באשאפען אזא וועלט, אזא שענע וועלט [ווייזט מיט די הענט ארום זיך], און אזא גרויסע וועלט, און מענטשען קאנען זיך ניט איינטיילען. דער זאגט: צוליעב מיר האט גאט באשאפען די וועלט, און דער זאגט — צוליעב איהם. דער באריהמט זיך, אז זיין גאט איז דער אמת'ער, און דער זאגט: ניין, מיין גאט איז דער אמת'ער!...

טביה [פארשטעלט זיך די אויהערען]. טע־טע־טע! פילא־זאפיע! פידרוך! נעכטיגע טעג! אויפ'ן הימעל א יאריד! הקיצור, ניט איך וועל דיך, ניט דו וועסט מיך איבערשפארען, ווי אין חומש שטעהט געשריבען: כל עורב למינהו — איט־ליכער וועט בלייבען ביי זיין משוגעת... וואו זשע האלטען מיר, ברוך מזכיר נשמות? יא! ביי דעם האלטען מיר, אז פאר'ן רבונו־של־עולם זענען אלע מענטשען גלייך. לי השמים ולי הארץ — אידען און, להבדיל, גויים — אלע גלייך. נאר דאס ווייסט דו, אז די תורה האט אונז אנגעזאגט, אז מיר זאלען ליעב האבען אלע מענטשען, נאר עמלק'ען זאלען מיר געדענקען?!...

חוה. אקעגען וואס זאגסט דו דאס, טאטע?

טביה. אקעגען דעם, וואס איך זיץ צווישען גויים אזוי פיעל יאהר, דער סטארשינא וועט פאר מיר קיין זאק בארשט ניט אוועקגעבען, און דער סטאראסטא — יענער איז נאך מיר גאר די כפרה. איא? פון דעסטוועגען, לאז גאט היטען ביי א שמחה, איך מיין ביי א פאגראם, וויים איך ניט, אויב עס וועט זיך ניט פארוואלגערען ביי זיי אין בוזעם א פאר שטיינער פון מיינעט־וועגען...

חוה. צו וואס אזעלכע טרויעריגע געדאנקען?

ט ב י ה. איך האָב מיך דערמאַנט אָן מענדעל ווערעביוווקער, וואָס פאַר א סוף ער האָט געהאַט. [נעמט-אָן די טאָכטער פאַר א האַנט]. האָרך נאָר אוים, חוה, וואָס איך וועל ביי דיר פרעגען...

ח ו ה. וואָס וועסט דו פרעגען?

ט ב י ה. נאָר זאָלסט מיר זאָגען אַקוראַט, ניט ווי פאַר א טאַטען, נאָר ווי פאַר א גוטען פריינט, וואָס האָט דיך ליעב און זיין איינציגער וואונש איז דיך צו זעהען גליקליך...

ח ו ה [שטאַרק אומרוהיג]. צו וואָס אזא לאַנגע פאָררעדע?

ט ב י ה [נעמט זיך ביי דער באָרד]. ווי וואָלט געווען, למשל, ווען איך קום צו דיר און זאָג דיר: טאָכטער לעבען! טהו פון מיינעטוועגען א זאַך, וואָס דיר קאָן דערפון ניט אַרויסקומען קיין רעה און מיר וועט דאָס זיין די גרעסטע טובה — וואָלסט דו עס מיר געטהאָן, צי ניין?

ח ו ה. געוויס יאָ...

ט ב י ה. און אז ס'זאָל זיך דיר מאַכען טהון א זאַך, וואָס קאָן אוועק'הרג'ענען דעם טאַטען, וואָלסט דו דאָס געטהאָן?

ח ו ה. געוויס ניט...

ט ב י ה. וויבאַלד אזוי [פריילּיך], הײנט וואָס האָבען מיר נאָך צו שמועסען? וויבאַלד אזוי, איז לא אָמר כלום — האָט קלים גאָרניט געזאָגט!... ניט איך האָב דיך געפרעגט, ניט דו האָסט מיר געענטפערט... און ווי אין פסוק שטעהט: וישבחהו — מאַכט רש"י: „גע בולאַ ניקאָלע או מיקאָלע"... חבר ווי געוועזען!... [ציהט איהר אוים זיין האַנט. חוה נעמט ביי איהם די האַנט מאַשינאַל. ער האַפּט דעם עמער וואַסער און לאָזט זיך צו דער שטאַהל-צו. חוה איז געבליבען שטעהן און קוקט איהם נאָך, ביז ער ווערט פאַרשוואונדען. זי לאָזט זיך געהן גלייך ווי צו איהם און קעהרט זיך אָבער אום צוריק].

ח ו ה [א מאַך מיט דער האַנט, צו זיך אַליין, אַנטשלאָסען]. נו! מיר'ן נאָך זעהען!... [זי לאָזט זיך צו דער שטוב צו].

פ אָ ר ה א נ ג.

ענדע פונ'ם צווייטען אַקט.

דריטער אקט

ערשטעס בילד.

[ביי'ם וואלאסטנאי שרייבער מיקיטא גאלאגאן אין הויף. — קאנטורען פון א שטוב. עס דארף צו זיין פארענדערט פון דער דעקאראציע וואס אין צווייטען אקט דערמיט, וואס אנשטאט דעם ברונען קאן זיין אדער א בוים מיט א בענקעל ארום בוים, אדער א סטורדע היי מיט הראבלים אנגעווארפען, אדער שטיינער, אדער לעהם־ציגעל, ארום וועלכע מע קאן זיצען צוגעשפארט און רויכערען ליולקעס. — די דעקאראציע פונ'ם ערשטען בילד פון דריטען אקט באדארף זיין צונויפגעשטעלט אזוי, אז ווי־נאר דאס בילד ענדיגט זיך, זאל דער צווייטער פארהאנג זיך אויפהויבען און דאס צווייטע בילד פון דריטען אקט זאל שוין קאנען אנפאנגען. און אזוי ווי דאס צווייטע בילד פון דריטען אקט הויבט זיך אן שבת־צו־נאכטס, ביי שטארקען פינסטערניש, וועלען די איבעריגע אקסעסוארען פון דער פריהעריגער דעקאראציע קאנען אומבאמערקט צוגענומען ווערען. — דער הויף דארף זיין מעהר אין דער פערספעקטיווע, ווי אין דער ווירקליכקייט. אין דער פערספעקטיווע קאנען זיין ביימער, וועגען, רעדער און אויך, אויב מעגליך, געמאהלטע קיה. — אויפ'ן גראז, אדער אויף די שטיינער, אדער ביי'ם היי, זיצען צוגעשפארט דער בעל־הבית פונ'ם הויף, *מיקיטא גאלאגאן*, דער *סטארשינא* מיט'ן *סטאראסטא* און מע רויכערט ליולקעס. אנגעטהאן איז מען יום־טוב'דיג, מיט רויטע, בלויע און גרינע גארטלען, מיט ווייסע און גרויע שמויסענע היטלען, האטש ס'איז זומער. דער סטארשינא מיט'ן סטאראסטא טראגען גרויסע בלעכלעך אויפ'ן הארצען. ביי דער זייט שטעהט, מיט'ן היטעל אין איין האנט און מיט א גרויסען שטעקען אין דער אנדערער האנט, דער *סאטסקי*, אויך מיט א בלעכעל און מיט געלע האר אויפ'ן קאפ, קוקט מיט רעספעקט אויפ'ן סטארשינא מיט'ן סטאראסטא, ווארט אויף זייער באפויל].

מ י ק י ט א ג א ל א ג א ן. צוויי מאָל איז ער געוועזן ביי מיר, דער איד. איין מאָל נאָך גאַנץ פריה, באַלד נאָך דעם, ווי מיין ווייב האָט פאַרטריבען די קוה אין טשערעדע, און דאָס אַנדערע מאָל שוין נאָך האַלבען טאָג — שוין ביידע געוועזן, אי ער, אי זי, זיין ווייב, הייסט דאָס. מיך געבעטען, געוויינט, גע'חלש'ט, אין די הענט מיר געקושט, איך זאָל זיי נאָר זאָגען, וואו זייער חוואַווע איז?

ס ט א ר ש י נ אַ. נו, און דו וואָס?

מ י ק י ט א ג א ל א ג א ן. איך וואָס? גאָרניט! איך וויים ניט! פון וואַנען זאָל איך וויסען? און זיי ווידער אַ מאָל און אָבער אַ מאָל! פאַלען מיר צו די פיס, קושען מיר די הענט און וויינען און קלאָגען און יאָמערען... און ער, טעוועל הייסט עס, ווייזט מיר אויף גאָט און אויפ'ן הייליגען לעמפעל — איך זאָל איהם צולאָזען צו זיין חוואַוואַן נאָר אויף צוויי מינוט, נאָר אויף צוויי ווערטער!... טשעפּע זיך אָפּ, קלעשטש! איד איינגעגעסענער, טפו!... [שפּייט אויס].

ס ט א ר ש י נ א. און דו וואָס.

מ י ק י ט א ג א ל א ג א ן. איך וואָס? גאָרניט! טשעפּע זיך אָפּ, זאָג איך, קלעשטש וואָס דו ביזט! איינגעגעסענער איד, טפו!... [שפּייט־אויס]. און דאָ ציטער איך, טאָמער טהוט ער אַ קוק אַריין אין דער צווייטער האָרניצע — דאָרט זיצט דאָך אַקוראַט זיין חוואַוואַ! וואָס טהוט מען? זאָג איך צו זיי: איהר וועט אוועקגעהן, זאָג איך, מיט גוטען — איז גוט, אַניט, זאָג איך, האָבען מיר אַ זאַקאָן, זאָג איך, און פאַ־זאַקאָנו קאָן איך, זאָג איך, אַראָפּברענגען דעם אוראַדניק אַהער!... מיינט איהר, ער האָט זיך איבערגעשראָקען? דריי אוראַדניקעס, זאָגט ער, און אפילו דער גובערנאַטאָר אַליין קאָן איהם אויך גאָרנישט טהון! וואָרום פאַר זיין קינד קאָן ער אָנשפּאַרען צום קייסער — איהר הערט ווערטער? צום קייסער!...

ס ט אַ ר ש י נ אַ [צום בעל־הבית]. און איך אויף דיין אָרט וואָלט ניט אַזוי געטהאָן... טעוועל איז פּאָרט איין אייגענער מענטש... [צום סטאַראָסטאַ]. האָב איך רעכט, סטאַראָסטאַ? [שפּייט־אויס].

ס ט אַ ר אָ ס ט אַ [רויכערט]. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַר־שינאַ, טעוועל איז איין אייגענער מענטש.

ס ט אַ ר ש י נ אַ. און אַ גוטער מענטש, חאָטש ער איז אַ זשיד. האָב איך רעכט, סטאַראָסטאַ?

ס ט אַ ר אָ ס ט אַ. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ, טעוועל איז אַ גוטער מענטש, חאָטש ער איז אַ זשיד.

מ י ק י ט אַ ג אַ ל אַ ג אַ ן [צום סטאַרשינאַ]. ווי אַזוי זשע דען וואָלסט דו געטהאָן, האָספּאָדין סטאַרשינאַ?

ס ט אַ ר ש י נ אַ [רויכערט]. איך ווי אַזוי וואָלט געטהאָן? איך וואָלט ניט געוואַרט, ביז ער'ט קומען צו מיר, בעטען זיך און בוקען זיך... כ'וואָלט געקומען צום אידען און וואָלט איהם גע־זאָגט: הער נאַר, טעוועל, אַזוי און אַזוי איז די מעשה. מיין זוהן חוועדאָר און דיין טאָכטער חוואַווא האָבען זיך פּאַליובעט און זיי מוזען זיך נעמען. און אַזוי ווי מיין זוהן איז אַ פּראַוואָסלאַוונע און דיין טאָכטער ניט, באַדאַרף דיין חוואַווא אָננעמען אונזער פּראַוואָסלאַוויע... [שפּייט־אויס]. האָב איך רעכט, סטאַראָסטאַ?

ס ט אַ ר אָ ס ט אַ. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ! חוואַווא מוז אָננעמען אונזער פּראַוואָסלאַוויע! [שפּייט־אויס].

מ י ק י ט אַ ג אַ ל אַ ג אַ ן. וואָס פאַר קלוגע קעפּ זאיהר זענט ביידע! איהר פאַרגעסט, אַז טעוועל איז אַ איד און איז קליגער פון אונז אַלעמען. איידער מיר וואָלטען זיך אַרומגעקוקט, וואָלט ער זיין טאָכטער באַשטאַט און אַזוי פאַרטאַכטאָרעט, אַז דער רוח אַליין וואָלט זי נישט געקאָנט געפינען! — דערצעהלען זיי מיר מעשיות! אומזיסט בין איך געווען אַ וואָלאָסטנאָי שרייַ־בער גוטע פינף און דרייסיג יאָהר?

ס ט א ר ש י נ אָ. וואָלסט נאָך איצט אויך געווען אַ וואָ־לאָסטנאָי שרייבער, זאָלסט ניט געווען גראָבען, דערלאַנגען און יאַבעדען אויף דער הראָמאַדע... מיט אַ הראָמאַדע טאָר מען זיך ניט זאַטשעפּען. האָב איך רעכט, סטאַראָסטאַ?

ס ט אַ ר אָ ס ט אַ. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ! מיט הראָמאַדע טאָר מען זיך ניט זאַטשעפּען!

מ י ק י ט אַ ג אַ ל אַ ג אַ ן. וואָס איז מיר אייער הראָמאַדע? אַט דאָ, אין דעם קולאַק [ווייזט אַ קולאַק], איז ביי מיר אייער הראָ־מאַדע!

ס ט אַ ר ש י נ אַ. רעד נאָך אַ ביסעל, וועסט דו זיך ביי מיר דערדערען!... [צום סאַטסקי]. עח! סאַטסקי! וואו ביזט דו?

ס אָ ט ס ק י [געהט־צו מיט גרויס רעספּעקט]. אָט דאָ בין איך, האָספּאָדין סטאַרשינאַ!

ס ט אַ ר ש י נ אַ. אַנו, טהו־נאָר אַ שפּרונג צום באַטיושקאַ בלאַהאָטשינע, וואָס דויערט עס ביי זיי אזוי לאַנג? די זון האַלט שוין ווייט [קוקט ארויף], מע וועט שוין באַלד קלינגען צו דער וועטשערני — ביז וואַנען וועלען מיר דאָ זיצען? מיר האָבען נאָך צו טהון אין וואָלאָסט אויך גענוג. האָב איך רעכט, סטאַראָסטאַ?

ס ט אַ ר אָ ס ט אַ. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ. מיר האָבען נאָך צו טהון און צו טהון!... [דער סאַטסקי געהט־אָפּ. עס קומט־ארויס פון שטוב די בעל־הבית'טע, ט ע ק ל אַ, אנגעטהאָן אין איהרע יום־טוב'דיגע מלבושים, מיט דער גרינער זאַפּאַסקע און רויטען קאַקאַשניק. זי ווערט שיער ניט אומגעוואַלגערט פונ'ם סאָטסקי, וואָס האָט זיך צעלאָזט אזוי האַסטיג אויפ'ן באַפויל פון זיין נאַטשאַלסטווע].

ט ע ק ל אַ [שפּייט־אויס, שעלט דעם סאָטסקי מיט דער תוכחה און מיט אַ קוויטש]. זאָלסט גאָר קיין גוטס ניט האָבען, דו רויטער הונט! רוק און לענד זאָלסט דו ברעכען אויפ'ן גלייכען וועג! [בייט־איבער דעם טאָן, געהט־צו זעהר העפליך, בוקט זיך נידעריג פריהער צום סטאַרשינאַ, דערנאָך צום סטאַראָסטאַ, פאַרגעסט ניט גריסען דעם מאַן אויך]. געזונט זאָלען זיין דער האָספּאָדין סטאַרשינאַ, דער האָספּאָדין סטאַראָסטאַ און דער האָספּאָדין חאַזיאַאין! מע האָט אייך געלאָזט בעטען אין

האָרניצע אריין. עס דאַרף באַלד קומען דאָס פּאָרעל פון׳ם באַטיושקאַ דעם בלאַהאָטשינע, וועלען מיר פון דאַנען געהן אײנ־איינעם אין דער צערקווע, און דערווײלע וועט איהר האָטש נעמען צו גלעזלעך, לכבוד דעם היילינען שבת...

ס ט אַ ר ש י נ אַ [הויבט זיך אויף, גלייכט זיך אויס די ביינער]. דאָס האָט מען שוין לאַנג באַדאַרפט! ס׳איז הייס אין דרויסען און עס טריקענט אין גאָרגעל... האָב איך רעכט, סטאַראָסטאַ?

ס ט אַ ר אָ ס ט אַ [אויפגעלעבט]. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ, עס טריקענט אין גאָרגעל. [פאַרהוסט זיך אויש. אלע געהען אָפּ צו דער שטוב צו. עס דערהערט זיך פון דרויסען א רעש פון א צונעפאָה־רענער פוהר און א קול „טפּררררו!“ דערנאָך באַווייזט זיך דאָס פּאָרעל. ח ו ה — אנגעטהאָן ווי א כלה, מיט א הויכען קאָקאָשניק, איין אויסגענייהט העמד, א סך סטיינגעס פון אלערליי קאָלירען און רויטינקע שיכלעך אויף די פיס. פ ע ד י א ג אַ ל אַ נ אַ ן — מיט א בלום אויף דער לאַץ. דאָס גרויע שמויסען־היטעל פּאַסט זיך איהם זעהר צום פּנים מיט די שוואַרצע וואָנסעס].

ח ו ה [געהט אויף צו־פריהער, זעצט זיך צו אויפ׳ן בענקעלע, וואָס נעבען בוים, פאַרוואַרפט דעם קאָפּ]. אוף!... איך וויל א ביסעל אָפּרוהען זיך אָט אַ דאָ. [עס רוקט זיך אַן דער פאַרנאַכט].

פ ע ד י אַ [זעצט זיך נעבען איהר]. ביזט מיעד?

ח ו ה. ניט מיעד, נאָר כ׳וויל אזוי א ביסעל זיצען...

[בויגט זיך צו צו איהם, שפּאַרט־אָן דעם קאָפּ אויף זיין אַכסעל. פעדיאַ נעמט זי אַרום, גלעט זי. — פון ווייטען דערהערט זיך א קלינגעריי אין די קלויסטער־גלעקער: גלין־גלין־גלאָן! גלין־גלין־גלאָן! חוה טהוט זיך א האָפּ־אויף].

פעדיאַ! לאָז מיך!

פ ע ד י אַ [האַלט זי צו]. וואָס איז מיט דיר, עווא?

ח ו ה [בעט זיך]. לאָז מיך, פעדיאַ! לאָז מיך, טייערער! איצט איז נאָך צייט!... [אין דרויסען ווערט פינסטערער און פינסטערער].

פ ע ד י אַ. וואָס צייט? האָסט חרטה? ווילסט מיך איבערלאָזען אליין? האָסט אויף מיר קיין קאָפּ רחמנות... איך בין ביי דיר גאָרניט... [לאָזט זי אָפּ].

ח ו ה. ניין, נישט דאָס... דו פאַרשטעהסט ניט. דאָס איז איבער מיינע כּחות!...

פ ע ד י אַ. וואָס איז איבער דיינע כּחות?

ח ו ה [הערט זיך צו, ווי די גלעקער קלינגען]. ווי פאַרשטעהסט דו ניט? אָט דאָס אָ... אָט די אַלע צערעמאָניעס... און דאָס אָפּזאָגען זיך פון טאַטע־מאַמע, און פון אַלץ... אַך, פעדיאַ! וויפיעל נידערטרעכטיגקייטען!...

פ ע ד י אַ. נאַרישקייטען! ווערטער בלויז..

ח ו ה. סאַמע ליגען! ליגען און פאַלשקייט!

פ ע ד י אַ. צוליעב אַזאַ הייליגען צוועק, ווי אונזער ליעבע... [עס ווערט נאָך פינסטערער].

ח ו ה. באַגעהן אַ פאַרברעכען?... הרג׳ענען טאַטע־מאַמע?... [פון שטוב באַווייזט זיך טעקלאַ].

ט ע ק ל אַ [דרעהט־אויס דעם קאָפּ אין שטוב אַריין]: אָט זענען זיי אַ!... [אָפּ אין שטוב צוריק. דאָס פאַרעל האַפּט זיך אויף].

ח ו ה [צו פעדיאַן, גיט איהם די האַנט]. קום, פעדיאַ, קום, איך בין גרייט! [געהען־אָפּ ביידע אין שטוב אַריין. פון דרויסען קומען־אָן אַ גאַנצע חאַליאַסטרע פאַרובקעס און שיקסעס, אַלע יום־טוב׳דיג, אַלע מיט בלומען אין די לאַצען און אין די היטלען. איינער פון דער חברה סקריפּעט אויף אַ פיעדעל. דער אַנדערער באַראַבאַנעט אין אַ פּייקעל. די יונגערע פאַרובקעס מיט די שיקסעס טאַנצען און זינגען צו:

טשאַביטע, טשאַביטע ווי מאַאי!
טשאַם זשע ווי נע ראַביטע, ווי מאַאי?

זיי געהען און טאַנצען פאַרלעבוויין. עס ווערט אַלע מאָל פינסטערער און פינסטערער. דאָס טאַנצען ווערט לאַנגזאַמער און דאָס זינגען לאָזט זיך אויס מיט אַ מינאָרנע טאָן אויסגעצויגען:

סאַנצע ניזענקאַ,
וועטשער בליזענקאַ...

ביז עס ווערט שטאַרק פינסטער, און אויף דער ביהנע איז שוין ניטאָ קיינער. דעמאָלט ווערט פאַרשוואונדען די דעקאָראַציע פונ׳ם ערשטען בילד און עס דערשיינט די דעקאָראַציע פונ׳ם צווייטען בילד פונ׳ם זעלבען אַקט, וועלכער געהט אומאונטערבראָכען].

צווייטעס בילד.

[ביי טביה'ן אין שטוב. די זעלבע דעקאראציע, וואס אין ערשטען אקט. — שבת־צו־נאכטס. דער טיש איז נאך געדעקט שבת'דיג, מיט א ווייס טישטוך. צוויי מעשענע לייכטער מיט די אויסגעברענטע בענטשליכט. צוויי קוילעטשען, איבערגעדעקט מיט א האנטיכעל מיט רויטע פרענזעלעך. עס הערשט א סומנע פינסטערניש. די שאטענס קלעטערען אויף די ווענט. עס הענגט אויף אלץ א מרה־שחורה'דיגע שטילקייט. עס הערט זיך שארף דער טיק־טאק פונ'ם אלטפרענקישען זייגער, וואס אויף דער וואנט. — פון דער דרויסען־טיר קומט־אן גאלדע פארוויקעלט אין א שאל, קוים וואס מע דערקענט זי אין דער פינסטערניש].

גאלדע [שטעהט א ווייל'ע, טהוט־אוים די שאל, זיפצט, רעדט צו זיך אליין]. פארשפיעלט א קינד! פארזינדיגט!... מע לויפט ארום זי זוכען... דעם נעכטיגען טאג זוכט מען... פארפאלען!... גלייך ווי געשטארבען... ערגער ווי געשטארבען, הלואי איך זאל ליגען זאגען... ווי טראגט מען איבער דעם וועהטיג? דעם בזיון?... [פויזע. פארברעכט די הענט]. גאטעניו, גאטעניו! אדער גיב מיר אפ מיין קינד, אדער נעם מיך צו!... [טהוט א קוק אין פענסטער ארויס]. א דונער איז מיר! שוין שטאק־נאכט — צייט מאכען פייער, זאגען „גאט פון אברהם"... [געהט־אפ אין קיך. עס דערהערט זיך אין גיכען פון דארט איין אלטע, נאר איין אנגענעהמע שטימע מיט'ן אלטען באהארציגטען נוסח:

גאט פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב!
בעהיט דיין ליעב פאלק ישראל פון אלדאס בייז!
אונזער ליעבער שבת־קודש געהט אוועק...

די וואך, וואס געהט אקעגען, זאל אונז קומען
צו געזונט און צו פרנסה,
צו מזל און צו ברכה,
צו גליק און צו הצלחה,
צו תורה, צו מעשים טובים
און צו יראת־שמים,
צו ישועות ונחמות
און צו אלעם גוטען געוועז — אמן!

טראגט־אריין דאס אנגעצונדענע לעמפעל, שטעלט עס אוועק אויפ'ן טיש. זיפצט].
הלואי האטש אין דעם זכות פון שבת־צו נאכט, צוליעב א פולער וואך, טאמער וועט פארט דער אויבערשטער רחמנות האבען, טהון א נס... ער, אז ער וויל, קאן ער!... [עס עפענט זיך די טיר און עס קומט־אריין פון דרויסען צייטעל, איינגעהילט אין א שאל, א פארשמאכטע].

צייטעל. א גוטע וואך, מאמע! [טהוט־אויס די שאל].

גאלדע. א גוטע וואך, א גוט יאהר אונז אלעמען!
[פאלט אויפ'ן בענקעל, ברעכט־אויס אין א געוויין].

צייטעל. נו, גענוג, מאמע, גענוג. ס'איז פון גאט, ווי דער טאטע זאגט... וואו איז דער טאטע? ניטא נאך? [גאלדע חויבט־אויף דעם קאפ, ווישט־אויס די אויגען]

גאלדע. נישט געוועזן פון דעמאלט אן... לויפט ארום, ווי א פאר'סמ'טע מויז, פון אינדערפריה אן, קלאפט אין אלע טירען — א נעכטיגער טאג! קאלטע פריפארקעס!...

צייטעל. זאג עס ניט, מאמע. אויפ'ן טאטען איז דא א האפענונג. דער טאטע קאן רעדען...

גאלדע. וואס העלפט דאס קאנען רעדען פויליש, אז מע לאזט אין הויף נישט אריין?... מע דארף נישט מעהר, קינדעניו, וויפיעל איך האב פאר זיי אויסגעוויינט... רעדען קאן איך ניט, ווי דער טאטע דיינער, אבער וויינען? וויינען קאן איך בעסער פון איהם! נאר וואס, משטיינס געזאגט? א גוי פאר־שטעהט דען אידישע טרערען? א גוי פיהלט דען א אידיש הארץ?

[וויינט נאָך א ווײַלע, ווישט די טרערען]. דער בראָך איז אַזוי גרויס, צייטעל, אַז איך האָב גאָר פאַרגעסען א פרעג טהון, וואָס מאַכט דיין מאַטעל, און די קינדער דיינע וואָס טהוען?

צ י י ט ע ל. מיין מאָטעל — וואָס זאָל ער מאַכען? ער איז קראַנק. הוסט!... די קינדער, האָב איך אָנגעזאָגט מאָטלען, ער זאָל זיי לעגען שלאָפען, און אַליין האָב איך מיך געלאָזט אהער צו־פוס, ווייל ס'איז נאָך געוועןן שבת...

ג אָ ל ד ע. אָבער צו־פוס?

צ י י ט ע ל. און אַז דער טאַטע איז געוועןן היינט צוויי מאָל ביי אונז אין שטעדטעל, און ביידע מאָל צו־פוס, זוכען חוה'ן?

ג אָ ל ד ע. צוויי מאָל געוועןן ביי דיר?

צ י י ט ע ל. הערסט! פון וואַנען זשע דען וואָלט איך גע־וואוסט פונ'ם אומגליק?

ג אָ ל ד ע. דער קאָפּ איז מיר אַזוי דערשלאָגען, אַז איך וויים גאָרניט וואָס איך רעד!... מילא איך, ווי אַזוי איך וועל עס איבערלעבען — ווייסט נאָר גאָט... ווי אַזוי אָבער ער, דער טאַטע דיינער, ווען דאָס אריבערטראָגען — איז הלואי איך זאָל ליגען זאָגען!... אַז ער לאָזט גאָרניט וויינען! און אַליין איז ער שוואַרץ, ווי די ערד... אַז ער האָט זי אַזוי ליעב געהאַט! [שלאָגט זיך מיט ביידע הענט איין קאָפּ]. חוה! חוה! חוה! וואָס האָסט דו געטהאָן מיט אונז?!...

צ י י ט ע ל [נעמט ארום די מוטער, ביידע וויינען]. אָבער, מאַמע!... [עס עפענט זיך די דרויסען־טיר און עס קומט־אריין ט ב י ה. ס'איז צו זעהען, אז דער מענטש איז צערודערט. די האָר צעבורשעט. נאָר ניט געוויינט. געלאַסען, רוהיג, פאַרטיעפט אין זיך אַליין. גאָלדע און צייטעל הערען־אויף צו וויינען, וואַרטען וואָס וועט זיין].

ט ב י ה [דרעהט זיך פריהער ארום א ווײַלע אויף איין ארט, ווי צעמישט, גלייך ווי ער וואָלט עפּיס געזוכט ארום זיך, בלייבט שטעהן, רעדט צו זיך אַליין]. נו, טביה? שען אויסגעפיינט זיך!... פיין — פיין!... צער גידול בנים — אָט דאָס הייסט נחת פון קינדער!...

[נאך א קורצער פויזע, טהוט זיך א פליק ביי דער בארד]. אלטער נאר!... [שרייט הויך]. דו ביזט עס ווערטה!... דער הונט איז ווערטה דעם שטעקען!... וואו זענען געוועזן דיינע אויגען?... [א פאטש אין שטערן]. דיין שכל וואו איז געוועזן?... [פויזע. רעדט שטילער]. דער גאנצער וועלט געגעבען עצות, און אליין ווערסט דו שטארבען א נאר... [פויזע. גערט־ארום, פארלעגט די הענט אהינטער, טראכט עפּיס. דערנאך בלייבט ער שטעהן, האלט צוגעמאכט די אויגען. חאפט זיך אויף, נאך א טיעפען זיפץ]. נאר איינס צום אנדערען געהער זיך ניט אן. וואס צו גאט — איז צו גאט... קיין צו־להכעיס'ען איהם טהוט מען ניט און קיין ברוגז'לעך מיט איהם פיהרט מען ניט. ס'איז מוצאי שבת־קודש אויף דער וועלט — דארף מען איהן: מאכען הבדלה... [עפענט־אויף די שאפע, נעמט־ארויס דאס קאראפינטשיקעל מיט בראנפען מיט'ן קידוש־גלעזעל, דערנאך — די ברייטע געפלאכטענע הבדלה, טראגט עס צו צום טיש, גיסט־אן דאס קידוש־גלעזעל, רעדט דערוויילן]. מילא, שלש סעודות פארשפעטיגט — וועט ער מוחל זיין... און מנחה־מעריב האב איך געדאווענט — אזא יאהר אויפ'ן גלח'ס קאפ!... [צום ווייב]. געדענקסט דו חאטש, גאלדע, ווי ווייך ער פלעגט צו מיר זיין, ימח שמו וזכרו? חאטש צו א מכה איהם צו צולעגען!... און תמיד מיט אזעלכע זיסע רעדעלעך, אלץ פאר'גנבה'נען זיך הינטען־ארום: „גאש באח, וואש באח"... קום איך איצט און טהו איהם [בויגט זיך צו] א פאל צו די פיס, אז ער חאפט מיך ניט פאר א האנט, הויבט מיך אויף: „אי־פע, זאגט ער צו מיר, טעוועל! ווי קומט דאס צו דיר, אז דו זאלסט זיך, זאגט ער, אראפלאזען אזוי נידעריג, א מענטש, זאגט ער, פאר א מענטשען?"... „באטיושקא! — זאג איך צו איהם. — עס וואלגערט זיך, זאג איך, פאר דיינע פיס ניט קיין מענטש, זאג איך, נאר א טאטע, איין אומגליקליכער פאטער, זאג איך, וואס שלעכטע מענטשען, זאג איך, זענען איהם באפאלען אין מיטען העלען טאג, זאג איך, און ווילען צונעמען, זאג איך, ביי איהם א קינד!... [גאלדע און צייטעל באהאלטען די פנים'ער, וויינען]. דו ביזט, זאג איך, קלאר, באטיושקא, אין אונזערע הייליגע ספרים,

באדארפסט דו גערענקען, זאָג איך, דעם משל, וואָס דער נביא האָט דערצעהלט דוד המלכ'ען, זאָג איך, מיט'ן שעפעלע, וואָס ביי'ם אָרעמאַן — איז געקומען דער נגיד, און האָט אוועקגעלעגט דעם אָרעמאַנ'ס שעפעלע"... וואָס טויג אייך — איך האָב איהם גוט אריינגערעדט! ווי טביה קאָן!... [פויזע]. דארף מען, הייסט עס, מאַכען, זאָגט איהר, הבדלה?... [רופט־צו די טאָכטער, גיט איהר, זי זאָל האַלטען די געפלאָכטענע הבדלה. גאָלדע געהט אויף צו נעהענטער, זי זאָל הערען, ווי ער מאַכט הבדלה. ער פארשטעלט זיך מיט דער לינקער האַנט די אויגען, אין דער רעכטער האלט ער דעם כוס, הויבט־אָן די ווערטער „הנה אל ישועתי" דוקא גאַנץ הויך, און מיט א ניגון, נאָר באלד ווערט איהם דאָס קול איבערגעהאַקט, מעהר קיין ווערטער הערט מען ניט, נאָר מע זעהט, אז ער וויינט, האָטש דאָס פּנים זעהט מען ניט, ווארום ס'איז פארשטעלט. אויף איהם קוקענדיג, וויינען שטיל אויך גאָלדע און צייטעל, באַהאַלטען די פּנים'ער אין די פּארטיכער. מע הערט נאָר, ווי ער לאָזט־אויס די ווערטער מיט א ניגון: „המבדיל בין קודש לחול!"... אָפּגעמאַכט די הבדלה און אָפּגעזופּט פונ'ם קעלישעקעל, גיסט ער אוים עטליכע טראָפּען אויפ'ן עק טיש, וואָס איז אָפּגעקאַטשעט פונ'ם טישטוך, צינדט־אָן דעם אָנגעגאָסענעם בראַנפען מיט דער געפלאָכטענער הבדלה, טונקט־איין אין פייער ביידע קליינע עקסטע פינגער, טהוט מיט זיי א וויש די אויגען, זאָגט עפּיס בעת מעשה שטילערהייט, דערנאָך שטופּט ער אָן דערמיט אלע קעשענעס אויף א פולער וואָך]. א גוטע וואָך! א גוטע וואָך!

ג אָ ל ד ע. } א גוטע וואָך, א גוט יאָהר!...
צ י י ט ע ל. }

ט ב י ה. האָבען מיר זיך מיט'ן רבונו־של־עולם, הייסט עס, צערעכענט: ער מיר מיינס, איך איהם זיינס — קוויט!... אצינד קאָנען מיר זיך אומקעהרען צו אונזערע אייגענע געשעפטען, ווי אין פסוק שטעהט: א י ש ל פ ע ל ו... [פויזע]. נו, גאָלדע־ברודער? וואָס זאָגסט דו? הא?...

ג א ל ד ע. וואָס זאָל איך זאָגען? [ברעכט די הענט].

ט ב י ה [קוקט אויפ'ן ווייב, ווי דורך ברילען]. אָט אזוי!... נישטאָ שוין ביי אונז מעהר קיין חוה!... איין עק — אוים חוה!... שוין

נאָך אַלע היומס... כּל־זמן עס האָט זיך נאָך געשלאָגען איין אָדער, כּל־זמן זי איז ניט אַריבערגעטראָטען אויף יענער זייט, האָב איך נאָך געהאַט אַ האָפענונג אויף גאָט און אויף זיך... איצט, אַז זי איז שוין אַריבער אַהין — איך ווייס עס שוין אַקוראַט, טביה וועט ניט זאָגען דאָס, וואָס ער ווייסט ניט, — איז פאַרפאַלען, נישטאָ מעהר קיין חוה! געשטאָרבען חוה!... השם נתן, השם לקח — אַזוי מוזען מיר זאָגען, און בּרוך דיין אמת! [גאָלדע און ציטעל וויינען]. איצט קאָנט איהר וויינען... יאָ! איצט האָט איהר בּיד צו וויינען. נאָר ניט טביה... [דאָס קול איז איהם געבּראָכען, עס הערען זיך טרערען]. בּלאָטע! טביה וויינט ניט! טביה איז ניט קיין אידינע!... און על־פּי דין בּאַדאַרפען מיר זיך זעצען שבעה... אויף איין שעה נאָר... נישט מעהר ווי איין שעה... איין אַנדערער אויף מיין אָרט וואָלט געגאַנגען אָנפרעגען זיך בּיי אַ רב. איך דאַרף ניט פרעגען בּיי קיינעם — טביה איז ניט קליין צו וויסען אַ דין אַליין. וואָרום ער ווייסט, אַז בּיי אָט אַזאַ־נ־אומגליק בּאַדאַרף מען זיך אַוועקזעצען אויף דער ערד נאָר אויף אַ שעה, נישט מעהר ווי אויף איין שעה, און עד כּאן אומרים בּשבּת הגדול! אָפּגעזעסען די שעה, אויסגעוויינט זיך — גענוג! פאַרגעסען! ווי אין פּסוק שטעהט: ו־יש־כּ־ח־הו! אָט אַזוי ווי מע פאַרגעסט אַ טוידטען! ניין! וואָס זאָג איך? ערגער ווי אַ טוידטען! אַ טוידטען דערמאָנט מען אַמאָל... נאָך אַ טוידטען זאָגט מען קדיש, מע האָט יאָהרצייט... דאָ — איז ניט שייך קיין קדיש, ניט קיין יאָהרצייט. גאָרנישט! חוה לא יזכר ולא יפּקד! [גאַנץ הויך]. אַזעלכע קינדער זענען נישט ווערטה קיין טרער! אַזעלכע קינדער טאָרען נישט דערמאָנט ווערען, נישט צו גוטען, נישט צו בּייזען — לא יזכר ולא יפּקד! איהר הערט, וואָס איך זאָג אייך? [נאָך העכער]. דער נאָמען חוה זאָל מיר ניט דערמאָנט ווערען מעהר!... געשטאָרבען חוה! ערגער ווי געשטאָרבען! חוה איז גאָר קיינמאָל אויף דער וועלט ניט געווען!... [זעצט זיך אַוועק אויף דער ערד, ציהט־אַראָפּ איין שטיוועל. אויף איהם קוקענ־

ריג, זעצן זיך אװעק אויף דאס װייב און די טאכטער, װאס ברעכן־אויס אין א געװיין. טביה, זיצענדיג אין איין שטיװעל, טהוט זיך מיט א מאל א חאפ־אן מיט ביידע הענט ביי'ם קאפ, קוקט ארויף און רופט־אויס גאנץ הויך, װי ער בייזערט זיך]. גאָט! גאָט! גאָט! װאו ביזט דו, גאָט?!...

האסטיג פאלט דער פאָרהאנג.

ענדע פונ'ם דריטען אקט.

פערטער אַקט

[די זעלבע דעקאָראַציע, וואָס אין דריטען אַקט, צווייטען בילד. — אַ פריהמאָרגען. שלמה'לע און שיינדעלע, וואָס זענען גאָר־וואָס אויפגעשטאַנען, שפּיעלען זיך אין איינע העמדלעך מיט דער קאַץ].

שלמה'לע. לאָז אָפּ די קאַץ, שיינדעלע!

שיינדעלע. וואָס עפּיס, שלמה'לע?

שלמה'לע. לאָז אָפּ, זאָג איך!

שיינדעלע. פאַר וואָס?

שלמה'לע. אַזוי... איך האָב מיך דערמאָנט, דער זיידע זאָגט, אַז אַ קאַץ טאָר מען ניט מוטשען — ס'אַ צער בעלי־חיים.

שיינדעלע. וואָס הייסט עס „שערבעלע חיה"?

שלמה'לע. ניט שערבעלע חיה, נאָר צער בעלי־חיים.

שיינדעלע. וואָס זשע הייסט עס?

שלמה'לע. ס'הייסט, זאָלסט דאָס אָפּלאָזען, אַניט וועט דיך גאָט שטראָפען און דו וועסט שטאַרבען!

שיינדעלע [לאָזט־אָפּ די קאַץ]. אַזוי ווי דער טאַטע איז געשטאָרבען?

שלמה'לע. אַזוי ווי דער טאַטע איז געשטאָרבען און אַזוי ווי די באָבע איז געשטאָרבען.

שיינדעלע. נו, און די מוהמע חוה פאַר וואָס רעכענסט דו ניט?

ש ל מ ה ׳ ל ע. די מוהמע חוה איז ניט געשטאָרבען. די מוהמע חוה איז ערגער ווי געשטאָרבען...

ש י י נ ד ע ל ע. וואָס הייסט עס ערגער ווי געשטאָרבען?

ש ל מ ה ׳ ל ע. ניט דיין עסק — שווייג!

ש י י נ ד ע ל ע [בלאָזט זיך אָן]. פאַר וואָס זאָל איך שווייגען?

ש ל מ ה ׳ ל ע. אַזוי. דער זיידע האָט געהייסען שווייגען.

ש י י נ ד ע ל ע. פאַר וואָס האָט ער געהייסען שווייגען?

ש ל מ ה ׳ ל ע. אַזוי האָט ער געוואָלט.

ש י י נ ד ע ל ע. פאַר וואָס האָט ער געוואָלט?

ש ל מ ה ׳ ל ע. ע! ביזט דו דאָך אַ קלעשטש! טאַ נאַ זשע דיר! [דערלאַנגט איהר אַ זעץ, זי איהם צוריק. עס קומט־אָן צ י י ט ע ל].

צ י י ט ע ל. שוין? אַ מלחמה צווישען אייך? אַ, ניט געדאַכט זאָלט איהר ווערען — אויפ׳ן ניכטערען הארצען? גערהט אַנטהון זיך, וועל איך אויסרוימען דעם הקדש און דערנאָך אייך געבען אָנבייסען! [שלמה׳לע און שיינדעלע געהען־אָפּ אין זייטיגען חדר. ציי׳טעל בלייבט און נעמט זיך רוימען די שטוב]. ווער וואָלט זיך דאָס געקאָנט ריכטען, אַז אין אַזאַ קורצער צייט זאָל ווערען אַזאַ מין איבערקעהרעניש אין אַ שטוב! אַזאַ תל פון אַ גאַנצער משפחה!... אַ צאָרן פון גאָט! איוב׳ס צרות, ווי דער טאַטע זאָגט... דעם ערשטען פּעטשאַטעק האָב געמאַכט איך: צו איין־און־דרייסיג יאָהר געבליבען איין אַלמנה מיט צוויי קינדער פּיסקליאַטעס־יתומים אויפ׳ן טאַטענ׳ס קאָפּ... און די מאַמע האָט גענומען און איז אַוועקגעשטאָרבען, נישט געקאָנט צוזעהען דעם צער פונ׳ם טאַטען. וואָס חוה האָט איהם אַוועקגעקוילעט אָהן אַ מעסער... [פויזע]. אוי, חוה-חוה! האָסט גענומען און האָסט זיך אליין באַגראָבען אַ לעבעדיגע און האָסט אונז אַלעמען דעם קאָפּ אַראָפּגענומען, חרוב געמאַכט אַ גאַנצע סעמייסטווע... [נעמט זיך פאַרקעהרען דאָס לעצטע ביסעל מיסט. — פון דער דרויסען־טיר קומט־אָן ט ב י ה מיט אונטערגעשטעקטע פּאָלעס, ווי אַלע מאָל, בעת ער האַלט אין דער אַרבייט. אין אויסזעהען האָט ער זיך שטאַרק פאַרענדערט: גרוי ווי אַ טויב, די פריהער־אונטערגעהאַקטע פּאות זענען אַ ביסעלע לענגער געוואָרען, נאָר די אויגען שמייכלען, ווי פריהער].

ט ב י ה. אָנגעפּאַיעט דאָס פערדעל מיט די בהמה'לעך, קאָן מען שוין אַ טראַכט טהון וועגען זיך אויך, ווי מיר זאָגען אין דאַוונען: כ ל ז מ ן ש ה נ ש מ ה ב ק ר ב י. אַ געראַווענטער בין איך שוין, אַ געגעסענער אויך, איצט דאַרף מען געבען אַ פּאַהר־אַרוים קיין בויבעריק מיט'ן ביסעל סחורה, קעז און פּוטער און שאַר ירקות. נעם, צייטעל, קלויב־צונויף דאָרט אין קעלער וואָס גאָט האָט געגעבען, דאָס גאַנצע ביסעל גוטס. איכ'ל דערווייל אַריינכאַפּען אַ קאַפּיטעל תהלים, וועט דאָס זיין ווי געפונען...

[צייטעל געהט־אַפּ דורך דער דרויסען־טיר. טביה זעצט זיך אַוועק צום טיש מיט אַ תהלים, וועלכען ער האָט אַרויסגעצויגען פונ'ם טיש־קעסטעל, צעשאַקעלט זיך און זינגט שטיל אונטער דער נאָז, נאָר ער לאָזט־אויס מיט אַ ניגון און הויך].

„אשרי כל חוסי בו!" [עס קומט־אַן צייטעל מיט אַ צעשראָקען פּנים].

צ י י ט ע ל. טאַטע! דער סטאַרשינאַ מיט'ן סטאַראָסטאַ מיט עפּיס נאָך גויים געהען אַהערצוצו...

ט ב י ה. ערשטענס, פון וואַנען ווייסט דו, אַז אַהער? און דאָס אַנדערע — וואָס האָסט דו זיך אַזוי דערשראָקען? מיט גנבה'שע פערד האַנדעל איך ניט? דעם קייסער זאַטשעפּע איך ניט?... וואָס קאָנען מיר טהון די גויים, אַז מיר האָבען אַזאַ גרויסען גאָט? ווי זאָגט תהלים שטעהט געשריבען: מ ה י ע ש ה ל י א ד ם?... [עס עפענט זיך די טיר און עס קומען־אַריין גויים, צווישען זיי דער ס ט אַ ר ש י נ אַ מיט'ן ס ט אַ ר אָ ס ט אַ מיט'ן ס אַ ט ס ק י — אַלע דריי מיט בלעכלעך. די גויים טהוען־אויס די היטלען. טביה בלייבט אין היטעל, נאָר ער מאַכט־צו דעם תהלים, שטעהט־אויף און איז מקבל־פּנים די געסט מיט אַ פריינטליך שמייכעל. דער סאַטסקי מיט'ן לאַנגען שטעקען בלייבט שטעהן ביי דער טיר].

ס ט אַ ר ש י נ אַ. געזונט זאָל זיין טעוועל!

ס ט אַ ר אָ ס ט אַ [און נאָך איהם אַלע גויים, אויסער דעם סאַטסקי]. אַ געזונט, טעוועל!

ט ב י ה. אַ געזונט אויף אייך אַלעמען, אויף דער גאַנצער הראָמאַדע. וואָס וועט איהר זאָגען גוטס? און וואָס הערט זיך עפּיס נייעס אויף גאָט'ס וועלט? [אַלע גויים קוקען אויפ'ן סטאַרשינאַ].

סטאַרשינאַ. נייעס? וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך ווייסט דו בעסער פון אונז. דו ביזט אַ גראַמאָטנער און פּאָהרסט־ארום טאָ היז, טאָ הער. און דערצו ביזט דו אַ איד, און אידען ווייסען אַלץ! [צום סטאַראָסטאַ]. האָב איך רעכט, סטאַראָסטאַ?

סטאַראָסטאַ. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ, אידען ווייסען אַלץ!

טביה. סע קאָן זיין, אַז מיר ווייסען אַ סך, נאָר ניט אַלץ. אַלץ ווייסט נאָר אָט אַ יענער אַ! [ווייזט ארויף]. וואָס זשע פּאַרט ווערט איהר זאָגען גוטס? [אַלע גויים קוקען צום סטאַרשינאַ].

סטאַרשינאַ. גוטס האָבען מיר דיר צו זאָגען, טעוועל, ווינציג... מיר זענען געקומען דיר זאָגען, אַז מע שיקט דיך ארויס פון דאַנען... ניט מיר — דאָס האָט די גאַנצע הראָמאַדע אַזוי געוואָלט... וואָס זאָגסט דו, סטאַראָסטאַ?

סטאַראָסטאַ. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ! די הראָמאַדע האָט אַזוי געוואָלט...

טביה. פאַר וואָס, אַשטייגער? מיט וואָס האָב איך זוכה געווען אַזאַ כּבוד ביי אייער הראָמאַדע? דאַכט זיך, איך האָב אין די העכער פופציג יאָהר, וואָס איך זיץ מיט אייך, קיינעם ניט באַ'גנבה'ט, אָדער באַ'גזל'ט, אָדער אָפּגענאַרט, אָדער אַזוי באַ־לעדיגט...

סטאַרשינאַ. ווער זאָגט דאָס דען? קיינער זאָגט דאָס ניט! נאָר הראָמאַדע האָט זיך ארומגעזעהען, אַז פון אַלע דערפער שיקט מען ארויס די אידען... וואָס זאָגסט דו, סטאַראָסטאַ?

סטאַראָסטאַ. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ, פון אַלע דערפער שיקט מען ארויס די אידען...

טביה. מעהר נישט? און אַז אין אַלע דערפער וועלען זיך די גויים אָפּשניידען די נעזער, וועט איהר אייערע נעזער אויך געבען שניידען? [אַלע גויים קוקען צום סטאַרשינאַ].

ס ט אַ ר ש י נ אַ. ביזט אַ טשודאַק, טעוועל! ס'זאָל זיין געוועגדט אָן מיר, וואָלסט דו דאָ געמעגט זיצען און זיצען ביז'ן טוידט אפילו... וואָס זאָגסט דו, סטאַראָסטאַ?

ס ט אַ ר אָ ס ט אַ. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ! ער וואָלט דאָ געמעגט אפילו שטאַרבען!

ט ב י ה. מוחל! שטאַרבען שטאַרב שוין בעסער דו, אָדער דער סטאַרשינאַ! איהר זענט גויים מיט טשינעס, מיט בלעכלעך, אייך וועט מען באַגראָבען מיט פּאַראַד... און מיך וועט מען דאַרפען פיהרען אין שטאָדט אריין, וואָרום דאָ איז דאָך נישטאָ קיין אידישער בית־עולם... ניין, איך מוז נאָך לעבען, אזוי לאַנג די ערד האַלט מיך, וואָרום גאָט האָט מיך געבענטשט מיט קליינע קינדער יתומים אויף דער עלטער... און וואוהין וועל איך זיך מיט זיי אהינטהון? סיידען נעמען אַ טאָרבע און געהן איבער די הייזער? פאַר וואָס קומט עס מיר?... [גאַף די פּנים'ער פון די גויים איז צו באַמערקען, אַז זיי זענען געריהרט פון זיינע ווערטער]. און נאָך אַ זאַך דאַרפט איהר געדענקען — אַז ס'איז פאַרהאַן אַ גאָט אויף דער וועלט... איך זאָג ניט א ו נ ז ע ר גאָט, אַ י י ע ר גאָט — איך רעד פון יענעם, פון אונזער אַ ל ע מ ע נ ' ס גאָט, וואָס זיצט אָט דאָרט אויבען און קוקט־אַראָפּ אַהער אונטען און זעהט אַלע פּאַרלאַסטען, וואָס ווערען אָפּגעטהאָן ביי אונז, און פאַרשרייבט דאָס אַלסדינג צו זיך אין בוך אריין, ווי אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען... [די גויים קוקען זיך איבער, שאָקלען־צו מיט די קעפּ].

ס ט אַ ר ש י נ אַ [זיפצט]. ביזט אודאי זעהר גערעכט, טעוועל, ביזט גערעכט, ווי גאָט אַליין. נאָר וואָס קאָנען מיר טהון? קעגען דעם ווילען פון דער הראָמאַדע קאָן מען נישט געהן, ווען דו זאָלסט אפילו אוועקשטעלען דריי עמער בראָנפען! וואָס זאָגסט דו, סטאַראָסטאַ?

ס ט אַ ר אָ ס ט אַ. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ, אפילו דריי עמער בראָנפען!...

ט ב י ה [טראכט א ווײלע]. ווײסט איהר זשע, וואָס איך װעל אײך זאָגען? שא! אָט װעלען מיר באַלד װיסען, וואָס מיר זאָלען טהון. איהר זאָגט, אז דאָס איז דער װילען פון דער הראָמאַדע? דער װילען פון דער הראָמאַדע איז אודאי הײליג. בײ אונז איז אויך אזוי: אז קהל װיל, איז פאַרפאַלען. די מעשה איז אָבער די, וואָס דער װילען פון גאָט איז נאָך הײליגער. וואָס קומט־אַרויס, וואָס קהל װיל, אז גאָט װיל ניט? סײדען, גאָט אלײן הײסט, אז איהר זאָלט נעמען א מענטשען אומזיסט־אומנישט און צעבּרעכען איהם אויף שטיקלעך... אויב אזוי, װעלען מיר פּרובּען. מיר׳ן עס באַלד װיסען... [אלע גוים קוקען אויפ׳ן סטאַרשינאַ].

ס ט א ר ש י נ א. װי אזוי װעלען מיר דאָס װיסען?

ט ב י ה. װי אזוי מיר׳ן דאָס װיסען? מיר׳ן װאַרפען גורל. [לעגט־אַװעק די האַנט אויפ׳ן תהלים]. אָט דעם ספר זעהט איהר? ס׳איז אונזער תהלים. „פּסאַלטיר״ הײסט דאָס בײ אײך... א הײליגער ספר... װעל איך אײך זאָגען א װאָרט, אײן װאָרט נאָר, אַרױסגענומען פונ׳ם דאָזיגען הײליגען בוך. איז אויב עמיצער פון אײך װעט מיר קאָנען נאָכזאָגען דאָס דאָזיגע װאָרט, איז א סימן, אז הראָמאַדע איז גערעכט, און אז ניט — איז א סימן, אז גאָט הײסט ניט, איהר זאָלט מיר שלעכטס טהון... געהט עס? [אלע גוים קוקען אויפ׳ן סטאַרשינאַ].

ס ט א ר ש י נ א. וואָס א איד קאָן צוטראַכטען, װעלען קײן צעהן גוים דערױף ניט פאַלען, זײ מעגען האָבען איטליכער באַזונדער א קאָפּ, װי א פאַס די גרויס! וואָס זאָגסט דו, סטאַראָסטאַ?

ס ט א ר אָ ס ט א. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ, א קאָפּ, װי א פאַס די גרויס!...

ס ט א ר ש י נ א. וואָס זשע איז דאָס פאַר א װאָרט בײ דיר אזעלכעס, טעװעל? לאָמיר האָרכען.

ט ב י ה. גיב זשע מיר א האַנט. [ציהט־אויס דעם סטאַרשינאַ די האַנט. יענער דערלאַנגט איהם א האַנט, אבער מיט אזא כח, אז טביה פאַרקרימט זיך אזש און טהוט א זאָג אין א זײט]. נו, א יד בּײ דעם ערל —

זי מעג איהם אפּדארעו!... [צום סטארשינא]. געדענקט זשע און הערט זיך איין אלע מיט קאָפּ — איך זאָג אייך דאָס וואָרט: ו ח ל ק ל ק ו ת!... [די גויים קוקען זיך איבער, ריהרען מיט די ליפּען].

ס ט א ר ש י נ א. ניין, טעוועל, צו גיך! צו ראַשיג! עס קומט־אויס ביי דיר חאל־חאל־חאל, עפּיס אזוי ווי א קאלב ווארגט זיך... וואָס זאָגסט דו, סטאראָסטא?

ס ט א ר אָ ס ט א. זעהר געדעכט, האָספּאָדין סטארשינא, א קאלב ווארגט זיך...

ט ב י ה. אויב אזוי, וועל איך אייך זאָגען איין אנדער וואָרט. [בלעטערט דעם תהלים]. זאָגט מיר דאָס וואָרט: מ מ ע מ ק י ם...

[דער סטארשינא, דער סטאראסטא, אלע גויים, אויסער דעם סאטסקי, שטרענגען אן אלע כחות, ריהרען מיט די ליפּען. — פון צווייטען זייטיגען צימער שטעקט־ארויס דעם קאָפּ צייטעל, רעדט צום פאטער].

צ י י ט ע ל. טאטע! עס געהט אהער דער אוראדניק מיט'ן וואלאסטנאי שרייבער זאזוליא! [אָפּ צוריק, לאזט די טיר א ביסעל אפען און קוקט־אריין מיט איין אויג].

ט ב י ה. ברוך הבא, נייע געסט! ו י ב ו א ה מ ן — מאכט רש"י: דער רוח האָט זיי געבראכט... [ער טהוט־אויס דאָס היטעל. עס קומט־אריין ברייט, ווי א גובערנאטאר, דער א ו ר א ד נ י ק אין זיין גאנצער אוניפארם, מיט דער שפּאגע און מיט'ן רעוואלווער, און א בייטשעל אויף אין דער האנט. נאָך איהם — דער יונגער שרייבער פון וואלאסט, ז א ז ו ל י א, מיט א גרויסען פּארטפעל]

א ו ר א ד נ י ק [פארניינט זיך קוים־קוים פאר'ן סטארשינא מיט'ן סטאראסטא. דער סאטסקי ציהט זיך אויס, ווי א סטרונע, און ווערט פאר־שטארבען. אלע גויים בלייבען פארגאפט]. ע־ע־ע... וואו איז דא דער... דער איד טעוועל?

ט ב י ה [טרעט־ארויס גאנץ דרייסט]. דאָס בין איך אט יענער איד, וואָס הייסט טביה... מיר דאכט, אז מיר זעהען זיך ניט צום ערשטען מאָל... ערשט היינטיגען נאָווינאָד האָב איך...

א ו ר א ד נ י ק [די וואנסעס ארויף, רעדט שטרענג]. איכ'ל בעטען, מיט זייטיגע רעד מיר ניט פארפאָהרען אין דער צייט,

ווען איך בין באַשעפּטיגט מיט די אַנגעלעגענהייטען פון מיין דיענסט! [צו זאַזוליאַן]. אַנו, זאַזוליאַ, זיי זיך מטריח, נעם־אַרויס דעם פריגאָוואָר און לייען!

ז אַ ז ו ל י אַ [נעמט־אַרויס אַ פּאַפּיער פון פּאַרטפעל, אַ גרויסען בויגען, באַשריבען פון אַלע פיער זייטען, שנייצט־אויס די נאַז, הוסט זיך אויס און הויבט־אָן צו לייענען אויף אַ קול]. „פאַ אוקאַזו יעהאָ אימפּעראַטאָרסקאַהאָ וועליטשעסטוואַ, מי ניזשעפּאָדפּיסאַוושיעסיאַ...״

ט ב י ה [לענט־אַוועק די האַנט אויפ'ן שרייבער זאַזוליאַ'ס מויל]. שאַ! איך ווייס שוין וואָס ווייטער שטעהט. [צום אוראַדניק]. דאָס איז דער פריגאָוואָר פון דער האָמאַדע, וואָס מע שיקט מיך אַרויס פון דאָרף? צו וואָס די אומזיסטע טרחה מיט לייענען פּאַפּיערען? דאָס קאָן מען דאָך זאָגען אין דריי ווערטער: „זייט זשע מוחל, רב טביה, מע בעט אייך מחילה״ — קורץ און שאַרף!

א ו ר אַ ד נ י ק [אויסער זיך פאַר כעס]. איך פאַרשטעה ניט — דו לעהרענסט מיך וואָס צו טהון? מיין אַרבייט — איך דאַרף דיר דורכלייענען דעם פריגאָוואָר, און דו דאַרפסט זיך אונטערשרייבען, אַז דו האָסט איהם אויסגעהערט! פאַרשטאַנען?

ט ב י ה. וואָס איז דאָ צו פאַרשטעהן? די גרויסע תורה? צי די חכמה, וואָס שטעקט דערביי? פּחע! און פון אונטערשרייבען איז אויך קיין מניעה ניט, אַבי ס'זאָל נאָר זיין מיט וואָס מחמת די כלים אויף צו שרייבען — דאָס איז אין מיין גבול נישטאָ...

א ו ר אַ ד נ י ק [צום שרייבער]. זאַזוליאַ! נעם־אַרויס דיין שרייבגעצייג, וועט ער זיך אונטערשרייבען! [זאַזוליאַ שלעפּט־אַרויס פון קעשענע אַ פלעשעל מיט טינט, איינגעוויקעלט אין אַ פּאַפּיער, ציהט־אַרויס פון פּאַרטפעל אַ לאַנגע פען, טונקט־איין פאַרזיכטיג און טראָגט־אונטער טביה'ן, ווי מע דערלאַנגט איינעם אַ טייערע מתנה, צעלעגט דאָס פּאַפּיער, ווייזט איהם מיט דער האַנט, וואו צו חתמ'ענען]. נאָר פּאַוואָלי, זאָלסט ניט מאַכען קיין קליאַקס!

ט ב י ה [נעמט די פען]. גוט וואָס דו האָסט מיר געזאָגט. וואָרום מיט דער בייטש אָרודעווע איך בעסער, ווי מיט דער פען... [צום אוראדניק]. שרייבען שרייב איך מיך אונטער אויף אידיש, אי דאָס — קוים־קוים...

א ו ר א ד נ י ק. שרייב ווי דו קאָנסט, נאָר דו דאַרפסט וויסען, וואָס דו שרייבסט. דו שרייבסט זיך אונטער, אז דו האָסט אויסגעהערט דעם פריגאָוואָר און אז אין פיער און צוואנציג שעה פארלאָזט דו דאָס דאָרף... פארשטאנען?

ט ב י ה. וואָס איז דאָ צו פארשטעהן? מע גיט מיר פיער און צוואנציג שעה אויף ארומצוקוקען זיך, חאפען דעם אָטעם, פאר־קויפען די חאָדאָבע, איינפאקען די בעבעכעס — און מארש, וואו די אויגען וועלען טראָגען? אודאי איז דאָס „גם זו לטובה", ווי אין אונזערע ספרים שטעהט געשריבען, וואָרום וואָס וואָלט איך געטהאָן, ווען מע זאָל מיר הייסען, איך זאָל די רגע נעמען די פיס אויף די פלייצעס און אָפטראָגען זיך פון דער דאָזיגער הייליגער ערד, וואו מיינע זינדיגע פיס טאָרען ניט.

א ו ר א ד נ י ק [האקט איהם איבער שטרענג]. גענוג! איך האָב קיין צייט ניט אויסצוהערען דיינע פלאפלערייען!... אונטערגע־שריבען זאָל מיר ווערען — און איין עק!

ט ב י ה. היט זיך — איך שרייב! [פארקאטשעט די ארבעל, שטעלט־אוועק דעם נאמען „טביה" מיט אזעלכע אותיות, וואס מע קאן זיי זעהען פון דער וויטען אהן א בריל. גיט איבער די פען צום שרייבער און אליין אטעמט ער אפ]. ברוך שפטרני!

ז א ז ו ל י א [קוקט־אריין אין פאפיער]. נו, א שרייבאכץ ביי זיי!... [צום סאטסקי]. קריג מיר א ביסעל זאמר, ס'וועט זיך קיינמאָל ניט אויסטריקענען!... [דער סאטסקיווארפט זיך אין אלע ווינקעלעך, קאן נישט קריגען קיין ביסעל זאמד. זאזוליא ווערט אויפגעבראכט, פאכט מיט'ן פאפיער אין דער לופט, דערנאך טראגט ער עס צו צו דער וויים־געשמירטער וואנט, אויף וועלכער עס דרוקט זיך אפ טביה'ס אונטערשריפט גאנץ קלאר. אין דער זעלבער צייט האט איהם דער סאטסקי געבראכט צו טראגען פון קיך א פולע זשמעני מיט אש פונ'ם אוויוען. זאזוליא טהוט עס איהם א שמיץ אין פנים

אריין. — דער עולם קלויבט זיך צוועקצוגעהן. פריהער פון אלע שטעהט־אויף דער אוראדניק, נאך איהם געהט־נאך זאזוליא מיט׳ן פארטפעל, דערנאך דער סטארשינא מיט׳ן סטאראסטא מיט׳ן סאטסקי, און נאך זיי די איבעריגע גויים].

ט ב י ה [צום סטארשינא]. נו? צו וואס האסט דו גערעהט א מח? פאר וואס האסט דו מיר באלד ניט געזאגט, אז ס׳איז שוין פארטיג ביי אייך אויף מיר א פריגאוואר?

ס ט א ר ש י נ א [ארויסגעהענדיג]. וואס קאן מען טהון מיט א הראמאדע? הראמאדע אז זי שפארט זיך איין, איז ווי א נאראוויסטע פערד!... וואס זאגסט דו, סטאראסטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האספאדין סטארשינא, ווי א פערד!...

ט ב י ה [שרייט זיי נאך]. הראמאדע שפארט זיך איין? מע וויסט, ווער די הראמאדע אייערע איז און ווער עס האט אייך אויפגעבורעט!... מיינט ניט, אז עס וועט אייך אפלויפען גלאט! מיר האבען א גאט! א גרויסען גאט! און א שטארקען גאט!...

[דער גאנצער עולם אפ. — פון זייטיגען חדר רייסט זיך ארײן צייטעל מיט א געוויין. איהרע קינדער האלטען זיך ביי׳ם פארטוך].

צ י י ט ע ל [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואונד איז מיר! וואס וועלען מיר איצטער טהון? איך האב געהערט איטליכס ווארט!... וואוהין וועלען מיר געהן מיט אזעלכע קליינע קינדער?... [אויף איהר קוקענדיג, וויינען אויך די קינדער].

ט ב י ה [פאלט־אן אויף דער טאכטער]. זעה־נאר, ווי זי האט זיך עס א ביסעל צעיאחמערט, ווי צו ונתנה־תוקף! און אויף איהר קוקענדיג, די ווערעם אויך... שטיא! וואס וויינסט דו וואס? ס׳א גאט׳ס זאך!... און איך בין נישט קיין בן־יחיד ביי גאט! ניט דער ערשטער און ניט דער לעצטער... פון וואנען טרייבט מען אונז ניט, און ווען טרייבט מען אונז ניט? האט מען ניט געזאגט נאך אונזער עלטער־עלטער־זיידען אברהם אבינו: ל ך ־ ל ך מ א ר צ ך — זייט זשע מוחל, רב אברהמעל, א ל ה א ר ץ א ש ר א ר א ך — אין פיער און צוואנציג שעה, חא־חא־חא?!...

[צו די קינדער]. אז איהר וועט אונטערוואקסען און לערנען חומש, וועט איהר קומען צו דער סדרה לך־לך, וועט איהר זיך דערמאנען, אז מע האט אייך ארויסגעשיקט מיט'ן זיידען און מיט דער מאמע דערפאר, וואס... דערפאר, וואס מיר זענען אידען. אתה בחרתנו מכל העמים — מע האט אונז ליעב אומעטום... אז איהר'ט אויסוואכסען און ווערען גרויסע, וועט איהר ערשט דעמאלט פארשטעהן דעם אמת'ען פשט פון דער סדרה לך־לך... איהר געהט אייך דערווייל שפיעלען [פיהרט זיי אוועק אין צווייטען חדר]. און דו, צייטעל, נעם זיך פאקען אין וועג אריין. ביז איך וועל קומען, וועסט דו זיין גרייט. איך וועל אויספארקויפען דאס ביסעל חאדאבע, און מיר'ן נאך היינט אויף דער נאכט קאנען אפרייניגען זיי דאס הייליגע דארף... וואוהין? וואוהין גאט וועט הייסען, אבי ניט צווישען אזעלכע חיות, וואס מיר האבען זיי געהאלטען פאר מענטשען... וואו איז ערגיץ מיין בייטש? [געפינט די בייטש]. אט איז די בייטש. ווי אין פסוק שטעהט: כי במקלי עברתי את הירדן — מאכט רש"י: געקומען מיט'ן בייטשעל און אוועק מיט'ן בייטשעל... חא־חא־חא! [אפ. צייטעל בלייבט שטעהן א ווילע. דערנאך טהוט זי זיך א נעם צו דער ארבייט. עס ווערען אויפגעעפענט קאסטענס און קעסטלעך, און זי פאקט וואס זי קאן, צעווארפט און לעגט־צונויף, מאכט א חורבן].

צייטעל. כ'זאל, זאגט ער, פאקען זיך אין וועג אריין... זאל מיך אזוי וויסען אלדאס בייז, ווי איך וויים וואס צו פאקעווען! אז צו וואס מע נעמט זיך — איז איין עבירה, און אלסדינג איז טייער, איינגעבאקען אין הארצען!... טאמער איז קארג געווען די צרות וואס ביז אהער — איז נא דיר א נייע צרה. און אלץ איבער איהר!... חאטש מיר גלויבט זיך ניט, אז חוה... [אין דער מינוט עפענט זיך די דרויסענ־טיר און עס באווייזט זיך אויף דער שוועל חוה, מיט א רויטער פעטשיילע אויפ'ן קאפ ארומגעבונדען. זי האט זיך פארענדערט, אבער נאך שענער געווארען. דאס פנים שטאלץ, און אונטער דער רויטער פעטשיילע, פארבונדען ארונטער, זעהט זי אויס ווי א שענע ציגיינער־פרינצעסין.

אויפ׳ן האלז טראגט זי קארעלען, א סך שנירלעך. ציימעל דערזעהט די שוועסטער, לאזען זיך איהר אפ די הענט, און זי בלייבט א ווײלע אהן לשון. דערנאך חאפט זי זיך מיט ביידע הענט ביי׳ם הארצען]. חוה? !...

ח ו ה [נאך אלץ אויפ׳ן שוועל. א מאך מיט דער האנט]. ששש!... אהן סצענעס! אהן געפילדער! [קוקט זיך ארום]. דער טאטע ניטא? [געהט־אריין, מאכט צו די טיר]. איך האב געמיינט, ער איז אין דער היים... [באטראכט דעם חורבן]. איהר פאקט זיך אין וועג אריין?... [ציימעל גלויבט ניט איהרע אויגען, קוקט זי זיך איין אין חוה׳ן אין טוידט־שרעק].

צ י י ט ע ל. דו... דו... דו ווייסט שוין?...

ח ו ה. געוואוסט שוין לאנג, אז סע קאכט זיך... נאר נישט געגלויבט, אז אזוי גיך... נישט געגלויבט... ווי איז דאס מעגליך? ווי איז דאס מעגליך? !... [גערהט־צו נעהענטער, ווארפט־אראפ פון זיך די רויטע שאל און זעצט זיך אוועק צום טיש, שפארט־אן דעם קאפ אויף דער האנט. ציימעל הויבט־אן קומען צו זיך, באטראכט די שוועסטער פון קאפ ביז פיס, ווארט ביז יענע וועט עפּיס זאגען. זעהט — יענע שווייגט, הויבט זי אן צו רעדען ווייך, נאר שטראפענדיג].

צ י י ט ע ל. ווייבאלד אזוי, אז דו האסט געוואוסט, ווי דו זאגסט, שוין פון לאנג, אז עס קאכט זיך, פאר וואס זשע האסט דו געשוויגען? ניט שוין זשע האסט דו נישט געקאנט גארנישט טהון צוליעב אונזער טאטענ׳ס עלטער?... ניט שוין זשע...

ח ו ה [חאפט זיך אויף, ווי איין אפגעבריהטע]. שוועסטער, שווייג!... רעד נישט דאס, וואס דו ווייסט נישט! איך בין נישט געקומען אהער אויסהערען פון דיר מוסר! מאראל! נאטאציעס!... [ציימעל טרעט־אפ אין שרעק, וויל זיך פארענטפערען].

צ י י ט ע ל. ניט דאס האב איך געמיינט... איך האב געמיינט, וואו ביזט דו געוועזן ביז אהער? פאר וואס ביזט דו...

ח ו ה [ענדיגט פאר איהר]. פאר וואס בין איך נישט געקומען פריהער? ווי אזוי האב איך געקאנט זיין רוהיג אין דער צייט, ווען איהר האט אזוי פיעל געליטען? פון וואנען ווייסט דו, אז איך בין געוועזן רוהיג? וואס ווייסט דו פון דער טראגעדיע, וואס

איך האָב איבערגעלעבט ביז אהער? די שרעק מיט די פּחדים מיט דעם קאָשמאַר? אַך, צייטעל! מיין נשמה איז דאָך געווען די גאַנצע צייט אָט דאָ... איטליכם מאָל, אַז איך האָב דערהערט פון א פּאָגראָם ערגיץ אין אַ שטעדטעל, בין איך געווען א צעמישטע!... [געהט־ארום הין און צוריק, רעדט אין אויפרעגונג]. מיינע טרערען האָט קיין מענטש ניט געזעהען און מיינע וועהטיגען האָט קיין מענטש ניט געפיהלט!... [שטעלט זיך אָפּ אקעגען צייטלען]. און דאָס ווייסט דו, אַז אינ'ם טאָג פונ'ם יאָהרצייט נאָך דער מאַמע בין איך געווען אויף דער מאַמע'ס קבר? ניין, פון וואַנען זאָלט איהר דאָס ווייסען?... און אַז דעם טאָג פון יום־כּפּור האָב איך געפאַסט — דאָס ווייסט דו אודאי נישט... פון וואַנען זאָלסט דו ווייסען?... ביי איך בין איך אַ משומדת'טע... אַ משומדת'טע, חאַ־חאַ־חאַ!... [פויזע. געהט־ארום, שטעלט זיך אָפּ]. א י ך ב י ן נ י ט ק י י ן מ ש ו מ ד ת ' ט ע!... דו קוקסט מיך אָן? איך בין ניט משוגע, און איך רעד ניט פון היץ... מע האָט מיך ניט גע'שמד'ט דערפאַר, וואָס איך אַליין האָב מיך ניט אָפּגע'שמד'ט — דו פאַרשטעהסט וואָס איך זאָג?... דאָס וואָס דער גלח האָט דאָרט געפּריימפּעלט — איז אַ פּוסטע צערעמאָניע... איך האָב מיך פון מיין אי ך ניט אָפּגעזאָגט!... איך בין די אייגענע, וואָס כ'בין געווען...

צ י י ט ע ל. ווען דער טאַטע זאָל דאָס הערען!...

ח ו ה. וואָס זשע וואָלט געווען?... צייטעל! איך קען דעם טאַטען בעסער, ווי דו! דער טאַטע — דאָס בין איך!... איך ווייס פריהער, וואָס ער וועט זאָגען... נאָר עס אַהרט מיך נישט! עס מעג אַלסדינג פאַרברענט ווערען! עס מעג די וועלט זיך איבערקעהרען — איך וועל אויספיהרען מיינס! [געהט־ארום אויפּגערעגט].

צ י י ט ע ל. וואָס זשע רעכענסט דו צו טהון, חוה?

[זי זעצט זיך אַוועק צום טיש אין אַ דראַמאַטישער פּאָזע].

ח ו ה. דאָס, וואָס איהר!... דאָרט וואו איהר — דאָרט איך! אייער אַרויסטרייבען איז מיין אַרויסטרייבען! אין דער

מינוט, וואָס מע האָט אונטערגעשריבען דעם פּריגאָוואָר אייך — האָט מען אונטערגעשריבען אויך מיר!... נישטאָ דער כּח, וואָס זאָל מיך קאָנען אָפּהאַלטען! נישטאָ דער מענטש, וואָס זאָל מיך קאָנען איבּעררעדען! צייטעל, איך בּין אַ פאַרבּלאָנזעטע, ניט קיין פאַרלוירענע!... דו הערסט? אַ פאַרבּלאָנזעטע!...

צ י י ט ע ל. אויבּ אַזוי, וועט דיר דער טאַטע מוחל זיין...

ח ו ה. איך בּעט ניט, מע זאָל מיר מוחל זיין! איך בּין ניט קיין בּעל־תּשובה'ניצע, וואָס חאַפּט אַ חרטה! איך האָבּ נישט געזינדיגט קעגען קיינעם, נאָר קעגען זיך אַליין!... קיינעם קיין שלעכטס געטהאָן, אויסער זיך אַליין!... [פאַרטראַכט].

צ י י ט ע ל [מינעט זיך]. האָבּ קיין פאַראיבּעל ניט, שוועסטער, איך וויל דיך עפּיס פרעגען..

ח ו ה [רייסט איהר איבּער]. איך ווייס, וואָס דו ווילסט מיך פרעגען — וואָס וועט זיין מיט י ע נ ע ם? מיט א י ה ם?... גאָרנישט! ע ר עקזיסטירט ניט מעהר פאַר מיר!... אַז ער האָט געקאָנט וויסען פונ'ם פּריגאָוואָר און בּאַהאַלטען פון מיר, מאַכען זיך, אַז ער ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגען — איז ער דאָס, וואָס ער איז, און וואָס איך האָבּ געמיינט, אַז ער איז עס ניט!... [רייסט־אַראָפּ פון האַלז די קאָרעלען, טהוט זיי אַ שמיץ פון זיך]. נישטאָ קיין צוריקקעהרען! פאַרבּרענט אַלע שיפען!...

צ י י ט ע ל [קוקט אין פענסטער, בּרעכט די הענט]. אוי, דער טאַטע!...

ח ו ה [שטעהט־אויף, לעגט־צונויף די הענט אויפ'ן האַרצען, דרייסט]. וואָס זשע איז דער אוי? צו איהם בּין איך דאָך געקומען...

צ י י ט ע ל [אויסער זיך]. אַט אַזוי אַ טאַקי אין איין אַטעם? זאָל דיך גאָט אויסהיטען! מע דאַרף פּאַוואָלינקע, ניט מיט אַ מאָל... מע דאַרף איהם צוגרייטען... אַ רחמנות אויפ'ן טאַטען! לאָז מיך, שוועסטער, איך בּין ניט אַזוי נאַריש, ווי דו מיינסט..

ח ו ה. וואָס זשע ווילסט דו פון מיר? [אומגעדולדיג].

צ י י ט ע ל. זאָלסט איבערזיצען אַ ווײַלע דאָרט ביי מיר... אָדער ניין — די קינדער זענען דאָרט... בעסער אָט דאָ... [ווייזט אויף דער קיך־טיר]. ביז איך וועל דיך אַ רוף טהון... [וויל זי פיהרען].

ח ו ה [לאָזט זיך ניט]. וואָס פאַר באַהאַלטערלעך? איך האָב עס פיינט! איך געה גלייך!

צ י י ט ע ל [צוגעשטאַנען]. איך בעט דיך! טהו מיר צוליעב! נאָר אויף אַ ווײַלע! [פיהרט זי כמעט מיט גוואַלד אַפּ אין קיך אַריין]. אויף איין ווײַלע! [חוה אַפּ. ציימעל טהוט זיך אַ וואָרף צוריק צו דער אַרבייט. עס קומט־אַריין פון דרויסען טביה].

ט ב י ה [אַ וואָרף די בייטש אין ווינקעל אַריין]. ווי אין פסוק שטעהט: ו י נ צ ל ו א ת מ צ ר י ם — אויסגעפּאַרסויפּט אַלס־דינג! פון דער גאַנצער האָראָבע געמאַכט אַ מחק... אויס טביה דער מילכיגער!... און אַזוי גיך, אַזוי בחפזונ׳דיג!... אַ פּיין איילעניש!... ווי דער תרגום זאָגט: ה א ג ב ר א ו ה א ט ר ס ק א... אין פיער און צוואַנציג שעה געגומען און צע־בראָכען אַזאַ גוטס, אַ בעל־הבתישקייט פון אַזוי פיעל יאָהרען! פאַרקויפט אַלסדינג בחצי־חנם, פאַר אַ דריטעל געלט — פּטור געוואָרען... [טרייסעלט־אָפּ די הענט. פּויזע]. ווען גאָלדע עליה־השלום זאָל אויפשטעהן און אַ קוק טהון אויף דעם חורבן!... [כאַוואַלט דאָס פּנים, קוקט כלומרשט אין פענסטער. דערנאָך קערעוועט ער זיך אויס צו דער טאַכטער]. ווייסט דו, צייטעל, מיט וועמען מיר איז געוועזן שווערער ווי מיט אַלעמען צו שיידען זיך?

צ י י ט ע ל. מיט וועמען?

ט ב י ה. מיט וועמען? מיט מיין געטרייען דיענער, מיט׳ן פערדעל... קריעת ים־סוף! [זיפצט]. אויסגעדונגען זיך און אָנגע־האַריקעט זיך גוט, און אָנגעפּאַטשט זיך גוט איינס דאָס אַנדערע אין די הענט, נעם איך דאָס פערדעל פאַר׳ן פּאַוואָד, געוויינטליך מיט דער פּאָלע, און געב עס איבער דעם גוי און ווינטשעווע איהם מיט מזל־ברכה, ס׳זאָל זיין אין אַ גוטער שעה אַ מזל׳דיגער — אַז מיין בחור דרעהט ניט אויס צו מיר די חנ׳עוודיגע מאָרדע. טהוט

אַ קוק צו מיר מיט די צוויי פערדישע אויגען? אַ שטומע צונג, רעדען קאָן עס ניט, נאָר פאַרשטאַנען האָב איך גלייך, ווי עס וואָלט מיר וועלען זאָגען: „אָט אַזוי, טביה, דאַנקסט דו אָפּעט דיין געטריי פערדעל, וואָס האָט דיר געדיענט שוואַרץ און ביטער אַזוי פיעל יאָהרען? !"... געה פאַרענטפער זיך פאַר אַ פערד און געב איהם צו פאַרשטעהן, אַז איך בין דאָ גאָט די נשמה שולדיג, און אַז מע לעהרענט מיט מיר די סדרה לך־לך, און אַז איך אַליין ווייס נאָך אויך ניט, וואוהין איך געה!... דערווייל געה איך אין שטאָדט, שוין באַשטעלט אַ פוהר, און דאָרט אין שטאָדט וועלען מיר שוין האָבען אַ ישוב. דאָרט זענען דאָך פאַרהאַן עפּיס אידען, פאַרהאַן אַ רב, מסתמא וועט מען אונז שוין איין עצה געבען: אַמעריקע, צי אַרגענטינע, צי פּאַלעסטינע, צי ארץ־ישראל... איך וואָלט אפילו בעסער געוואָלט קיין ארץ־ישראל. וואָרום וואָס וועל איך טהון אויף די עלטערע יאָהרען אין אַמעריקע? אַז ניט זיי פאַרשטעהען מיין לשון, ניט איך פאַרשטעה זייער לשון... זעהסט דו, ארץ־ישראל — פאָרט, ווי זאָגט מען, באַטקאָווישטשינע! ווי אין פּסוק שטעהט: ארץ זבת חלב ודבש... הײנט וואָס איז ווערטה דאָס, וואָס מע קאָן זיין אויף דער מוטער רחל'ס קבר, אין דער מערת־המכפלה, חאַפּען אַ קוק אויפ'ן ירדן, זעהען דעם באַרג סיני, אָנקוקען פדן־ארם, קדש־ברנע און נאָך כּדומה אַזעלכע ערטלעך? [פּויזע]. און דו, צייטעל, זעה איך, ביזט שוין אויך אַבאַלד פאַרטיג?

צ י י ט ע ל. באַלד פאַרטיג, נאָר צו די ספרים דיינע האָב איך מורא געהאַט אָהן דיר זיך צוריהרען...

ט ב י ה. זעהר גלייך... די ספרים וועל איך אַליין איינפּאַקען. [געהט צו דער שאַפע, נעמט אַ ספר נאָך אַ ספר, פּאַקט אין קאַסטען]. דאָס איז אַ חומש... דאָס — אַ סידור, מיין אַלטער סידור... מיר געדיענט געטריי, ווי, להבדיל, דאָס פערדעל... דאָס — אַ תהלים... און דאָס? — אַ סליחה... אַ הגדה... אַ קינה... און וואָס איז אָט אַ דאָס קליינע וועוריקעל? — אַ בענטשערעל... געהט אויף

נישט צו־פוס... און ווער שמועסט אַט דער „מנורת־המאור“, אָדער אַט דער „שבט־מוסר“ אויף עברי־טייטש — אין זיי קוק איך דאָך אַריין אַלע שבת בייטאָג... דאָס אַלץ דאַרף מען מיטנעמען אין גלות אַריין. דאָס איז אונזער גאַנץ פאַרמעגען. די איינציגע ירושה, וואָס מיר האָבען גע'ירש'עט פון אונזערע אָבות־אבותינו...

[פונ'ם זייטיגען חדר לויפען־אַרויס צייטעל'ס קינדער און גלייך צו טביה'ן].

ש ל מ ה ' ל ע. וואו ביזט דו געווען, זיידעניו?

ש י י נ ד ע ל ע. זיידע! וואו ביזט דו געווען?

ט ב י ה. געווען... [טאַפּט זיך אין די קעשענעס]. אוי־וואַ, פאַר־געסען אייך ברענגען אַ מתנה... געזעגענט זיך אָפּ מיט דער דאָזיגער שטוב — מיר פאָהרען אוועק היינט, קינדערלעך!...

ש ל מ ה ' ל ע. וואוהין פאָהרען מיר, זיידעניו?

ט ב י ה. וואוהין די אויגען טראָגען... מע טרייבט אונז אַרויס...

ש י י נ ד ע ל ע. פאַר וואָס טרייבט מען אונז אַרויס?

ט ב י ה. דערפאַר, וואָס מיר זענען אידען... ומפני חטאינו גלינו מארצנו, קינדערלעך... אונז טרייבט מען, אונז האָט מען געטריבען, אונז וועט מען טרייבען... [די גאַנצע צייט, וואָס ער רעדט מיט די קינדער, הערט ער ניט אויף צו פּאַקען די ספרים און אַנדערע זאַכען].

ש י י נ ד ע ל ע }
ש ל מ ה ' ל ע } [ביידע אינאיינעם]. פאַר וואָס, זיידעניו, פאַר וואָס?

ט ב י ה. פאַר וואָס? זאָג איך דאָך אייך — דערפאַר, וואָס מיר זענען אידען... זיי ווילען, מיר זאָלען זיין אויס אידען... נאָר מיר זאָגען: ניין, אידען זענען מיר געווען, און אידען וועלען מיר בלייבען!... מיר'ן זיי איבערלעבען!... אונזערע זיידעס האָט מען נאָך ערגערס געטהאָן — מע האָט זיי געברענט אויפ'ן פייער, גע־טרונקען אין וואַסער — און עס האָט ניט געהאָלפען: אויסגע־פיהרט האָבען מיר!... געדענקט דאָס, קינדערלעך, געדענקט, וואָס דער זיידע זאָגט אייך — ס'וועט אייך אַמאָל צונוץ קומען... אייך

וועט אפשר זיין בעסער ווי אונז, געוויס בעסער, וואָרום ס'וועלען קומען בעסערע צייטען, וואָס מ'עט פאַרשטעהן, אַז מיר זענען אויך מענטשען, גאָט'ס באַשעפענישען... דערווייל זייט גרייט — מיר פאָהרען... [צייטעל מינעט זיך די גאַנצע צייט, וויל עפּיס זאָגען].

צ י י ט ע ל. טאַטע, האָב קיין פאַראיבעל ניט — כ'האָב דיך געוואָלט עפּיס פרעגען...

ט ב י ה. ווי אַזוי מע פאָהרט קיין ארץ־ישראל?

צ י י ט ע ל [וויל אַרויף אויף איהרס]. ניין, ניט דאָס האָב איך געוואָלט פרעגען...

ט ב י ה. וואָס זשע? דו ווילסט וויסען, וואָס וועלען מיר דאָרטען טהון? — דאָס, וואָס אַלע אידען! וואָס ס'וועט זיין מיט כל ישראל, וועט זיין מיט ר ב ישראל! מה נפשך: הענט האָבען מיר? האָרעוועז זענען מיר געוואוינט? און מענ־טשען זענען דאָ אומעטום, און גאָט שמועסט מען ניט — מלוא כל הארץ כבודו!... [זיפצט]. אודאי טהוט מיר באַנג, אודאי איז מיר שווער זיך צו שיידען אַט מיט אַט די' ווענט! [באַווייזט אויף די לעדיגע ווענט]. אַט מיט אַט דער ערד! [ווייזט אַראָפּ אויף דער ערד]. איך וואָלט קושען אַט די ווענט! איך וואָלט צוגעפאַלען צו אַט דער ערד! וואָרום דאָ בין איך געבוירען, דאָ בין איך אויך אויפגע־וואַכסען, דאָ האָב איך געהאַט צרות, דאָ האָב איך געהאַט נחת, פּראַווּדע מעהר צרות ווי נחת — נאָר דאָס איז אַ גאָט'ס זאַך... [שטעהט־אויף פון דער ערד, גלייכט זיך אויס די ביינער, טהוט אַ קוק אַרויס אין פענסטער]. און אַט דער הויף? און אַט די פּריזבע, און דער גאָרטען, און אפילו אַט דאָס פאַרטשאַהנעטע בוימעלע וועט זיך מיר חלומ'ען ביינאַכט אין דער פרעמד... און ועל כולם — דאָס פערדעל. [זיפצט]. אוי, אַט דאָס פערדעל! אַ שטיק געזונט האָט דאָס ביי מיר צוגענומען! איך זאָל האָבען אַ טבע פון וויינען, וואָלט איך מיך צעוויינט... דער רחמנות מיט'ן צער בעלי־חיים... [פּויזע]. אָן, זעהסט דו? [ווייזט מיט דער האַנט אויפ'ן ווינקעל]. דאַכט

זיך, וואָס? אַ קאַץ, אַ חיה... פון דעסטוועגען איז אויף דער קאַץ אויך אַ רחמנות — מיר פאָהרען אוועק, און זי לאָזען מיר איבער דאָ אליין. צער בעלי־חיים...

צ י י ט ע ל [נעמט זיך אָן מיט קוראַזש]. אַז ס'איז יאָ אַזוי, זאָג זשע מיר, טאַטע, פאַר וואָס איז אויף אַ חיה מעהר רחמנות, מעהר צער בעלי־חיים, ווי אויף אַ מענטשען?

ט ב י ה. שטיא! ווער האָט דאָס דיר געזאָגט, אַז אויף אַ חיה איז מעהר רחמנות, ווי אויף אַ מענטשען? דו האָסט פאַרגעסען, וואָס מיר זאָגען יום־כפור צו כל־נדרי?...

צ י י ט ע ל. וואָס מיר זאָגען יום־כפור ווייסט ד ו בעסער... נאָר איך ווייס איין אַנדער זאַך... [שטעלט זיך איין, רעדט שטיל, נאָר מיט אַ טאָן פון ווירדיגקייט, אַזוי, אַז דאָס קול ציטערט איהר]. איך ווייס, אַז אַט פאָהרען מיר אוועקעט פון דאַנען, אויף שטענדיג, אויף אייביג, מיר וועלען שוין צוריק אַהער נישט אומקעהרען זיך קיינמאָל... און איין מענטשען לאָזען מיר דאָ איבער איינעם אליין, עלענד ווי אַ שטיין...

ט ב י ה. וואָס באַלעבעטשעט זי? וואָסער מענטש? וואָ־סער שטיין?...

צ י י ט ע ל [קוקט דרייסט און גלייך דעם פאָטער אין פנים אריין]. דו האָסט פאַרגעסען, טאַטע, אַז דו האָסט נאָך איין טאָכטער...

ט ב י ה [איבערראַשט פון אומגעריכטקייט, בייט זיך שטאַרק אין גע־זיכט, קאָן זיך קיין אָרט ניט געפינען, פאַלט־אָן אויף דער טאָכטער און נעמט שרייען גאָר הויך אויף אַ קול]. איך האָב ניט נאָך קיין טאָכטער! נישטאָ ביי מיר מעהר קיין טעכטער, נישטאָ און נישט געווען קיינ־מאָל! דו הערסט, וואָס איך זאָג? [קלאַפּט אין טיש. צייטעל האָט זיך דערשראָקען. אינסטינקטיוו חאַפּט זי זיך אָן אין די קינדער].

ש ל מ ה ' ל ע [צו טביה'ן]. וואָס האָסט דו זיך צעשריגען, זיידעניו?

שיינדעלע [צו טביה'ן]. וואס בייזערסטו דו זיך אויף דער מאמע? [דאס ריהרט טביה'ן, און ער רעדט שוין מיט א טאן נידעריגער].

טביה. אייער מאמע פאלגט ניט איהר טאטען... אייער מאמע ווייסט ניט פון כבוד־אב... אייער מאמע דער'רגז'ענט מיך... וואס דער טאטע זאגט, זאגט זי מיר קאפויר... איך זאג דיר נאך א מאל, צייטעל, און נאך א מאל, און נאך צעהן מאל, אז איך האב נישט מעהר קיין טעכטער! איך האב נישט — און שוין!... [פארלעגט די הענט אהינטער און שפאנט־ארום היז און צוריק].

צייטעל [ווארט־איבער א ווייל, ביז דער כעס וועט איהם א ביסעל אפגעהן]. דו אליין זאגסט, טאטע, אז סע שטעהט געשריבען, דו ווייסט שוין וואו, אז גאט האט רחמנות אויף אלע זיינע באשעפענישען, אפילו אויף א ווארעם...

טביה. האסט געהערט קלינגען, און קאנסט ניט נאכזינגען... [שטעלט זיך אפ]. סע שטעהט געשריבען אין... אין... [טראכט]. אין אשרי־יושבי־ביתך שטעהט דאס געשריבען: ורחמיו על כל מעשיו — דער אויבערשטער טהוט טהאן שפייזען אלע זיינע באשעפענישען, פון א ווילדער חיה ביז א קליין ווערעמעל, און ביז א מילב אפילו...

צייטעל. ווארום ער האט אויף דעם רחמנות...

טביה [פיהלט זיך געשלאגען, שפאנט ארום]. רחמנות... רחמנות... ער האט רחמנות... פון רחמנות רעדט זי איצט מיט מיר... [שטעלט זיך אוועק אקעגען צייטלען]. רחמנות? פון רחמנות רעדסט דו מיט מיר? וואו איז געווען איהר רחמנות דעמאלט, ווען איך בין געלעגען, ווי א הונט, פאר'ן גלח, ימח שמו וזכרו, זיך געוואלגערט איהם פאר די פיס [בוינט זיך איין]. געפוישעט, ווי א ווארעם?... פון וואנעט ווייס איך, אז זי איז ניט געווען אין צווייטען חדר דעמאלט און געהערט איטליכעס ווארט — וואו איז געווען דעמאלט איהר רחמנות? [שפאנט־ארום, בלייבט שטעהן, רעדט מיט'ן זעלבען טאן פון איראניע און פארביטערטקייט. — אין דער צייט, ווען ער שפאנט־ארום, געהען איהם נאך די קינדער אקוראט נאך זיינע טריט]:

ער שטעלט זיך אפּ, שטעלט זיי זיך אויך אפּ*]. און וואו איז זי געווען, בעת דיין מאמע עליו־השלום איז געלעגן אָט דאָ אויסגעצויגען אויף דער ערד, איבערגערעקט מיט שווארצען?... וואו איז געווען איהר רחמנות דעמאָלט?...

צ י י ט ע ל. דו אליין זאָגסט דאָך אָבער, אַז אפילו גאָט איז מוחל די גרעסטע עבירה, אויב נאָר מע האָט חרטה און מע טהוט תשובה. און ווער נאָך ווייסט, אזוי ווי דו, אלסדינג, וואָס סע שטעהט געשריבען?...

ט ב י ה. אָט טאַקי ווייל איך ווייס, דעריבער זאָג איך דיר אַקוראַט, אַז דערויף האָט מען נישט חרטה און דאָ העלפט ניט קיין תשובה!... דער וואָס געהט איין מאָל אוועק פון אונז, יענער קומט נישט מעהר צוריק!... דאָס צווייגעל, וואָס מע רייסט־אָפּ פון בוים — מוז פארטריקענט ווערען!... דאָס בלעטעל, וואָס פאַלט־אָפּ — מוז פארפוילט ווערען!... [דערזעהט פון דער ווייטען קארעלען אויף דער ערד, בויגט זיך אַז, הויבט עס אויף]. וואָס איז פאַר קאַרעלען? גויישע קאַרעלען — ווי קומען זיי אהער?...

צ י י ט ע ל [נעמט ביי איהם די קאַרעלען, רעדט אין איין אָטעם]. דאָס איז איהרע קאַרעלען, איהרע קאַרעלען... און זי אליין איז אויך דאָ... זי האָט זיך ארומגעקוקט! ארומגעזעהען! זי האָט חרטה, טאַטע, זי וויל צוריק!... און ניט נאָר זי וויל צוריק — זי איז שוין געקומען צוריק און איז גרייט מיט אונז אינאיינעם איבערטראָגען אלסדינג! דאָרט וואו מיר — דאָרט איז זי... [געהט־צו גאר נאהענט, רעדט שטילער]. זי איז געווען ביי דער מאמע אויפ'ן קבר — דאָס ווייסט דו? זי פאַסט יום־כּפּור, טאַטע, דו הערסט? זי פאַסט יום־כּפּור...

ט ב י ה [צעמישט]. ווער איז געווען אויפ'ן קבר? ווער פאַסט דאָס יום־כּפּור? וואָסערע לאָקשען? וואָסערע פלאָמען? וואָס — ווער — וועמען?

---

* דער אויטאָר בעט — ניט שאַרזשירען! די קינדער טהוען דאָס ערנסט, די עלטערע באמערקען ניט.

צ י י ט ע ל. וואָס הייסט ווער? חוה! פון חוה׳ן רעדען מיר דאָך!... [אין דער מינוט עפענט זיך די קיך־טיר און עס רייסט זיך אריין חוה. באַגעגענט זיך מיט טביה׳ס קוק, בלייבט זי שטעהן ביי דער טיר, אָהן לשון, נאָר מיט גרויס ווירדע און מיט גדלות צונויפגעלעגט די הענט אויפ׳ן האַרצען און קוקט דעם פאָטער גלייך אין די אויגען אריין. די ערשטע מינוט טהוט זיך טביה א לאָז צו דער דרויסען־טיר אַוועקצוגעהן, נאָר צייטעל פאַר־געהט איהם אויף צו־פריהער און איהרע קינדער מיט איהר].

ט ב י ה [צו צייטלען מיט די קינדער]. לאָזט מיך!... לאָזט מיך!...

צ י י ט ע ל. זאָל איך קרענקען! זאָל איך שטאַרבען אָט אָ דאָ מיט מיינע צוויי קינדער!... [האַלט איהם צו, די קינדער וויינען].

ט ב י ה [פאַרטומעלט]. וואָס טהוט זיך דאָ? בין איך טביה? אָדער איז דאָס אַ חלום? [ווייזט מיט דער האַנט]. דער כח הדמיון... די נעבלימען...

ח ו ה [געלאַסען און דרייסט]. נישט קיין חלום, נישט קיין דמיון, נאָר די ווירקליכקייט אַליין... איך האָב געהערט אַלסדינג, וואָס דאָ איז גערעדט געוואָרען — פון צווייגעלעך, וואָס ווערען אָפּגעריסען, און פון בלעטלעך, וואָס ווערען אָפּגעפאַלען... [געהט־צו אַ פּאָר שריט נעהענטער]. קיינער האָט קיין צווייגען ניט געריסען, און בלעטער זענען ניט געפאַלען...

ט ב י ה [חזר׳ט איבער]. „קיינער האָט קיין צווייגען ניט גע־ריסען, בלעטער זענען ניט געפאַלען“... [צעשרייט זיך פּלוצים אויף אַ קול]. ס׳אַ ליגען! יאָ געריסען! יאָ געפאַלען!... [צעלאָזט זיך אויף חוה׳ן]. וואָן פון דאַנען!! וואָן פון מיינע אויגען — וואָן!!!...

צ י י ט ע ל [לויפט־צו צום פאָטער, קושט איהם די הענט]. טאַטע! נאָט איז מיט דיר! וואָס טהוסט דו, טאַטע געטרייער?

ש ל מ ה׳ ל ע. זיידעניו, וואָס טהוסט דו? פאַר וואָס טרייבסט דו די מוהמע חוה?...

ש י י נ ד ע ל ע. דאָס איז דאָך אונזער מוהמע חוה, זיידעניו!...

ט ב י ה [ווייל זיך ארויסרייסעז פון די אייניקלעך]. אוועקט, ממזרים! אַנגעהאַנגען זיך אויף מיר, ווי די קלעשטשעס! [האָט באַלד חרטה, וואָס ער בייזערט זיך אויף זיי, גלעט זיי איבער די קעפּלעך]. טייערע קינדערלעך! אָרעמע שעפּעלעך מיינע! פון וואַנען האָט איהר זיך אַהער גענומען אויף מיין קאָפּ? נאָט אייך גאָר אייניקלעך א פּאָר אויף דער עלטער! ווי זאָגט איוואַן זלאַדי: „נע מאַלאַ באַבאַ חלאָפּאָטי"... [פויזע]. עך, גאָלדע, גאָלדע! דאָס איז געווען א חכמה! זי, עליו־השלום, פלעגט זאָגען: מע טאָר ניט זינדיגען, טביה, מע טאָר זיך ניט קלאָגען, ניט בייזערען, ניט זיין אין כעס... אמת, ווי איך בין א איד, אמת! כעס איז עבודה זרה... מיט כעס קאָן מען גאָרניט מאַכען... מאַכען קאָן מען נאָר מיט גוטען... טביה האָט פיינט זיך אָפּעסען דאָס הארץ... טביה האָט ליעב יעדע זאַך פריהער צו באַקלערען, באַטראַכטען, ארומרעדען... וואָס וועט זיין פון דעם, אז מיר'ן זיך אַלע היצען, אַלע שפּרינגען פון דער הויט ארויס, ווי מיר זאָגען אין דער הגדה פסח צום סדר: כ ו ל נ ו ח כ מ י ם, כ ו ל נ ו נ ב ו נ י ם?... לאָמיר קאָרשט באַרעכענען, נאָר מיט א קלאָרען מח און מיט קאַלטע לונג־און־לעבער: וואָס איז דאָ געווען? וואָס איז פאָרגעקומען?

צ י י ט ע ל [אויפגעלעבט]. אָט דאָס ווילען מיר דאָך! מיר ווילען מיט גוטען...

ט ב י ה [שלאָגט איהר איבער]. און איך וואָס וויל? איך וויל רען חלילה מיט בייזען? פאַר וואָס זאָל איך ווערען זיין בעסער פון'ם רבונו־של־עולם? איהם שטעהט־אָן צו זיין א מוחל־עונות און אָנשרייבען אין סידור יום־כפור צו כל־נדרי מיט גרויסע קידוש־לבנה־אותיות: ס ל ח ת י כ ד ב ר י ך!?... נישט מעהר, אז ס'האָט זיך שוין יאָ אַזוי געמאַכט, אז מיר קאָנען זיך דורכשמועסען, וואָלט איך דיך געוואָלט עפּיס פרעגען... [צו חוה'ן, נישט קוקענדיג איהר גלייך אין פּנים, נאָר מיט א זייט]. ווי אַזוי האָסט דו נאָר־וואָס געהאַט געזאָגט? קיינער האָט קיין צווייגעלעך ניט געריסען? בלעטלעך

נישט געפאַלען? אַ ביסעל אַ זאַג! [צו צייטלען]. טביה'ס טאָכטער רעדט נישט גלאַט... טביה'ס טעכטער — ניט געדאַכט זאָלען זיי ווערען!...

צ י י ט ע ל [צו חוה'ן, שטאַרק אויפגעלעבט]. וואָס זשע? איך האָב באַלד געוואוסט, אַז דער טאַטע וועט...

ח ו ה [צו צייטלען]. אַלץ איינס!... איך האָב מיך קיין קאַפּ ניט איבערגעשראָקען. איך האָב איין מאָל געזאָגט, אַז איך געה — געה איך... אויב ניט מ י ט אייך, איז נ אָ ך אייך... סאַי ווי סאַי, דאָרט וואו איהר — דאָרט איך. אייער אומגליק — מיין אומגליק.

ט ב י ה [אויך צו צייטלען]. דו הערסט ווערטער? דאָרט וואו מיר — דאָרט איז זי. אונזער אומגליק — איהר אומגליק. אָט דאָס איז אַ לשון! אָט אַזוי רעדט טביה'ס טאָכטער, און אָט אַזוי באַדאַרף זי רעדען!... אַניט — וואָס וואָלט געווען דער חילוק צווישען מענדעל ווערעביוווקער און טביה דעם מילכיגען?... אַגו, טהוט אַ פרעג ביי מענדעל ווערעביוווקער, וואו שטעהט „ברוגז רחם תזכור״? און לאָז ער אייך זאָגען, ווען זאָגען מיר „סלחתי כדבריך״, און וויפיעל מאָל זאָגען מיר „סלחתי כדבריך״? און וואָס איז די טייטש „סלחתי כדבריך״? אַזוי לאַנג שמייסט מען איהם! אַ איד איין עם־האָרץ איז ערגער פון אַ גוי!... [פּויזע]. נישמעהר, איין זאַך: איך וואָלט אפשר באַדאַרפט צומאַכען די אויגען און מיט'ן ערשטען קוק וואָלט איך אפשר באַדאַרפט מוחל זיין... [חוה מאַכט אַ באַוועגונג אויף צו ענטפערען. צייטעל מאַכט צו איהר מיט די הענט הינטער'ן פאָטער'ס פּלייצעס, זי זאָל שווייגען]. איז מיר שלעכט: סטייטש, און וואו איז גאָט? קעגען גאָט איז מען דאָך אַזוי זינדיג!... נאָר צוריק באַטראַכט איך מיך: וואָס בין איך מחויב זיך אָננעמען גאָט'ס קריוודע?... [חאַפּט זיך אָן ביי'ם קאָפּ]. אַכטי, רבונו של עולם! דו ביזט מיין עדות, אַז איך האָב נישט געבראָכען דאָס וואָרט, נאָר איך קאָן נישט מעהר! [שרייט הויך]. איך קאָן נישט! דו האָסט אַליין אָנגעשריבען אין דיין הייליגער

תורה: כרחם אָב על בנים! וואָס בין איך שולדיג, אז זי איז פאָרט מיינס א קינד? [שלאָגט זיך מיט דער האנט אין הארצען]. פאָרט איינגעבאַקען ביי מיר אין הארצען! אין דער נשמה! [צו חוה'ן, צענעמט ברייט די הענט]. קום אהער צו מיר, חוה'לע, דו ביזט מיין קינד!... [חוה פאַלט איהם אויפ'ן האלז. צייטעל האט ארומגענומען איהרע צוויי קינדערלעך, וויינט שטיל].

פאָרהאַנג פאַלט לאַנגזאַם.

ענדע.